

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

10. (120.) évfolyam, 6. szám
Megjelent: 2015. december

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Szerkeszti a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
megbízásából a HIPAvilon Nonprofit Kft.

Felelős kiadó:
Dr. Bendzsel Miklós

Szerkesztőség:
HIPAvilon Nonprofit Kft.
1054 Budapest, Zoltán u. 6. Telefon: 474 5554
Levélcím: Pf. 552, 1374, e-mail: zsuzsanna.bana@hipavilon.hu
www.sztinh.gov.hu

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága,
1008 Budapest, Orczy tér 1.
Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél,
e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon: 303 3440
További információ: 06 (80) 444 444

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk a 06 (80) 444 444 zöldszámon

Egy szám ára: 2100 Ft
Egy évre: 12 600 Ft

Tipo-Graf – 2015.010/6

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Dr. Bendzsel Miklós elnök

*Bana Zsuzsanna, Dürr János, Farkas Szabolcs, dr. Ficsor Mihály,
dr. Gonda Imre, dr. Lábódy Péter, Végh László*



10. (120.) ÉVFOLYAM 6. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

10. (120.) ÉVFOLYAM 6. SZÁM

2015. december

Dr. Keserű Barna Arnold
**A szellemi tulajdon a fenntartható fejlődés szolgálatában – III. rész.
A WIPO Development Agenda**

Dr. Ujjalussy Kristóf Sebestyén
**A szellemitulajdon-jogok közösségi jogi kimerülése és ennek
gyógyszeripari jelentősége – II. rész**

Jenei Gábor
**A know-how jogi oltalma az új polgári törvénykönyv és az Európai Unió
üzlettitok-védelmi irányelvjavaslatának elemzése alapján – I. rész**

Dr. Ujhelyi Dávid
**Megjegyzések a büntető törvénykönyv szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok
megsértése tényállásához**

Mezei Péter
**A digitális jogkimerülés határai az Európai Unióban
és az Egyesült Államokban – II. rész**

Dr. Vida Sándor
Földrajzi árujelző és védjegy ütközése: Castel

Dr. Siklós Kata
Legyen világosság! Avagy a feltalálók szerepe a világítástechnika fejlődésében

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

TARTALOM

<i>Dr. Keserű Barna Arnold</i>	A szellemi tulajdon a fenntartható fejlődés szolgálatában – III. rész. A WIPO Development Agenda 5
<i>Dr. Ujfalussy Kristóf Sebestyén</i>	A szellemi tulajdon-jogok közösségi jogi kimerülése és ennek gyógyszeripari jelentősége – II. rész 19
<i>Jenei Gábor</i>	A know-how jogi oltalma az új polgári törvénykönyv és az Európai Unió üzlettitok-védelmi irányelvjavaslatának elemzése alapján – I. rész 36
<i>Dr. Ujhelyi Dávid</i>	Megjegyzések a büntető törvénykönyv szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése tényállásához 59
<i>Mezei Péter</i>	A digitális jogkimerülés határai az Európai Unióban és az Egyesült Államokban – II. rész 78
<i>Dr. Vida Sándor</i>	Földrajzi árujelző és védjegy ütközése: Castel 97
<i>Dr. Siklós Kata</i>	Legyen világosság! Avagy a feltalálók szerepe a világítástechnika fejlődésében 112
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről 133
	Díjátadások a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából 178
	Könyv- és folyóiratszemle 180
	Summaries 220

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Dr Barna Arnold Keserű</i>	Intellectual property in the service of sustainable development – Part III. The WIPO Development Agenda	5
<i>Dr Kristóf Sebestyén Ujfalussy</i>	Community exhaustion of IPR rights and its pharmaceutical significance – Part II.	19
<i>Gábor Jenei</i>	Legal protection of know-how on the basis of the new Civil Code and the analysis of the Proposal for a directive of the European Union on the protection of undisclosed know-how and business information – Part I.	36
<i>Dr Dávid Ujhelyi</i>	Notes on the facts of the case of infringing copyright or related rights in the Criminal Code	59
<i>Péter Mezei</i>	Limits of the exhaustion of digital rights in the European Union and the United States of America – Part II.	78
<i>Dr Sándor Vida</i>	Conflict of an indication of geographic origin with a mark – CASTEL	97
<i>Dr Kata Siklós</i>	Be light! Or the role of inventors in the development of lighting technology	112
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	133
Awards ceremony on the occasion of the Hungarian Science Festival		178
Review of books and periodicals		180
Summaries		220

*Dr. Keserű Barna Arnold**

A SZELLEMI TULAJDON A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS SZOLGÁLATÁBAN III. A WIPO DEVELOPMENT AGENDA

1. Bevezetés

Az előző számban bemutattuk, hogy a szellemi tulajdon-jog rendszerét a WIPO és a WTO miként kívánja integrálni a fenntartható fejlődés koncepciójába, és ismertettük azokat a momentumokat is, amelyek alapján ez a törekvés jelentős akadályokkal nézhet szembe vagy, egyszerűbben fogalmazva, paradox eredményre vezet. A változtatás szükségessége már jó ideje nyilvánvaló volt, és immáron több mint egy évtizeddel ezelőtt indult meg az a folyamat, ami elvezetett oda, hogy a korábbi tanulmányokban többször is hangsúlyozott paradigmaváltás az elmélet síkjáról a nemzetközi jogalkotás területére is beszüremkedjen. A WIPO tevékenységében ezért érdemel kiemelt figyelmet a mérőöldkövet jelentő 2007-es év, amikor a Development Agenda elfogadásával a szervezet tevékenységének integráns részévé váltak a fejlődéssel összefüggő megfontolások.⁷¹ A következő oldalakon azt kívánjuk bemutatni, hogy a Development Agenda mennyiben tudta a fenntartható fejlődés keretei között újraértelmezni a szellemi tulajdon-jog rendszerét, és hogy mennyiben tudta az új célkitűzések szolgálatába állítani azt.

2. A Development Agenda előkészítése és elfogadása

A Development Agenda megszületéséhez az első lökést a WIPO harmincegyedik közgyűlése adta. 2004. augusztus 26-án a WIPO titkársága Argentínától és Braziliától hivatalos előterjesztést kapott egy, a fejlődéssel kapcsolatos WIPO-dokumentum létrehozására vonatkozóan. Ezt a javaslatot a szeptember 27-én kezdődő közgyűlés a napirendjére is vette.⁷²

A javaslat a bevezetőjében felidézte a kilencvenes és a kétezres évek jelentős nemzetközi dokumentumait, amelyek a fenntartható fejlődést az egyik legfontosabb és legaktuálisabb kérdéssé tették, és hogy ebben a nemzetközi jogi keretrendszerben kellene a WIPO-nak is saját stratégiát elfogadnia. Az előterjesztők elsősorban a TRIPS-re és a Dohai Miniszteri

* Egyetemi tanársegéd, Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék.

⁷¹ A továbbiakban az angol nyelvű Development Agenda kifejezést használjuk, mivel a dokumentum szó szerinti fordítása nem terjedt el a magyar szakirodalomban, illetve többféle fordítás is született.

⁷² WO/GA/31/11 Proposal by Argentina and Brazil for the Establishment of a Development Agenda for WIPO. WIPO General Assembly, Thirty-First (15th Extraordinary) Session, Geneva, September 27 to October 5, 2004.

Nyilatkozatra alapozva látták szükségét annak, hogy a szellemi tulajdon-jogok nemzetközi rendszerébe a fenntarthatósági dimenziókat is integrálni kell. Ez ráadásul a WIPO korábban bemutatott szerepköréből is fakad, hiszen az ENSZ szakosított szerveként nem lehet az önmagáért vett szellemi tulajdon-védelem a célja, hanem a fenntartható fejlődés síkján mozogva kell tevékenységét kifejtenie. A javaslat szerint e fenntarthatósági elemeknek szervesen be kell épülniük a szellemi tulajdon-jogi jogalkotásba, elsősorban a közérdek védelme miatt, valamint a technológiatranszfer előmozdítása érdekében. A jogérvényesítés tekintetében pedig – összhangban a TRIPS 7. cikkével – szociális és egyéb fenntarthatósági tényezőket is figyelembe kellene venni, mert a TRIPS-plusz szabályok jelentős túlerőt és visszaélési lehetőséget biztosítanak a fejlett országok jogosultjai számára. Összességében a javaslat konklúziója, hogy a WIPO tevékenységében formálisan is fontos megjeleníteni a fenntartható fejlődést, mert egyik oldalról a szellemi tulajdon-jog rendszerének hitelességét erősítené, másrészt szélesebb körben elfogadottá tenné mint az innováció, a kreativitás és a fejlődés előmozdításának egyik fontos eszközét.

Az előterjesztés mellékletében nyolc olyan konkrét javaslat található, amelyet Argentína és Brazília szükségesnek tartott a Development Agenda elfogadása és hatékony végrehajtása érdekében. Ezek a következők:

1. Vagy a WIPO, vagy valamely multilaterális nemzetközi konferencia keretében el kell fogadni a szellemi tulajdon-jog és a fejlődés összekapcsolódásáról szóló deklarációt, amelynek a WIPO tagállamai és a nemzetközi közösség nagy része az aláírója.
2. A WIPO-t létrehozó Stockholmi Egyezményt ki kellene egészíteni a fenntartható fejlődésre, a fejlődő és a legkevésbé fejlett országok érdekeinek figyelembevételére vonatkozó rendelkezésekkel.
3. Az előkészítés és tárgyalás szakaszában lévő egyezményekben⁷³ kifejezetten szerepeltetni kellene a technológiatranszferre, a versenykorlátozó magatartásokra és a közérdekű rugalmasságra vonatkozó rendelkezéseket. A TRIPS 7. és 8. cikkének a mintájára e megállapodásokban is külön alapelvként és célként lehetne hivatkozni a fejlődéssel összefüggő szempontokra.
4. Többéves együttműködési terveket kell kidolgozni a WIPO és a fejlődő országok között annak érdekében, hogy a nemzeti hivatalok szakmailag minél magasabb színvonalat képviselhessenek, és hogy hatékonyan hozzájárulhassanak a nemzeti fenntartható fejlődési stratégiához.
5. Fel kell állítani egy állandó bizottságot a technológiatranszfer elősegítése érdekében, amely képes megtenni a szükséges intézkedéseket a hatékony technológiaátadásért.
6. Közös WIPO–WTO–UNCTAD-szemináriumok tartásával lehetne a szellemi tulajdon és a fejlődés közötti kapcsolatot propagálni.

⁷³ Külön is kiemelve az Érdemi Szabadalmi Jogi Szerződést (Substantive Patent Law Treaty, a továbbiakban SPLT).

7. Biztosítani kell az aktív, civil társadalmi participációt, azaz lehetővé kell tennie a WIPO-nak, hogy a civil társadalom szereplői minél szélesebb körben részt vehessenek a WIPO tevékenységében.
8. Fel kell állítani egy munkacsoportot a Development Agenda kidolgozására.

Argentína és Brazília előterjesztését további tizenkét fejlődő ország támogatta.⁷⁴ Ezt követően a tagállamok megállapodtak abban, hogy a rendes ülésszakok közötti kormányközi egyeztetéseken alaposabban is megvizsgálják az eredeti javaslatot, illetve az ahhoz kapcsolódóan benyújtott további előterjesztéseket. 2005-ben a WIPO, a WTO, az UNCTAD, az UNIDO és a WHO közös szervezésében kétnapos nemzetközi szemináriumot rendeztek a szellemi tulajdon és fenntartható fejlődés különböző aspektusairól. Ugyanebben az évben három időközi ülést tartottak a tagállamok.

Az első ülésre 2005. április 11–13. között került sor, amelyen az eredeti javaslatot, majd az időközben kelt amerikai, mexikói és egyesült királyságbeli előterjesztést, illetve a Fejlődés Barátainak Csoportja által készített kiegészítő dokumentumot kezdték el tárgyalni.⁷⁵ A második ülést június 20–22. között bonyolították le, ezen Bahrein és hozzá kapcsolódva tíz közel-keleti ország⁷⁶ nyújtott be javaslatot a szellemi tulajdon-jogok szociális és gazdasági jelentőségével kapcsolatban, valamint az Egyesült Királyság tett újabb előterjesztést.⁷⁷ Mivel a második ülés sem volt elegendő valamennyi indítvány megtárgyalására, harmadik időközi ülést is tartani kellett július 20–22. között, amelyen Marokkó is benyújtott egy javaslatot. Valamennyi benyújtott dokumentum megtárgyalására itt sem volt idő, azonban a megkezdett munka nem volt hiábavaló, ugyanis azt követően, a szeptember 26. és október 5. között megrendezett rendes közgyűlésen az időközi ülések által elért eredmények folytatása érdekében a tagállamok létrehoztak egy ideiglenes bizottságot a Development Agenda előkészítésére (*Provisional Committee on Proposals Related to WIPO Development Agenda*, a továbbiakban PCDA), ami egy évet kapott feladata elvégzésére.⁷⁸

A PCDA két alkalommal ülésezett. A 2006. február 20–24. között tartott ülésszak eredménye, hogy a megtárgyalt javaslatok alapján kialakították a később elfogadott Development Agenda szerkezeti vázát. A részt vevő államok nagy számban tettek javaslatokat, ezért ezeket úgynevezett klaszterekbe kellett rendezni, ami nagyobb átláthatóságot és tematikus felépítést tett lehetővé. Az egyes javaslatokat pedig az alábbi klaszterekbe sorolták be:

⁷⁴ Ezek az országok a következők voltak: Bolívia, Dél-afrikai Köztársaság, Dominikai Köztársaság, Ecuador, Egyiptom, Irán, Kenya, Kuba, Peru, Sierra Leone, Tanzániai Egyesült Köztársaság és Venezuela.

⁷⁵ Inter-sessional Intergovernmental Meeting on a Development Agenda for WIPO First Session, April 11–13, 2005: http://www.wipo.int/ip-development/en/agenda/iim/iim_session1.html (2015. 03. 28.).

⁷⁶ Egyesült Arab Emírátsok, Jemen, Jordánia, Katar, Kuvait, Libanon, Líbia, Omán, Szaúd-Arábia, Szíriai Arab Köztársaság.

⁷⁷ Inter-sessional Intergovernmental Meeting on a Development Agenda for WIPO, Second Session, June 20–22, 2005: http://www.wipo.int/ip-development/en/agenda/iim/iim_session2.html, (2015. 03. 28.).

⁷⁸ WO/GA/32/13, Report adopted by the General Assembly, Thirty-Second (17th Ordinary) Session, Geneva, September 26 to October 5, 2005, 146. bekezdés: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/govbody/en/wo_ga_32/wo_ga_32_13.pdf#para146, (2015. 03. 28.).

- A technikai segítségnyújtás és kapacitásfejlesztés, 32 javaslatlalt;
- B szabályalkotás, rugalmasságok, közcélú szabályozás⁷⁹ és közkincs, 28 javaslatlalt;
- C technológiatranszfer, információs és kommunikációs technológiák, a tudáshoz való hozzáférés, 21 javaslatlalt;
- D felmérések, értékelések, hatásvizsgálatok, 16 javaslatlalt;
- E szervezeti kérdések, ideértve a feladatköröket és a szervezeti irányítást, 10 javaslatlalt;
- F egyebek, 4 javaslatlalt.

Látható, hogy a PCDA első ülése meglehetősen termékeny volt, a hat klaszterben száztizenegy javaslatot fogalmaztak meg az államok képviselői.⁸⁰

A június 26–30. között megtartott második ülésen a javaslatok listáját vitatta meg a bizottság, és a két ülés anyagait felterjesztették az őszi közgyűléshez. A 2006. szeptember 25. és október 3. közötti harmincharmadik ülészakban a közgyűlés áttekintette a PCDA iratanyagait, és akként határozott, hogy újabb egyéves megbízatást ad a PCDA számára, hogy folytathassa a megkezdett munkát (kétszer ötnapos ülészakkal). A fejlődő országok iránti gesztus volt, hogy a PCDA ülésein a fejlődő országok képviselőinek részvételi költségeit a WIPO magára vállalta.

Előre meghatározták azt is, hogy a PCDA a két ülészakán miként tárgyalja a Development Agendát. A korábban összeállt száztizenegy javaslatot ugyanolyan, klaszter szerinti felosztásban két részre bontották, és így egy negyven, valamint egy hetvenegy javaslatból álló listát alakítottak ki, ezeket a két ülészakon külön-külön tárgyalták meg. A közgyűlés a PCDA feladatául tűzte, hogy

1. szűkítse le a listában található javaslatok körét annak érdekében, hogy ne legyen felesleges ismétlődés vagy átfedés;
2. válassza külön azokat a javaslatokat, amelyek végrehajtható, operatív jellegűek és azokat, amelyek inkább deklaratívák vagy alapelvi jellegűek; és hogy
3. jelölje meg azokat a javaslatokat, amelyek kapcsolódnak valamely, már létező WIPO-tevékenységi körhöz, és amelyek nem.

A PCDA harmadik ülészakára 2007. február 19–23. között került sor, ahol a negyven javaslatból álló „A” listát tárgyalták meg a részt vevő államok képviselői. A közgyűlés ál-

⁷⁹ Az eredeti angol kifejezés a „public policy”. A „policy” és a „politics” kifejezés elhatárolására a magyar nyelvben nincs megfelelő kifejezés, a szakirodalom is megosztott e kérdésben, holott a két fogalom között óriási a különbség. Talán a legelterjedtebb fordítása a közpolitika, ugyanakkor – Urbán Lászlóval egyetértve – ez félrevezető, mivel a „policy” fogalma teljesen mentes minden olyan negatív jelentéstartalomtól, amelyet a politika magában hordoz. A „policy” ehhez képest egy semleges, fő vezérelvekként mentén kialakított szabályozást jelent. A „public” sem pusztán a közösségi jelleget jelenti, hanem egyfajta közérdekűséget, közcélúságot hordoz magában. Erre tekintettel a „public policy” fogalmát közcélú szabályozásnak fordítva használjuk a továbbiakban. *Urbán László: Köz célú szabályozás hatáselemzése (Public policy elemzés). Közgazdasági Szemle, 42. évf. 3. sz., 1995, p. 270–272: <http://epa.oszk.hu/00000/00017/00003/0304.html> (2015. 03. 29.).*

⁸⁰ PCDA/1/6, Report adopted by the Meeting. Provisional Committee on Proposals Related to a WIPO Development Agenda (PCDA), First Session, Geneva, February 20 to 24, 2006, Annex 1., p. 111–120: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/pcda_1/pcda_1_6.pdf (2015. 03. 28.).

tal meghatározott szempontok szerint mintegy ötvenoldalas táblázatba foglalták az egyes javaslatokat, kiemelve az átfedéseket, a javaslatok jellegét és kapcsolódásukat a WIPO valamely addigi tevékenységi köréhez.⁸¹ A szűkítések eredményeképpen a negyvenes „A” listán összesen huszonnégy javaslat maradt fent.

A június 11–15. közötti negyedik, és egyben utolsó PCDA-ülésszakon megszületett a végleges tervezet, ami hat klaszterben negyvenöt ajánlást fogalmazott meg, és ez került felterjesztésre a 2007. évi rendes közgyűléshez.

A 2007. szeptember 24. és október 3. között tartott WIPO-közgyűlés megtárgyalta a PCDA által előterjesztett dokumentumokat. A PCDA barbadosi elnöke, Trevor Clarke nagykövet ismertetette a Development Agenda előkészítésével kapcsolatos munkálatokat. Kiemelte, hogy a tervezet összeállításakor figyelembe vették, hogy olyan ajánlásokat fogalmazzanak meg, amelyek részben kapcsolódnak már korábban is létező WIPO-tevékenységekhez, így azok megfelelő módosításával vagy erősítésével a kitűzött speciális célkitűzéseknek is megfelehetnek. Figyelemmel voltak továbbá arra is, hogy a javaslatok jelentős részének a végrehajtása nem igényel további emberi erőforrásokat, mert azok az aktuális munkaerő-állománnyal is megoldhatóak, és nincs szükség további pénzügyi forrásokra sem, mert az akkori keret elegendő a végrehajtáshoz. Részletes munkaterv kidolgozását e megelőző szakaszban még nem látták indokoltnak, csak később, amikor a gyakorlatba ültetés sorra kerül.⁸²

A közgyűlés az előterjesztés után konszenzussal elfogadta a negyvenöt javaslatot tartalmazó Development Agendát. Ebből tizenkilenc külön listán is szerepel, amelyeket azonnali hatállyal végre kellett hajtania a WIPO-nak és a tagállamoknak egyaránt. A közgyűlés ezzel egyidejűleg létrehozta a Fejlődés és Szellemi Tulajdon Bizottságát (*Committee on Development and Intellectual Property*, a továbbiakban CDIP), amelynek feladata, hogy az ajánlások végrehajtására megfelelő munkatervet dolgozzon ki, ellenőrizze és véleményezze az ajánlások végrehajtását más WIPO-testületekkel közösen, és hogy megtárgyaljon minden olyan kérdést, amely a szellemi tulajdon-jogokkal és a fejlődéssel összefügg, és azt a hatáskörébe utalják.⁸³

A CDIP-ban helyet kapnak a WIPO tagállamai és valamennyi akkreditált kormányközi (*inter-governmental organization*, a továbbiakban IGO) és civil szervezet (*non-governmental organization*, a továbbiakban NGO). Évente kétszer ötnapos ülésszakokban működik saját eljárásrendje alapján, és csakúgy, mint a PCDA esetében, a WIPO a CDIP azon képviselői

⁸¹ PCDA/3/2, Working Document for the Provisional Committee on Proposals Related to a WIPO Development Agenda (PCDA). Document prepared by the Chair of the General Assembly. Provisional Committee on Proposals Related to a WIPO Development Agenda, Third Session, Geneva, February 19 to 23, 2007: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/pcda_3/pcda_3_2.pdf (2015. 03. 28.).

⁸² A/43/16, General Report adopted by the Assemblies. Assemblies of the Member States of WIPO, Forty-Third Series of Meetings, Geneva, September 24 to October 3, 2007, 136. o. http://www.wipo.int/edocs/mdocs/govbody/en/a_43/a_43_16-main1.pdf (2015. 03. 28.).

⁸³ I. m. (82), p. 152.

sámára is költségtérítést biztosít, akik valamely fejlődő vagy átalakuló gazdaságú országból érkeznek. A CDIP felállításával a PCDA megbízatása lejárt, és azt nem is újították meg.

3. A Development Agenda tartalmi ismérvei

3.1. A Development Agenda fő jellemzői

Az elfogadott dokumentum legfőbb célja, hogy nemzetközi szinten újraértelmezze a szellemi tulajdon-jog közcélú szabályozási aspektusait. A negyvenöt javaslat is ennek fényében, az egyre nagyobb privilégiumokat biztosító TRIPS-plus követelményekkel szembeni ellenhatásként jelent meg. A Development Agenda olyan hangsúlybeli eltolódást jelez, amelynek keretében a leginkább fejlett és gazdag országok vállalatainak favorizálása helyett a fókusz a szellemi tulajdon-jogok globális hatásaira tevődik át, ezzel együtt pedig sokkal többféle érdek játszik szerepet a szabályozási koncepciókban. A Development Agenda által kifejezett szemléletváltás egyben kritikája is a korábbi globális szabályozásnak.⁸⁴

Az egyes javaslatok részletes elemzése előtt a Development Agenda négy alapvető jellemzőjét kell kiemelni, amelyek lényegileg meghatározzák a dokumentum karakterisztikáját. Ezek a jellemzők a rugalmasság, a komplexitás, a lehetőség és a komolyság.

A nemzetközi tárgyalások alkalmával gyakran kerülnek szembe egymással ellentétes érdekek, különösen egy olyan nagy taglétszámú szervezet esetében, mint a WIPO. A WIPO a konszenzusra törekszik, azaz olyan megállapodásokat ösztönöz, amelyek mindegyik fél számára elfogadhatóak. Ez pedig kodifikációs szempontból leginkább úgy érhető el, hogy a kialakított szöveg sok ponton homályos, vagy többféleképpen is értelmezhető szabályt tartalmaz. Az ilyen szabályokból később mindegyik fél kiolvashatja a számára kedvezőbb értelmezést. A Development Agenda tele van olyan megfoghatatlan gumiszabályokkal, amelyek a felek érdekei szerint sokféleképpen interpretálhatóak. Például kilenc alkalommal szerepel a „megfelelő intézkedés” kifejezés. Maga a fejlődés szó huszonegy alkalommal szerepel benne, ebből csupán két esetben áll előtte a gazdasági, szociális és kulturális jelző. A többi helyen így az is homályban marad, hogy egyáltalán milyen fejlődést akarnak előmozdítani az ajánlások. Bizonyos kifejezések homályossága ugyanakkor rugalmasságként is értelmezhető, hiszen az ajánlások átültetésében ezek nagyobb szabadságot biztosítanak, amire akkor van különösen szükség, ha különböző módokon és helyeken kellene e rendelkezéseket végrehajtani. Abban minden állam teljesen egyetértett, hogy egy kabát nem lesz jó mindenkire, azaz az uniformizálás nem kívánatos, ehelyett inkább figyelembe kell venni a fennálló különbségeket, és erre tekintettel teret kell engedni a végrehajtás különböző módjainak. Annak ellenére, hogy a Development Agenda valójában soft law (ez világosan következik abból is, hogy ajánlásokat fogalmaz meg), bizonyos morális kötelezettséget ke-

⁸⁴ Christopher May: World Intellectual Property Organization and the Development Agenda. Global Governance, 13. évf. 2. sz., 2007, p. 165.

letkeztet mind a WIPO-val, mind pedig a tagállamokkal szemben, amelynek a figyelmen kívül hagyása egyetlen állam számára sem járható út.⁸⁵

A komplexitás számos módon megmutatkozik, kezdve onnan, hogy milyen szövevényes intézményi háttér szükséges az ajánlások végrehajtásához, egészen odáig, hogy a WIPO-tagállamok milyen további nemzetközi és regionális közösségek tagjai, és ezek szabályrendszeréhez hogyan viszonyul a Development Agenda. A komplexitást jól illusztrálja a WIPO belső munkamechanizmusa. Természeteszerű, hogy valamennyi tagállam, IGO és NGO képviselőjét nem lehet mindig egyszerre tárgyalóasztalhoz ültetni. Ez nem is lenne hatékony, és több ország nem is lenne ebben érdekelt. Ezért a WIPO-n belül, főként földrajzi alapon, regionális csoportok működnek. Ilyen az afrikai, az ázsiai, a latin-amerikai, a karibi, a kelet-európai és a balti, a közép-ázsiai államok csoportja, Kína, ami mérete miatt egymagában áll, valamint az úgynevezett B csoport, amely a fejlett országokat fogja össze a világ több pontjáról. Megemlítendő még egy újonnan kialakult – ám a földrajzi alapon szerveződött csoportokkal egyenjogúnak még el nem ismert – csoport is, a Fejlődés Barátainak Csoportja, amely a Development Agenda előkészítésekor tizenhat fejlődő ország érdekeit képviselte. Ezek a csoportok önállóan is összeülhetnek saját közös véleményük kialakítására, így ezt követően a csoportok képviselői járnak el a tárgyalásokon. Néha még e csoportokon belül is kialakulnak kisebb alcsoportok, amelyeken belül könnyebb konszenzust kialakítani.⁸⁶ Az így kialakított csoportok sem homogének, és vannak olyan országok is, amelyek valahol a fejlett és a fejlődő országok közötti mezsgyén helyezkednek el. A Development Agenda ebben a komplex érdekhálóban született meg, és rendkívül eltérő igényeknek kell megfelelnie. Ráadásul tovább bonyolítja e sűrű hálót, hogy államon belüli problémákat nem mindig lehet államközi megoldásokkal kezelni. Így aztán a szellemi tulajdon-jog nemzetközi porondján számos érdekellentétet kell kezelni ahhoz, hogy a Development Agenda végrehajtása sikeres lehessen.⁸⁷

A Development Agendában ott rejlik a lehetőség, hogy a WIPO újra élre kerüljön a tudásalapú társadalom globális kialakításában. Változó időszakot élünk, ahol a szellemi tulajdon-jogok szerepe a TRIPS előtti, a TRIPS utáni és a TRIPS-plusz érában folyamatos változáson esett át. Ebben a környezetben lehetősége van a WIPO-nak arra, hogy újralibrálja a szellemi tulajdon-védelmet, és ezáltal szélesebb társadalmi legitimitást szerezzen. A fokozódó tudományos és szakmai aktivitás azt jelzi, hogy jelentős változások vannak kilátásban,

⁸⁵ *Jeremy de Beer: Defining WIPO's Development Agenda. Jeremy de Beer (ed.): Implementing WIPO's Development Agenda. Centre for International Governance Innovation – International Development Research Centre, Ottawa, 2009, p. 9–11.*

⁸⁶ *Geoffrey Yu: The Structure and Process of Negotiations at the World Intellectual Property Organization. Chicago-Kent Law Review, 82. évf. 3. sz., 2007, p. 1451: <http://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3625&context=cklawreview> (2015. 03. 29.).*

⁸⁷ *De Beer: i. m. (85), p. 12–14.*

de ahhoz, hogy ezek ne csak kiaknázatlan lehetőségek maradjanak, komoly nemzetközi és nemzeti erőfeszítésekre is szükség van.⁸⁸

Végül pedig a Development Agenda komolyságát és súlyát kell kiemelni. A nemzetközi közösség által elfogadott dokumentumok sorában ez a legfontosabb a TRIPS óta, de talán mindent egybevetve is az, hiszen gyakorlatilag a WIPO feladatkörének legmélyét érintve jelentős hatást gyakorol a szellemi tulajdon globális szabályozására. Átfogó jellegéből adódóan rendkívül széles körben vált ki hatásokat, hiszen ma már alig van olyan terület, amit ne érintene a szellemi tulajdon-jog, így pedig a Development Agenda elvei minden szektorba beszivárognak. A Development Agenda jelentőségét maga a WIPO sem becsülheti le, ugyanis jelentős eredmény, hogy konszenzussal fogadták el a tagállamok, de ez csak pillanatnyi siker, ami könnyen szertefoszlik, ha nem tudják az ajánlásokat megfelelően végrehajtani, és a fejlett országok újra a bilaterális vagy WIPO-n kívüli többoldalú megállapodások irányába mozdulnak. De Beer kiemeli azt is, hogy a Development Agenda révén teljesen egyértelművé vált, hogy a WIPO miként szolgálja az ENSZ legfőbb célkitűzéseit a szellemi tulajdon-jogon keresztül. S bár aligha valószínű, hogy erre sor kerülne, az ENSZ felbonthatná az 1974-ben kötött ENSZ–WIPO-megállapodást, ha a Development Agenda nem megfelelő végrehajtásával megsértik a megállapodást. Tehát a Development Agenda a soft law jelleg ellenére is rendkívül fontos dokumentum, és súlyos jogi, illetve politikai következményei lehetnek annak, ha nem a súlyának megfelelően kezelik.⁸⁹ Ugyanakkor felmerülhet a kérdés, hogy a dokumentum a formai szempontok ellenére valóban csak soft law jellegű-e, vagy kötelező erővel is rendelkezik? Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata esetében is egy kötelező erővel nem rendelkező ENSZ közgyűlési határozatot fogadtak el a tagállamok, ugyanakkor mára mégis elismerik kötelező erejét. Az ENSZ alapokmánya 55. cikkének a) pontja alapján az ENSZ – egyebek mellett – előmozdítja az életszínvonal emelését, a teljes foglalkoztatást, valamint a gazdasági és szociális haladás és fejlődés feltételeit. Az 56. cikk alapján valamennyi ENSZ-tagállam kötelezi magát arra, hogy az 55. cikkben felsorolt célok elérése érdekében együtt és külön-külön is együttműködik az ENSZ-szel. Az 57. cikk értelmében pedig azokat az intézményeket, amelyek a fenti célokkal összefüggésbe hozhatóak, szakosított intézménynek nevezik, így tehát a WIPO és egész tevékenysége e rendelkezésen keresztül kapcsolódik az 55. cikk a) pontjában foglalt célok megvalósításához, és a fentiekben ismertetett ENSZ–WIPO-megállapodás is ezt a kapcsolatot bontja ki részletesen. Az alapokmány nem tisztázza, hogy az itt felsorolt céloknak vajon mi is a tartalma, ezért 55. és 57. cikke, az azokra alapított ENSZ–WIPO-megállapodás és az abban meghatározott célkitűzések, végül pedig az e célokat végrehajtani kívánó, konszenzussal elfogadott Development Agenda jogilag következetes láncolatot alkot, és az egymásra épülés vitathatatlan. Ugyan az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát – közbülső intézmény

⁸⁸ De Beer: i. m. (85), p. 15.

⁸⁹ De Beer: i. m. (85), p. 16–17.

nélkül – maga az ENSZ-közgyűlés fogadta el, ezért az alapokmány 55. cikk c) pontja (amely az emberi jogok tiszteletben tartására vonatkozik) autentikus értelmezésének tekinthető,⁹⁰ a fenti logikai és jogi láncolat miatt a Development Agenda is tekinthető a fejlődéssel összefüggő célok egyik aspektusa autentikus értelmezésének, és így jogi jellege is merőben más megvilágításba helyeződik.

A Development Agenda negyvenöt ajánlása egyenlőtlenül oszlik meg a korábban ismertetett klaszterekben. Az elhatárolás és besorolás inkább csak technikai jellegű, mivel több esetben átfedés vagy kapcsolódás van közöttük, azaz nem lehet hermetikusan elválasztani az egyes klasztereket.

3.2. „A” klaszter: technikai segítségnyújtás és kapacitásfejlesztés

Az „A” klaszter tizennégy ajánlást tartalmaz, ezek közül kilencet azonnal végrehajtandónak minősítettek, mivel azokhoz sem további humán erőforrás, sem pénzügyi forrás nem volt szükséges, így a feltételek adottak voltak.

Az 1. ajánlás alapvető jelleggel rögzíti, hogy a technikai segítségnyújtásnak fejlődésorientálnak, kérelem által vezéreltnak és átláthatónak kell lennie, amely figyelembe veszi a fejlődő, és különösen a legkevésbé fejlett országok prioritásait és speciális szükségleteit csakúgy, mint a tagállamok eltérő fejlettségi szintjét. Azaz itt is érvényesül az uniformizálás tagadása, minden esetben egyedileg, az adott ország specifikumainak megfelelően kell kialakítani az együttműködést.

A technikai segítségnyújtás nem pusztán bürokratikus munka, ugyanis rendkívül nagy jelentősége van abban, hogy a fejlődő országok hozzájuthassanak a nemzeti szellemi tulajdon-jogi rendszerük fejlesztéséhez szükséges forrásokhoz és szaktudáshoz, mivel ezek hiányában nemzetközi kötelezettségeiknek sem feltétlenül tudnak eleget tenni, arról nem is beszélve, hogy így a szellemi tulajdon sem lenne képes kiváltani a kívánt szociális, társadalmi és gazdasági hatásokat.⁹¹ Ebben a vonatkozásban a technikai segítségnyújtás magában foglalja a WIPO tevékenységei között korábban ismertetett jogi segítségnyújtást is, sőt, a 13. ajánlás külön ki is emeli azt, megismételve az 1. pontban szereplő követelményeket. A 14. ajánlás pedig utal a WIPO és a WTO közötti megállapodásra, amelynek alapján a WIPO a legkevésbé fejlett országok számára tanácsokat adhat a TRIPS átültetésével, az abból fakadó kötelezettségekkel és a rugalmasságokkal kapcsolatban.

Többször is feltűnik az a követelmény, általános jelleggel és külön is kiemelve, hogy a segítségnyújtásnak kérelemvezéreltnak kell lennie, azaz azt a fejlődő országoknak kifeje-

⁹⁰ Kardos Gábor: A nemzetközi emberi jog diszkrét bája. Ötvenéves az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, in *Fundamentum*, 1998. 4. sz., p. 8.

⁹¹ Neil Weinstock Netanel: *The WIPO Development Agenda and Its Development Policy Context*. Neil Weinstock Netanel: *The Development Agenda: Global Intellectual Property and Developing Countries*. Oxford University Press, Oxford, 2008, p. 7.

zetten kérelmezniük kell, és nem automatikusan történik, illetve a WIPO nem ad kérésre tanácsokat.⁹²

A klaszterben további ajánlások találhatók többek között a pénzügyi segítségnyújtásra, a fejlődésorientált szellemi tulajdon-védelmi tudatosság fokozására, a kis- és középvállalkozások helyzetének a vizsgálatára, a WIPO személyzetének a semlegességére és elszámoltathatóságára, az átláthatóságra, valamint az etikai kódexre vonatkozóan.

A 10. ajánlás alapján a WIPO segítséget nyújt mind a tagállamok, mind a regionális szervezetek részére abban, hogy olyan nemzeti vagy regionális szellemi tulajdon-védelmi rendszert építsenek ki, amely a korábbinál hatékonyabb, és megteremti az igazságos egyensúlyt a védelem szintje és a közérdek között. Ez a pont lehetővé teszi az erős szellemi tulajdon-védelmi koncepció leváltását, és egyértelművé teszi azt is, hogy a 11. és 12. ajánlásban foglalt fejlődésközpontúság (amelynek a szövegéből nem következik, hogy az nem pusztán gazdasági növekedést takar) és az innováció nemzeti szintű védelmének fokozása nem jelentheti az erős szellemi tulajdon-védelem maradéktalan továbbélését. Így ezeket az ajánlásokat együttesen kell értelmezni, hogy valóban a fenntartható fejlődés célkitűzéseit szolgálhassák, ellenkező esetben ugyanis tévútra vezethetnek.

3.3. „B” klaszter: szabályalkotás, rugalmasságok, közcélú szabályozás és közkincs

Ebben a klaszterben kilenc ajánlás található, amelyből hatot minősítettek azonnal végrehajthatónak. A WIPO normaalkotását helyezik előtérbe, különösen a rugalmasságok, a közcélú szabályozás és a közkincs vonatkozásában. E klaszter kulcsa a 15. ajánlás, ami általános érvénnyel határozza meg a szabályozással szemben támasztott követelményeket. Eszerint a szabályalkotás során figyelembe kell venni az országok fejlettségi szintjében fellelhető különbségeket, mérlegelni kell a szabályozással felmerülő költségeket és az elérhető előnyöket (arányossági követelmény), támogatni kell a közkincsek minél szélesebb körű kiterjesztését, biztosítani kell valamennyi tagállam, akkreditált IGO és NGO részvételét, valamint meg kell őrizni a WIPO semleges, kívülálló szerepét. A szabályalkotásnak ezenfelül inkluzívnak és a tagállamok által irányítottnak kell lennie, amiben a WIPO-ra komoly koordinatív feladat hárul,⁹³ illetve a WIPO-nak mindvégig figyelemmel kell lennie a nemzetközi megállapodások azon rugalmasságaira, amelyek a legkevésbé fejlett országok érdekeit szolgálják.

A 16. és 20. ajánlás egyaránt a közkincset érinti. Az előbbi a közkincs alaposabb tanulmányozását, valamint a gazdag és könnyen hozzáférhető közkincsek hatásainak és előnyeinek a vizsgálatát javasolja, míg az utóbbi kifejezetten a közkincs megerősítését célzó jogalko-

⁹² De Beer: i. m. (85), p. 6.

⁹³ Elviekben a WIPO egyfajta semleges katalizátorként funkcionál nemzetközi egyezmények létrehozása érdekében. De a gyakorlatban ennél tovább terjeszkedik, mivel maga is támogat kezdeményezéseket, elkészít egyezménytervezeteket és egyéb munkadokumentumokat, illetve modellszabályokat alkot, amelyek sok esetben az USA és Európa igényeinek felelnek meg a legjobban. Netanel: i. m. (91), p. 9.

tásban való közreműködést ajánlja, beleértve ebbe olyan útmutatók elkészítését is, amelyek segíthetnek a tagállamoknak abban, hogy meghatározhassák, mely alkotások tartoznak a közkincsbe.

Fontos, hogy a 18. ajánlás kiemeli az *Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore (ICG)* munkájának fontosságát, és hogy mielőbb megoldás szülessen a genetikai források, a hagyományos tudás és a kulturális kifejezések megfelelő védelmére. A 22. ajánlás pedig a millenniumi fejlesztési célok előmozdítását célzó szabályalkotást helyezi előtérbe. Ezek az ajánlások közvetlenül kapcsolódnak a fenntartható fejlődés kereteiben megjelenő célkitűzésekhez, teljes körű implementálásukhoz azonban paradigmaváltásra van szükség. Fel kell hagyni a Kamil Idris által is propagált nézettel,⁹⁴ miszerint a szellemi tulajdon a gazdasági növekedés eszköze, és helyette inkább azt kell vizsgálni, hogy a Sen-féle megközelítésben miként képes a szellemi tulajdon a fejlődést, az emberi szabadságot és lehetőségeket jobban szolgálni.⁹⁵

A 22. ajánlás emellett azt is meghatározza, hogy a szabályalkotás során a WIPO munkacsoportjainak dokumentumaiban olyan kérdésekre is ki kell térni, mint a szabályok belső jogi átültetése, a szellemi tulajdon és a verseny kapcsolata, a technológiatranszfer, a lehetséges rugalmasságok, kivételek és korlátozások köre, valamint a legkevésbé fejlett országokra vonatkozó speciális rendelkezések lehetőségei.

3.4. „C” klaszter: technológiatranszfer, információs és kommunikációs technológiák (ICT), tudáshoz való hozzáférés

A „C” klaszterben kilenc ajánlás található, ezek egyike sem azonnali végrehajtást igénylő intézkedés. Az itt található ajánlások alapvetően technológiai kérdésekkel foglalkoznak, azon belül is kiemelt figyelmet fordítva az információs és kommunikációs technológiákra, amelyek a 27. ajánlás szerint fontos szerepet töltenek be a növekedésben és a fejlődésben. Ez az ajánlás azért is érdemel figyelmet, mert a korábbiaktól eltérően a fejlődést jobban konkretizálja, amikor ezeknek a technológiáknak a gazdasági, szociális és kulturális fejlődésre gyakorolt hatásait emeli ki. Míg a WIPO korábbi tevékenységében és magában a Development Agendában is eddig a fejlődés mindenféle jelző nélkül szerepelt, s a szöveggörnyezetből leginkább a gazdasági növekedésre lehetett belőle következtetni, itt az már tágabb kontextusban szerepel, és szociális, valamint kulturális vetületei is megjelennek.⁹⁶

⁹⁴ Lásd Kamil Idris korábbi WIPO-főigazgató az I. részben hivatkozott művét, amelynek a címe is ezt a nézőpontot fejezi ki: *Intellectual Property. A Power Tool for Economic Growth*. World Intellectual Property Organization, Geneva, 2003: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/888/wipo_pub_888_1.pdf (2015. 09. 09.).

⁹⁵ De Beer: i. m. (85), p. 7.

⁹⁶ De Beer: i. m. (85), p. 7.

A 25. ajánlásban kifejezetten megjelenik a technológiatranszfer előmozdítása iránti elköteleződés, hogy a technológiai előnyöket a fejlődő országok is élvezhessék. Ennek érdekében meg kell tenni minden olyan intézkedést, amely segíti őket abban, hogy a nemzetközi egyezmények által biztosított rugalmasságukat megfelelően kihasználhassák (kiváltképp a szabadalmi kényszerengedélyeket) és a befelé áramló technológiatranszfert fokozhassák. A 28. ajánlás a fejlett országok számára tartalmaz javaslatot arra nézve, hogyan dolgozzák ki azokat a belső szabályozási mechanizmusokat, amelyek elősegítik a fejlődő országokba irányuló technológiatranszfert. E szabályok együtteséből mindenképpen a szellemi tulajdon jogi paradigmaváltás szükségessége következik, ugyanis ezek hatékony végrehajtása nem lehetséges a klasszikus és neoklasszikus közgazdasági nézeteken alapuló szellemi tulajdoni filozófia mellett.⁹⁷

A klaszterben található többi ajánlás lényegében együttműködési lehetőségeket kínál a különböző nemzetközi szereplők számára, valamint külön is megjelenik a kutatás-fejlesztési kooperáció a fejlett és fejlődő országok között.

3.5. „D” klaszter: felmérések, értékelések, hatásvizsgálatok

Ebben a klaszterben hat javaslat szerepel, melyből kettő volt azonnal végrehajtható. Az itt szereplő ajánlások a WIPO tevékenységének monitorozásával és hatásainak értékelésével foglalkoznak.

A 33. ajánlás éves ellenőrzési és értékelési mechanizmust javasol a WIPO valamennyi fejlődésorientált tevékenységével összefüggésben. Ahol lehetséges, ott direkt erre a célra kidolgozott indikátorokat és felméréseket kell alkalmazni.

A 35. ajánlás lehetővé teszi, hogy a tagállamok újabb tanulmányokat kérjenek országuk szellemi tulajdoni rendszerének gazdasági, szociális és kulturális hatásairól. Ez a fejlődő országok számára rendkívül hasznos eszköz lehet, hiszen csak az aktuális következmények ismeretében lehetséges a tudatos változtatás és jobbítás.

A 36. ajánlás a nyílt tudományos projektekben elért eredmények kölcsönös megosztását javasolja, külön is kiemelve a 2003-ban lezárult humán genomprojektet. A további ajánlások a WIPO hatásvizsgálati kapacitásainak bővítésére, valamint a szellemi tulajdon és a fejlődés összefüggéseinek további vizsgálatára irányulnak.

3.6. „E” klaszter: szervezeti kérdések, ideértve a feladatköröket és a szervezeti irányítást

Az „E” klaszterben szintén hat javaslat található, amelyből kettő azonnal végrehajtható. Már a 2002-es Johannesburgi Nyilatkozat is kiemelt figyelmet fordított a fenntartható fejlődéssel összefüggő szervezetfejlesztésekre, így a Development Agendában is önálló klaszterben je-

⁹⁷ Netanel: i. m. (91), p. 14.

lentek meg a szervezeti kérdések. Ezek az ajánlások nem választhatóak el teljes mértékben a többi klaszter ajánlásaitól, szükségképpen van köztük átfedés.

A 40. ajánlás intenzívebb együttműködést javasol az ENSZ szakosított szerveivel, külön is kiemelve az UNCTAD-et, az UNEP-et, a WHO-t, az UNIDO-t, az UNESCO-t és természetesen a WTO-t. A 42. ajánlás pedig a civil társadalom WIPO-ba történő becsatornázását sürgeti az NGO-kra vonatkozó akkreditációs feltételekkel összhangban.

A 43. és 44. ajánlás a forrásbevonáshoz és projektvégrehajtáshoz szükséges partnerek bevonásáról és az átláthatóságról szól.

3.7. „F” klaszter: egyebek

Az egyebek körébe csupán egyetlen ajánlás került, azonban ez sem kevésbé lényeges, mint a korábbiak, sőt. A szellemi tulajdon-jogokkal kapcsolatos jogérvényesítést tágabb szociális és fejlődésorientált nézőpontba helyezi, különös tekintettel a TRIPS 7. cikkében foglaltakra. A szellemi tulajdonnal járó szociális és gazdasági felelősséget, valamint azt fekteti le, hogy az oltalomnak és a jogérvényesítésnek az innovációhoz és a technológiatranszferhez hozzá kell járulnia. Vagyis a szellemi tulajdon nem öncélú, és erre a Development Agenda 45. ajánlása hívja fel a figyelmet azzal, hogy szoros kapcsolatot teremtsen a TRIPS szellemi tulajdoni filozófiájával.

4. Befejezés

A fejlődés és a szellemi tulajdon-jog rengeteg ponton összekapcsolódik egymással. Gazdaságilag, filozófiailag, szociálisan és egyéb szempontok szerint is igazolható, hogy a szellemi tulajdon-jogok rendszere nem önmagáért való, hanem egy „nagyobb cél” szolgálatában áll. Ez sokáig nem volt egyértelmű, és csak többrétű értelmezés útján lehetett levezetni, hogy mi is a WIPO fő célkitűzése a szellemi tulajdon-jog globális szervezőjeként. Az ENSZ–WIPO-megállapodás, majd a WTO létrejötte és a TRIPS elfogadása egyre jobban előtérbe hozta a fejlődéssel kapcsolatos megfontolásokat. Érdekes, hogy sem a TRIPS, sem pedig a Development Agenda nem használja a fenntartható fejlődés kifejezést, és a legtöbb helyen csak jelző nélküli fejlődést említenek. Ez tág teret engedhetne a jogértelmezésnek, akár azt is beleértve, hogy a fejlődést gazdasági növekedésként feltételezve az az erős szellemi tulajdon-védelmet alapozza meg. Tágabb kontextusba, és különösen az ENSZ célkitűzéseinek és a Millenniumi Deklarációnak a fényébe helyezve azonban egyértelművé válik, hogy a szellemi tulajdonnak a fenntartható fejlődést kell szolgálnia. Ebben is kiemelt szerepet kap a technológiatranszfer, amelynek révén a fejlődő országok lemaradása csökkenthető lenne. A szellemi tulajdon-jog ösztönzője és akadályozója is lehet a technológiatranszfernek, ezért az elmúlt évtizedekben erre tekintettel is kiemelt figyelemre tett szert a szellemi tulajdon-jog globális rendszere.

A WIPO történetében mérföldkőnek számít a Development Agenda elfogadása, amely formálisan ugyan csak soft law, de a fentiekben leírt összefüggésrendszer miatt a nemzetközi közösséget alapjaiban érintő elveket határoz meg, amelyek betartása a fenntartható fejlődésre tekintettel globális érdek. A Development Agenda nem tökéletes. Számos átfedés figyelhető meg az ajánlások között, nem is követik egymást mindenütt logikus sorrendben, a klaszterekbe történő besorolás sem minden esetben következetes, és az egyes ajánlások absztrakciós szintjei között is meglehetősen nagy a különbség, azaz ebben az értelemben sem homogén. Komoly hiányosság, hogy a dokumentum nem tartalmaz utalást a környezetvédelmi szempontokra, ami csak áttételesen vezethető le a millenniumi fejlesztési célokból és a technológiatranszferből. Helyesebb lett volna alapelvi szinten is rögzíteni, hogy a szellemi tulajdonnak támogatnia kell a környezetvédelmi törekvéseket.

Ugyanakkor a fentiek ellenére a Development Agenda a szellemitulajdon-jogon belül az eddigi legfontosabb dokumentumok egyikének tekinthető, mivel elválaszthatatlanul megteremtette a kapcsolatot a fenntartható fejlődéssel.

Dr. Ujfalussy Kristóf Sebestyén*

A SZELLEMITULAJDON-JOGOK KÖZÖSSÉGI JOGI KIMERÜLÉSE ÉS ENNEK GYÓGYSZERIPARI JELENTŐSÉGE II. RÉSZ

A JOGKIMERÜLÉS SPECIÁLIS VONATKOZÁSAI – A „KÜLÖNLEGES MECHANIZMUS”

Ahogy az már említésre került, a szabadalmi jogi jogkimerülés fogalmát a Bíróság a Centrafarm-ítéletben dolgozta ki. Ezen ítéletben szerepel azonban két olyan esetkör is, amikor a jogosult (szabadalmas) – a jogkimerüléssel szemben – mégis felléphet a szabadalmi oltalom alatt álló termék behozatalával szemben:

„Whereas an obstacle to the free movement of goods of this kind may be justified on the ground of protection of industrial property where such protection is invoked against a product coming from a Member State where it is not patentable and has been manufactured by third parties without the consent of the patentee and in cases where there exist patents, the original proprietors of which are legally and economically independent”⁵⁸

Azaz akkor, ha

- i) a védelmet olyan tagállamból származó termékkel kapcsolatban veszik igénybe, ahol az adott termék nem szabadalmaztatható, és harmadik személyek a szabadalmas engedélye nélkül állították elő, vagy
- ii) abban az esetben, ha olyan szabadalomról van szó, amelynek az eredeti jogtulajdonosai egymástól jogilag független személyek.

A továbbiakban az i) pont alatt szabályozott esetkört elemezzük részletesebben.

A téma szempontjából fontos tudni, hogy a gyógyszerkészítmények mint termékek szabadalmazásának megengedhetősége tekintetében még az 1980-as években is jelentős különbségek mutatkoztak az egyes európai jogrendszerek szintjén. Általánosságban elmondható, hogy a nyugat-európai, gazdaságilag fejlettebb országokban a szabadalmi jog lehetővé tette a termékszabadalom – azaz a hatóanyagra mint molekulára vonatkozó oltalom – megszerzését, míg a dél-, illetve kelet-európai országokban csupán eljárás szabadalmat – azaz az előállítás adott módjára vonatkozó oltalmat – lehetett szerezni.

„[A] termékszabadalom Nyugat-Európában is csak 20 éves múltra tekint vissza. Bár 1978-ban az Európai Szabadalmi Egyezmény megkötésekor a szerződő tagállamok köte-

* Ügyvéd, Ujfalussy Ügyvédi Iroda; a tanulmány a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által szervezett felsőfokú iparjogvédelmi tanfolyam keretében készített szakdolgozat szerkesztett változata.

⁵⁸ 15/74 Centrafarm BV and de Peijper v. Sterling Drug Inc. (1974).

lezettséget vállaltak, hogy nemzeti jogszabályaikat harmonizálva bevezetik ezt az oltalmi formát, módjuk volt két alkalommal 7-7 év halasztást kérni. Így ténylegesen az Európai Unió tagországaiban is csak 1992-től általános a termékszabadalom intézménye (pl. Spanyolországban, Görögországban).

Általában megállapítható, hogy a termékszabadalom egyértelműen a tőkeerős, fejlett, kutatásorientált gyógyszeriparral rendelkező országok számára kedvező, ahol az eredeti termékek előállítása dominál. A többi országban a bevezetését csak a saját gyógyszeripar fejletlensége és/vagy nemzetközi szerződésekhez, egyezményekhez való csatlakozás, valamint az utóbbit kísérő rendkívül erős külföldi nyomás indokolhatja.

Hazánkban a gyógyszeripar nemzetközi viszonylatban is magas színvonalú volt a termék-szabadalom bevezetése előtt, bár kétségtelenül nem az alapkutatás, hanem a reprodukciós termékek fejlesztése dominált.

A magyar gyárak élvezték azt az előnyt, hogy már az eredeti molekula termékszabadalmának oltalmi ideje alatt bevezethették itthon a készítményt (mint reprodukciós terméket), de felkészülhettek a külföldre történő gyártásra, forgalmazásra és elvileg abban a pillanatban piacra kerülhettek, ahogy az eredeti készítmény generikussá vált. Ez a helyzet kedvezően befolyásolta a hazai gyógyszerek árszínvonalát és jelentős gazdasági szerepet biztosított a gyógyszeriparnak. Nem volt azonban más választásunk, 1993 végén az USA-val szerződést írtunk alá, miszerint csak azon 'kerülőszabadalmas' gyógyszerek hozhatók Magyarországon forgalomba, amelyek kifejlesztése igazoltan 1987 előtt megkezdődött. Ezt követte az 1994-es 'szellemi tulajdonokra' vonatkozó törvény, amely lehetővé tette termékoltalom szerzését gyógyszerekre, és 'átmeneti (pipeline) oltalmat' biztosít hazánkban a bárhol külföldön szabadalmi oltalmat szerzett gyógyszerekre az eredeti szabadalom lejártáig.⁵⁹

Ezt a helyzetet összevetve az Európai Unió Bírósága klasszikus ítélkezési gyakorlatával – amelynek értelmében az Európai Unió Működéséről szóló Szerződésének (EUMSZ) az áruk szabad mozgására vonatkozó szabályai nem érintik a szellemi tulajdon-jogok fennállását, és nem is fosztják meg azokat lényegi elemeiktől, ugyanakkor ebből az alapelvből, valamint a belső piac egyéb alapvető szabályaiból következnek a jogosultak joggyakorlási képességeire vonatkozó korlátozások annak megakadályozására, hogy a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával egy másik tagállamban már forgalomban lévő, oltalom alatt álló javakat importáljanak – érdekonfliktus rajzolódik ki: a jogkimerülés elve a fenti körülmények között lehetővé teszi az oltalom alatt álló javaknak a jogosult hozzájárulása nélküli párhuzamos behozatalát más tagállamból – ez az elv ugyanis nem érinti a szabadalmi jog lényegét, mivel a szabadalom jogosultja főszabály szerint megfelelő ellentételezést kapott abban a tagállamban, amelyből a párhuzamos import ered, vagy legalábbis ellentételezést kapott volna, ha ott megfelelő módon védelmet kér.

⁵⁹ Dr. Boruzs Hedvig: Generikus gyógyszerek törzskönyvezése Magyarországon az iparjogvédelem szemszögéből. Iparjogvédelmi Szemle, 104. évf. 4. sz., 1999. augusztus.

Gyakran előfordult, hogy a csatlakozó tagállamokban a csatlakozást megelőzően a szabadalmi oltalom szintje alacsonyabb volt, mint amit az uniós jog megkövetel, különösen gyógyszerkészítmények esetében. Ilyenkor a csatlakozást követően a belső piaci elvek teljes alkalmazása olyan helyzetet eredményezne, amelyben a szabadalom jogosultja ki lenne téve az adott új tagállamból származó párhuzamos behozatalnak anélkül, hogy találmányát ott oltalom alá helyezhette volna, és ennek eredményeképpen megfelelő ellentételezést kapott volna; sőt, ilyen körülmények között a szabadalom jogosultját visszatartotta volna attól, hogy termékét az új tagállamban forgalomba hozza, mivel ez a termék ismételt importját eredményezte volna.

*A Merck v. Stepfar (Merck I-),⁶⁰ a Merck v. Primecrown (Merck II)⁶¹-ügy,
a csatlakozási szerződés előzményei*

Annak megértéséhez, hogy a 2004-es bővítés során a különleges mechanizmus milyen előzmények után, és miért az adott szövegezéssel került megfogalmazásra, dr. Tosics Nóra jelen folyóirat hasábjain megjelent tanulmányának⁶² ismerete nélkülözhetetlen. Ehelyütt ugyanakkor ezen előzményeket és megfontolásokat nem ismételjük meg.

A 2003-ban, Athénban aláírt csatlakozási szerződés

A tíz új tagállammal 2003. április 16-án Athénban aláírt csatlakozási szerződés IV. sz. mellékletének 2. fejezete a „különleges mechanizmust” a következőképpen tartalmazza:

„A Cseh Köztársaság, Észtország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Lengyelország, Szlovénia és Szlovákia esetében olyan gyógyszertermékre adott szabadalom vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvány jogosultja vagy kedvezményezettje, amelyre vonatkozóan a bejelentést valamely tagállamban akkor tették, amikor a termékre ilyen oltalmat az említett új tagállamok valamelyikében nem lehetett szerezni, a szabadalomból vagy a kiegészítő oltalmi tanúsítványból eredő jogait gyakorolhatja annak érdekében, hogy megakadályozza a termék olyan tagállamba vagy tagállamokba történő behozatalát vagy ottani forgalomba hozatalát, ahol az adott termék szabadalmi oltalom vagy kiegészítő oltalom alatt áll még akkor is, ha a terméket ebben az új tagállamban ő hozta vagy a hozzájárulásával hozták először forgalomba.

⁶⁰ 187/80, Merck & Co Inc. v. Stepfar BV and Petrus Stephanus Exler, (1981).

⁶¹ C-267/95 és C-268/95 számú egyesített ügyek Merck & Co. Inc., Merck Sharp & Dohme Ltd and Merck Sharp & Dohme International Services BV v Primecrown Ltd, Ketan Himatlal Mehta, Bharat Himatlal Mehta and Necessity Supplies Ltd and Beecham Group plc v Europharm of Worthing Ltd. (1995).

⁶² Dr. Tosics Nóra: Gyógyszertermékek szabadalmi oltalma a csatlakozási tárgyalások tükrében. A kompromisszumhoz vezető út – a közösségi álláspont fejlődésének visszatekintő elemzése. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 108. évf. 6. sz., 2003. december.

Bármelyik, aki a fenti bekezdés hatálya alá tartozó gyógyszerterméket kíván egy olyan tagállamba behozni, ahol a termék szabadalmi oltalom vagy kiegészítő oltalom alatt áll, igazolnia kell az illetékes hatóságoknak a szóban forgó behozatalra való kérelemben, hogy az oltalom jogosultját vagy kedvezményezettjét egy hónappal korábban értesítette.”

Azt, hogy Magyarországon melyik az illetékes hatóság, a gyógyszerekkel folytatott nagykereskedelmi és párhuzamos import tevékenységről szóló 53/2004. (VI. 2.) ESzCsM rendelet 15. §-a határozza meg:

„15. § (1) A Cseh Köztársaság, az Észt Köztársaság, a Ciprusi Köztársaság, a Lett Köztársaság, a Litván Köztársaság, a Magyar Köztársaság, a Máltai Köztársaság, a Lengyel Köztársaság, a Szlovén Köztársaság és a Szlovák Köztársaság csatlakozásának feltételeiről, valamint az Európai Unió alapját képező szerződések kiigazításáról szóló, a 2004. évi XXX. törvénnyel kihirdetett okmány IV. mellékletének 2. pontjában meghatározott, hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságra háruló feladatokat a GYEMSZI látja el Magyarországon.”

Arra vonatkozóan, hogy a különleges mechanizmus bevezetése óta érkezett-e Magyarországra vonatkozóan ilyen bejelentés, a jelen tanulmány szerzője hivatalos levélben megkezdte a GYEMSZI-OGYI-t.

OGYI/40511-2/2014. iktatószámú, 2014. december 16. napján kelt válaszlevelében a GYEMSZI-OGYI akként nyilatkozott, hogy hivatalához mindeztideig nem érkezett a különleges mechanizmusra való hivatkozással bejelentés – mivel Magyarország e tekintetben nem célszág (hiszen az alacsonyabb árszint miatt a kelet-közép-európai országok általában a párhuzamos importtal érintett termékek exportországai), egy ilyen bejelentés a magyar hatósághoz nem is életszerű.

Már a különleges mechanizmus fenti szövegezéssel történő elfogadásakor is számos kritika⁶³ vonatkozott arra, miszerint a szabályozásból nem világos, hogy a „gyakorolhatja” szó arra vonatkozik-e hogy a különleges mechanizmus kivételt jelent a jogkimerülés alól, azaz a jogosult akár a behozatal megkezdésének időpontjára visszaható hatállyal is érvényesítheti jogait, és a második bekezdésben foglalt értesítésnek csak az a joghatása, hogy a jogosult figyelmét ezen behozatali magatartásra az importőr köteles felhívni, avagy arra vonatkozik-e, hogy a jogosult csak akkor és onnantól kezdve gyakorolhatja jogait, ha az importőr felhívására úgy nyilatkozott, hogy a forgalmazáshoz nem járul hozzá.

Megjegyzendő, hogy a Romániával és Bulgáriával 2005. április 25-én aláírt, 2007. január 1. napjával hatályba lépett csatlakozási okmány⁶⁴ V. sz. melléklete, valamint a Horvátországgal 2011. december 19-én aláírt, 2013. július 1. napjával hatályba lépett csatlakozási

⁶³ Pl. Tócsics: i. m. (62).

⁶⁴ Megjelent az Európai Unió Hivatalos Lapjában az alábbiak szerint: HL L 157., 2005.6.21., p. 203–375.

szerződés⁶⁵ IV. Melléklete a tíz új tagállammal 2003-ban aláírt csatlakozási szerződéssel szó szerint azonosan tartalmazza a különleges mechanizmust.

A SINGULAIR-ügy

A különleges mechanizmus alapján a párhuzamos importőrt terhelő bejelentési kötelezettség és annak joghatása értelmezésével kapcsolatban az első ügy 2013-ban érkezett az Európai Unió Bíróságához.⁶⁶

Az ügyben döntés idén februárban született – a továbbiakban a főtanácsnoki indítvány és az ítélet alapulvételével ismertetjük részletesen az esetet.

Az alapeljárásban a Merck Canada Inc. és a Merck Sharp & Dohme Ltd. a különleges mechanizmusra hivatkozva indított keresetet az Egyesült Királyságban. A Merck többek között kártérítést és az árukészlet megsemmisítését kérte, mivel a Sigma Pharmaceuticals PLC megítélése szerint jogellenesen párhuzamos importálta Lengyelországból az Egyesült Királyságba a Merck SINGULAIR elnevezésű gyógyszerét annak ellenére, hogy a Sigma igazolta, hogy a különleges mechanizmus előírásának megfelelően előzetes értesítést küldött.

Miután a Patents County Court (Szabadalmi Megyei Bíróság) helyt adott a Merck keresetének, a Sigma a fellebbviteli bírósághoz fellebbezett. A fellebbviteli bíróság előzetes döntéshozatal céljából kérdésekkel fordult a Bírósághoz, amelyekben iránymutatást kért arra vonatkozólag, hogy *i)* mik a következményei, ha a szabadalom jogosultja nem válaszol valamely, a különleges mechanizmusnak megfelelően megtett értesítésre, *ii)* az értesítést hogyan kell megtenni, *iii)* mely jogalanyok küldhetnek értesítést, továbbá hogy *iv)* kinek kell címezni ezen értesítést.

A tényállás részletesebben a következő volt.

A MONTELUKAST a Merck számára megadott kiegészítő oltalmi tanúsítvány oltalma alatt álló kereskedelmi változatát, a SINGULAIR-t az első, a Közösségben gyógyszerként történő forgalomba hozatalra vonatkozó engedélyek értelmében Finnországban, 1997. augusztus 25-én hozták forgalomba az Európai Unióban. Az Egyesült Királyságban 1998. január 15-én kapta meg a gyógyszerként történő forgalomba hozatalra vonatkozó engedélyeket.

2009. június 22-én a Sigma egy társult vállalkozása, a Pharma XL Ltd. a Merck Sharp & Dohme Ltd. egyesült királyságbeli címére, a „szabályozási ügyek igazgatójának” (Manager, Regulatory Affairs) címzett levélben értesítést küldött a SINGULAIR Lengyelországból Egyesült Királyságba való behozatalára és az Egyesült Királyságban szükséges engedélyek megkérésére irányuló szándékáról. A levél nem tartalmazott a Sigmára való hivatkozást, és nem hivatkozott a Pharma XL-től eltérő lehetséges importőrré.

A levél megérkezett a Merck Sharp & Dohme Ltd.-hez, de adminisztratív jellegű mulasztás következtében választ nem küldtek, jóllehet a Merck politikájának az felelt meg, hogy az

⁶⁵ Megjelent az Európai Unió Hivatalos Lapjában az alábbiak szerint: HL L 112., 2012.4.24., p. 6–110.

⁶⁶ C-539/13 Merck Canada Inc., Merck Sharp & Dohme Ltd. v. Sigma Pharmaceuticals PLC (2013).

ilyen behozatalt kifogásolva válaszolnak a levelekre. A Pharma XL ezenfelül négy további levelet küldött a Merck, Sharpe & Dohme Ltd. szabályozási ügyek igazgatójának, jelezve a SINGULAIR Lengyelországból való behozatalára irányuló szándékát, mellékelte az újra-csomagolt áru tervezett megjelenítését bemutató példányokat, és rákérdezett arra, hogy a Mercknek van-e bármilyen kifogása. Ezen levelek egyikére sem érkezett válasz.

2009. szeptember 14-én a Pharma XL Ltd. a SINGULAIR-re két párhuzamos behozatali engedély iránti kérelmet terjesztett elő az Egyesült Királyság illetékes hatósága előtt. 2010. májusában és szeptemberében engedélyezték a párhuzamos behozatalt a SINGULAIR különböző kiszerezései tekintetében. A Sigma megkezdte a SINGULAIR Lengyelországból való behozatalt, amelyet a Pharma XL Ltd. újracsomagolt, és a Sigma értékesített az Egyesült Királyság piacán.

2010. december 14-én azonban a Merck levélben értesítette a Pharma XL Ltd-t, amelyben a különleges mechanizmus értelmében kifogásolta a SINGULAIR Lengyelországból való behozatalt. 2010. december 16-án a levél megérkezett a Pharma XL Ltd székhelyére, és a Sigma azonnal felhagyott a Lengyelországból származó SINGULAIR további értékesítésével. A levél kézhezvételét megelőzően azonban a Sigma már összesen 2 millió GBP értékben hozott be és értékesített SINGULAIR-t, és a birtokában maradt több mint 2 millió GBP értékű áru, ennek többségét megváltoztathatatlanul újracsomagolták az Egyesült Királyságban való forgalomba hozatal érdekében.

A Sigma fellebbezését követően a Court of Appeal megküldte az ügyet előzetes döntéshozatali eljárásra utaló végzését, amelyben a következő kérdéseket terjesztette előzetes döntéshozatalra:

- „1. A szabadalom vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvány jogosultja vagy kedvezményezettje csak abban az esetben hivatkozhat a különleges mechanizmus első bekezdése szerinti jogaira, ha először jelezte erre irányuló szándékát?*
- 2. Az 1. kérdésre adott igenlő válasz esetén:*
 - a) Hogyan kell e szándékot jelezni?*
 - b) A jogosult vagy a kedvezményezett nem hivatkozhat jogaira a gyógyszerkészítmény ezen jogainak érvényesítésére irányuló szándék kinyilvánítását megelőzően valamely⁶⁷ tagállamban bekövetkezett behozatala vagy forgalomba hozatala esetében?*

⁶⁷ A „valamely” szó használata megítélésünk szerint meglehetősen félrevezető, hiszen arra enged következtetni, mintha olyan párhuzamos importtal állnánk szemben, amely több tagállamba történő behozatalt ölel fel, és a kérdés arra irányulna, hogy a jogosult egyes tagállamokba való behozatallal kapcsolatos eltérő – engedélyező vagy tiltó – döntéseinek lehet-e jogkövetkezménye. Amint azt később látni fogjuk, a kérdés nem ez, az kizárólag a jogosultnak az adott, behozatallal érintett tagállamban fennálló jogai érvényesítésére vonatkozik. Mindezekre tekintettel talán szerencsésebb lett volna „az adott” kifejezést használni.

3. Kinek kell előzetesen értesítenie a különleges mechanizmus második bekezdése értelmében a szabadalom vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvány jogosultját vagy kedvezményezettjét? Különösen:

a) a gyógyszerkészítményt behozni vagy forgalomba hozni szándékozó személynek kell megtennie az előzetes értesítést;

vagy

b) amennyiben a nemzeti jogrendszer ezt megengedi, és nem a tervezett importőr nyújtja be a hatósági engedély iránti kérelmet, akkor a hatósági engedély iránti kérelmet előterjesztő személy általi előzetes értesítés érvényes lehet abban az esetben, ha ez a személy maga nem szándékozik behozni vagy forgalomba hozni a gyógyszerkészítményt, de a gyógyszerkészítmény tervezett behozatalára és forgalomba hozatalára a kérelmező hatósági engedélye alapján kerül sor; és

i) van-e különbség akkor, ha az előzetes értesítés azonosítja a gyógyszerkészítményt behozni vagy forgalomba hozni szándékozó személyt;

ii) van-e különbség akkor, ha az előzetes értesítést és a hatósági engedély iránti kérelmet egyetlen gazdasági egységet képező cégcsoporton belüli jogi személy terjeszti elő, és a behozatali és forgalombahozatali tevékenységet e csoport valamely másik jogi személy tagja végzi az első jogi személy engedélye alapján, és az előzetes értesítés nem azonosítja a gyógyszerkészítményt behozni vagy forgalomba hozni szándékozó jogi személyt?

4. A különleges mechanizmus második bekezdése értelmében kinek kell benyújtani az előzetes értesítést? Különösen:

a) a szabadalom vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvány kedvezményezettje olyan személyekre korlátozódik, akik a nemzeti jog értelmében jogosultak az ezen szabadalom vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvány érvényesítésére irányuló eljárás indítására?

b) Amennyiben valamely cégcsoport számos jogi személyből álló egyetlen gazdasági egységet alkot, akkor elegendő az, ha az értesítést annak a jogi személynek címezik, aki a behozatal szerinti tagállamban működő leányvállalat és forgalombahozatali engedély jogosultja, és nem a csoporton belüli azon jogi személynek, aki a nemzeti jog értelmében jogosult az ezen szabadalom vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvány érvényesítésére irányuló eljárás indítására, vagy azon az alapon, hogy az ilyen jogi személy a szabadalom vagy a SPC kedvezményezettjeként jellemezhető, vagy azon az alapon, hogy elvárható az, hogy az ilyen értesítés rendes körülmények között eljut a szabadalom vagy az SPC jogosultja nevében döntéseket hozó személyhez?

c) A 4. b) kérdésre adandó igenlő válasz esetén az egyébként megfelelő értesítés nem megfelelővé válik akkor, ha valamely társaság 'szabályozási ügyek igazgatójának' címezték, amennyiben ez a társaság nem a csoporton belüli azon társaság, aki a nemzeti jog értelmében jogosult az ezen szabadalom vagy kiegészítő oltalmi

tanúsítvány érvényesítésére irányuló eljárás indítására, hanem a behozatal szerinti tagállamban működő leányvállalat és forgalombahozatali engedély jogosultja, és amennyiben a szabályozási részleg a gyakorlatban rendszeresen kap értesítést a különleges mechanizmus és más kérdések tekintetében párhuzamos importőröktől?”

Megjegyzendő, hogy a felek között az alapeljárásban nincs nézeteltérés abban, hogy amikor a szóban forgó szabadalmi igényt az Egyesült Királyságban bejelentették, nevezetesen 1991. október 10-én, Lengyelország jogszabályilag még nem vezetett be szabadalmi oltalmat a gyógyszerkészítményekre. Az sem vitatott, hogy a kiegészítő oltalmi tanúsítvány a lengyel törvények értelmében nem volt elérhető akkor, amikor azt az Egyesült Királyságban kérelmezték, vagyis 1998. július 8-án.

Az 1–2. kérdésre adható lehetséges válaszok

A Court of Appeal által feltett első és második kérdés alapján a Bíróságnak azokat a jogi következményeket kell meghatároznia, amelyek a szabadalom jogosultja több mint egy hónapig tartó hallgatásából erednek, miután a különleges mechanizmus második bekezdésében előírt tájékoztatást megadták. Azaz az vizsgálendő, hogy a szabadalom jogosultja részéről a hallgatás mennyiben érinti jogi helyzetét akkor, ha nem válaszol a különleges mechanizmus második bekezdésében előírt tájékoztatásra.

A vizsgálat során két, merőben eltérő megközelítést lehet felvázolni.

- Az egyik szerint – amit a Merck képvisel – a különleges mechanizmus megszünteti a jogkimerülés elvének alkalmazását a hatálya alá eső termékek esetében, és ezzel visszaállítja a szabadalom jogosultjának azt a jogi helyzetét, amit az EU belső piaca hiányában egyébként élvezne. Ez az értelmezés a Lengyelországból és a 2004-ben csatlakozott másik kilenc tagállamból származó importot az EU-n kívüli országokból származó importtal azonos megítélés alá helyezi.

A gyakorlatban a különleges mechanizmus ilyen értelmezése feljogosítaná a szabadalom jogosultját, hogy jogorvoslati, illetve kártérítési igénnyel lépjen fel akár a behozatal megkezdésének időpontjáig visszamenő hatállyal, és nem lenne köteles figyelmeztetni az importőröket, hogy érvényesíteni kívánja szabadalmából eredő jogait.

Így a Merck által előadott elmélet szerint a szabadalom jogosultjának a különleges mechanizmus második bekezdésével bevezetett jogi helyzete csak azzal a kötelezettséggel egészülne ki, hogy a potenciális importőrnek előzetesen értesítenie kell behozatali szándékáról.

- A másik, az előbbivel szöges ellentétben álló álláspont szerint a különleges mechanizmus csak a lehetőségét teremti meg a szabadalom jogosultja számára, hogy „aktiválja” a valamely potenciális bitorló elleni védelmet. Amennyiben ezt nem teszi meg a nyitva álló egy hónapos határidőn belül, a párhuzamos importőr hivatkozhat az általánosan alkalmazandó belső piaci elvekre, és az áruk szabad mozgásának, valamint a jogkime-

rülés elve miatt vele szemben semmilyen szabadalmi jog nem érvényesíthető a későbbiekben, feltéve, hogy az oltalom alatt álló terméket a szabadalom jogosultja vagy az ő engedélyével hozták forgalomba az új tagállamban. Ilyen értelemben az egy hónapos határidő mintegy „jogvesztőnek” tekintendő.

Ugyanakkor mindkét állásponttal szemben lehet nyomós érveket felhozni:

- A Merck által képviselt állásponttal kapcsolatban aligha feltételezhető, hogy a 2003. évi csatlakozási szerződés tárgyalófeleinek az lett volna a céljuk, hogy a szabadalom jogosultjainak magasabb védelmet biztosítsanak, mint ami általánosan elérhető, és a párhuzamos importőröket „önvádra” kötelezze; azaz a különleges mechanizmus nem hoz létre a jogosultak számára kettős kiváltságot (hiszen ha a párhuzamos importőrnek még értesítenie is kell a jogosultat behozatali szándékáról, és az az erre adott, a jogai érvényesítésére vonatkozó tájékoztatás helyett visszamenőlegesen pert indíthatna, akkor erről lenne szó).
- A másik álláspont esetében a különleges mechanizmus által a szabadalom jogosultjának biztosított oltalom teljes kiüresítését jelentené az egy hónapos határidőn túl, ha azon belül „hallgatna” (akár önhibáján kívül), mivel az ebből eredő „jogvesztés” miatt a jövőre nézve nem gyakorolhatná e jogait.

A főtanácsnoki indítvány szerint a helyes értelmezéshez a teleologikus és rendszertani megközelítés hívandó segítségül:

„Ahogyan arra a Bizottság írásbeli észrevételei is rámutattak, a különleges mechanizmus által előírt értesítési kötelezettség célja annak biztosítása, hogy a szabadalmak jogosultjai időben értesítésre kerüljenek valamely oltalom alatt álló termékre vonatkozó behozatali szándékról, annak érdekében, hogy a különleges mechanizmusra hivatkozással meg tudják akadályozni az adott tagállamban szabadalmi vagy kiegészítő oltalmat élvező gyógyszerkészítmény tervezett párhuzamos behozatalát.”

„A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata alapján, amely szerint valamely csatlakozási okmányban a Szerződések előírásai alóli kivételt vagy eltéréseket engedő rendelkezéseit a Szerződés érintett előírásainak figyelembevétele mellett szigorúan kell értelmezni, és céljának eléréséhez viszonyítva szigorúan a legszükségesebbekre kell korlátozni,⁶⁸ a különleges mechanizmus szerinti potenciális párhuzamos importőrnek az uniós jog által védett jogos érdeke, hogy egyértelműen ismerje a szabadalom jogosultjával szembeni jogi helyzetét. Ezért ez utóbbi azon jogosultsága, hogy a különleges mechanizmus biztosította jogokra hivatkozzon és azokat gyakorolja, úgy értelmezendő, hogy annak feltétele, hogy a szabadalom jogosultja válaszoljon az általa kézhez kapott értesítésre, és értesítse a tájékoztatást küldőt,

⁶⁸ Apostolides-ítélet, C-420/07, EU:C:2009:271, 35. pont és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

hogy kifogásolja a szóban forgó gyógyszerkészítmény tervezett behozatalát és forgalomba hozatalát.”

Jääskinen főtanácsnok mindezekre tekintettel úgy foglal állást, hogy „[v]alamely szabadalom olyan jogosultjának, akit a 2003. évi csatlakozási okmány IV. mellékletének 2. fejezetében előírt különleges mechanizmus hatálya alá tartozó gyógyszerkészítményekre vonatkozó behozatali vagy forgalombahozatali szándékról megfelelően értesítettek, válaszolnia kell az ilyen értesítésre, és a tervezett behozatalt vagy forgalomba hozatalt kifogásoló szándékát a mechanizmus második bekezdésében meghatározott időn belül ki kell nyilvánítania, annak érdekében, hogy az érintett termék behozatalát korlátozhassa. A jogosult nem hivatkozhat jogaira a gyógyszerkészítménynek az ezen jogai érvényesítésére irányuló szándék kinyilvánítását megelőzően valamely tagállamban bekövetkezett behozatala esetében.”

A magunk részéről a fenti végkövetkeztetést némileg ellentmondásosnak tartjuk, ugyanis ha a jogosult köteles a szándékát kinyilvánítani (válaszolni), akkor a hallgatásnak a visszaható hatályú joggyakorlás tilalmán túlmenően jogkövetkezményei kellene, hogy legyenek. A hallgatás következtében az importot megkezdő vállalkozás alappal bízhat ugyanis abban, hogy a jogosult a behozatalt nem ellenzi, és erre tekintettel jelentős összegeket fordít az értékesítési csatorna kiépítésére – egy későbbi fellépés utóbb nem reparálható károkat okoz számára. Az előbbieket a magyar polgári jogból vett analógiával élve biztatási kárigényes helyzetnek (utaló magatartás) gondoljuk.

A 3. kérdésre adható lehetséges válaszok

A kérdést előterjesztő bíróság azt szeretné megtudni, hogy a gyógyszerkészítményekre vonatkozó behozatali szándékról szóló, a különleges mechanizmus második bekezdésében előírt értesítést csak az a személy teheti-e meg, aki ténylegesen be kívánja hozni az érintett termékeket, avagy más is. Amennyiben a kérdésre adott válasz nemleges, a bíróság iránymutatást kér azon személyek köréről, akik ezt az értesítést megtehetik.

Emlékeztet, hogy a szóban forgó értesítést a Sigma egy társult vállalkozása, a Pharma XL Ltd. küldte meg a jogosult számára.

A különleges mechanizmus második bekezdése szerint: „*[b]árkinek, aki ... gyógyszerterméket kíván ... behozni ... igazolnia kell az illetékes hatóságoknak ... hogy az oltalom jogosultját vagy kedvezményezettjét egy hónappal korábban értesítette.*” A szó szerinti értelmezés arra utal, hogy annak a személynek kell igazolnia, hogy megfelelt az értesítési kötelezettségnek, aki a szóban forgó terméket importálni kívánja. Ugyanakkor kifejezett kizárás nem szerepel arra vonatkozóan, hogy más ne tehetné meg helyette (ne tehetné meg közvetett úton), így megint csak a teleologikus értelmezés is segítségül hívandó.

Ahogy arra a Bizottság rámutatott, az értesítési kötelezettség célja azt biztosítani, hogy a szabadalom jogosultja tudjon az importőr szándékairól, és így hatékonyan tudja tájékoztatni az értesítést küldőt, amennyiben gyakorolni kívánja a különleges mechanizmus szerinti

jogait, tehát a jogos érdekeinek védelmét biztosítja; a vitában álláspontot kifejtő Cseh Köztársaság is helyesen mutatott rá, hogy a különleges mechanizmus szerinti értesítési kötelezettség célja a szabadalom jogosultjának lehetőséget adni még a behozatal vagy a forgalomba hozatal megkezdése előtt annak megakadályozására – ez gyakran ideiglenes intézkedés iránti kérelmet jelent.

A főtanácsnok szerint ebből következik, hogy a szabadalom jogosultjának az a fontos, hogy a potenciális jogsértő, vagyis a gyógyszerkészítmények behozatalát és forgalomba hozatalát szándékozó személy, az előzetes értesítésben azonosításra kerüljön; jogi szempontból annak nincs jelentősége, hogy ki nyújtja a tájékoztatást.

Minderre tekintettel a fent említett különleges mechanizmus második bekezdésében előírt értesítést más is megteheti, mint a potenciális importőr vagy forgalomba hozó, feltéve, hogy az utóbbi kilétét az értesítést megtevő személy egyértelműen megjelöli.

A 4. kérdésre adható lehetséges válaszok

Negyedik kérdésében a kérdést előterjesztő bíróság további útmutatást kér a különleges mechanizmus második bekezdésében előírt értesítés címzettjét illetően. Lényegében azt kérdezi, mely személy értendő „kedvezményezett” alatt, és különösen, hogy valamely szabadalom vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvány „kedvezményezettje” csak azon személyeket foglalja-e magában, akiknek a nemzeti jog szerint jogukban áll eljárást indítani az adott szabadalom vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvány érvényesítésére, vagy pedig idetartozik a szóban forgó gyógyszerkészítmény forgalombahozatali engedélyének a jogosultja, ha a forgalombahozatali engedély jogosultja ugyanahhoz a cégcsoporthoz tartozik, mint a szabadalom vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvány tényleges jogosultja (vagy kedvezményezettje).

Emlékeztet, hogy a tényállás szerint a Pharma XL az értesítést a Merck Sharp & Dohme Ltd. egyesült királyságbeli címére, a „szabályozási ügyek igazgatójának” címezte.

A főtanácsnok szerint a Cseh Köztársaság helyesen mutat rá írásbeli észrevételeiben, hogy mivel az értesítés célja éppen az, hogy lehetővé tegye a szabadalom jogosultjának, hogy szabadalmi jogait gyakorolja, az értesítést közvetlenül neki vagy egy olyan személynek kell címezni, aki a nemzeti jog szerint ezeket a jogokat érvényesítheti.

A különleges mechanizmus második bekezdésének szóhasználatából következik, hogy a potenciális importőrtől elvárt, hogy meggyőződjön a jogosult vagy a kedvezményezett kilétéről. Ezen felül, ahogy arra a Merck rámutatott, személyük könnyűszerrel megismerhető a szabadalmi nyilvántartásokból.

Mindezekre tekintettel – a főtanácsnok szerint – az az értelmezés adódik helyesnek, hogy a fent említett különleges mechanizmus második bekezdése szerinti előzetes értesítést olyan személy felé kell megtenni, akinek a nemzeti jog szerint törvényes joga van eljárást indítani a szabadalom vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvány érvényesítésére.

A Bíróság az ügyben 2015. február 12. napján meghozta ítéletét, és a főtanácsnoki indítványban foglaltakhoz képest némileg eltérő álláspontra helyezkedett.

Az első és a második kérdéssel kapcsolatban úgy foglalt állást, hogy „[a] különleges mechanizmus második bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az nem írja elő a szabadalom vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvány jogosultja vagy kedvezményezettje számára, hogy az említett mechanizmus első bekezdése szerinti jogaira való hivatkozást megelőzően értesítést küldjön a tervezett behozatallal szemben való fellépésre irányuló szándékáról. Mindazonáltal, amennyiben e jogosult vagy kedvezményezett nem nyilvánítja ki ilyen szándékát az említett mechanizmus második bekezdésében szereplő egy hónapos várakozási időn belül, a gyógyszerkészítmény behozatalát tervező személy jogszerűen kérheti az illetékes hatóságoktól e termék behozatalának engedélyezését, és adott esetben importálhatja és forgalmazhatja azt. A különleges mechanizmus második bekezdése ebben az esetben tehát megfosztja az említett jogosultat vagy kedvezményezettet annak lehetőségétől, hogy az említett mechanizmus első bekezdése szerinti jogaira hivatkozzon a gyógyszerkészítménynek az említett szándék kinyilvánítását megelőzően végzett behozatalával és forgalmazásával szemben.”

Látható, hogy míg a főtanácsnoki indítvány a jogosult, illetve a kedvezményezett oldalán válaszadási kötelezettséget tartott volna ésszerűnek, addig a Bíróság a különleges mechanizmus szó szerinti értelmezéséből indult ki, és úgy foglalt állást, hogy erre a jogosult, illetve a kedvezményezett nem köteles, azonban ezen magatartásának a későbbi fellépésig eltelt idő alatt történő forgalmazásra vonatkozóan jogkövetkezményei vannak (nem léphet fel követeléssel a későbbi fellépést megelőző időszakra). Fenntartjuk ugyanakkor a főtanácsnoki indítvány végkövetkeztetésével összefüggésben elmondottakat (miszerint a későbbi fellépéstől számított követelés joga „unfair” helyzetet teremt a hallgatólágos engedély alapján eljáró importőr számára), azonban a Bíróság döntésében a kifejezett válaszadási kötelezettség már nem szerepel, így a főtanácsnoki indítványnál említett ellentmondás helyett inkább jogpolitikai megfontolásról beszélhetünk a Bíróság döntése kapcsán (erősebb védelemben szándékozott részesíteni a jogosultat, illetve a kedvezményezettet).

A harmadik és a negyedik kérdéssel kapcsolatban pedig a Bíróság úgy határozott, hogy „[a] különleges mechanizmus második bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az értesítést a szabadalom vagy a kiegészítő oltalmi tanúsítvány jogosultjának vagy kedvezményezettjének kell címezni, ahol az utóbbi fogalom minden olyan személyt jelöl, aki jogszerűen rendelkezik a szabadalom vagy a kiegészítő oltalmi tanúsítvány jogosultja részére biztosított jogokkal”; továbbá „[a] különleges mechanizmus második bekezdését úgy kell értelmezni, hogy e rendelkezés nem írja elő az érintett gyógyszerkészítményt importálni és forgalmazni kívánó személy számára, hogy maga végezze az értesítést, amennyiben az említett értesítés lehetővé teszi e személy egyértelmű azonosítását”.

E körben tehát a Bíróság lényegében azonosult a főtanácsnoki indítványban foglaltakkal.

A szabadalom, illetve az SPC jogosultjának a védjegyjogosult pozíciójával való összehasonlítása gyógyszerkészítmények párhuzamos importja esetén

A fentiek után „egy lépéssel hátrébb lépve”, az értesítési kötelezettséggel kapcsolatban adódik a szabadalom, illetve az SPC jogosultjának a védjegyjogosult pozíciójával való összehasonlítása; amennyiben még átcsomagolás is szükséges – ahogyan az fentebb, a BMS-döntés kapcsán bemutatásra került – a párhuzamos importőr köteles értesíteni a védjegyjogosultat is az átcsomagolt termék forgalomba hozatalát megelőzően, és kérésre mintát köteles küldeni számára az átcsomagolt termékből.

Ahhoz, hogy az összehasonlítás elvégezhető legyen, feltételezzük tehát, hogy olyan termék párhuzamos importjáról van szó, amely a különleges mechanizmus hatálya alá esik, továbbá azt a forgalmazás megkezdéséhez át kell csomagolni.

	A szabadalom, illetve az SPC jogosultjának (ill. kedvezményezettjének) jogi helyzete párhuzamos import esetén	A védjegyjogosult jogi helyzete párhuzamos import esetén
Jogi alap	2003-as, 2005-ös és 2011-es csatlakozási szerződés mellékletei (különleges mechanizmus)	Irányelv 7. cikk (2) bekezdés, a Bíróság BMS-döntésében meghatározott ún. BMS-kritériumok
Értesítési kötelezettség főszabályként a párhuzamos importőr oldalán	„Bárkinek, aki a fenti bekezdés hatálya alá tartozó gyógyszerterméket kíván egy olyan tagállamba behozni, ahol a termék szabadalmi oltalom, vagy kiegészítő oltalom alatt áll, igazolnia kell az illetékes hatóságoknak a szóban forgó behozatalra való kérelemben, hogy az oltalom jogosultját vagy kedvezményezettjét egy hónappal korábban értesítette.” (Különleges mechanizmus, 2. bekezdés)	„A védjegyjogosult jogszerűen felléphet az átcsomagolt gyógyszerészeti termékek további forgalmazásával szemben, kivéve ha: ... – az importőr értesíti a védjegyjogosultat az átcsomagolt termék forgalomba hozatalát megelőzően, és kérésre mintát küld számára az átcsomagolt termékből. (BMS-kritériumok, 5. pont)

	A szabadalom, illetve az SPC jogosultjának (ill. kedvezményezettjének) jogi helyzete párhuzamos import esetén	A védjegyjogosult jogi helyzete párhuzamos import esetén
Más is teljesítheti-e az értesítési kötelezettséget	„[a] különleges mechanizmus második bekezdését úgy kell értelmezni, hogy e rendelkezés nem írja elő az érintett gyógyszerkészítményt importálni és forgalmazni kívánó személy számára, hogy maga végezze az értesítést, amennyiben az említett értesítés lehetővé teszi e személy egyértelmű azonosítását.” (Singulair-ügy, ítélet, rendelkező rész)	„[az első irányelv 7. cikke (2) bekezdésének helyes értelmezése szerint az] a párhuzamos import tárgyát képező gyógyszerkészítményre vonatkozó védjegy jogosultja számára nem teszi lehetővé, hogy azon kizárólagos okból ellenezze ezen újracsomagolt áru későbbi forgalomba hozatalát, hogy ezen új csomagolás újracsomagolóként nem azt a vállalkozást tünteti fel, amely megrendelés alapján ténylegesen újracsomagolta az említett árut, és erre engedéllyel rendelkezik, hanem azon vállalkozást, amely az említett áru fogalombahozatali engedélyének jogosultja, amelynek utasításai szerint az újracsomagolást végzik, és amely vállalja érte a felelősséget.” (Oripharmitélet, ⁶⁹ rendelkező rész)
A jogosult jogérvényesítésének korlátai	„[a] különleges mechanizmus második bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az nem írja elő a szabadalom vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvány jogosultja vagy kedvezményezettje számára, hogy az említett mechanizmus első bekezdése szerinti jogaira való hivatkozást megelőzően értesítést küldjön a tervezett behozatallal szemben való fellépésre irányuló szándékáról. Mindazonáltal, amennyiben e jogosult vagy kedvezményezett nem nyilvánítja ki ilyen szándékát az említett mechanizmus második bekezdésében szereplő egy hónapos várakozási időn belül, a gyógyszerkészítmény behozatalát tervező személy jogszerűen kérheti az illetékes hatóságoktól e termék behozatalának engedélyezését, és adott esetben importálhatja és forgalmazhatja azt. ...” (Singulair-ügy, ítélet, rendelkező rész)	Az irányelv 7. cikkének (2) bekezdése értelmében a védjegyjogosult jogszerűen felléphet az átcsomagolt gyógyszerészeti termékek további forgalmazásával szemben, kivéve ha a BMS-feltételek mindegyike fennáll. (BMS-döntés) Megjegyzendő, hogy ahhoz, hogy a védjegyjogosult az átcsomagolt gyógyszerkészítmény későbbi forgalmazásával szemben felléphessen, elegendő, ha a BMS-feltételek közül akár csak egy nem teljesül. (Boehringer-ítélet,⁷⁰ 60. pont)

Azaz a védjegyjogosult az átcsomagolást, és így a forgalmazás megkezdését a párhuzamos import célországában csak akkor tudja megakadályozni, ha bizonyítja, hogy az átcsomagolás sérti a védjegy jó hírét avagy az átcsomagolás károsította a készítmény állagát, feltéve,

⁶⁹ C-400/09 és C-207/10 egyesített ügyek az Orifarm A/S, az Orifarm Supply A/S, a Handelsselskabet A/S, az Ompakningsselskabet A/S (C-400/09) és a Paranova Danmark A/S, a Paranova Pack A/S (C-207/10) v. Merck Sharp & Dohme Corp. (korábban Merck & Co. Inc.), Merck Sharp & Dohme BV, Merck Sharp & Dohme (2011).

⁷⁰ C-348/04 Boehringer Ingelheim KG, Boehringer Ingelheim Pharma GmbH & Co. KG v. Swingward Ltd. (2007).

hogy a párhuzamos importőr értesítési és mintaküldési kötelezettségének eleget tett. Ehhez képest a szabadalom vagy az SPC jogosultjának elegendő az értesítésre akként nyilatkoznia, hogy nem járul hozzá a forgalmazáshoz.

VERSENYJOGI KITEKINTÉS

Végül mindenképpen említést kell tenni a párhuzamos import és a versenyjog, illetve a versenypolitika összefüggésrendszeréről.

A versenyjog a szellemi alkotások jogosultjai árazási politikájának megítélésén keresztül meghatározza, hogy a jogosultak milyen mértékben tudják kiaknázni ezeket a jogait, ezzel egyidejűleg ugyanakkor a jogosultak párhuzamos importtal szembeni védekezését szolgáló eszköztárnak is keretet ad.

Történeti áttekintésként elmondható, hogy az Európai Unióban a versenyjog érvényesítése szempontjából kiemelt jelentőségű volt az intrabrand verseny elősegítése, a párhuzamos kereskedelem akadályainak lebontása a közös, később a belső piacon, amelynek egyik – talán legfontosabb – eszköze a jogkimerülés elvének a kidolgozása volt.

Ezzel szemben a szabadalmi és védjegyjogosultak a párhuzamos importtal szemben való védekezés jegyében általában az arbitrázs – az országokként eltérő árszintben rejlő továbbértékesítési potenciál – lehetőségét igyekeznek minimalizálni.

Erre vonatkozóan „kézenfekvő” megoldásként adódik *i)* az ún. kettős árazásra vonatkozó gyakorlat („dual pricing”), amely szerint a gyártó eltérő árat határoz meg attól függően, hogy a nagykereskedő országon belül vagy exportként kívánja a terméket továbbértékesíteni, illetve *ii)* az ún. kvótázás („supply quota systems”, „SQS”), amellyel a gyártók az egyes tagállamokra nézve mennyiségi korlátokat szabnak meg, és azok elérése esetén a megrendelői igények kiszolgálását megtagadják, így csökkentendő a hazai szükségleten felül a párhuzamos importra (exportra) fordítható készletek mennyiségét. Mindkét megoldás tárgya volt már a Bíróság eljárásának.

A Bíróság a GSK-ügyben⁷¹ – amelynek a tényállása szerint a GSK leányvállalata, a Glaxo Wellcome SA spanyol nagykereskedőkkel olyan megállapodást kötött, amely különbséget tett a nagykereskedőkkel szemben alkalmazott, a térítéses gyógyszereknek az ország területén működő gyógyszertárak és kórházak részére történő viszonteladása esetén alkalmazható árak, illetve a bármely más tagállamba exportált gyógyszerek esetén alkalmazott magasabb árak között – úgy foglalt állást, hogy az elsőfokú bíróság tévesen alkalmazta a jogot, amikor a versenykorlátozó cél fennállását annak bizonyításától tette függővé, hogy a megállapodás a végső fogyasztók számára hátrányokkal jár-e.

⁷¹ C-501/06. P., C-513/06. P., C-515/06. P. és C-519/06. P. egyesített ügyek GlaxoSmithKline Services Unlimited v. Európai Közöségi Bizottsága (2009).

Azaz a Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a párhuzamos kereskedelem korlátozására irányuló megállapodást a fentiekre tekintet nélkül versenykorlátozó célúnak kell tekinteni, és az esetleges mentesülés keretében értékelhető az, hogy a versenykorlátozás és a műszaki-gazdasági fejlődés között ok-okozati összefüggés van-e. Azaz a párhuzamos import akadályozásával elért többletbevétel a fogyasztók számára hasznos innovációt segíti-e, avagy megfordítva, annak hiányában az adott originátor fejlesztői tevékenysége lelassul, ami hosszú távon káros a fogyasztói jólét szempontjából.

Az ún. Syfait II.-ügyben⁷² pedig – amelynek a tényállása szerint a GSK AEVE a szóban forgó gyógyszereknek a görög piacon önhibáján kívüli okból fellépett hiányára hivatkozva jelezte, hogy átalakítja e piacon értékesítési rendszerét, és nem teljesítette az alapügyek felpereseinek megrendeléseit, saját maga kezdte értékesíteni e gyógyszereket a görög kórházak és gyógyszerterek számára a Farmacenter AE társaság (a továbbiakban: Farmacenter) közvetítésével – a Bíróság akként foglalt állást, hogy „... az érintett gyógyszerpiacon erőfölényben lévő vállalkozás, amely az egyes nagykereskedők által az egyik tagállamból egy másikba irányuló párhuzamos export megakadályozása végett megtagadja az e nagykereskedők által leadott szokványos jellegű megrendelések teljesítését, visszaél az erőfölényével. A kérdést előterjesztő bíróság feladata annak megállapítása, hogy a szóban forgó megrendelések szokványos jellegűek voltak-e, figyelemmel az azok mérete és az adott tagállam piacának szükségletei közti arányra, valamint a vállalkozás és az érintett nagykereskedők között korábban fennálló üzleti kapcsolatokra.”⁷³ Azaz a fenti, elzárkózásnak minősülő magatartás versenyjogi értékelésének előfeltétele annak megállapítása, hogy az adott vállalkozás az érintett piacon erőfölényben van-e, és csak ezen teszt elvégzése után vizsgálendő, hogy a nagykereskedők megrendeléseik szokványos jellegűek voltak-e.

Megjegyzendő, hogy a párhuzamos kereskedelmet nemcsak az iparjogvédelem és a versenyjog szabályrendszere határozza meg, hanem legalább ugyanakkora jelentőséggel a tagállami adminisztratív „részletszabályok”: a párhuzamos importörnek engedélyt kell szereznie az adott tagállam gyógyszerészeti hatóságától, vállaltatnia kell az átcsomagolás, illetve a kísérőiratok elkészítésének a költségeit és engedélyezési procedúráját, számos tagállam meghatározza a gyógyszer-nagy- és kiskereskedők által alkalmazható legmagasabb árrést, ezáltal csökkentve a párhuzamos importból származó termék átvételére és értékesítésére vonatkozó motivációt.

Ahogy arra a bevezetésben is utaltunk, a gyógyszeripar – mint az egyik leginkább kutatásintenzív ágazat – esetében különösen fontos az originális gyártók befektetései megtérülésének biztosítása – „örök kérdés”, hogy ezen méltánylandó érdekre hivatkozással a verseny és a párhuzamos import mennyiben korlátozható.

A magunk részéről egyetértünk a Dömötörfy-tanulmány konklúziójában foglaltakkal.

⁷² C-468/06–C-478/06. egyesített ügyek Sot. Lélós kai Sia EE és társai v. GlaxoSmithKline AEVE Farmakeftikon Proionton (2008).

⁷³ Syfait II.-ítélet, rendelkező rész.

„Az innovációs költségek megtérülésének kérdését a döntéshozó sokkal inkább a tagállami szabályozóra, valamint a tagállami hatóság és a gyógyszeripari vállalkozás közötti alkura látszik bízni, tekintettel az AstraZeneca⁷⁴-ügyben kimondott állásfoglalásra, mely szerint: *azok a gyógyszeripari vállalkozások, amelyek innovációjuknak köszönhetően először kínálnak gyógyászati szempontból jelentős hozzáadott értéket képviselő terméket, elérhetik, hogy a hatóságok a már meglévő termékekénél magasabb árat vagy térítési mértéket határozzanak meg számukra. E tekintetben megállapítást nyert, hogy a gyógyszerek térítésének mértékét vagy árat meghatározó nemzeti hatóságok közérdekű feladatai miatt olyan termékeket igyekeznek beilleszteni az egészségügyi rendszerükbe, amelyek jelentősen hozzájárulnak a népegészségügyi helyzet javításához.*”

Vagyis elmondható, talán bízhatunk abban, hogy az originátorok a párhuzamos import akadályozása nélküli is ki tudnak harcolni olyan árakat, amelyek biztosítják a fejlesztéshez szükséges profit realizálását.

Jelen dolgozatban gyógyszeripari szemszögből igyekeztünk bemutatni a jogkimerülés (közösségi jogi) fogalmát, jelentőségét, a párhuzamos importtal való kapcsolatát, az arra vonatkozó közösségi jogi szabályozást és bírósági gyakorlatot, továbbá egy rövid versenyjogi kitekintésben a gyártók, illetve jogosultak kizárólagos jogokon kívüli eszköztárát.

Jóllehet a jogkimerülés témakörén belül érdekes alesetet képező különleges mechanizmus egy speciális helyzet kezelésére hivatott, és az idő előrehaladtával egyre kisebb jelentőséggel fog bírni – hiszen a szabadalmak lassan lejárnak, illetve a különleges oltalmi tanúsítványok által biztosított jogvédelem is időben véges –, azonban a Singulair-ügy ismertetése során elemzésre került értesítési kötelezettség megítélésünk szerint az esetleges későbbi analógiák miatt nemcsak jogtörténeti jelentőségű lesz.

A transzatlanti kereskedelmi és beruházási partnerséggel (TTIP) kapcsolatos tárgyalásokkal kapcsolatban pedig kíváncsian várjuk, hogy vajon szóba kerül-e a jogkimerülés transzatlanti intézményesítése. Mivel a párhuzamos import kérdése a tervezett kiszélesített szabadkereskedelmi övezetben is jelentőséggel fog bírni, logikusnak tűnik igenlő választ adni a fenti kérdésre. Azonban a két eltérő jogi kultúra ilyen jellegű „találkozása” várhatóan igen érdekes megoldásokat fog eredményezni, amelyek további vizsgálódások tárgyai lehetnek.

⁷⁴ T-321/05. AstraZeneca AB és AstraZeneca plc v. Bizottság (2010), másodfokon: C-457/10. P. (2012).

Jenei Gábor*

A KNOW-HOW JOGI OLTALMA AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ ÜZLETITITOK-VÉDELMI IRÁNYELVJAVASLATÁNAK ELEMZÉSE ALAPJÁN – I. RÉSZ

Szüleimnek és dr. Faludi Gábornak

1. BEVEZETÉS, DEFINÍCIÓKÍSÉRLETEK, A KNOW-HOW MINT TITOK, A KNOW-HOW MINT SZELLEMI ALKOTÁS

1.1. Bevezetés

A know-how, amelyet az új polgári törvénykönyv védett ismeretnek nevez, a 20. század második felében egyre többet és többet emlegetett fogalom. Érthető a know-how divatja, hiszen napjainkra egyértelművé vált az innováció és a K+F fontossága, gazdasági növekedést ösztönző jellege. Sokan ebben látják a jelenlegi gazdasági válság megoldását is, az Európai Unió Európa 2020 stratégiájának is így lett központi eleme, kiemelt célja a K+F támogatása és az innováció.¹ A téma aktualitása tehát vitathatatlan, a know-how szerepe pedig egyre jobban felértékelődik a szellemi alkotások terén belül is. Különösképpen igaz ez a technológiai know-how-kra, amelyek a I. világháborúig a szabadalmakhoz viszonyítva kevésbé voltak jelentősek, azonban napjainkban az innováció hihetetlen mértékű felgyorsulásának lehetünk tanúi, amelyet az iparjogvédelem hagyományos, kevésbé rugalmas formái nem képesek követni, így felértékelődhetett a know-how szerepe. Hazai viszonylatban a know-how szabályozása nem eléggé cizellált – annak ellenére, hogy jelentős fejlődés mutatható ki az elmúlt években –, ezért a bírói gyakorlatra hárult a szabályok kimunkálása és tisztázása. Európai és nemzetközi viszonylatban pedig az eltérő jogi rezsimek, a szerteágazó szabályozás és az országspecifikus hatósági gyakorlat nehezíti a jogait érvényesíteni kívánó jogosult dolgát. A témába vágóan kötött nemzetközi egyezmények általában minimumszabályokat határoznak meg, az egyik legfontosabb egyezmény *expressis verbis* ki is mondja, hogy a tagállamok az egyezmény átültetése során belátásuk szerint, szabadon járhatnak el az egyezményben foglalt minimumkövetelmények megtartásával. Ilyen környezetben az Európai Bizottság a belső piac hatékonyabb működése és az innovatív megoldások közösségen

* Jogi diplomáját az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékén szerezte 2015-ben. Diplomamunkájával „A szellemi tulajdon gazdasági szerepe” kategóriában első díjat nyert a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán. Szerkesztett változat.

¹ <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (utolsó elérés: 2014. november 25.).

belüli jobb áramlásának előmozdítása érdekében irányelvjavaslatot terjesztett elő az üzleti titok/know-how védelméről. A jelen dolgozat az iparjogvédelemnek ezzel a kis szeletével, a know-how védelemre szolgáló vagy arra felhasználható jogintézményekkel és a védelem alapjául szolgáló jogszabályokkal foglalkozik, kitérve a már említett irányelvjavaslatra is.

1.2. Definíciókísérletek

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) definíciója szerint know-how (védett ismeret) az azonosításra alkalmas módon rögzített, vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítása.² Egyszerűsítve tehát a know-how a relatív titkossága folytán vagyoni értékkel bíró és kellően rögzített ismeretnek tekinthető, tehát nem bármilyen tényközlő információ. A know-how fogalom kidolgozásában nagy szerepet kaptak a különböző nemzetközi szervezetek és fórumok, így az AIPPI,³ a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara és a Kereskedelmi Világszervezet (illetve előtte az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény). A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara 1961-ben a következőképpen határozta meg a know-how fogalmát: „Az ipari know-how az az alkalmazott tudás (ismeret, adat és módszer), amely az ipari eljárások tényleges megvalósításához és gyakorlatba való átültetéséhez szükséges. E meghatározás szerint a know-how-t titkosnak kell tekinteni, ha a közönség számára hozzáférhető formában nincs közzétéve, és a vállalat, amely azt kidolgozta vagy törvényesen megszerezte, minden észszerű lépést megtesz a jogosulatlan továbbadás megakadályozására.”⁴ Az AIPPI 1974. évi meghatározása tágabban értelmezi a know-how-t: „A know-how a műszaki, kereskedelmi, adminisztratív, pénzügyi vagy más természetű olyan ismeretekből és tapasztalatokból áll, amelyek egy vállalkozó üzemében vagy egy hivatás gyakorlásához a gyakorlatban felhasználhatók.”⁵ A definíció egyértelműen a használhatóságot emeli ki a know-how lényegi elemei közül azzal, hogy igen széles körben vonja meg a meghatározás határait, know-how alatt érti a pénzügyi és adminisztratív ismereteket is, sőt, a nyílt végű felsorolásból következően tulajdonképpen bármi lehet know-how, ami a gyakorlatban a piacon felhasználható. A Kereskedelmi Világszervezetet is létrehozó, 1994-ben Marrakeshben aláírt egyezmény mellékmegállapodása, a TRIPS-megállapodás a védelem oldaláról közelíti meg a fogalmat. A TRIPS-megállapodás 39. cikkének 2. pontja szerint a know-how olyan titkos információ, amely mint egységes egész vagy amelynek elemei bármely megjelenése és összeállítása általánosan nem ismert vagy könnyen nem ismerhető meg az olyan körökben mozgó sze-

² A Ptk. 2:47. § (2) bekezdése.

³ Az Association Internationale pour la Protection de la Propriété Intellectuelle nevű szervezet rövidítése. Ez egy szakértőket, professzorokat és akadémikusokat tömörítő civil szervezet, amely a szellemi tulajdon védelmével foglalkozik szerte a világban különböző állami csoportjai útján. Az AIPPI magyar csoportjának jelenlegi elnöke Kereszty Marcell.

⁴ Csécsy György: A szellemi alkotások joga. Novotni Kiadó, Miskolc, 2007, p. 182.

⁵ Tattay Levente: A know-how fogalom fejlődése. Jogtudományi Közlöny, 57. évf. 9. sz. 2002, p. 409.

mélyek számára, akik rendes körülmények között az említett információval foglalkoznak, amely kereskedelmi értékkel bír, mivel titkos, és amelynek titokban tartása érdekében az adatok felett ellenőrzés gyakorlására feljogosított személy a körülményekhez képest ésszerű lépést tett.⁶ Látható, hogy a TRIPS-megállapodás szintén nagyon általános és tág definíciót ad, azonban lényegi elemként a TRIPS-megállapodásban a titkosság van kiemelve (jóllehet ezen keresztül ragadja meg a know-how vagyoni értékét is). Az európai közösségi jognak az irányelvjavaslatot megelőző know-how fogalma ezzel szemben versenyjogi aspektusból közelít, és a know-how által megtestesített versenyelőnyt tekinti lényeges elemnek. A Bizottság 772/2004/EK rendeletének definíciója szerint a know-how „tapasztalatból és vizsgálatból származó, nem szabadalmazott gyakorlati ismeretek, amelyek titkosak, azaz nem közismertek vagy könnyen hozzáférhetők, lényegesek, azaz a szerződés szerinti termékek előállításához fontosak és hasznosak, valamint azonosítottak, azaz kellően átfogó módon leírtak, hogy megállapítható legyen, hogy a know-how kimeríti a titkosság és a lényegesség ismérveit”.⁷ Ezen megközelítés szerint a know-how titkossága és a lényegessége jelenti azt a versenyelőnyt, amelyet a know-how felhasználója realizálni tud.⁸ Az irányelvjavaslat know-how-meghatározását a javaslatról szóló részben elemezzük, itt csak a TRIPS-megállapodással való feltűnő hasonlóságára utalunk. A magyar jogirodalomban számos definíciókísérlet jelent meg, főként az 1977-es Ptk. novella kapcsán, illetve az új Ptk. kodifikációja révén. *Világhy Miklós* szerint a know-how „árúként szereplő műszaki-gazdasági ismeret, tekintet nélkül arra, hogy ezt az ismeretet védi-e, s ha igen milyen értelemben, valamiféle hagyományos iparjogvédelmi intézmény, továbbá, hogy az adott ismeret ilyen védelemre egyáltalán alkalmas-e vagy sem”.⁹ *Csécsey György* meghatározása alapján a know-how „árúként szereplő, a gyakorlatban felhasználható műszaki, gazdasági vagy más termelési jellegű, titkosan vagy bizalmasan kezelt ismeret és tapasztalat, vagy ezek összessége”.¹⁰ *Menyhárd Attila* definíciójában a know-how „lényegében információ vagy információk összessége, amely titkos (legalábbis még közkinccsé nem vált), iparjogvédelmi otalomban külön jogszabályok nem részesítik, jellemzően műszaki természete és használati értéke (együttal vagyoni értéke) van”.¹¹

A know-how definiálásának alapvető problémája, hogy a know-how voltaképpen a „minden”, azonban az otalom számára megfelelő, szűkített fogalmat szükséges adni a definíció-

⁶ Az 1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről, 1. C) melléklet (TRIPS-megállapodás) 39. cikk 2. pontja.

⁷ A Bizottság 772/2004/EK rendelete (2004. április 7.) a Szerződés 81. cikke (3) bekezdésének a technológiátadási megállapodások csoportjaira történő alkalmazásáról, 1. cikk (1) bekezdés i) pontja.

⁸ *Tattay Levente*: A versenyjogok és az ipari tulajdon otalma az Európai Közösségben. PPKE-JÁK, Budapest, 1998, p. 138.

⁹ *Világhy Miklós*: A szellemi alkotások joga. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978, p. 116.

¹⁰ *Csécsey György*: A know-how definiálásának problémái. Magyar Jog, 1998, 12. sz., p. 743.

¹¹ *Menyhárd Attila*: A know-how apportálhatósága. In: *Bacher Vilmos*: Emlékkönyv Lontai Endre egyetemi tanár tiszteletére. Budapest, 2005, p. 130.

val. A fent taglalt definíciós kísérletekből összegzésként megállapítható, hogy a know-how olyan műszaki megoldás, olyan információ, amely használati értékkel, vagyoni értékkel bír, és forgalomképes. A vagyoni értéket nyilvánvalóan a know-how felhasználása által elérhető versenylőny, illetve az a költségmegtakarítás jelenti, amelyet a know-how felhasználója megtakarít azáltal, hogy készen kapja az ismeretet, annak kifejlesztésére nem kell erőforrásokat pazarolnia, és a titkosság biztosítja, hiszen egy közismert ismeretet nem lehet a piacon értékesíteni. Végezetül a magyar polgári törvénykönyv 1977. évi reformjával – a világon elsőként¹² – bevezetett legális fogalmat ismertetjük, amely lényegi elemeiben megfelel a jelenlegi Ptk. szabályozásának is. E szerint „...a törvény védi azokat a szellemi alkotásokat, amelyekről külön jogszabályok nem rendelkeznek, de amelyek társadalmilag széles körben felhasználhatók és még közkinccsé nem váltak...”, illetve „...a személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is...”¹³ Jól látható, hogy a jogszabályi definíció során a jogalkotó – igen helyesen – nagymértékben támaszkodott a fent ismertetett definíciókísérletek eredményeire. Alapvető fogalmi elemként a felhasználhatóság és az ehhez kapcsolódó vagyoni érték jelenik meg, amely valóban a know-how két leglényegesebb és jellegadó fogalmi eleme, *Világhy Miklós* egyszerű, de pontos megfogalmazásában: „A know-how lényege áruvá vált műszaki-gazdasági ismeret.”¹⁴ Az idézett definíciós kísérletekből és azok nagy számából is látható, hogy a know-how pontos jogi definícióját megalkotni, egzakt módon körülírni szinte lehetetlen, azonban ha „találkozunk” vele, akkor minden további nélkül felismerjük.

1.3. A know-how mint titok, a know-how mint szellemi alkotás

A know-how jogi jellegére vonatkozóan sem teljesen egyértelmű a jogirodalmi álláspont, az irodalom egy része a know-how-t üzleti titokként tárgyalja, más része pedig szellemi alkotásként. Hasonlóképpen a jogalkotásban is megvan ez a különbség, az egyes országok másként kívánják szabályozni a know-how-t, bár megfigyelhető az elmozdulás tendenciája az üzleti titokként való szabályozás felé.

Az 1959-es polgári törvénykönyvben a know-how a VII. fejezetben, „a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok” alcím alatt került szabályozásra. Az 1959-es Ptk. 86. § (4) bekezdésének első mondata így hangzik: „A személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is.”¹⁵ Az 1977-es Ptk.-módosítást hatályba léptető és értelmező törvényerejű rendelet 4. § (1) bekezdése pedig úgy rendelkezik, hogy ez a védelem a közkinccsé válásig áll fenn, feltételezve a megkez-

¹² *Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv*: Magyar polgári jog – Szerzői jog és iparjogvédelem. Eötvös József Kiadó, Budapest, 2012, p. 204.

¹³ A polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1959-es Ptk.) 86. § (3)–(4) bekezdése.

¹⁴ *Világhy*: i. m. (9), p. 117.

¹⁵ 1959-es Ptk. 86. § (4) bekezdése.

dett vagy tervbe vett hasznosítást.¹⁶ A fentiek alapján első ránézésre azt mondhatjuk, hogy az 1959-es Ptk. a know-how-t szellemi alkotásnak tekintette. Ezzel szemben *Boytha György* a 2000. év második felében megjelent tanulmányában kijelenti, hogy a know-how nem szellemi alkotás, helyette a „szellemi termékek” gyűjtőfogalom alatt javasolja szabályozni a know-how-t és a szerzői jogi szomszédos jogokat.¹⁷ Hasonlóképpen *Bobrovsky Jenő* már 1995-ben megjelent tanulmánykötetében elutasítja a know-how szellemi alkotás voltát. *Bobrovsky* véleménye szerint a know-how felölel olyan ismereteket és tapasztalatokat is, amelyek mögött számos ember közös munkája húzódik meg, egymástól elválaszthatatlanul összefonva, ezért nem lehet a know-how esetében szerzőről beszélni, a know-how-k egy részénél az alkotót nem lehet individualizálni.¹⁸ Következésképpen a know-how üzleti titok körében való tárgyalását látja megfelelőnek. Ezzel szemben az 1959-es Ptk. kommentárjában *Zoltán Ödön* a know-how szellemi alkotás volta mellett foglal állást.¹⁹ A GK 52. sz. állásfoglalásában a legfőbb bírói fórum is a szellemi alkotások kategóriájába vonta a know-how-t.²⁰ Ehhez csatlakozva *Tattay Levente* szerint a know-how üzleti titokként való kezelése azért nem fogadható el, mert a know-how forgalomképes vagyoni jog, míg az üzleti titok forgalomképtelen személyiségi jog.²¹ Azonban a szellemi alkotások jogának fejlődésével, az új kihívásokra adandó szükségválaszokkal az eddig forgalomképtelennek tekintett személyiségi jogok is elkezdtek áruvá válni, áruként viselkedni, például a „celebrity rights”, „personal brand” és hasonló.²² *Tattay* érvként hozza fel a technológiaátadási rendeletben szereplő fogalommeghatározásokat is,²³ amely a szellemitulajdon-jogok (az angol nyelvű változatban: „intellectual property rights”) körébe vonja a szerzői jogok és az ipari tulajdon mellett a know-how-t és a szomszédos jogokat is.²⁴ Ez az érvelés nem igazán állja meg a helyét, tekintettel arra, hogy a szomszédos jogok között is vannak olyan intézmények, amelyek nem érik el az „alkotás” szintjét, gondoljunk csak a hangfelvétel- vagy az adatbázis-előállítókra. Másrészt a szellemi tulajdon és a szellemi alkotás kategóriái nem feleltethetők meg egymásnak, az üzleti titok azonban minden további nélkül lehet szellemi tulajdon.

¹⁶ A polgári törvénykönyv módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 4. § (1) bekezdése.

¹⁷ *Boytha György*: A szellemi alkotások joga és az új Ptk. Polgári Jogi Kodifikáció, 2. évf. 3. sz., 2000, p. 18.

¹⁸ *Bobrovsky Jenő*: Iparjogvédelem és csúcstechnika. Országos Találmányi Hivatal, Budapest, 1995, p. 134.

¹⁹ *Gellért György* (szerk.): A polgári törvénykönyv magyarázata. Complex Kiadó, Budapest, 2007. I. kötet, p. 323.

²⁰ A Legfelsőbb Bíróság Gazdasági Kollégiumának GK 52. sz. állásfoglalása, BH 1990/1.

²¹ *Tattay Levente, Pintz György, Pogácsás Anett*: Szellemi alkotások joga. Szent István Társulat, Budapest, 2011, p. 363.

²² Érdekes jogi kísérlet zajlik a Guernsey Bailiffségben [Csatorna-szigetek], ahol 2012-ben bevezették az ún. „image right”-ot, amelynek alapján a személyek lajstromba vétellel kizárólagos jogot szereznek a képmásuk, hangjuk és más egyedi jellemzőik kereskedelmi kiaknázására. L.: <http://ipo.guernseyregistry.com/article/103037/What-are-Image-Rights> (utolsó elérés időpontja: 2014. november 25.).

²³ 772/2004/EK rendelet: i. m. (7), 1. cikk (1) bekezdés g) pontja.

²⁴ *Tattay, Pintz, Pogácsás*: i. m. (21), p. 365.

A 2014. március 15. napján hatályba lépett polgári törvénykönyv az 1959-es Ptk.-val szemben a know-how-t az üzleti titok körében helyezi el. Az új Ptk.-ban a know-how a második könyv („Az ember, mint jogalany”) harmadik részében („Személyiségi jogok”), a 2:47. § alatt kerül szabályozásra. A szakasz címe: „Az üzleti titokhoz való jog. Know-how (védett ismeret)”, a know-how-ra vonatkozó (2) bekezdése a következőképpen hangzik: „Az üzleti titokkal azonos védelemben részesül az azonosításra alkalmas módon rögzített, vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítása (e törvény alkalmazásában: védett ismeret), ha a jóhiszeműség és tisztesség elvét sértő módon szerzik meg, hasznosítják, közlik mással vagy hozzák nyilvánosságra. E védelemre nem lehet hivatkozni azzal szemben, aki a védett ismerethez vagy az azt lényegében helyettesítő hasonló ismerethez a jogosulttól független fejlesztéssel vagy jogszerűen megszerzett termék vagy jogszerűen igénybevett szolgáltatás vizsgálata és elemzése útján jutott hozzá.”²⁵ A hivatkozott rendelkezések címéből és szövegezéséből kétféle értelmezési lehetőség adódik. Az első, hogy a know-how az üzleti titok egyik fajtája, a második pedig az, hogy a know-how az üzletititok-védelemhez hasonló oltalomban részesülő, de azzal nem azonos intézmény. A szakirodalom nagyobb része a know-how üzleti titokként való kezelését tartja helyesnek, ezzel megegyezően az újabb bírósági döntések is ezt az álláspontot tükrözik vissza. A BDT 2010/2338.²⁶ sz. döntésben a Szegedi Ítélőtábla kimondja, hogy a know-how az üzleti titok speciális fajtája. Az üzleti titok egyes vélemények szerint szélesebb kört ölel fel, mint a know-how, a szellemi tulajdonon kívül eső információk, adatok is beletartoznak, úgy is mint elektronikus levelezések, az alkalmazottak munkaszerződésai stb. Más vélemények szerint ezek a magántitok szélesebb körébe tartoznak, mivel nem forgalomképesek, kereskedelmi értékkel nem rendelkeznek. Ez a megkülönböztetés a jelen kérdés szempontjából annyiban mindegy, hogy a know-how-t egyik sem veszi ki az üzleti titok köréből.

A know-how titokvédelem körébe utaltságán úgy tűnik nyugvópontra jutott a jogtudomány, a szakirodalom már korábban is az üzleti titokként való szabályozás mellett foglalt állást, ennek alapján a bírósági gyakorlat is elmozdult a titokvédelem irányába, és végül a jogalkotásban is követendővé vált. Így került az új polgári törvénykönyvben a know-how az üzletititok-védelem körébe. A know-how üzleti titokként való szabályozása megállja a helyét, tekintettel arra, hogy a know-how-n soha nem állhat fenn olyan jellegű kizárólagos jog, ami a szellemi alkotásoknak fontos tulajdonsága. A know-how oltalma csakis korlátozott kizárólagos jogként képzelhető el, tekintettel arra, hogy a jogosultnak a know-how-ját titokban kell tartania, és az így időben nem korlátozott. A titkosságból fakadóan nem érvényesül a „szerződési elv” sem, amely a szabadalmak esetén a találmány, a titok felfedéséért cserébe adja a jogosult számára a kizárólagos (de időben korlátozott) jogot. A know-how korlátlan kizárólagos joggal való védelme átesne a ló túlsó oldalára, a jogosultat indokolatla-

²⁵ Ptk. 2:47. § (4). bekezdése.

²⁶ Megjelent: Bírósági Döntések Tára. 2010, 10. sz., 159. számú döntés.

nul túlzóan védené, ezért helyes a know-how korlátozott kizárólagos jogként, az üzleti titok körében való védelme.

2. A KNOW-HOW-OLTALOM GYAKORLATI HASZNA, TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS, JOGÖSSZEHASONLÍTÁS

2.1. A know-how-oltalom gyakorlati haszna és szükségessége

Manapság sokat emlegetett fogalom a tudásalapú társadalom és a tudásalapú gazdaság. Ezek azonban nem új fogalmak, az ember alapvetően tudásalapú, az emberi faj az evolúciós-történelmi fejlődés folytán, a tudása révén vált képessé környezetének befolyásolására. Az emberek csoportos együttélése során kialakult társadalmak is alapvetően tudásalapúak, a közös célok elérése a meglévő és az újonnan felismert tudás megosztásával került mindig közelebb. A felhalmozott tudás révén az emberiség nemcsak védekezni vált képessé a természetes környezetével szemben, hanem azt befolyásolni is megtanulta, a saját hasznára fordította, megtanulta a saját érdekeinek megfelelően kiaknázni. Az emberiség fejlődésének és bizonyos fokig a fennmaradásának egyik feltétele mindig a tudás megosztása volt. A történelmi fejlődés az emberiség nagy közös halmazából kialakított részközösségeket, amelyeken belül további kisebb közösségek jöttek létre. E fejlődés végére eljutottunk oda, hogy nemzetek, államok és az államokon belül gazdasági társaságok jöttek létre, amelyek szükségképpen versenyeznek egymással a vezető szerepért, de legalábbis azért, hogy a többiek elé kerüljenek a piaci versenyben. Ebben a helyzetben a tudás megosztása már nem a túlélés feltétele, sőt az a tudás, ami a többiekkel szemben előnyt jelent, felértékelődik, és sokkal inkább a védelemre, illetőleg a piacilag is kiaknázható és védett tudásátadásra helyeződik a hangsúly. A tudásátadás napjainkban is ugyanolyan fontos, mint a történelem folyamán bármikor, azonban az átadó megfelelő jogi védelméről és ellentételezéséről gondoskodni kell, hogy az átadásra és a tudás megosztására ösztönözzük az újító személyeket, hogy ezáltal is közelebb kerülhessünk közös céljainkhoz.

Az innováció a tartós és válságálló fejlődés és a gazdasági versenyképesség egyik biztosítója. *Robert M. Solow* megállapítása szerint a gazdasági növekedés három tényezője a megtakarítási ráta, a népességnövekedés és a technológiai haladás, amelyek képesek növelni a kibocsátást. A modell szerint rövid távon bármely tényező javulásával növekedés érhető el, azonban a három tényező közül csak a technológiai haladás (az innováció) képes tartósan fenntartható növekedést generálni.²⁷ A vállalkozások, egyének akkor hajlandók fogyasztásukat csökkenteni (elhalasztani) és a rendelkezésre álló erőforrásaikat befektetni, ha a befektetés megtérülése garantáltnak látszik számukra. A szellemi tulajdon jogi védel-

²⁷ *M. Robert Solow: A Contribution to the Theory of Economic Growth. The Quarterly Journal of Economics, 70. évf. 1. sz., 1956: http://faculty.smu.edu/tosang/pdf/Solow_1956.pdf (utolsó elérés időpontja: 2014. november 29.).*

me az innovációs befektetés megtérülésének a garanciája és így az innováció hajtómotorja. A szellemi tulajdon védelemrendszerének szabályai ezen túl erősítik a versenyt, sőt, egyes vélemények szerint az áruk differenciálásában is szerepet játszanak. Ezen elképzelés szerint ha nem lenne szellemi tulajdon-védelem, a verseny csupán árversennyé redukálódhatna.²⁸ Az üzleti titok/known-how megfelelő védelme az iparjogvédelem körén belül is kiemelkedő fontosságú a vállalkozások számára. Az iparjogvédelmi oltalmak körében az üzleti titoknak a vonzereje abban rejlik, hogy nem kapcsolódik hozzá hosszú és bonyolult engedélyezési eljárás, és időben nem meghatározott védelmet nyújt jogosultja számára. Annnyiban hátrányos azonban, hogy a védelem korlátozott, tehát nem terjed ki a független kifejlesztésre, a mérnöki visszafejtésre és a jóhiszeműen szerző harmadik személyekre sem, illetve a jogérvényesítés és a bizonyítás általában nehezebb, mint egy lajstromozott oltalom esetében. Abban az esetben előnyös tehát az üzletititok-védelemhez, az információ titokban tartásához fordulni, ha az oltalmazni kívánt információ valamely oknál fogva nem képezheti nevesített iparjogvédelmi oltalom tárgyát, vagy ha az információ elvileg bármilyen hosszú ideig titokban tartható, illetve ha az információ egy gyártási folyamat vagy egy ennek során felhasználható valamilyen előnyös megoldás, nem pedig termék, amely esetleg a visszafejtés veszélyének lenne kitéve.

Az Európai Bizottság számára készített tanulmány szerint az elmúlt tíz évben minden ötödik gazdasági társaság üzleti titkát legalább egyszer megpróbálták jogtalanul megszerezni.²⁹ Ugyanezen tanulmány szerint a vállalkozások úgy értékelik, hogy a jogtalan eltulajdonítás valószínűsége az elmúlt években növekedett.³⁰ A bitorlás következtében a vállalkozások profitszökkenést szenvednek el, amely részben az eladások csökkenésével, részben pedig a vizsgálatra és a jogi eljárásra fordított költségek növekedésével magyarázható. Ennek eredményeként a bitorlással érintett vállalatok veszítenek a piaci pozíciójukból, és hátramaradnak a versenyben. Különösen fontos az üzleti titok védelme a kis- és középvállalkozások esetében, amelyeknek nincsenek meg a pénzügyi és szakmai feltételeik egy nagyobb iparjogvédelmi portfólió fenntartására és menedzselésére, ezért általában a titokvédelem eszközeivel próbálják védeni a tulajdonukban álló szellemi javakat. További hátrány a kis- és középvállalkozások számára az eltérő nemzeti szabályozás, amely hátráltatja a technológiatranszfert a belső piacon a kis- és középvállalkozások között, tekintettel arra, hogy az ilyen vállalkozásoknak nincsenek meg a szükséges erőforrásaik a váltakozó szabályozás nyomán követésére. *David S. Almeling* tanulmányából hat szempontot emelünk ki, amelyek azt mu-

²⁸ L.: Az ENSZ Gazdasági Bizottságának Innovation and Intellectual Property című ajánlása, p. 14: <http://www.uncece.org/fileadmin/DAM/ceci/publications/kbd4.pdf> (utolsó elérési időpontja: 2015. január 21.).

²⁹ A Baker & McKenzie által az Európai Bizottság számára készített előkészítő- és hatástanulmány (a továbbiakban: előkészítő tanulmány I.) elérhető a http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/docs/trade-secrets/130711_final-study_en.pdf címen, p. 13. (utolsó elérési időpontja: 2015. január 21.).

³⁰ Uo.

tatják, hogy az üzleti titok védelme az elkövetkező években egyre fontosabb lesz.³¹ Elsőként a technológiai fejlődést említi, amely napjainkban sokkal könnyebbé teszi az üzleti titkok jogtalan eltulajdonítását, mint bármikor korábban. Erre a növekvő kockázatra tekintettel új szabályozás, illetve a jelenlegi szabályok újragondolása szükségessé válhat. Második okként a munka világában bekövetkező változásokat említi, a munkavállalók már nem életpályaszerűen választanak maguknak munkahelyet, növekszik a mobilitás a munkaerő-piacon. A munkavállalók általában természetesnek veszik, hogy a korábbi munkáltatójuk üzleti titkait „továbbvigyék” a következő munkáltatójukhoz. A legtöbb üzletitoksértést a volt és jelenlegi munkavállalók követik el a munkáltatóik terhére. Erre a tendenciára is figyelemmel kell lenni a szabályozás megalkotása során. Harmadikként a szellemi tulajdon növekvő gazdasági értékét és szerepét taglaló gazdasági érveket hozza fel. Negyedik érvként a jogi szabályozás megtörtént uniformizálását említi,³² amely nyilvánvalóan hozzájárult az üzleti titokkal kapcsolatos jogviták számának növekedéséhez és azok eredményes befejezéséhez. Ötödször az üzleti titok definíciójának rugalmasságával érvel, ami lehetővé teszi a szellemi tulajdon jogok széles skálájának üzletititok-védelem alá vonását. Hatodik okként pedig a nemzetközi fenyegetés növekedését, elsősorban az ipari kémkedés veszélyeit és egyre fokozódó volumenét említi. Ezek az okok jól alátámasztják, hogy miért szükséges a know-how védelmét a belső, nemzeti és a közösségi szinten is az új trendek figyelembevételével, jogszabályokkal rendezni.

2.2. Történeti áttekintés

A know-how-ra vonatkozó elméletek közül kettő emelendő ki, az első az ún. absztrakciós elmélet,³³ amely szerint a know-how a legszélesebb körű fogalom, és minden forgalomképes műszaki megoldást ennek körébe kell vonni, függetlenül attól, hogy esetleg más, nevesített oltalmi formában részesül-e vagy sem. A másik jelentős elmélet az ún. maradékelmélet, amely szerint nem tekintendő know-how-nak az a műszaki megoldás, amely nevesített oltalmi formában részesül.³⁴ Talán – annak ellenére, hogy a másik nagy elmélet, a maradékelmélet is igazolható³⁵ – az absztrakciós elmélet áll közelebb a valósághoz, éppen azért, mert a szellemi alkotások legszélesebb védelmi formája a titokban tartás. *Lontai Endre* nagyszemű hasonlatával élve a know-how-ra úgy gondolhatunk, mint a szellemi alkotások széles

³¹ S. David Almeling: Seven Reasons Why Trade Secrets Are Increasingly Important. Berkeley Technological Law Journal, 2012, 2. sz. (A tanulmány szerzője amerikai oktató és ügyvéd, erre tekintettel a tanulmányból csak az európai viszonyokra is vonatkoztatható elemeket említjük.).

³² Almeling itt az Amerikai Egyesült Államokban elfogadott Uniform Trade Secrets Actre gondol, azonban ez az érv megállja helyét európai vonatkozásban is. Az Európai Bizottság által 2013-ban előterjesztett és még elfogadásra váró irányelvjavaslatnak vélhetően hasonló hatása lesz.

³³ Világhy: i. m. (9), p. 116.

³⁴ Csécsy György: Iparjogvédelem. Novotni Alapítvány, Miskolc, 1997, p. 112.

³⁵ Bobrovsky szerint például mindkettő igaz, csak az oltalom különböző időpontjaiban. L. erre vonatkozólag: Bobrovsky: i. m. (18), p. 133.

tengerére, amelyből a későbbi fejlődés során emelkednek ki, mintegy szigetként, az egyes alkotásfajták védelmét szolgáló nevesített, és rendszerint erősebb jogi védelmet biztosító oltalmi fajták.³⁶ A szellemi alkotások jogának történetileg elsőként kialakult és legkézenfekvőbb oltalmi formája a titokban tartás. Az ókori és a középkori társadalmakban a szellemi alkotások joga még kezdeményeiben sem létezett.³⁷ Ilyenformán az alkotók részére nem állt nyitva egy államilag elismert, lajstromozott és állami közreműködéssel kikényszeríthető oltalmi forma, mint amilyen a szabadalmi vagy a védjegyoltalom, kénytelenek voltak tehát a versenyelőnyüket jelentő tudást, ha úgy tetszik a know-how-jukat titokban tartani. A találmányok megőrzésének kizárólagos módszere a titokvédelem volt, amelyre történelmi példák sokaságát lehet felhozni.³⁸ A titokban tartás mellett a középkorban megjelent egy új jogi forma is, a privilégiumok rendszere. A király vagy a hűbérúr monopóliumot adhatott egy-egy adott új termékre, találmányra. Ez a lehetőség a szabadalmi rendszer előképének tekinthető annyiban, hogy a szabadalmak lényege is a monopolhelyzet állami elismerése. A szellemi alkotások jogának valódi fejlődése az ipari forradalommal párhuzamosan indul meg, az árutermelés elsődlegessé válásával és a tőkés berendezkedés megjelenésével egyidejűleg. A jogfejlődést segítette a kereskedelem fellendülése, a világkereskedelem kialakulása, vagy inkább ezáltal vált a jogi szabályozottság társadalmi igényé, különösen a világkereskedelemben aktívan részt vevő államokban.³⁹ Ezt alátámasztja, hogy a világ első szabadalmi törvényét is egy ilyen államban hozták, a Velencei Dekrétumot 1474-ben fogadta el a város-állam szenátusa, amelynek mintája a korábban említett privilégiumadományozási gyakorlat volt.⁴⁰ A dekrétum értelmében a város hivatalánál bejelentett új találmányokra tíz évig kizárólagos jogot kapott a bejelentő, amelynek lejártával a találmánya közkinccsé vált. A bejelentő jogát megsértőket 100 dukát kártérítés megfizetésére kötelezték, és a jogsértő dolgot megsemmisítették.⁴¹ A dekrétum jelentősége az, hogy egy előre meghirdetett szabályrendszer alapján mindenki számára nyitva álló lehetőséget teremtett a korábbi diszkrecionális jogkörön alapuló gyakorlattal szemben. A nagy ugrást azonban mégis az ipari forradalom által hozott változások igényelték. A technika fejlődésével, az új felfedezések „mindennaposá” válásával a jogalkotók is felismerték, hogy a terület jogi szabályozása elkerülhetetlen. Még a francia forradalom köztudott privilégiumellenessége is eljutott másfél év leforgása alatt oda, hogy a feltalálói privilégiumok eltörlése jelentősen hátráltatja az ország fejlődését,

³⁶ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (12), p. 204.

³⁷ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (12), p. 13. Annak ellenére, hogy lokálisan megjelenhettek a szellemi alkotások jogának kezdetleges formái. L. Bobrovsky: i. m. (18), 1995, p. 19.

³⁸ Pl. a kínai selyem vagy Böttger porcelánja, amelyet a szász fejedelem katonákkal őriztetett, stb.

³⁹ Így különösen fontossá válik a Levantei és a Hanza-államokban, majd később a felfedezések korában a gyarmatosító államokban.

⁴⁰ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (12), p. 20.

⁴¹ Bobrovsky: i. m. (18), p. 24.

és a világpolitikai elsőségért folyó versenyben is lemaradást jelent.⁴² A 19. század elejétől több európai ország ráébredt a szabályozás szükségességére, és főként francia mintára megalkotta saját szabadalmi törvényeit. A 20. század elején a technikai fejlődés és a piaccgazdaság fejlődése elkezdte igényelni a további iparjogvédelmi jogintézmények szabályozását is, így megjelent a védjegyvoltalom, az ipariminta-oltalom és az üzlettitok-védelem is – a világon elsőként az 1909. évi német versenytörvény rendelkezett az üzleti titok oltalmáról⁴³ –, amelyek a piaci áru egyéb, versenyelőnyt jelentő szellemiérték-komponenseit is védik. A védjegyjogi és az egyéb iparjogvédelmi jogszabályok jellemzően a 20. század közepéig megjelentek, sőt Magyarországon már 1923-ban törvény rendelkezett az üzleti titok oltalmáról is,⁴⁴ a know-how védelme azonban még ekkor sem jelent meg jogszabályi szinten. A világon elsőként a magyar jogalkotás emelte törvényi szintre a know-how védelmét, annak ellenére, hogy magát a *know-how* kifejezést nem használta.⁴⁵ A know-how védelmét az 1959-es Ptk. 1977. évi módosításával vezették be, az 1959-es Ptk. 86. § (3)–(4) bekezdése szerint „...a törvény védi azokat a szellemi alkotásokat, amelyekről külön jogszabályok nem rendelkeznek, de amelyek társadalmilag széles körben felhasználhatók és még közkinccsé nem váltak...”, illetve „...a személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is...”⁴⁶ Napjainkra a legtöbb ország jogrendszere tartalmaz már a know-how-ra vonatkozó szabályokat, hol a civiljogi kódexbe ötvözve, mint hazánkban, hol a versenyjogi szabályozásban. A common law rendszerű országokban a know-how védelmét elsősorban a bizalmi viszonyokra vonatkozó esetek alapján („breach of contract”, „breach of confidence”) kezelik.

2.3. Jogösszehasonlítás

Az üzleti titok/know-how oltalma meglehetősen különböző alapokon nyugszik a különböző államokban. Természetesen különbözik az angolszász és a kontinentális jogrendszerekben, azonban még az egy jogcsaládba tartozó államokban is viszonylag jelentős különbségeket találhatunk. Az Egyesült Királyságban és Írországon nincs törvényi szabályozás (ún. „statutory law”), helyette a bizalmi jogviszonyokra vonatkozó esetjog alapján ítélik

⁴² A francia nemzetgyűlés 1789. augusztusában az összes privilégiumot eltörölte, azonban már 1790 nyarán felismerik a tévedést, és 1791-ben elfogadják a francia szabadalmi törvényeket, amelyek a találmányra „privilégiumot” adnak a feltalálónak. L. Bobrovsky: i. m. (18), p. 28.

⁴³ Bobrovsky Jenő: Rejtélyek és fortélyok. Hozzászólás az üzleti titok és a know-how kérdésköréhez a Ptk. Javaslat kapcsán. Polgári Jogi Kodifikáció, 8. évf. 4. sz., 2006, p. 24.

⁴⁴ L. a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvénycikk 15. §. Azonban ennek megfeleltethetősége a know-how-val mint ismeretittel további elemzést igényelne.

⁴⁵ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (12), p. 204.

⁴⁶ A polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 86. § (3)–(4) bekezdése. Lontai szerint az 1959-es Ptk. a hivatkozott rendelkezéssel csak „elvileg rögzítette a know-how védelmét”, illetve „elsősorban a know-how fogalmát határozza meg, a jogi védelmet csupán deklarálja”. L.: Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (12), p. 204–205. Azonban ez egyáltalán nem lekicsinylendő újítás, hiszen erre a „deklarációra” építve a bírói gyakorlat meglehetősen jól működő védelmi rendszert épített fel.

meg az egyes eseteket. Ezzel szemben a szintén precedensjogi rendszerű Amerikai Egyesült Államok jogában az államok legtöbbször elfogadta a Uniform Trade Secrets Actet (a továbbiakban: UTSA), ezzel az üzleti titok védelmét jogszabályi szintre emelték. Azok az államok,⁴⁷ amelyek nem vezették be a jogrendszerükbe az UTSA-t, továbbra is esetjogi alapon ítélik meg az egyes eseteket. A kontinentális jogrendszerekben a szabályozás jogrendszerbeli elhelyezésében láthatunk különbségeket. Az államok többségében az üzleti titokra vonatkozó szabályok a polgári jog körében nyernek elhelyezést, az iparjogvédelmi, illetve a szellemi tulajdonra vonatkozó szabályok között. Külön üzleti titokra vonatkozó törvénnyel az Európai Unió tagállamai közül csak Svédország rendelkezik.⁴⁸ Gyakori emellett a versenyjogi szabályok közötti elhelyezés is, ebben az esetben általában a tisztességtelen piaci gyakorlat generálklauzuláján alapul az oltalom. Hollandia és Luxemburg kártérítési jogi alapon részesíti oltalomban a know-how-t, míg Máltán az oltalom egyedüli lehetséges formája az egyéni szerződés.⁴⁹ Az Európai Uniót kívül Svájc és Japán jogrendszere a versenyjogi szabályok között biztosít védelmet az üzleti titoknak, ahol a tisztességtelen piaci magatartás miatt lehet fellépni a jogsértővel szemben.⁵⁰ Az államok többségében a know-how oltalmát a büntetőjog eszközeivel is próbálják biztosítani, általában az üzleti titok megsértése a büntetőjogi tényállás, amelyet szabadságvesztéssel és/vagy pénzbüntetéssel büntetnek.⁵¹ Az egyes államok jogában megjelenő különböző oltalmi formákkal a későbbiekben foglalkozunk részletesebben.

3. A HATÁLYOS MAGYAR JOG

Amint arra a tanulmány első részében már rámutattunk a magyar jogrendszer a know-how kérdéskörében a titokminősítés mellett foglal állást. Az 1959-es Ptk.-ban a know-how a szellemi alkotások egyik fajtája volt, a Ptk.-ban nevesítetten maga a polgári törvénykönyv biztosította oltalmát. Az új polgári törvénykönyvben az üzleti titok a nevesített személyiségi jogok közé tartozik, a 2:46. § (1) bekezdése szerint „a magántitok védelme kiterjed különösen a levéltitok, a hivatásbeli titok és az üzleti titok oltalmára”.⁵² E megfogalmazás értelmében az üzleti titok a magántitok egyik fajtája. A következő szakaszban a törvényalkotó meghatározza az üzleti titok fogalmát is, miszerint „üzleti titok a gazdasági tevékenységhez

⁴⁷ Massachusetts és New York állam még nem fogadta el az UTSA-t: <http://www.uniformlaws.org/LegislativeMap.aspx?title=Trade%20Secrets%20Act> (letöltés: 2014. november 15.). A hivatkozott térkép North Carolina államot is úgy tünteti fel, mint amely nem vezette be az UTSA-t, mivel az állam nem az uniformizált törvényt vette át, hanem egy saját törvényt alkotott. North Carolina állam üzleti titokra vonatkozó törvénye azonban lényegében megegyezik az UTSA-val.

⁴⁸ Lag (1990:409) om skydd för företagshemligheter.

⁴⁹ Előkészítő tanulmány I, p. 20.

⁵⁰ Előkészítő tanulmány I, p. 21.

⁵¹ L. pl.: a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 418. §, a német büntető törvénykönyv (StGB.) 204. § stb.

⁵² A Ptk. 2:46. § (1) bekezdése.

kapcsolódó minden nem közismert vagy az érintett gazdasági tevékenységet végző személyek számára nem könnyen hozzáférhető olyan tény, tájékoztatás, egyéb adat és az azokból készült összeállítás, amelynek illetéktelenek által történő megszerzése, hasznosítása, másokkal való közlése vagy nyilvánosságra hozatala a jogosult jogos pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekét sértené vagy veszélyeztetné, feltéve, hogy a titok megőrzésével kapcsolatban a vele jogszerűen rendelkező jogosultat felróhatóság nem terheli.⁵³ A következő bekezdésben pedig a know-how fogalmát rögzíti a jogalkotó. A törvényi definíció szerint a know-how „azonosításra alkalmas módon rögzített, vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítása”, amely az üzleti titokkal azonos védelemben részesül.⁵⁴ A know-how oltalma a Ptk.-ban tehát a személyiségi jogok és a titokvédelem által valósul meg.

A magyar jogalkotó láthatólag nagyban épített a TRIPS-megállapodás által kimunkált fogalomra. A TRIPS-megállapodás 39. cikke a következőképpen definiálja a know-how-t, amelyet a minél szélesebb használhatóság érdekében „nyilvánosságra nem hozott adatnak”⁵⁵ (az eredeti angol nyelvű szövegben: „undisclosed information”) nevez: „információ, amely titkos abban az értelemben, hogy mint egységes egész vagy elemei bármely megjelenése és összeállítása általánosan nem ismert, vagy könnyen nem ismerhető meg az olyan körökben mozgó személyek számára, akik rendes körülmények között az említett információval foglalkoznak; kereskedelmi értékkel rendelkezik, mivel titkos; és titokban tartása érdekében az adatok felett ellenőrzés gyakorlására feljogosított személy a körülményekhez képest ésszerű lépést tett”⁵⁶

A „titok” fogalma a TRIPS-megállapodásban is tetten érhetően, de a Ptk.-ban kifejezetten kettéválik úgynevezett tény- és adattitokra, illetve „ismerettitokra”, ez utóbbi maga a know-how, a Ptk.-ban igen találó megnevezéssel az ún. „védett ismeret”. Az új polgári törvénykönyv kodifikációja során készített szakértői javaslatban⁵⁷ (a továbbiakban: szakértői javaslat) ez a különbség még szembetűnőbb volt, az üzleti titkot mint tény- és adattitkot, a személyiségi jogok között, A magántitokhoz való jog című szakasz alatt tárgyalta, míg a know-how-t mint ismerettitkot, a Szerzői jog és iparjogvédelem című, különálló részben.⁵⁸

⁵³ A Ptk. 2:47. § (1) bekezdése.

⁵⁴ A Ptk. 2:47. § (2) bekezdése.

⁵⁵ A megnevezés félrevezető, hiszen a vagyoni forgalomban értéktelen az az információ, ismeret, amelyet a titok jogosultja senkivel sem közöl. Helyesebb lenne a „zártkörűen nyilvánosságra hozott adat” vagy a „meghatározott feltételekkel nyilvánosságra hozott adat”.

⁵⁶ 1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről 1. C) melléklet 39. cikk 2. pont.

⁵⁷ Vékás Lajos (szerk.): Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. Complex Kiadó, Budapest, 2008.

⁵⁸ Az üzleti titokra vonatkozó szabályokat l. a szakértői javaslat 2:116. §-ban, míg a know-how-ra vonatkozó szabályokat l. a szakértői javaslat 2:420–2:423. § Ezt az elkülönítést javasolja Boytha György is, l.: Boytha György: Reflexiók Dr. Bobrovsky Jenő: „Rejtélyek és fortélyok” című tanulmányához. Polgári Jogi Kodifikáció, 8. évf. 5. sz., 2006, p. 18.

A szakértői javaslat a vagyoni forgalom szempontjait figyelembe véve emelte ki a know-how-t az üzleti titok köréből, a tény- és adattitok és az ismerettitok közötti különbséget figyelembe véve. A tény- és adattitok ugyanis önállóan nem része a vagyoni forgalomnak, annál jobban kapcsolódik a titokjogosulthoz,⁵⁹ míg az ismerettitok, hasznosíthatóságából következően, önállóan is része a vagyoni forgalomnak. A Ptk. és a TRIPS titokfogalma sem az abszolút értelemben vett titkosságot követeli meg, hanem csupán a relatív titkosságot. Relatív titkosság alatt azt értjük, hogy a titok tárgyának nem kell feltétlenül a titokjogosult birtokában lennie, elegendő az is, ha az ismeret nem közismert vagy az is, ha a tények ugyan közismertek, de azok összeállítása nem közismert vagy nem könnyen hozzáférhető az érintett gazdasági tevékenységet végzők számára.⁶⁰ A relatív titkosságból következően a know-how oltalmának fogalmi kivétele független fejlesztés és a mérnöki visszafejtés, amely egy kizárólagos védelmet élvező szabadalom esetében jogsértésnek minősülne. A relatív titkosság adja a know-how vagyoni értékét, forgalomképességének első feltételét, a vagyoni forgalomban egy ésszerűen eljáró fél abban az esetben hajlandó ellenértéket fizetni meghatározott ismeretekért, ha azok számára nem ismertek, vagy ha ismertek is, összeállításuk, speciális szempontok szerinti csoportosításuk olyan mértékű munkaráfordítást igényel, hogy számára előnyösebb az ismereteket készen megszerezni, mint azokat saját magának kifejleszteni, rendszerezni.⁶¹ A forgalomképesség másik feltétele a meghatározhatóság, az azonosításra alkalmas módon való rögzítettség, amelyet a bírói gyakorlat követelt meg a know-how apportálása kapcsán,⁶² és amely az új Ptk. fogalommeghatározásába is beépült.⁶³ Az oltalom feltétele a Ptk.-ban, hogy a titok jogosultja eleget tegyen a titok megőrzésére vonatkozó kötelezettségének. Ez lényegében megegyezik a TRIPS-szabállyal, a magyar jog az általános felróhatósági mércével próbálja meg kifejezni a TRIPS-megállapodás „ésszerű lépések” megtételére („... has been subject to reasonable steps ... to keep it secret”⁶⁴) vonatkozó kötelezettségét. A „reasonability” a magyar jog tipikus magatartáshoz igazított felróhatósági mércéje megfelelőjének tekinthető.⁶⁵ A know-how eredeti jogosultja az azt kifejlesztő személy. Nem állítható azonban teljes bizonyossággal, hogy a know-how eredeti jogosultja csak természetes személy lehet, elképzelhető ugyanis, hogy a know-how létrejötté több személy együttműködésének az eredménye, ahol az egyéni hozzájárulás nem köny-

⁵⁹ A tény- és adattitok vagyoni forgalma is elképzelhető, azonban általában a jogosult vállalat felvásárlásával vagy meghatározott üzleti tevékenység átruházásával együtt történik.

⁶⁰ Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex Kiadó, Budapest, 2013, p. 60. L. BH 1992/257.

⁶² L. A legfelsőbb bíróság 52. számú gazdasági kollégiumi állásfoglalása.

⁶³ Az azonosításra alkalmas módon való rögzítettség követelményét Faludi Gábor javasolta az új polgári törvénykönyv kodifikációja során. L.: Faludi Gábor: Megjegyzések az új Ptk. tervezet know-how-ra vonatkozó szabályaihoz. Polgári Jogi Kodifikáció, 8. évf. 5. sz., 2006, p. 30.

⁶⁴ TRIPS-megállapodás 39. cikk.

⁶⁵ Faludi Gábor, Lukácsi Péter (szerk.): A Védjegy törvény magyarázata. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014, p. 678.

nyen állapítható meg, a szervezet viszont, amelyben az ismeret létrejött, igen.⁶⁶ Ha több személy fejleszti ki az ismeretet, akkor közöttük jogközösség keletkezik, jogviszonyukra a közös tulajdon szabályait kell alkalmazni.⁶⁷ A munkaviszonyban vagy egyéb foglalkoztatási jogviszonyban létrehozott know-how jogosultja a munkáltató a szolgálati találmányokra vonatkozó szabályozás analógiája útján.⁶⁸ A következőkben a know-how jogi védelmét a hatályos magyar jogban biztosító jogszabályi rendelkezéseket, illetve jogintézményeket vesszük sorra.

3.1. Az oltalom formái a kontraktuális viszonyokban

A know-how vagyoni forgalom tárgya lehet, mivel *per definitionem* vagyoni értéke van. A know-how oltalmának terjedelmét az egyes átruházásra irányuló szerződések különös szerződési feltételeiben maguk a szerződő felek határozhatják meg, feltéve, hogy a szerződési szabályok a Ptk. vonatkozó szabályaival harmonizálnak.⁶⁹ A Ptk.-ban a know-how-t az üzlettitok-védelem által, a személyiségi jogok körében szabályozzák. Ebből következően a know-how hasznosítására irányuló szerződések jogalapja a jogosult hozzájárulása [Ptk. 2:42. § (3) bekezdés], illetőleg a jognyilatkozatok (Ptk. 6:4–6:10. §) és a szerződési szabadság (Ptk. 6:59. §) szabályaiból következik. A Ptk. a személyiségi jogok általános szabályai között mondja ki, hogy „nem sért személyiségi jogot az a magatartás, amelyhez az érintett hozzájárult”.⁷⁰ A hasznosításba vevő tehát ennek a hozzájárulásnak a birtokában nem sérti a polgári törvénykönyv rendelkezéseit. Ettől a jogügylettől el kell választani a hozzájárulás ellenérték fejében történő megadását jogi keretbe foglaló szerződést, amely a szerződési szabadság szabálya alapján köthető meg. A hatályos Ptk. know-how-definíciójának egyik eleme az azonosításra alkalmas módon való rögzítettség. Ennek következtében a know-how-transzfert szolgáló szerződéseknel elválik az elkötelező ügylet (adásvétel, csere vagy a hasznosítási engedély ellenérték fejében történő megadása) és a teljesítő ügylet, ami a dologi jogi jogváltozást eredményezi. Nem lajstromozott jogok, így a know-how esetén is az engedménnyezéssel következik be a jogváltozás. Az azonosításra alkalmas módon rögzített know-how tényleges átadása (a tervdokumentáció vagy a leírás átadása) csak egy a szerződéses kötelezettségek közül, amely azonban dologi jogi változást nem eredményez. A fentiekben részletezett elválasztás a gyakorlatban természetesen nem feltétlenül jelenik meg, így az ügyletek a gyakorlatban jellemzően összeolvadnak. A know-how-transzfert öt

⁶⁶ Faludi, Lukácsi: i. m. (65), p. 685.

⁶⁷ Faludi, Lukácsi: i. m. (65), p. 685.

⁶⁸ L.: az 1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról 10. § (1) bekezdése. Megjegyzendő, hogy a szakértői javaslatban ezt a know-how esetében külön rögzítette a normaszöveg. L. szakértői javaslat 2:421. § (1) bekezdésének második mondata.

⁶⁹ Így például a hasznosítási szerződés megkötésekor a hasznosításba adónak figyelnie kell arra, hogy megfelelő titokkikötésekkel éljen, és ezáltal biztosítsa know-how-jának a titokban maradását, ennek elmáradása esetén a know-how kikerülhet az oltalom alól.

⁷⁰ Ptk. 2:42. § (3) bekezdése.

szerződési konstrukció valósíthatja meg, a know-how-átruházási szerződés, a know-how-csereszerződés, a know-how apportálása, a know-how-licenciaszerződés, végül a franchise-szerződés.⁷¹

3.2. A know-how-átruházási szerződés és a know-how-csereszerződés⁷²

A magyar jogalkalmazásban nem tisztultak le teljes mértékben a know-how-átruházási szerződések jellemző sajátosságai, a jogirodalom inkább az elterjedtebb és gazdaságilag jelentősebb licenciaszerződések és az apport szabályainak kimunkálását tűzte zászlájára. A know-how-átruházási szerződések esetében a know-how alkotója magát a know-how-hoz kapcsolódó vagyoni értékű jogot, a hasznosítási jogot ruházza át, beleértve természetesen a hasznosítás engedélyezésére való jogot is, szemben a licenciaszerződésekkel, amelyek esetében az alkotó csupán a hasznosítási jog gyakorlására biztosít engedélyt a jogszerzőnek. Természetesen a licenciaszerződés esetében is lehetőség van arra, hogy a licenciavevő számára a hasznosítás engedélyezésére való jogot is adjunk (allicencia adása), azonban a know-how feletti rendelkezési jog mindvégig az alkotónál marad, még a legteljesebb kizárólagos licencia adása esetén is, ez a jellegadó különbség a két szerződéstípus között. Az átruházási szerződés alapján az átadó köteles a jogszerzőt olyan helyzetbe hozni, hogy a know-how-t ténylegesen uralni tudja, a szerződés alapján a vagyoni jogok teljessége átszáll a vevőre. Csécsy György álláspontja szerint a know-how-átruházási szerződésnek nagyobb létjogosultsága van, mint a licenciának, ugyanis véleménye szerint „a know-how szerződés esetén nem jogok átengedéséről van szó, hanem oltalmi jogokkal nem védett műszaki, gazdasági, szervezési stb. ismeretek átadásáról”.⁷³ E sorok szerzője szerint ez az álláspont nem állja meg a helyét, hiszen a know-how-szerződés lényege az ismeretben rejlő vagyoni potenciál kiaknázása, amelynek érdekében a jogszerzőnek csak a megfelelően biztosított hasznosítás jogára van igénye, a rendelkezés jogáról általában lemond.⁷⁴ Ezt támasztja alá egyébként a szerződési gyakorlat is, a technológiatranszferre irányuló szerződések között a licenciaszerződések sokkal nagyobb arányban vannak jelen, mint az átruházási szerződések. A know-how-átruházási szerződés esetében az átadó a know-how-hoz kapcsolódó vagyoni értékű jogok teljességét átruházza a jogszerzőre, aki ezután sajátjaként rendelkezik azokkal. Ugyan a Ptk. már a dologtól különböző más tárgyra (jog, követelés) is engedi a tulajdonátruházó szerződések megkötését,⁷⁵ a következőkben mégis kiemelünk a know-how-átruházási szerződés sajátosságai közül néhány jellemző kérdést. Természetesen a

⁷¹ Görög Márta: A know-how jogi védelmének alapvető kérdései. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012, p. 105.

⁷² A két szerződéstípus hasonlósága miatt összevontan tárgyaljuk őket.

⁷³ Csécsy György: A know-how szerződések minősítéséről. *Gazdaság és Jog*, 2004, 2. sz., p. 12.

⁷⁴ Ettől eltérő állásponton: Petkó Mihály: Szerződések a szellemi alkotások szolgálatában. Debrecen, szerzői kiadás, 2012, p. 162.

⁷⁵ Ptk. 6:215. § (3) bekezdése.

know-how-átruházási szerződésre is igazak a bevezetőben írtak, a jogváltozáshoz szükséges az érvényes jogcím és maga a jogátruházás (engedményezés). A jogátruházásra irányuló, elkötelező szerződés érvényessége nincs alakisághoz kötve, a jogátruházási, teljesítő szerződésé viszont írásos alakot követel meg.⁷⁶ Kiemelt fontosságú a szerződés tárgyának a meghatározása, a know-how pontos megjelölése és annak valamely hordozón való megjelenése. Az átadó kötelezettsége ezen hordozó átadása, amely lehet diagram, folyamatábra, rajz, terv, technológiai leírás stb. A szerződéshez kapcsolódhatnak bizonyos kikötések, tilalmak, például kizárólagos beszerzési kötelezettségek, versenytilalmak stb.⁷⁷ Ebben a szerződési típusban is kiemelt szerep jut a felek kölcsönös és megerősített tájékoztatási kötelezettségének. A know-how titkosságának okán érdemes a szerződésben meghatározni a titok jogosultjainak körét, illetve titoktartási kötelezettséget meghatározni, amely megvalósulhat a szerződés részeként vagy külön titoktartási megállapodásban is. A know-how cseréjének az átruházással való hasonlósága kézenfekvő. A csereszerződés tulajdonátruházási szerződés, amelyre a polgári törvénykönyv utaló szabálya alapján az adásvétel szabályait kell megfelelően alkalmazni.⁷⁸ Ennek értelmében know-how-csereszerződés esetében a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy know-how-jukat egymás részére kölcsönösen átadják, illetve a másik féltől átveszik a know-how-átruházási szerződés szabályainak megfelelő alkalmazásával.

3.3. A know-how apportálása

Gazdasági társaságok alapításakor a társaság tagjai vagyoni hozzájárulásokat teljesítenek a társaság felé, ezzel tulajdonképpen összeadva a társaság alapításához és működéséhez szükséges vagyont. A vagyoni hozzájárulások lehetnek pénzbeli és nem pénzbeli hozzájárulások, ez utóbbiakat hívjuk jogi *terminus technicus*szal élve apportnak. A legfelsőbb bíróság 52. számú gazdasági kollégiumi állásfoglalása (a továbbiakban: GK 52.) mondta ki, hogy a know-how apport tárgya lehet, illetve ez az állásfoglalás dolgozta ki ennek a feltételeit is. A GK 52. kimondja, hogy „a know-how mint szellemi alkotás tehát vagyoni értéket képvisel és forgalomképes, ennél fogva a Gt. 22. §-nak (2) bekezdésében [értsd: a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény (Gt.)] említett nem pénzbeli betét (hozzájárulás)

⁷⁶ Faludi Gábor: A szerzői és iparjogvédelmi jogátruházás a Ptk. háttéré előtt. Jogtudományi Közlöny, 68. évf. 12. sz., 2013, p. 592.

⁷⁷ Görög: i. m. (71), p. 129.

⁷⁸ Ptk. 6:234. §.

tárgya lehet”.⁷⁹ Az apport a vagyoni értékű jog átruházásával valósul meg.⁸⁰ Szellemi alkotás apportja esetén az átruházás, a tulajdonba adás olyan jogi állapotot feltételez, amelynek alapján a jogszerző fél tényleges rendelkezési pozícióba kerül, megszerzi a szellemi alkotás „tulajdonját”. A know-how apportja megvalósulhat know-how-átruházási szerződés és know-how-licenciaszerződés útján is. Az előbbi esetében természetes a rendelkezési jog átruházása, az utóbbi esetében nyilvánvalóan csak kizárólagos licencia képzelhető el, azzal, hogy a hasznosítás engedélyezésének a joga is a társaságé. Az apportálás során a titokvédelem szem előtt tartásával, körültekintően kell eljárni, az apportálásba bevont szakértők (pl. könyvelők, értékbecslők stb.) titoktartási kötelezettségét érdemes külön megállapodásban rögzíteni, ahogy a társaságon belül is elő kell írni a titoktartási kötelezettséget mindazoknak, akik a know-how-t munkakörükben megismerhetik.

3.4. A know-how-licenciaszerződés

Mára már világosan látszik az, hogy a licenciaszerződések terén a szabadalmilicencia-szerződések (a klasszikus licenciaszerződések) háttérbe szorultak, a licenciaszerződések jellemző tárgya pedig a know-how lett, akár önállóan, akár mint egy találmány hatékony gyakorlatba ültetéséhez szükséges „kísérőinformációk” összessége. A lehetséges konstrukciók közül a licencia képes a leginkább garantálni a know-how dinamikáját, és a licenciaszerződés konstrukciója révén a know-how oltalmát is. A licenciaszerződés a know-how alkotója számára lehetőséget biztosít a szellemi alkotáshoz kapcsolódó hasznosítási jog másnak való átengedésére, nyilván valamilyen ellenérték fejében. A licenciavevő pedig ezáltal jogosulttá válik egy olyan tudástömeg alkalmazására, amelynek a kifejlesztése jelentős anyagi és időbeli ráfordítással járna a számára. Kifejezetten a know-how-ra vonatkozó licenciaszabályozást nem találhatunk a magyar jogban, sőt a licenciaszerződés Ptk.-ban való nevesítése sem történt meg, bár erre volt kísérlet és szándék,⁸¹ de végül sem a Kodifikációs Főbizottság

⁷⁹ A Kúria az 1/2014. polgári jogegységi határozatában kimondta, hogy a GK 52. beépült az új polgári törvénykönyvbe, ezért annak fenntartását szükségtelennek ítélték. Hangsúlyozták azonban, hogy az iránymutatásban foglalt jogi okfejtések és elvi megállapítások a továbbiakban is figyelembe vehetők és idézhetők, hiszen azok sok esetben a normaszöveget magyarázzák és kiegészítik, majd pedig levonták a következtetést, miszerint „az új Ptk. normaszövegének értelmezésében, a jogi érvelés alátámasztásában ezek tehát felhasználhatók”. Ezen megfontolásból hivatkozik e sorok szerzője is az idézett iránymutatásra.

⁸⁰ Ptk. 3:10. § (2).

⁸¹ Az új polgári törvénykönyv kodifikációja során Faludi Gábor tett javaslatot a licenciaszerződés fogalmára: „Licencia szerződés alapján törvényben és az Európai Közösség rendeleteiben meghatározott, szellemi alkotáshoz, teljesítményhez, árujelzőhöz fűződő, kizárólagos vagyoni jogok jogosultja (engedélyező) más személynek (engedélyes) engedélyt (licencet) ad olyan cselekmény végzésére (hasznosítás), amelyre a kizárólagos joga kiterjed. Az engedélyes az engedélynek megfelelő terjedelmű hasznosítási jogot szerz, és ennek fejében köteles díjat fizetni. Know-how licencia szerződés alapján az engedélyező köteles a gyakorlati ismereteket azonosíthatóan rögzítő hordozó átadására is.” L. Faludi Gábor: A licencia szerződés. Polgári Jogi Kodifikáció, 10. évf. 2. sz., 2008, p. 13.

javaslatában, sem az elfogadott és immár hatályba lépett törvényszövegben nem nevesítik a szerződést. Tételes jogi fogalom hiányában ismét a jogtudományi megközelítéseket szükséges alkalmaznunk, ezek közül *Lontai Endre* definíciója a legkézenfekvőbb, hiszen az ismert felfogások közül ez adja a legtágabb definíciót, ezzel teret engedve a szabályozás felek általi kimunkálásának. *Lontai* definíciója szerint: „a licenciaszerződés alapján a licenciadó köteles a licenciatevőt olyan – tényleges és jogi – helyzetbe hozni, hogy meghatározott műszaki megoldást meghatározott színvonalon a gyakorlatban megvalósíthasson és felhasználhasson, illetőleg meghatározott megjelöléseket alkalmazhasson, s ennek biztosítása érdekében a szükséges információkat rendelkezésre bocsátani, illetőleg a szükséges jogi felhatalmazásokat megadni, a licenciatevő pedig – rendszerint – meghatározott ellenértéket fizetni, vagy más ellenszolgáltatást nyújtani.”⁸² A know-how-licenciaszerződést hagyományosan az iparjogvédelem körébe tartozó licenciaszerződés egyik altípusaként fogja fel a jogtudomány. A következőkben tehát a licenciaszerződés fogalmi elemeit és szerződési gyakorlatát tekintjük át a know-how-szerződésekben való alkalmazhatóságuk fényében. A hasznosítás terjedelmének vonatkozásában a legcélszerűbb a szerzői jogi felhasználási szerződéstől analógia útján közelíteni. A felhasználási szerződésben különbséget tehetünk a kizárólagos és az egyszerű felhasználási engedély között. Kizárólagos felhasználási (analógia útján hasznosítási) engedély esetén csak a jogszerző fél használhatja fel az adott művet (know-how-t), főszabály szerint a felhasználástól még a szerzőnek (az eredeti jogosultnak) is tartózkodnia kell. A jogalkalmazásban szokásos kikötés, hogy a jogszerző fél jogosult további licenciaszerződések kötésére, allicenciák létesítésére. Egyszerű felhasználási engedély (analógia útján licencia) esetén a licenciatevő csak a hasznosítás jogát szerzi meg azzal, hogy a licenciadó maga is használhatja a művet (know-how-t), illetve másokat is feljogosíthat a használatra, további (értelemszerűen egyszerű) licenciaszerződéseket köthet. Licenciaszerződés esetében az alkotó rendelkezési joga továbbra is fennmarad azzal, hogy e jogát a szerződésben meghatározottak szerint gyakorolhatja.⁸³ A szerződés tartalmát a felek a szerződési szabadság generálklauzulájának értelmében szabadon alakíthatják, azonban néhány rendelkezés annyira lényeges a know-how-licencia esetén, hogy azok elhagyása a felek számára fokozott veszéllyel jár, sőt, magát a jogintézményt is kikezdheti. Az általános rendelkezések körében természetesen ilyen a szerződés közvetett tárgyának a meghatározása, vagyis a know-how pontos körülírása, a licenciadó kötelezettségei közül nyilvánvalóan főkötelezettségként a know-how átadása, annak részletes leírása (tervrajzok, dokumentációk, a transzfer által elérni kívánt célkitűzések stb.), illetőleg a licenciadó által vállalt műszaki garancia terjedelme.⁸⁴ A licenciatevő oldalán főkötelezettségként a díjfizetés, az ellenszol-

⁸² *Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás*: i. m. (12), p. 321.

⁸³ Vö.: A know-how-átruházási szerződéssel, amely esetén a know-how-hoz kapcsolódó vagyoni jogok teljessége száll át a jogszerző félre.

⁸⁴ *L. Gazda István*: A technológiatranszfer. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993, p. 180–183.

gáltatás meghatározása szerepel, valamint a titoktartási kötelezettség. Különös szerződési tartalomként említendő a know-how titkos jellege okán a know-how megismerésére jogosultak köre, amelyhez titoktartási záradék (vagy a gyakorlat szempontjából jellemzőbb titoktartási megállapodás) kapcsolódhat, illetve a hasznosítási jog terjedelme, a hasznosítás másnak való átengedése és a know-how továbbfejlesztésére vonatkozó rendelkezések. A know-how jellegéből fakadóan a transzferhez szükséges a know-how tárgyasult formában való átadása a licenciavevő részére, tekintettel arra is, hogy a jelenleg hatályos szabályozás is megköveteli a know-how rögzített, azonosítható formában való megjelenését.⁸⁵ Fontos azonban megjegyezni, hogy licenciaszerződés esetén a tárgyasult formában történő átadás nem a tulajdonjog átruházása szempontjából fontos (ez nem is történik meg), hanem a gyakorlati hasznosítás lehetővé tétele szempontjából. A licenciadó által nyújtott szolgáltatásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a licenciavevőt olyan helyzetbe hozza, hogy a szerződés tárgyát képező információt a gyakorlatban is elsajátíthassa, megvalósíthassa, és azt hasznosíthassa. Licenciaszerződés esetén a licenciadó köteles a know-how esetleges továbbfejlesztéséről is tájékoztatni a licenciavevőt, ebben az esetben a továbbfejlesztett know-how hasznosításával kapcsolatban vagy már az eredeti szerződésben rendelkezni kell, vagy előlicenciavételi megállapodás, illetve opciós jog kikötésével biztosítható a licenciavevő számára a hasznosítási jog. A licenciaszerződés alapján a jogszerzőt személyében illeti meg a használat joga, a szerzői jog általános szabályaival összhangban a hasznosítási jog csak a licenciadó kifejezett engedélye alapján engedhető át másnak. A licenciadó az ismeret hasznosítását a licenciavevő részére a titoktartási kötelezettség feltételével engedi át, ezáltal védve a know-how-t a közkinccsé válástól és így a vagyoni potenciál annulálódásától. A titoktartási megállapodásban ki kell térni a titokban tartás körébe tartozó információkra, a titokban tartás mértékére, módjára, a titok jogosultjainak körére, a titokban tartási kötelezettség időtartamára és a szerződés megszűnése utáni esetleges fennmaradására, illetőleg szerződésszegés esetén a felek által érvényesíthető jogkövetkezményekre. Fel kell ismerni azonban, hogy ez mind az alkotó, mind pedig a jogszerző fél érdeke, hiszen a titkosság mindkét fél versenyelőnyét szolgálja. A titokban tartási kötelezettség alapján az átvevő köteles a meghatározott ismereteket titkokban tartani, azokat csak a meghatározott keretek között felhasználni, és tilos számára a szerződésben meghatározott körön kívüli harmadik személy tudomására hozni a védett know-how-t. Ha a know-how elveszíti titkos jellegét és közkinccsé válik, úgy a licenciadó már nem léphet fel díjigénnyel, és az ismeret további licenciába adása is kizárttá válik. Mindebből látszik, hogy a titokban tartás mindkét fél számára különös jelentőséggel bír.

⁸⁵ Ptk. 2:47. § (2) „Az üzleti titokkal azonos védelemben részesül az azonosításra alkalmas módon rögzített, vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítás...”

3.5. A franchiseszerződés

A franchiseszerződés nagyon szoros kapcsolatot mutat a licenciaszerződéssel, hiszen a franchisemegállapodás alapján átadott struktúra magában foglalja azokat a szellemi alkotásokat, know-how-kat is, amelyek a tevékenység végzésével együtt járnak. A franchiseszerződés keretében ez az átadás nem átruházási szándékkal történik, hanem hasznosítási engedély adásának a szándékával, ahogyan ez a Ptk. vonatkozó szabályában is megfogalmazásra került.⁸⁶ A franchiseszerződés tulajdonképpen a különböző szellemi alkotások (know-how, védjegy stb.) hasznosítási jogának átengedésére épül. A franchising során a know-how transzfere egy vagy több licenciaszerződéssel valósul meg, amely az előzőekben már kifejtésre került.

3. 6. A know-how oltalma jogszabályi szinten

3.6.1. A know-how oltalma a polgári jogban

A Ptk. a know-how védelmét korlátozott kizárólagos joggal valósítja meg,⁸⁷ ennek alapján a know-how jogosultját nem védi bármely engedély nélküli közléssel, hasznosítással szemben. A Ptk. által meghatározott védelem csak a jóhiszeműség és tisztesség elvét sértő módon való megszerzésre vonatkozik. Ezzel a megfogalmazással a TRIPS-megállapodás tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatra vonatkozó versenyjogi jellegű szabályát váltja ki a jogalkotó, a TRIPS-megállapodással összhangban. A versenyjogi tisztességtelenség és a polgári jogi jóhiszeműség és tisztesség kategóriájának határait a bírói gyakorlatnak kell majd meghúznia. A törvény által kifejezetten meghatározott kivételek a harmadik személytől, kereskedelmi forgalomban, jóhiszeműen és ellenérték fejében történő szerzés, a jogosulttól független fejlesztés és a mérnöki visszafejtés.⁸⁸ Értelemszerűen ez utóbbi csak műszaki jellegű, áruban manifestálódó know-how esetén jöhet szóba, amelynek során a jogszerűen megszerzett késztermékből, illetve szolgáltatásból vizsgálatok és elemzés útján „fejtik vissza” a know-how-t. A polgári jogi oltalom feltétele, hogy a titok megőrzésével kapcsolatban a jogosultat nem terheli felróhatóság. Ez szintén a TRIPS-megállapodás egyik szabályának átültetése, ahogyan azt a fejezet bevezetőjében már vázoltuk. A TRIPS-megállapodásban az oltalom feltétele, hogy a jogosult a titokban tartás érdekében a körülményekhez képest ésszerű lépé-

⁸⁶ Ptk. 6:376. § (1) „Jogbérleti szerződés alapján a jogbérletbe adó szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakkhoz, illetve védett ismerethez kapcsolódó felhasználási, hasznosítási vagy használati jogok engedélyezésére, a jogbérletbe vevő termékeknek, illetve szolgáltatásoknak a szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakkal, illetve védett ismeretnek a felhasználásával, hasznosításával vagy használatával történő előállítására, illetve értékesítésére és díj fizetésére köteles.”

⁸⁷ Az új polgári törvénykönyv kodifikációja során *Boytha György* érvelt a know-how kizárólagos joggal való oltalmának szükségessége mellett. L.: *Boytha*: i. m. (58), p. 21.

⁸⁸ Ptk. 2:47. § (2) bekezdése.

seket tett („[the information] has been subject to reasonable steps under the circumstances, by the person lawfully in control of the information, to keep it secret”). Az átültetés során, a TRIPS-megállapodásban foglalt szabad átültetés lehetőségét kihasználva, a magyar jogalkotó az „ésszerűség” helyett a „felróhatóság” mércéjét rendeli alkalmazni. Felróhatóságon azt értjük, hogy a jogosult a titok megőrzése kapcsán úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben elvárható.⁸⁹ Lényegi eltérés nincs a két megközelítés között, mindkét esetben széles a bírói mérlegelés lehetősége, és a bizonyítási teher is a jogosultat terheli. A know-how jogosultja jogsértés esetén a személyiségi jogok megsértésének jogkövetkezményei közül választhat jogainak érvényesítése során. Ezek a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása, a jogsértés abbahagyására kötelezés és a jogsértő eltiltása a további jogsértéstől, az elégtétel adására kötelezés, a sérelmes helyzet megszüntetésére kötelezés, a jogsértést megelőző állapot helyreállítása és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítése vagy jogsértő mivoltától való megfosztása, a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedése a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint, illetve a sérelemdíj és a kártérítés fizetése. A sérelemdíj alkalmazási lehetősége a know-how esetén is kérdéseket vet fel, feltételeinek kimunkálása a bírói gyakorlat feladata lesz. Ezek mellett a jogosult felléphet a versenyjogi szabályok megsértésére való hivatkozással is. Tekintettel arra, hogy a Ptk. szerint a személyiségi jogok csak személyesen érvényesíthetők,⁹⁰ a versenyjogi alapon történő jogérvényesítés tűnik biztosabbnak abban az esetben, ha a know-how-t például licenciaszerződés alapján hasznosító jogosult kíván fellépni. A személyiségi jogi jogérvényesítés személyhez kötöttségéből és a know-how vagyoni forgalmát lehetővé tevő jogintézmények sajátosságaiból fakadó ellentét feloldozását is a bírói gyakorlattól várhatjuk valamilyen formában.

3.6.2. A know-how oltalma a büntetőjogban

Az európai államok többsége – köztük Magyarország is – a know-how oltalmát a büntetőjog eszközeivel is garantálja. A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 418. §-a az üzleti titok megsértése cím alatt állapítja meg a vonatkozó büntetőjogi tényállást. E szerint büntettet követ el az, aki jogtalan előnyszerzés céljából vagy másnak vagyoni hátrányt okozva az üzleti titkot jogosulatlanul megszerzi, felhasználja, harmadik személyek részére hozzáférhetővé teszi, illetve nyilvánosságra hozza. A bűncselekményt a törvény három évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni. Az üzleti titok büntetőjogi védelmét a gazdálkodó szervezetek tevékenységének zavartalan folytatásához fűződő társadalmi érdek indokolja a kommentár szerint,⁹¹ azonban nem érdemes a gazdálkodó szervezetekre vonatkozó szűkítéssel élni, hiszen magánszemélyeknek is ugyanolyan fontos érdekük üzleti titkaik, know-how-juk védelme.

⁸⁹ Ptk. 1:4. § (1) bekezdése.

⁹⁰ L.: Ptk. 2:54. §.

⁹¹ Busch Béla (szerk.): Büntetőjog II. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2013, p. 857.

3.6.3. A know-how oltalma más jogterületeken

A know-how oltalmát a leginkább veszélyeztetett területen, a munkaviszonyok terén a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) is tartalmazza. A know-how védelmét két szinten biztosítja az Mt., egyrészt az általános magatartási követelmények, másrészt az egyedi megállapodások szintjén. Az Mt. 8. § (1) bekezdése általános jelleggel mondja ki, hogy a munkavállaló nem tanúsíthat olyan magatartást, amely munkáltatója jogos gazdasági érdekét veszélyeztetné. Nyilvánvalóan a jogos gazdasági érdek veszélyeztetése a munkáltató know-how-jának illetéktelenek számára való hozzáférhetővé tétele. Ugyanezen szakasz (4) bekezdése már konkrétabban fogalmaz, a bekezdés első mondata így hangzik: „A munkavállaló köteles a munkája során tudomására jutott üzleti titkot megőrizni.”⁹² Az üzleti titok oltalma a munkáltató számára különösen fontossá válik a munkaviszony megszűnése után. A korábbi munkáltatónál elsajátított ismeretnek, a munkáltatónál megszerzett tapasztalatnak a munkaviszony megszűnését követő felhasználása megalapozhatja a munkáltató jogainak a megsértését.⁹³ Erre a problémakörre ad választ az Mt. a versenytildalmi megállapodással. Az Mt. 228. § (1) bekezdése alapján a felek megállapodása alapján a munkavállaló meghatározott ideig, de legfeljebb két évig nem tanúsíthat olyan magatartást, amellyel munkáltatója jogos gazdasági érdekét sértené vagy veszélyeztetné. A versenytildalmi megállapodásnak a know-how védelmét kell szolgálnia, erre korábban a legfelsőbb bíróság is rámutatott amikor kimondta, hogy az nem eredményezhet olyan mértékű korlátozást, amely nem az információk védelmét, a munkáltató gazdasági tevékenysége veszélyeztetésének elkerülését, hanem az adott tevékenység tekintetében széles körben a piaci verseny jelentős korlátozását jelenti.⁹⁴

A felek között létrejött, konkrét versenytildalmi megállapodás hiányában is oltalmazza jogunk a volt munkáltató know-how-ját. Erről a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tpv.) rendelkezik. A Tpv. 4. § (1) bekezdése szerint „tilos a Polgári Törvénykönyvben meghatározott üzleti titkot tisztességtelen módon megszerezni vagy felhasználni, valamint jogosulatlanul mással közölni vagy nyilvánosságra hozni.”⁹⁵ A törvény a tisztességtelen módon való megszerzést és felhasználást tiltja, hasonlóan a polgári törvénykönyvben lefektetett oltalomhoz. A tisztességtelenség azonban ebben a vonatkozásban az üzleti élet általános etikai követelményeit mint egy társadalmi normarendszer általánosan elfogadott szabályait vezeti be az üzleti titok/know-how versenyjogi jogintézményébe.⁹⁶

⁹² A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény 8. § (4) bekezdés.

⁹³ ISZT-2/2008: Szakértői vélemény a szellemi alkotáshoz fűződő jogok megsértése ügyében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évf. 2. sz., 2010. április, p. 144–152.

⁹⁴ BH 2001/84.

⁹⁵ Tpv. 4. § (1) bekezdés.

⁹⁶ Nagy Csongor István: A magyar versenyjog üzleti titok-szabályának néhány értelmezési kérdéséről. Jogtudományi Közlöny. 63. évf. 11. sz., 2008, p. 561.

MEGJEGYZÉSEK A BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV SZERZŐI VAGY SZERZŐI JOGHOZ KAPCSOLÓDÓ JOGOK MEGSÉRTÉSE TÉNYÁLLÁSÁHOZ

I. Bevezetés¹

Több mint két éve annak, hogy a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről² 2013. július 1. napján hatályba lépett. Számos egyéb változás mellett a jogalkotó több ponton hozzányúlt a szellemi alkotásokat védelmező tényállásokhoz – és ezen belül a 385. §-ba helyezett szerzői vagy kapcsolódó jogok megsértése tényálláshoz – is, amely módosítások komoly hatással lehetnek mind a sértettek és az elkövetők, mind pedig bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások lefolytatásában közreműködő hatóságok, ügyészségek és bíróságok életére egyaránt.³

Ezek alapján érdemesnek tűnik – legalább röviden – megvizsgálni, hogy milyen jogszabály-módosítások vezettek a fenti tényállás jelenlegi formájához, milyen gyakorlati problémák merültek fel ezzel kapcsolatban, és milyen megoldások születtek orvoslásukra. Ezek apropóján a jelen tanulmány kiterjed továbbá arra is, hogy mennyire indokolható a jelenlegi szintű, ám egyre súlyosbodó büntetőjogi védelem fenntartása a digitális kor kihívásaihoz csak lassan igazodó szerzői jogok tekintetében. Ugyancsak fontosnak tűnik megvizsgálni, hogy a tényállásban eredményként megjelenő vagyoni hátrány milyen módon becsülhető meg, számítható ki, illetve egzakt számítás tárgyát képezheti-e egyáltalán, és az igen nagy gyakorisággal⁴ kirendelésre kerülő igazságügyi szakértőknek milyen szerepük van az eljárások során, alkalmazásuk mennyiben indokolható, illetve összhangban van-e a szerzői jog⁵ és a büntetőjogi védelem céljaival.

A teljesség igénye nélkül, a kontrasztteremtés szándékával bizonyos esetekben összehasonlításként kitérünk más jogrendszerek – elsősorban az Egyesült Államok – megoldásaira is, amelyek olyan általános kérdések kapcsán merültek fel, amelyek témánkba vágnak, és a

* A szerző a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának doktoranduszhallgatója és megbízott oktatója.

¹ A tanulmányban található valamennyi internetes hivatkozás utolsó elérési dátuma egységesen 2015. szeptember 20. napja.

² A továbbiakban: Btk.

³ L. még: *Tattay Levente*: A szellemi tulajdonjogok védelme az Európai Unióban. Magyar Jog, 59. évf. 7. sz., 2012, p. 406–418.

⁴ *Kármán Gabriella, Nagy László Tibor, Szabó Imre, Windt Szandra*: A szellemi tulajdon-jogokat sértő bűncselekmények kutatása. Kriminológiai Tanulmányok 48, OKRI-felmérés, Budapest, 2011, p. 37. Elérhető: <http://goo.gl/meghnS>. Az empirikus felmérés szerint a vizsgált esetek 90%-ában került sor szakértő kirendelésére.

⁵ Erről bővebben l. *Ujhelyi Dávid*: A szerzői jog célja és emberképe a szellemi alkotásokat megalapozó elméletek tükrében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 9. (119.) évf. 5. sz., 2014 október, p. 34–52.

hazai jogi szabályozás épüléséül szolgálhatnak, mint a büntetőjogi védelem megfelelő szintje, mértéke, indokolhatósága, illetve a szellemi alkotások büntetőjogi védelmének eszközei.

Végezetül fontos kiemelni, hogy a jelen sorok írója elsősorban magánjogásznak vallja magát, így a felmerülő büntetőjogi kérdéseket elsősorban ilyen szemmel igyekszik megközelíteni, amennyire csak lehetséges szem előtt tartva a büntetőjog sajátosságait és törvényszerűségeit. Ám mivel maga a vizsgálat tárgyává tett tényállás keretdiszpozíció,⁶ amelyet a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény⁷ tölt meg tartalommal, így talán a magánjogi szűrő a büntetőjogi tényállás épülését is képes lesz megfeleltetőképpen szolgálni.

II. A tényállás története

A szerzői jogok oltalmát szolgáló büntetőjogi tényállás előzményeként tekinthetünk a 19/1983. (VI. 15.) MT rendelet⁸ által, az akkor hatályban lévő, az egyes szabálysértésekről szóló 17/1968. (IV. 14.) Kormányrendeletbe helyezett *szerzői művek jogosulatlan használata* elnevezésű szabálysértésre.

A tényállás érdekessége, hogy a szerzői jogok lehetséges megsértésének módjai közül kiemeli a másolást, a forgalomba hozatalt⁹ és a nyilvános előadást mint elkövetési magatartásokat. Ez különösen érdekes megoldás a jogalkotó részéről, mivel így a szerzői jogok más felhasználási móddal megvalósuló megsértése csupán polgári jogi jogkövetkezményeket vonhatott maga után. A többszörözéssel megvalósuló elkövetési magatartásnak jogellenes hang- és képhordozón kellett megvalósulnia (itt némiképp homályos a tényállás, mivel a hordozóközeg általában jogi szempontból semleges, maga a többszörözési motívum lehet jogszerű vagy jogellenes), és jövedelemszerzési célzatot kellett tartalmaznia – ez a további elkövetési magatartásokra is kiterjed –, ami tovább szűkíti a szabálysértési felelősséget. A tényállásban megfogalmazott felelősség mértéke a későbbi és a jelenleg hatályos verziókkal összehasonlítva még enyhének tűnik.

Az első büntetőjogi tényállást¹⁰ a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1993. évi XVII. törvény illesztette az akkor hatályos, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvénybe, azon belül pedig a vagyon elleni bűncselekmények körébe. A tényállás ekkortól

⁶ Ahogy azt a BH 2000.288. I. is megerősíti.

⁷ A továbbiakban: Szjt.

⁸ A rendelet szövege elérhető: <http://goo.gl/g4Wunw>. 165. § (1) Aki más szerzői jogi védelem alatt álló művét jövedelemszerzés céljából jogtalan hang- vagy képhordozóra lemásolja, a mű másolatát forgalomba hozza vagy nyilvánosan előadja, háromezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.

⁹ A tényállás hatálybalépésekor hatályban lévő, a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény ugyan nem nevesített felhasználási módokat, a jelenleg hatályban lévő Szjt. az első két elkövetési magatartásnak megfelelő felhasználási módot többszörözésként (Szjt. 18. §) és terjesztésként (Szjt. 23. §) ismeri.

¹⁰ A hatálybalépésekor irányadó szöveg elérhető: <http://goo.gl/oiQuHI>. 329/A. § (1) Aki irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotás szerzőjének művét, előadóművésznek előadói teljesítményén, hangfelvétel előállításának hangfelvételén, rádióknak vagy televízióknak a műsorán fennálló jog megsértésével vagyoni hátrányt okoz, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

már szerzői és szomszédos jogok megsértése néven szerepel, de nem ez az egyedüli változás. A passzív alanyok köre – valószínűleg a szabatosság igényével – viszonylag körülményesen került megfogalmazása, vegyítve a szerzői mű és kapcsolódó jogi jogosultak definícióit. Ellenben az elkövetési magatartás megfogalmazása szakít a korábbi szabálysértési alakzat megfogalmazásával, és az egyes felhasználási módok kiemelése helyett a fennálló jogok megsértése fordulatot alkalmazza, vagyis innentől kezdve a kizárólagos jogok bármely megsértése megalapozhatja a büntetőjogi felelősségre vonást. Szintén fontos módosítás, hogy megjelenik a vagyoni hátrány mint eredmény a tényállásban.¹¹ A szankciók között a korábbi szabálysértési formában már megtalálható pénzbüntetés mellett megjelenik a szabadságvesztés és a közérdekű munka is.¹² A bűncselekményt az okozott vagyoni hátrány mértéke, illetve az üzletszerűség minősíti, és fontos kiemelni, hogy ebben az időpontban a törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli. Így tehát a szabálysértési formához képest egy jóval súlyosabb, és szélesebb körűen büntethető tényállást fogalmazott meg a jogalkotó.

A következő érdemi módosításra a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2001. évi CXXI. törvénnyel¹³ került sor, amely az akkor már két éve hatályba lépett Sztj.-hez igazította a tényállást. A 329/A. § elnevezése innentől kezdve *szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése* lett. A passzív alanyok körének megfogalmazása továbbra is elég körülményes, és kiegészül a film-, illetve adatbázis-előállítókkal is. Az elkövetési magatartás két fordulatra bomlik.¹⁴ A szerzői jogok megsértése büntetőjogi felelősséget alapoz meg innentől, ha célzatosan, konkrétan haszonszerzés végett követik el, de eredmény nem következik be, illetve minden esetben, ha a vagyoni hátrány mint eredmény megvalósul. Elhanyagolható változás történik még a minősített esetek tekintetében, a gondatlan elkövetés továbbra is büntetendő.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2007. évi XXVII. törvény leegyszerűsíti a tényállást,¹⁵ így a passzív alanyok körét a korábbiaktól jóval elegánsabban az elkövetési tárgyra vonatkozó

¹¹ Kovács Gyula: Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények nyomozása. Szakdolgozat, 2008, p. 29. Elérhető: <http://goo.gl/sD2wtb>.

¹² L. még: Kiss Tibor: Szerzői jogi szankciórendszerünk fejlődése a XIX. és a XX. században. Magyar Jog, 58. évf. 8. sz., 2011, p. 459–470.

¹³ A hatálybalépéskor irányadó szöveg elérhető: <http://goo.gl/O4bPck>. 329/A. § (1) Aki az irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotás szerzőjének a művén, előadóművésznak az előadóművészi teljesítményén, hangfelvétel előállítójának a hangfelvételén, rádió- vagy televízió-szervezetnek a műsorán, illetőleg film vagy adatbázis előállítójának a teljesítményén fennálló jogát haszonszerzés végett, vagy vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

¹⁴ Kardos Andrea, Szilágyi Dorottya: Szellemi alkotások büntetőjogi védelme – I. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. (116.) évf. 6. sz., 2011. december, p. 14.

¹⁵ A hatálybalépéskor irányadó szöveg elérhető: <http://goo.gl/0rh41O>. 329/A. § (1) Aki másnak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát haszonszerzés végett, vagy vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

fordulatra cseréli. Mivel a védett műtípusok köre a továbbiakban nem kerül meghatározásra a jogszabályban, ezért a büntetőjogi védelem spektruma is szélesedik. Továbbá rendkívül fontos változás, hogy a módosítás következtében – alkotmányossági problémák okán – a továbbiakban a gondatlan elkövetés nem büntetendő,¹⁶ ami nyilvánvalóan enyhítést jelent.

Az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2008. évi XCII. törvény az alapeseten nem változtat, ám a tényállást kiegészíti¹⁷ az üreshordozó- és reprográfiai jogdíjak¹⁸ megfizetése elmulasztásának külön kiemelésével. A kiegészítés szükségessége megkérdőjelezhető, mivel az alapeset értelmezhető úgy, hogy a fenti jogdíjak megfizetésének elmaradását is tartalmazza, így a jogalkotó nyilvánvalóan a gyakorlatban felmerült bizonytalanságot kívánt ezzel feloldani.

A korábbi büntető törvénykönyvünket érintő utolsó, témánk szempontjából releváns jogszabály a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2009. évi LXXX. törvény,¹⁹ amely kivette a nevesített szankciók közül a közérdekű munkát és a pénzbüntetést.²⁰

III. A hatályos tényállás kritikai elemzése

A jelenleg is hatályos büntető törvénykönyv számos ponton szignifikáns változást hozott, amelyek egy része üdvözlendő, ellenben egyes részeit némi kritikával kell illetnünk.

Az egyik legszembevetőbb, inkább dogmatikai változás, hogy a bűncselekmény kikerült a vagyon elleni bűncselekmények köréből, és a többi hozzá hasonló tényállással együtt saját fejezetet kapott szellemi tulajdon elleni bűncselekmények néven. A törvény miniszteri indokolása a lépést azzal indokolta, hogy az ezen bűncselekmények megfogalmazásakor szem előtt tartott cél – „a szellemi teljesítmények alkotóinak elismeréséhez és ösztönzéséhez, a kreativitás és az innováció előmozdításához ... fűződő érdek”²¹ –, a védett jogi tárgyak és így a szabályozás módja a vagyon elleni bűncselekményekhez viszonyítottan speciálisnak

¹⁶ Ott István: A szerzői jogok hazai büntetőjogi védelme a fájlcserező rendszerek körében. Doktori értekezés, Budapest, 2012, p. 79–81. Elérhető: <https://goo.gl/WNaC0d>.

¹⁷ A hatálybalépéskor irányadó szöveg elérhető: <http://goo.gl/pGUHxk>. 329/A. § (2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a szerzői jogi törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető üreshordozó díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmulasztja.

¹⁸ L. még: Mezei Péter: Az új büntetőtörvénykönyv koncepciója és a szerzői jog, II. pont. Szerzői jog a XXI. században, blogbejegyzés, 2012. Elérhető: <http://goo.gl/FxqSUI>.

¹⁹ A hatálybalépéskor irányadó szöveg elérhető: <http://goo.gl/leyDpE>. 329/A. § (1) Aki másnak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát hasznoszerzés végett, vagy vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

²⁰ Kármán Gabriella, Mészáros Ádám, Nagy László Tibor, Szabó Imre: A szellemi tulajdonjogokat sértő bűncselekmények vizsgálata – Empirikus elemzés. OKRI, kézirat, 2010, p. 41. Elérhető: <http://goo.gl/M27Bea>.

²¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény indokolása, p. 150. Elérhető: <http://goo.gl/v2bvl1>.

mondható. A jogalkotó a tényállások elkülönült természetével és funkciójával kapcsolatos felismerése mindenképpen előrelépésnek tűnik, és üdvözlendő változás.

A Btk. 385. § (1) bekezdésében megtalálható alapeset csupán két, megfogalmazásában kisebb, de annál fontosabb változáson ment keresztül. Elsőként a tényállás rendbeliségét a jövőben már nem a sértettek száma határozza meg, ugyanis a „vagy másoknak” fordulat beiktatásával a bűncselekmény összefoglalt bűncselekménnyé, törvényi egységgé vált,²² tehát a sértettek számától függetlenül egyrendbeli bűncselekmény fog megvalósulni, amennyiben azt egy eljárásban bírálják el.²³ Ez persze azt is jelenti, hogy a cselekmény minősítése innentől kezdve a különböző sértetteknek okozott vagyoni hátrányok összegén alapul, amelynek részét képezik a csupán szabálysértést megvalósító cselekmények is.²⁴ Másodsorban a megelőző állapothoz képest a továbbiakban az elkövetési magatartás nem különül el két fordulatra, hanem a haszonszerzési célzattal megvalósuló formát elhagyva a továbbiakban csak az eredményt, azaz a vagyoni hátrányt megvalósító cselekmények büntetendők, ami az előzőekhez képest talán enyhít a büntetőjogi felelősségen.

A tényállás keretdispozíció jellege a továbbiakban is vitán felül áll,²⁵ ezzel kapcsolatban viszont érdemes kiemelni a Kúria 9/2013. számú büntető elvi határozatát,²⁶ amely szerint a fentiekre – és a szerzői jog területiális jellegére²⁷ – tekintettel a kérdéses szerzői művek hazánkban való védeltségét feltételezni nem lehet, így arra büntetőjogi felelősség sem alapítható, a szerzői jog hatályának és alkalmazhatóságának a kérdése minden esetben külön vizsgálendő.²⁸

Az egyik legnagyobb port felvert módosítást a 385. § (5) bekezdése tartalmazza. Ebben a bekezdésben a jogalkotó egy büntethetőséget kizáró okot helyezett el, amely szerint nem valósítja meg az alapesetben foglalt tényállást, aki a jogsértést „*többszörözéssel vagy lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel sérti meg, feltéve, hogy a cselekmény jövedelemszerzés célját közvetve sem szolgálja*”. A Btk. indokolása azzal alapozza meg a módosítást, hogy „*a büntetőjog mint végső eszköz szempontjából indokolatlannak tűnik a ... személyes célokat szolgáló felhasználások tömeges kriminalizálása*”.²⁹

²² Belovics Ervin, Molnár Gábor, Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész. HVG-ORAC, Budapest, 2013, p. 683.

²³ Mezei Péter: Elfogadták az új Btk.-t. Szerzői jog a XXI. században, blogbejegyzés, 2012. Elérhető: <http://goo.gl/dd0hhl>.

²⁴ Erről l. bővebben a Kúria 7/2014. sz. büntető elvi határozatát.

²⁵ Pontosabban többé-kevésbé vitán felül áll, az OKRI empirikus elemzése nyitott törvényi tényállásnak tekinti, nem pedig keretdispozíciónak. L. Kármán, Mészáros, Nagy, Szabó: i. m. (20) 42. Vö. BH 2000.288.I.

²⁶ A 9/2013. sz. büntető elvi határozat elérhető: <http://goo.gl/3k56R2>.

²⁷ Forgács Tünde: A szellemi tulajdon területén szabályozó nemzetközi szerződések a magyar jogban, különös tekintettel az e szerződéseket kihirdető nemzetközi jogforrásokra és a soft law problematikára. Publicationes Universitatis Miskolcensis – Sectio Juridica et Politica, 31. évf. 1. sz., 2012, p. 271.

²⁸ Mezei Péter: Büntető elvi határozat az Szt. hatályáról és a szerzői jogsértés vétségének elévüléséről. Szerzői jog a XXI. században, blogbejegyzés, 2013. Elérhető: <http://goo.gl/nwZ2j3>.

²⁹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény indokolása, p. 151.

Fontos kiemelni, hogy a dekriminalizáló rendelkezés kizárólag az Szjt. 18. §-ában, és 26. § (8) bekezdésében lefektetett felhasználási módok és az 500 000 Ft vagyoni hátrányt meg nem haladó bűncselekmények esetében alkalmazható. Bár a jogalkotó célja egyértelműnek tűnik, a megfogalmazás nincs teljes mértékben összhangban azzal, sem pedig az Szjt. fogalomrendszerével.³⁰ Az alapeset minden jogellenes felhasználási cselekményt büntetni rendel, tekintve hogy az Szjt. szerint a mű bármilyen típusú felhasználásához a szerző engedélye szükséges. Így példának okáért ha a terhelt egy szoftvert töltött le egy p2p fájlcsereelő rendszer segítségével, és azt fel is töltötte, akkor nem büntetendő. Ellenben ha ugyanazt a szoftvert tárolta vagy futtatta is³¹ – tehát az (5) bekezdésben kiemelt felhasználási módoktól eltérő, de a jogsértéshez nyilvánvalóan kapcsolódó felhasználási módokat valósított meg – cselekménye büntetendő. Ebben az esetben az autentikus és a logikai jogértelmezés kollíziójának lehetünk tanúi, amely talán apró dogmatikai hiányosságnak tűnik, mégis büntető- és szabálysértési eljárások lefolytatása vagy megszüntetése múlik rajta, kidolgozatlan-sága pedig egyértelműen a jogalkotó számlájára írható.

Az (5) bekezdéshez kapcsolódóan problémásnak tűnik még a vagyoni hátrány kérdése is, ugyanis a dekriminalizáció csupán az alapesetben foglalt százezer és ötszázezer forint közötti hátrányt okozó bűncselekmények esetében irányadó. Az elmaradt jövedelmek számításának módjai, illetve a kirendelt szakértők szakvéleményei ezért különösen nagy szerepet fognak játszani a lefolytatandó eljárásokban, gyakorlatilag kizárólag ezen fog múlni, hogy a terhelt cselekménye nem, vagy pedig három vagy több év szabadságvesztéssel büntetendő. Ezzel kapcsolatban különösen aggasztóak a Nemzeti Adó- és Vámhivatal a Btk. hatálybalépése előtti, elsősorban a filmekkel kapcsolatos vagyoni hátrányokat érintő nyilatkozatai.³²

Érdekesnek és kevésbé aggályosnak tűnik az (5) bekezdés „*jövedelemszerzés célját közvetve sem szolgálja*” fordulata, illetve annak a háromlépcsős teszttel³³ való kapcsolata. Azon – az Szjt. által nevesített – felhasználások, mint például a magáncélú másolás, amelyek jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálják, elvileg eleve szabad felhasználások, így az alapeset körébe sem tartoznak bele, tehát nem büntethetőek. A jogalkotó dekriminalizáló szándéka így feltehetően azokra az esetekre terjed ki, amelyek a szabad felhasználás más általános feltételeinek³⁴ nem teljes mértékben tesznek eleget – tehát adott

³⁰ Ujhelyi Dávid: A magáncélú fájlmegosztás dekriminalizálásának margójára. Szerzői jog a XXI. században, blogbejegyzés, 2013. Elérhető: <http://goo.gl/LF9uFi>.

³¹ L. Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. CompLex, 2014, Jogtár verzió, III. fejezet, 1. pont, c) bekezdés. Azonos álláspont található a Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti és Védőfelügyeleti Főosztályának Nf. 6625/2007. számú állásfoglalásában.

³² A NAV tájékoztatása szerint filmenként 800 USD vagyoni hátránnyal számol, így az (5) bekezdés már három film letöltése után alkalmazhatatlanná válik. L. Barna József: Három film megosztását engedi az új Btk. ITCafé, 2012. Elérhető: <http://goo.gl/53V5Y> és Mezei Péter: A NAV válaszol: nem eszik olyan forrón... Szerzői jog a XXI. században, blogbejegyzés, 2012. Elérhető: <http://goo.gl/tCDI9M>.

³³ Bővebben l.: Gyenge Anikó: Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere. HVG-ORAC, Budapest, 2010.

³⁴ Szjt. 35. § (1) bekezdés.

esetben sérelmesek a mű rendes felhasználására, indokolatlanul károsítják a szerző jogos érdekeit, tisztességtelenek vagy a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férhető célra irányulnak –,³⁵ de azok közül legalább a fent említettnek megfelelnek. Ettől függetlenül különösen érdekes lenne látni egy olyan esetet a gyakorlatban, ahol a bíróság megállapítja, hogy a terhelt magatartása tegyük fel tisztességtelenség vagy a forrás jogellenességének okán nem minősül szabad felhasználásnak, az okozott vagyoni hátrány miatt pedig az (5) bekezdés sem lenne alkalmazható.

Végezetül érdemes még szót ejteni arról az üdvözlendő változásról, hogy a jogalkotó – meghallgatva a jogtudomány *de lege ferenda* javaslatát³⁶ – a Btk. hatálybalépésével egy időben és az ottani tényállással azonos néven visszahozta az 1993 óta hiányolt szabálysértési alakzatot.³⁷ Innentől tehát a százezer forint vagyoni hátrányt meg nem haladó szerzői jogi jogsértések csupán szabálysértést fognak megvalósítani, maga a tényállás pedig a (3) bekezdésben szintén tartalmazza a Btk.-ból ismert dekriminalizáló szakaszt.

Érdekes probléma merült fel azonban a jogszabályok időbeli hatályával, alkalmazhatóságával kapcsolatban. A Btk. hatálybalépése után a régi Btk. alatt megindult, de összességében a már említett vagyoni hátrányt el nem érő bűncselekményekben a hatóságok és bíróságok – helyesen³⁸ – az eljárást megszüntették, az ügyet pedig az illetékes szabálysértési hatósághoz tették át. A szabálysértési hatóságok viszont tekintettel a Szabstv. 2. § (5) bekezdésére – miszerint „*Nem lehet a szabálysértési felelősséget megállapítani olyan cselekmény miatt, amelyet jogszabály az elkövetés idején nem rendelt szabálysértésként büntetni*” – az eljárást szintén megszüntették. Így azok a cselekmények, amelyek esetében a megállapított vagyoni hátrány nem haladta meg a százezer forintot, és amelyeket még a Btk. hatálybalépése előtt követtek el, egy sajátos jogi paradoxonba kerültek – hiszen a jogalkotónak egyértelműen nem az volt a szándéka, hogy ezek a cselekmények büntetlenek maradjanak. Az eljárások megszüntetése annak ellenére, hogy a Szabstv. viszonylag egyértelműen fogalmaz e tekintetben, *contra legem* jogértelmezésnek tekintendő, mivel a megszüntetések tárgyává tett cselekmények az elkövetés idején valóban nem voltak szabálysértésként büntetendők, ellenben bűncselekményként igen. Ennek megfelelően a Szabstv. ezen szakaszát úgy kellene értelmezni³⁹ – esetleg átírni –, hogy amennyiben az elkövetés idején szabálysértésként nem volt büntetendő, és más jogszabály – így tipikusan a Btk. – súlyosabban sem rendelte büntetni, akkor valóban nem lehet a szabálysértési felelősséget megállapítani.

Amint azt a fentiek alapján láthattuk, a szerzői vagy kapcsolódó jogok megsértése tényállás bizonyos szempontból tett egy lépést előre, de több szempontból két lépést hátra. A

³⁵ Szjt. 33. § (2) bekezdés.

³⁶ L. Kármán, Mészáros, Nagy, Szabó: i. m. (20), p. 172. és Kardos, Szilágyi: i. m. (14), p. 16.

³⁷ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló (a továbbiakban Szabstv.) 2012. évi II. törvény 192/A. §.

³⁸ Btk. 2. §.

³⁹ Erről bővebben l.: Bisztriczki László, Kántás Péter (szerk.): A szabálysértési törvény magyarázata. HVG-Orac, 2014, p. 43–44.

dekriminalizáció szándéka a jogalkotó részéről előrelépésnek tekintendő, ám ezzel sem annak megszövegezése, sem annak gyakorlata nem áll összhangban, továbbá az a tény sem, hogy a finomhangolások ellenére a tényállás az eddigi tendenciáknak megfelelően⁴⁰ tovább súlyosbodott.⁴¹ Ehhez hozzáadódik, hogy bár a szabálysértési alakzat visszahelyezése a rendszerbe már egy ideje indokolt volt, az átmeneti-alkalmazhatósági problémák, a büntet-hetőséget kizáró szakasszal kapcsolatos értelmezési nehézségek és az alacsonyan meghúzott elkülönítési értékhatár miatt az újítások nem biztos, hogy érdemi változást tudnak elérni az eljárásokban.

IV. A tényálláshoz közvetetten kapcsolódó további kérdések

A tényállás történetének és természetének elemzése után két kapcsolódó kérdéssel szükséges még foglalkozni. Egyrészt a büntetőjogi fellépés indokolhatóságával, másrészt pedig a vagyoni hátrány megállapításának problematikájával, és ehhez kapcsolódóan pedig a szakértőknek az ilyen tárgyú eljárásokban betöltött szerepével. Ezen témakörök vizsgálata, megértése és az eredmények alapján a szabályozás átgondolása elengedhetetlen ahhoz, hogy a tényállás megfelelően be tudja tölteni a feladatát.

IV.1. A büntetőjogi védelem szükségessége a 21. században

Vitathatatlan és már-már triviális tény, hogy a 21. század több szempontból is kihívások elé állította a szerzői jogot. Ennek következtében a szerzői jog folyamatos változás és formálódás alatt áll, a jogi védelem ideális mértéke ennek megfelelően is ingadozik, amivel a jogalkotó nem feltétlenül képes lépést tartani.⁴² Mindezekből logikusan következik a kérdés, hogy a szerzői jogi védelem egyik bástyáját képező büntetőjog által meghatározott védelmi szint jelen pillanatban összhangban áll-e azzal az ideális szinttel, amit a szerzői jog szempontjából indokolhatónak tekinthetünk. A kérdés megválaszolásához először röviden kitekintünk arra, hogy mely nemzetközi források irányadóak a hatályos büntetőjogi szabályozásra, majd megvizsgáljuk, hogy a büntetésnek, illetve konkrétan a 385. §-ban található tényállásnak mi a célja, és ennek a szabályozás képes-e megfelelni.

1. A hazánkban az 1998. évi IX. törvénnyel kihirdetett TRIPS-megállapodás⁴³ nem fogalmaz kifejezetten szigorúan a szerzői jogok megsértésének büntetőjogi szankcióival kapcso-

⁴⁰ L. még: Jávorszki Tamás, Rongáné Srakta Ibolya: A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése bűncselekményének jogalkalmazási kérdései. Ügyészek Lapja, 15. évf. 5. sz., 2008, p. 35–56.

⁴¹ Ezt a Kúria is megerősíti a 7/2014. számú büntető elvi határozatában [38–39].

⁴² L. még: Ujhelyi Dávid: Válságjelek és megoldásaik a digitális szerzői jogban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 8. (118.) évf. 6. sz., 2013. december, p. 69–107.

⁴³ A TRIPS (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights)-megállapodás eredeti angol szövege elérhető: <https://goo.gl/GqE4KN>.

latban, elsősorban olyan minimumjellegű követelményeket tartalmaz,⁴⁴ amelyek minden részes állam számára elfogadhatóak és teljesíthetőek. A 61. cikk csupán azt írja elő, hogy a részes felek a szándékos és kereskedelmi mértékű (üzletszerű) szerzői jogi „kalózkodást”⁴⁵ kötelesek büntetni, bár hogy konkrétan milyen magatartást ért kalózkodás alatt, az egyezmény nem részletezi.⁴⁶ Az alkalmazható szankciók között legalább a szabadságvesztést és a pénzbüntetést is biztosítani kell, de itt kell megjegyezni, hogy az eredeti szöveg nem az „és”, hanem az „és/vagy” kötőszavakat használja, így elvileg a pénzbüntetés szankció önmagában elegendő, a jogalkotónak a TRIPS-megállapodás alapján nincs kötelezettsége a szabadságvesztés kilátásba helyezésére.

Az Európai Unióban a büntetőjogi szabályozás harmonizálása nehézkes, és hatásköri kérdéseket is felvethet.⁴⁷ A Lisszaboni Szerződés hatálybalépése előtt a bel- és igazságügyi együttműködés a harmadik pillérbe tartozott,⁴⁸ így az Unió jogalkotási hatásköre csak azokra az esetekre korlátozódott, ha a büntetőjogi eszköz pl. a közös kereskedelempolitika biztosításához szükséges volt.⁴⁹ 2009 óta a pilléres rendszer megszűnt, helyét pedig az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSZ) 83. cikke vette át. Az ebben a rendelkezésben foglalt általános harmonizációs hatáskör lényege, hogy olyan bűncselekmények esetében, amelyek hatása több tagállamra is kiterjed, vagy pedig az ellenük való küzdelem több tagállam együttműködését kívánja meg, az Unió irányelvek formájában szabályozási minimumokat alkothasson meg.⁵⁰ Érdekes módon a cikk (1) bekezdésében található konkrét bűncselekmények felsorolásából a szellemi alkotások minden formája kimaradt annak ellenére, hogy a fentiek esetünkben különösen igazak lennének, főként a már említett területiségi problémák miatt. Ellenben szintén ezen cikk (2) bekezdése⁵¹ lehetőséget biztosít, hogy amennyiben „az Unió politikájának eredményes végrehajtásához elengedhetetlen a tagállamok büntetőügyekre vonatkozó ... rendelkezéseinek közelítése, irányelvekben szabályozá-

⁴⁴ Gregor Urbas: Copyright, Crime and Computers – New Legislative Framework for Intellectual Property Rights Enforcement. *Journal of International Commercial Law and Technology*, 7. évf. 1. sz., 2012, p. 12.

⁴⁵ A kalóz fogalma egyébként teljesen alkalmazhatatlan a szerzői jogban, l.: Peter K. Yu: Digital Copyright and Confuzzling Rhetoric. *Vanderbilt Journal of Entertainment Technology Law*, 13. évf., 2011. március, p. 31, továbbá Mezei Péter: A fájlcsere retorikája – gondolatok egy álvita margójára. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 7. (117.) évf. 2. sz., 2012. április, p. 46. és Ujhelyi: i. m. (42), p. 76.

⁴⁶ A kalóztérmeteket definiálja az egyezmény (lényegében jogsértő termék, az 51. cikk *-gal jelölt lábjegyzete tartalmazza), ettől függetlenül a kalózkodás mint (elkövetési) magatartás meghatározása hiányzik.

⁴⁷ Fazekas Judit, Gyenge Anikó: Büntetőjogi jogérvényesítés a szellemi tulajdon-jogok területén európai és nemzeti szinten. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 1. (111.) évf. 6. sz., 2006. december, p. 7–8.

⁴⁸ Spráňitz Gergely: Digitális tartalmak szerzői jogi védelme online környezetben – II. rész. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2. (112.) évf. 4. sz., 2007. augusztus, p. 79.

⁴⁹ Horváthy Balázs: A szellemi tulajdon-jogok védelme és az EU közös kereskedelempolitikája. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 8. (118.) évf. 1. sz., 2013. február, p. 6.

⁵⁰ Békés Ádám: Az Európai Büntetőjog – luxemburgi és strasbourgi büntető ítélezés. Doktori értekezés, 2010, p. 35. Elérhető: <https://goo.gl/DukZYU>.

⁵¹ Udvarhelyi Bence: Büntető anyagi jogi jogharmonizáció az Európai Unióban. *Publicationes Universitatis Miskolcensis – Sectio Juridica et Politica*, 30. évf. 1. sz., 2012, p. 306–307.

si minimumokat lehet megállapítani e területen ...”, amely rendelkezés még kapaszkodóul szolgálhat a későbbi jogharmonizáció számára.

Érdemes még röviden kitérni a jogérvényesítési irányelvre,⁵² amely a 2. cikk (3) bekezdés b) és c) pontjában leszögezi – feltehetően a készítése idején hatályban lévő pilléres korlátok miatt –, hogy sem a TRIPS-megállapodásban lefektetetteket, sem pedig a tagállamok büntetőjogi rendelkezéseit nem érinti. Ezenfelül az irányelv a vagyoni hátránnyal kapcsolatban tartalmaz még a vizsgálódásunk szemszögéből releváns rendelkezéseket, de erre a későbbiekben térünk ki.

Az érdekesség kedvéért meg lehet még említeni az ACTA⁵³ egyezményt is. Bár a nemzetközi büntetőjogi minimumelvárások felemelése is lehetett volna a célja, az ACTA elsősorban a fejlett országok érdekében a fejlődő országok védelmének a megemelését célozta.⁵⁴ Ékes bizonyítéka ennek, hogy a fejlett országok jogrendszerében a végleges, erősen kigyomlált⁵⁵ szöveg alapján semmilyen módosításra nem lett volna szükség.⁵⁶ Így az ACTA 23. cikk (1) bekezdése a TRIPS-megállapodáshoz hasonlóan, a – tágan értelmezhető –⁵⁷ kereskedelmi mértékű és szándékos szerzői vagy kapcsolódó jogsértéseket, pontosabban „kalózkodást” rendeli legalább büntetni. A kalózkodás ebben a dokumentumban sincs definiálva, csupán a kalóztermék fogalmát adja meg az egyezmény. Továbbá külön nevesítésre kerül a filmszínházakban történő többszörözés, a bűnsegély és a jogi személyek elleni fellépés szükségessége,⁵⁸ amely követelményeknek a hazai jogrendszer is megfelel. A 24. cikk, szintén a TRIPS-megállapodáshoz hasonlóan, a kötelezően alkalmazandó jogkövetkezmények között a szabadságvesztést és a pénzbüntetést említi, a 26. cikk pedig az ilyen bűncselekmények esetén a hivatalból való eljárás szükségességét emeli ki. Érdekes, hogy az ACTA a szankciókhoz kapcsolódó lábjegyzetben külön kiemeli, hogy a részes feleket semmi sem kötelezi arra, hogy a szabadságvesztést és a pénzbüntetést párhuzamosan alkalmazzák.

Az ACTA végül nem érte el célját, a vele kapcsolatban felmerült társadalmi nyomás és jogi problémák miatt az Európai Parlament sem szavazta meg,⁵⁹ és így a fejlődő országok sem csatlakoztak hozzá.

⁵² Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve.

⁵³ Anti-Counterfeiting Trade Agreement (Hamisítás Elleni Kereskedelmi Megállapodás). A vizsgálat tárgyává tett, végleges szöveg elérhető: <http://goo.gl/rvZCQ5>.

⁵⁴ *Miriam Bitton*: Rethinking the Anti-Counterfeiting Trade Agreement's Criminal Copyright Enforcement Measures. *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 102. évf. 1. sz., 2012, p. 102.

⁵⁵ *Christophe Geiger*: The Anti-Counterfeiting Trade Agreement and Criminal Enforcement of Intellectual Property – What Consequences for the European Union? *Max Planck Institute for Intellectual Property and Competition Law*, Research Paper, No. 12-04, 2012, p. 2.

⁵⁶ *Köhidi Ákos*: A Hamisítás Elleni Kereskedelmi Megállapodás egyes polgári jogi kérdései. *Jogi Iránytű*, 2012. 1. sz., p. 3. L. még az Európai Bizottság tájékoztatóját. Elérhető: <http://goo.gl/ORrMLW>.

⁵⁷ *Irina D. Manta*: The Puzzle of Criminal Sanctions for Intellectual Property Infringement. *Case Research Paper Series in Legal Studies*, Working Paper, 2010-30, p. 489.

⁵⁸ Ilyen sorrendben a 23. cikk (3), (4) és (5) bekezdésében.

⁵⁹ L. az Európai Parlament közleményét. 2012. Elérhető: <http://goo.gl/mHw8WQ>.

Összességében tehát a releváns nemzetközi egyezmények,⁶⁰ illetve uniós jogforrások nem szabják meg kifejezetten szigorúan a szerzői jogok védelmét szolgáló tényállásokat, sem pedig a kötelezően alkalmazandó szankciókat, a hazai tényállás az azokban foglaltaktól jóval súlyosabb terhet ró az elkövetőkre. Ezen túlmenően aggályosnak tűnik, hogy mind az első-sorban irányadó TRIPS, mind pedig a nemrégiben született ACTA a kalózkodás fogalmával operál, egy ilyen bizonytalan fogalom alkalmazása a büntetőjogi jogharmonizációban fenntarthatatlan.

2. A Btk. 79. §-a szerint a büntetés célja „a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el”, tehát a speciális és generális prevenció.⁶¹ Serge Subach megközelítésében a büntetés célja lehet még az elrettentés mellett az elkövető elzárása, rehabilitációja vagy a megtorlás,⁶² Joe Donnini pedig a kompenzációt említi még ebben a sorban.⁶³ Subach ellenben arra is kitér, hogy az egyes célok hol hibázhatnak a szellemi alkotások tekintetében. Így álláspontja szerint az elrettentés működése az interneten elkövetett szerzői jogi jogsértések tekintetében egyelőre nem teljesen tisztázott a jogtudomány előtt, így megfelelő alkalmazása sem biztosított; az elzárás esetén olyan, a jövőbeli cselekmények miatt büntetjük az elkövetőt, amelyeket még meg sem tett. A rehabilitáció céljainak elérésére jelen speciális elkövetői körben a szabadságvesztés pl. teljesen alkalmatlan, a megtorlás helyett pedig sokkal inkább az elkövetők szerzői jogi ismeretekkel kapcsolatos oktatása, vagy – esetlegesen jogvédő szervezeteknél folytatott – közmunka lenne ideális.⁶⁴ Nagy Ferenc a szabadságvesztéssel kapcsolatban még megfogalmazza, hogy „a korszerű büntetőpolitikai törekvéseknek az felel meg, hogy a bíróság csak akkor alkalmazzon végrehajtandó szabadságvesztést, ha a büntetés célja csak ezáltal érhető el.”⁶⁵

Ezen túlmenően a szellemi alkotásokat érintő bűncselekményeknél – ahogy minden bűncselekménynél – is különösen fontos és szem előtt tartandó, hogy a büntetőjog csak és kizárólag végső eszköz,⁶⁶ *ultima ratio* lehet. Továbbá figyelemmel kell lenni arra is, hogy az egyes büntetések és bűncselekmények morális – a társadalom miként vélekedik a cselekmé-

⁶⁰ A BUE és a WIPO-WCT nem tartalmaz büntetőjogi szabályokat.

⁶¹ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar büntetőjog – Általános rész. CompLex, Budapest, 2014, p. 469 és Belovics Ervin, Busch Béla, Nagy Ferenc, Tóth Mihály: Büntetőjog I. – Általános rész. HVG-Orac, 2014, p. 458–461.

⁶² Serge Subach: Criminal Copyright Infringement – Improper Punishments from an Improper Analogy to Theft. New England Journal on Criminal and Civil Confinement, 40. évf. 1. sz., 2014, p. 262.

⁶³ Joe Donnini: Downloading, Distributing, and Damages in the Digital Domain: The Need for Copyright Remedy Reform. Santa Clara Computer & High Tech. L. J., 29. évf., 2013, p. 415–415.

⁶⁴ Subach: i. m. (62), p. 267–269.

⁶⁵ Nagy Ferenc: A büntetőjogi szankciórendszer reformja. Büntetések és intézkedések az új Büntető Törvénykönyvben. Büntetőjogi Kodifikáció, 2001. 2. sz., p. 9. Elérhető: <http://goo.gl/LuMZqF>.

⁶⁶ Spráňitz Gergely: Digitális tartalmak szerzői jogi védelme online környezetben – I. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évf. 3. sz., 2007. június, p. 37.

nyekről, és az ahhoz főzött jogkövetkezményekről – és társadalmi – előz-e meg bármiféle hátrányt vagy kárt a cselekmény – megalapozottsága megfelelő-e.⁶⁷

3. E gondolatok át is vezetnek minket arra a kérdésre, hogy a szerzői vagy kapcsolódó jogok megsértése tényállás milyen célt szolgál, be tudja-e tölteni a neki szánt feladatot, illetve megfelel-e a fenti elvárásoknak? Kiindulópontunk itt az, hogy míg a polgári peres eljárások magánérdeket, addig a büntetőeljárások társadalmi vagy közérdeket próbálnak megvédeni.⁶⁸ A büntetőjog által védett társadalmi érdek a védett jogi tárgyban konkretizálódik az egyes bűncselekményeknél. A Btk. indoklása – ahogy azt a III. fejezetben már említettük – megemlíti, hogy a szellemi alkotásokat védő tényállásoknak speciális a védett jogi tárgya, esetünkben a szerzői vagyoni jogok.⁶⁹ Ám a helyzet megítélését nehezíti, hogy a szerzői jogok köre is egyfajta képzeletbeli kompromisszum végterméke a szerzői jogi jogosultak és a társadalom között, amelyben a jogalkotó köteles⁷⁰ egyensúlyt teremteni.⁷¹ Így paradox módon egy túl szigorúra szabott törvényi tényállás – ami elvileg a társadalom érdekeit hivatott védelmezni – pontosan az ellenkező hatást fejtheti ki, sértheti a társadalomnak a jogosultakkal szembeni igényeit, esetleg képviselhet egy eltolódott egyensúlyt. Így hát a jogalkotónak és a jogalkalmazónak is nem csupán a szerzői jog fogalomrendszerével, hanem annak belső szerkezetével, mozgatórugóival is tisztában kell lennie,⁷² azokhoz mérten kell a jogszabályokat létrehozni és azoknak kikényszeríteni. Ennek megfelelően a tényállások akkor nem fogják önmaguk is sérteni a saját védett jogtárgyukat, amennyiben csupán azokat a cselekményeket és azokkal a jogkövetkezményekkel rendelik büntetni, amelyeket – az *ultima ratio* jellegre tekintettel – mindenképpen büntetni szükséges.⁷³

De van más, meglepőnek tűnő dogmatikai probléma is, ami a szerzői jogi jogsértések kapcsán felmerül a büntetőjogban. Az Egyesült Államok első szerzői jogi törvénye 1790-ben⁷⁴ született meg, ám a büntetőjogi védelemre egészen 1897-ig⁷⁵ – tehát több, mint száz

⁶⁷ *Geraldine Szott Moohr*: The Crime of Copyright Infringement – An Inquiry Based on Morality, Harm, and Criminal Theory. *Boston University Law Review*, 83. évf., 2003, p. 749.

⁶⁸ *Benton Martin, Jeremiah Newhall*: Criminal Copyright Enforcement Against Filesharing Services. *North Carolina Journal of Law and Technology*, 15. évf. 1. sz., 2013, p. 125.

⁶⁹ *Grad-Gyenge Anikó* (szerk.): Kézikönyv a szerzői jogi jogérvényesítéshez – útmutató a gyakorlat számára. *ProArt*, 2014, p. 322. és *Belovics, Molnár, Sinku*: i. m. (22), p. 680.

⁷⁰ *Moohr*: i. m. (67), p. 761.

⁷¹ *John Lindenberg-Woods*: The Smoking Revolver – Criminal Copyright Infringement. 27th Bulletin – Copyright Society of the U.S.A., 1979, p. 63.

⁷² *James Lincoln Young*: Criminal Copyright Infringement and a Step Beyond. *Copyright Law Symposium*, No. 30, Columbia University Press, 1980, p. 183.

⁷³ *Christopher Buccafusco, Jonathan S. Masur*: Innovation and Incarceration – An Economic Analysis of Criminal Intellectual Property Law. *University of Chicago Coase-Sandor Institute for Law & Economics Research Paper*, No. 649, 2014, p. 34.

⁷⁴ *Lydia Pallas Loren*: Digitization, Commodification, Criminalization – The Evolution of Criminal Copyright Infringement and the Importance of the Willfulness Requirement. *Washington University Law Quarterly*, 77. évf., 1999, p. 840.

⁷⁵ *Moohr*: i. m. (67), p. 736.

évig – várni kellett. A megalkotott tényállás számos módosításon esett át, jelenleg az 1976. évi szerzői jogi törvényben⁷⁶ található meg, azóta persze több alkalommal módosították⁷⁷ és egészítették ki,⁷⁸ jellemzően súlyosbították.⁷⁹ A bűncselekmény felépítése is egészen egyedi, ám sokkal érdekesebb, hogy mivel az angolszász jogi kultúra hajlamos – e sorok szerzőjének álláspontja szerint hibásan – a tulajdon valós formájaként⁸⁰ megközelíteni a szellemi alkotásokhoz fűződő kizárólagos jogokat, így az 506. §-t is gyakran a lopással,⁸¹ a csalással vagy a magánlaksértéssel analógiába állítva kísérlik meg értelmezni.⁸² Vannak olyan szerzők is, akik a tulajdonmetaforára⁸³ alapozva egyenesen azt állítják, hogy szükséges létrehozni – *horribile dictu* – egy *sui generis* szerzőijog-ellopás tényállást mint a lopás egy önálló alfaját.⁸⁴ De nemcsak a jogirodalomban üti fel a fejét a lopásanalógia, hanem példának okáért a Tenenbaum-esetben⁸⁵ is, ahol mind a felperes, mind pedig az alperes szisztematikusan lopásként referált a szerzői jogi jogsértésre.⁸⁶ Talán nem is szükséges alaposabban magyarázni, hogy milyen mély és súlyos dogmatikai hiányosságokat jelent és problémákat rejt magában ez a megközelítés mind szerzői jogi, mind büntetőjogi szempontból.

Ezen túlmenően az Egyesült Államokból származó, a tényállással kapcsolatos jogirodalmi elemzésekben problémaként merült fel a külföldön való eljárás lehetősége és a joghatóság kérdése,⁸⁷ ami a szerzői jogok területiális jellegére tekintettel valós fejtörést okozhat, ha egy állam a külföldön megvalósult, de saját országában is hatással bíró jogsértések ellen kíván fellépni.⁸⁸

⁷⁶ 17 U.S. C. 506. §.

⁷⁷ A legfontosabb módosítások és kiegészítések között szerepel az 1997. évi No Electronic Theft Act (NET Act; Public Law 105–147; H.R. 2265), és az 1998. évi Digital Millennium Copyright Act (DMCA; Public Law 105–304; H.R. 2281).

⁷⁸ Martin, Newhall: i. m. (68), p. 107–121.

⁷⁹ Irina D. Manta: Intellectual Property and the Presumption of Innocence. Hofstra Univ. Legal Studies Research Paper, No. 2014-06, 2014, p. 5.

⁸⁰ Ez valószínűleg egészen Locke-ig nyúlig vissza, l. Alfred C. Yen: Restoring the Natural Law: Copyright as Labor and Possession. Ohio State Law Journal, 51. évf., 1990, p. 523.

⁸¹ Stuart P. Green: Plagiarism, Norms, and the Limits of Theft Law: Some Observations on the Use of Criminal Sanctions in Enforcing Intellectual Property Rights. Hastings Law Journal, 54. évf., 2002, p. 170.

⁸² Eric Goldman: Warez Trading and Criminal Copyright Infringement. Copyright Society of the U.S.A. Journal, 51. évf., 2003, p. 395–396.

⁸³ William T. Gallagher: Trademark and Copyright Enforcement in the Shadow of IP Law. Santa Clara Computer & High Tech. L. J., 28. évf., 2012, p. 491.

⁸⁴ Jeff Vinall: The criminal law's treatment of twenty-first century copyright pirates – A treacherous new frontier for property offences. Oxford University Undergraduate Law Journal, 2013. 2. sz., p. 70–71.

⁸⁵ Sony BMG Music Entertainment v. Tenenbaum, 660 F.3d 487, 490 (1st Cir, 2011).

⁸⁶ Peter J. Karol: Hey, He Stole My Copyright! Putting Theft on Trial in the Tenenbaum Copyright Case. New England Law Review, 47. évf. 2013, p. 900.

⁸⁷ Crystal Yi: Keeping up with the Times – Integrating Innovations in Criminal Copyright Infringement into the Federal Rules of Criminal Procedure. Journal of Law, Economics & Policy, 10. évf. 2. sz., 2014, p. 496.

⁸⁸ Ennek talán az egyik legérdekesebb példája a Kim Dotcom-eset, l. United States v. Dotcom, No. 1:12-cr-3, 2012.

Továbbá a külföldi⁸⁹ – és egyébként a hazai⁹⁰ – szerzők számára is visszásnak tűnik, hogy a társadalom morális szempontból nem minden kriminalizált cselekményt ítél el. Bár természetesen irreális lenne azt állítani, hogy ha a társadalom egy része egy cselekményt nem tart elítélendőnek, akkor a büntetőjog sem léphet fel azzal szemben, de végül is a hatályos Btk. már fentebb említett dekriminalizáló bekezdése pontosan erre a jelenségre próbál meg reagálni, tehát azt is túlzás lenne kijelenteni, hogy a társadalmi vélekedés súlytalan lenne a büntetőjog szempontjából. Különösen fontos lehet ez a szerzői jogoknál, ahol a fentieknek megfelelően a kitérőlagos jogok egy társadalmi kompromisszum eredményei.

Ugyancsak vitás szokott lenni a tényállás elemzése kapcsán, hogy az abban megtalálható szándékosságnak csupán a jogsértő magatartás kifejtésére vagy pedig konkrétan a bűncselekmény elkövetésére kell-e kiterjednie?⁹¹ A leginkább elfogadott álláspont szerint elég, ha a szándékosság a jogsértő magatartás kifejtésére terjed ki, bár volt már, hogy a védő az eljárásban⁹² arra hivatkozott, hogy ha a terhelt hitt abban, hogy a cselekménye nem ütközik jogszabályba, akkor a büntetőjogi felelősség sem megállapítható.⁹³ Ez hazai viszonylatban rimelni látszik a társadalomra veszélyességben való tévedéssel, és bár volt olyan eljárás, amelyben erre alapozva született felmentő ítélet,⁹⁴ ez inkább érdekes egyedi esetnek, mint általában alkalmazható érvelésnek tűnik.

IV.2. A vagyoni hátrány megállapításának kérdései

Végül szót kell még ejteni a vagyoni hátrányról is, mivel – a III. fejezetben említettek szerint – a cselekmény minősítését – és így a büntetést, amely a Btk. szerint akár tíz év szabadságvesztés is lehet –⁹⁵ ez határozza meg, illetve a polgári jogi igények⁹⁶ is ehhez igazodhatnak, megállapításával kapcsolatban viszont rendkívül sok a megválaszolatlan kérdés.

A Btk. értelmező rendelkezéseit tartalmazó 459. § 17. pontja tartalmazza a vagyoni hátrány fogalmát, ami ez alapján az okozott kár és az elmaradt előnyök összege. Mivel a szerzői jogi jogosultat konkrét kár nem, vagy nagyon ritkán éri csak, elsősorban azt kell vizsgálni,

⁸⁹ Green: i. m. (81), p. 238.

⁹⁰ Varga Balázs: Informatikai bűncselekmények. Jogi Fórum, 2013, p. 2. Elérhető: <http://goo.gl/wSx0iy>.

⁹¹ Trotter Hardy: Criminal Copyright Infringement. William & Mary Bill of Rights Journal, 11. évf, 2002, p. 319.

⁹² United States v. Moran, 757 F. Supp. 1046 (D. Neb. 1991).

⁹³ Martin, Newhall: i. m. (68), p. 129. A érvelés humoros módon a Tinker Bell-, vagyis Csingiling-kifogás gúnynevet kapta.

⁹⁴ Nyíregyházi Városi Bíróság a 32.B.1836/2008/24. sz. ítélete. Elérhető: <http://goo.gl/3sxTJw>.

⁹⁵ Btk. 385. § (4) bek. c) pont.

⁹⁶ Kardos Andrea, Szilágyi Dorottya: Szellemi alkotások büntetőjogi védelme – II. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 1. sz., 2012. február, p. 17–18.

hogy milyen előnyöktől esett el a bűncselekmény következtében.⁹⁷ Az elmaradt hasznok megállapítása viszont koránt sem könnyű feladat.⁹⁸

Aggódalomra adhat okot ezzel kapcsolatban, hogy a Legfőbb Ügyészség több alkalommal is azt az iránymutatást adta – bár nyilván nem a jelen tényállással kapcsolatban –, hogy a szerzői jogok megsértésével kapcsolatos eljárásokban a vagyoni hátrány pontos felderítése nem feladata az eljáró hatóságoknak.⁹⁹ E tanulmány szerzőjének álláspontja szerint a vagyoni hátrány pontos megállapítása nem csupán fontos és szükségszerű az eljárásban, hanem az eljárás és a születendő ítélet törvényességének az alapköve is, ennek megfelelően kiemelt figyelmet érdemel.

Mind a szellemi vagyon értékelésének,¹⁰⁰ mind pedig a vagyoni hátrány megállapításának számos módja létezik a gyakorlatban, bár ezeket különösebb konzisztencia nélkül alkalmazzák. Az alkalmazott számítási vagy meghatározási módok között megtalálhatók a nettó és bruttó kis- és nagykereskedelmi árak, a potenciálisan alkalmazandó licenciadíjak, forgalmazói árak és átlagárak, a közös jogkezelői jogdíjtáblázatok és jogosulti nyilatkozatok egyaránt, amelyekkel nem csupán a jogirodalom,¹⁰¹ de a Szerzői Jogi Szakértői Testület (SZJSZT) is több alkalommal foglalkozott.¹⁰²

Ezek közül a jogosultak vagyoni hátránnyal kapcsolatos nyilatkozatait¹⁰³ tartjuk a legkevésbé alkalmazhatónak, mivel így gyakorlatilag az eljáró hatóság vagy bíróság arra hívja fel a sértettet, hogy nyilatkozzon arról, milyen mértékű büntetést lát alkalmazandónak a terhelttel kapcsolatban. A sértett nyilatkozatra felhívása nem csupán emiatt megbízhatatlan, hanem amiatt is, hogy a költségek, hasznok megoszlását a jogosultak általában bizalmas információként kezelik,¹⁰⁴ így valószínűleg hozzávetőleges értéket fognak megadni, egy hasraütésszerű összeg viszont nem lehet a büntetőjogi minősítés alapja.

Szintén problémásnak tűnik a vagyoni hátrányt az elmaradt licenciadíjakban megjelölni.¹⁰⁵ Képzeljük el azt az esetet, ha egy jogsértőtől egy jogsértő terméket foglalnak le, amelyet egy szerzői jogi védelem alatt álló mesefigura ábrájával láttak el. Ha a jogosult mi-

⁹⁷ Vida József: A szerzői jog büntetőjogi védelmének néhány gyakorlati kérdése, különös tekintettel a zene-művekre. *Ügyészek Lapja*, 12. évf. 5. sz., 2005, p. 15.

⁹⁸ Christina Bohannon: Copyright Harm and Injunctions. *Cardozo Art & Entertainment Law Journal*, 30. évf. 1. sz., 2012, p. 20.

⁹⁹ Vida: i. m. (97), p. 15. (Legfőbb Ügyészségi állásfoglalás az Ügyészségi Közlöny 1995/5. számában) és Grad-Gyenge: i. m. (69), p. 353. („A Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti Főosztálya által összeállított, 1999. május 31. napján lezárt Hatályos anyagi jogi és nyomozás felügyeleti eljárás iránymutatások gyűjteményének 9. pontja...”).

¹⁰⁰ L. Káldos Péter: A szellemivagyon-értékelés elméleti és gyakorlati módszerei. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 1. (111.) éf. 4. sz., 2006. augusztus, p. 5–26.

¹⁰¹ Subach: i. m. (62), p. 269; Vida: i. m. (97), p. 17; Grad-Gyenge: i. m. (69), p. 351–352.

¹⁰² L. a teljesség igénye nélkül az SZJSZT 5/1995, 27/1995, 01/2000, 15/2000, 19/2000, 29/2000, 10/2001, 31/2003. számú szakvéleményeit.

¹⁰³ Ott: i. m. (16), p. 128.

¹⁰⁴ Kármán, Mészáros, Nagy, Szabó: i. m. (20), p. 142.

¹⁰⁵ L. a jogérvényesítési irányelv (26) preambulumbeközlését.

nimum-licenciadíjas rendszerben köt felhasználási szerződést, akkor ha nyilatkozattételre fogják felhívni, megjelölheti ezt a díjat, ami külföldi jogosultak esetében több ezer euró is lehet, ami a szabadságvesztés szempontjából három vagy akár nyolc év szabadságvesztést is jelenthet a terheltre nézve – egy jogsértő termékért.

A számítások alapját képző értékek közül a nettó – vagyis általános forgalmi adóval csökkentett – kiskereskedelmi ár alkalmazása a legelterjedtebb,¹⁰⁶ de ez is több kérdést vet fel, mint amennyit megválaszol. Így példának okáért mi történik, ha a hatóság vagy a szakértő nem talál árinformációt? Mit kell tenni, ha a termék egyáltalán nem volt kereskedelmi forgalomban Magyarországon, vagy esetleg volt, de már évek óta nem lehet kapni, és emiatt a kapott érték még az elkövetéskori értékhez képest is túl magas, esetleg éppen akciós a termék?¹⁰⁷ Indokolatlannak tűnik még a kiskereskedelmi ár használata abból a szempontból is, hogy az számos olyan költségfaktort tartalmaz – mint a műpéldány előállítása, disztribúciós költségek a teljes forgalmi láncban, reklámköltségek –, amelyek nem jelentkeznek előnyként a jogosultnál, márpedig csak a nála – mint sértettnél – elmaradó hasznokat lehet a számítás alapjául venni, ezektől a hibáktól pedig sem a nagykereskedelmi ár, sem pedig a forgalmazói árlisták nem mentesek. Így például ha egy könyvet csak fizikai műpéldányok útján forgalmaznak, a jogsértő pedig utólag e-book-formátumot oszt meg az interneten, akkor egyrészt az online terjesztés licenciadíjaira nézve nem áll majd rendelkezésre összehasonlítható adat a jogosulttól, másrészt pedig az online terjesztéssel okozott vagyoni hátrány megállapításához nem vehető alapul a fizikai példány kiskereskedelmi ára, mivel egy e-book disztribúciója összehasonlíthatatlanul olcsóbb.¹⁰⁸ Ugyancsak fontos kérdés a kereskedelmi árak tekintetében, hogy a jogsértő vagy az eredeti termék árát vesszük-e alapul, hiszen az eredeti termék ára nyilvánvalóan meghaladja – akár többszöröse is lehet – a jogsértő termékek árait.¹⁰⁹

Az egyik leginkább járható útnak tűnő megközelítés e tekintetben a jogosult tiszta hasznának megállapítása.¹¹⁰ A tiszta haszon ugyanis mentes a járulékos költségektől, és akkor is megállapítható, ha az adott termék hazánkban már vagy még nincs forgalomban. Továbbá ha a termék egyáltalán nincs forgalomban, akkor a vagyoni hátrány majdnem nulla is lehetne,¹¹¹ ami ideális esetben büntetőeljárás akadályát is képezhetné, de a polgári peres eljárás előtt a kapukat még nyitva hagyná. Egyedüli probléma ezzel az, hogy a gyakorlatban

¹⁰⁶ Ez valószínűleg az SZJSZT 15/2000. számú szakvéleményére vezethető vissza.

¹⁰⁷ *Máté István Zsolt*: Az igazságügyi informatikai szakértő tapasztalatai – szerzői joggal kapcsolatos ügyek. Infokommunikáció és Jog, 11. évf. 57. sz., 2014, p. 28.

¹⁰⁸ *Szabó M. István*: Az e-könyv ára miért nem nulla forint? HVG.hu, 2014. Elérhető: <http://goo.gl/YytzW9>.

¹⁰⁹ L. még: *Szathmáry Zoltán*: A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése nyomozásának jogalkalmazási anomáliái. Magyar Jog, 57. évf. 3. sz., 2010, p. 153–157.

¹¹⁰ *Magyar Csaba*: Mennyit ér a szoftver? Infokommunikáció és Jog, 1. évf. 1. sz., 2004, p. 35.

¹¹¹ Persze a vagyoni hátrány sosem nulla, de vannak szerzők, akik szerint ha a jogsértő a terméket eleve nem vette volna meg, akkor a vagyoni hátrány nem is jelentkezik. L. *Moohr*: i. m. (67), p. 754. Mások szerint a hátrányok csupán a jogsértések kumulálódása esetén érik el a büntetőjog ingerküszöbét. L. *Hardy*: i. m. (91), p. 341.

kivitelezhetetlennek tűnik,¹¹² mivel – ahogy azt már fentebb említettük – a jogosultak nem szívesen nyilatkoznak a bevételeik megoszlásáról.

Felmerült még a jogirodalomban, hogy a vagyoni hátrány számításának műtípusonként eltérően¹¹³ kellene történnie, mivel egyes számítási módok nem alkalmazhatóak megfelelően minden eljárásban. Ez az álláspont viszont csak fenntartásokkal fogadható el, mivel a gyakorlatban sokkal praktikusabb lenne egy általános számítási mód kidolgozása, amelyet bizonyos kivételek esetében – így a zeneművek esetében a közös jogkezelési jogdíjak alapulvétele igazságosnak és kézenfekvőnek látszik – lenne csak érdemes figyelmen kívül hagyni.

Mindezek alapján a vagyoni hátrány számításánál elsőként el kell fogadnunk, hogy ha minden esetben van is elmaradt haszon¹¹⁴ – hiszen a szerző főszabály szerint minden felhasználást engedélyezhet –, bizonyos esetekben büntetőjogi szempontból annyira a nullával konvergál, hogy jobban megfelel a büntetőjog természetének, ha – *de minimis* jelleggel – figyelmen kívül hagyjuk.¹¹⁵ A számítás alapja a legjobb esetben és főszabály szerint a jogosult tiszta haszna (tehát a jogdíja egy műpéldányra leosztva, levonva belőle minden közterhet és járulékos költséget), amelyhez semmilyen, nem a jogosult oldalán felmerülő járulékos kár – mint a reputáció romlása vagy a jogsértés következtében bekövetkező más jogsértések – nem adható hozzá,¹¹⁶ tehát a lehető legszűkebben értelmezendő. Ezt az értéket bizonyos esetekben korrekciós tényezőkkel kell módosítani, a konkrét jogsértésre tekintettel. Így például ha a terhelt egy már régóta elavult, és a forgalomban nem kapható szoftverrel kapcsolatos jogokat sértett meg, a vagyoni hátrány mértéke is mérsékelhető, vagy adott esetben figyelmen kívül hagyható lenne, amivel elkerülhetőek lennének az eltúlzott szankciók.

Végül szót kell még ejteni a szakértők és a szakértői vélemények mint bizonyítási eszközök¹¹⁷ szerepéről az eljárásban. Ugyanis a vizsgálat tárgyává tett bűncselekmény esetében nagyon magas számban rendelnek ki – attól függetlenül, hogy az eljárásban valóban szükséges-e vagy sem –, többnyire igazságügyi informatikai szakértőt.¹¹⁸ Problémaként merült fel, hogy a szakértőket gyakran jogkérdések – pl. a terhelt felhasználási tevékenységének jogszerűsége vagy a szerzői jogi védelem megléte –¹¹⁹ kapcsán is megkérdezik annak ellené-

¹¹² Kármán, Mészáros, Nagy, Szabó: i. m. (20), p. 44.

¹¹³ Kiss Zoltán: A vagyoni hátrány megállapítása szerzői és szomszédos jogok megsértése miatt indított eljárásokban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 106. évf. 3. sz., 2001. június. Elérhető: <http://goo.gl/k1Fb3V>.

¹¹⁴ Vinall: i. m. (84), p. 59.

¹¹⁵ Ez persze nem képezi polgári peres eljárás megindításának az akadályát, csupán a vagyoni hátrány itt olyan mértékben minimális, hogy a büntetőeljárás lefolytatása a közérdeket már nem szolgálja.

¹¹⁶ Timothy L. Warnock: One Work, Three Infringers: Calculating the Correct Number of Separate Awards of Statutory Damages in a Copyright Infringement Action. Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law, 14. évf. 2. sz., 2014, p. 343.

¹¹⁷ Gyaraki Réka: Az on-line elkövetett szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének bűncselekménye. Infokommunikáció és Jog, 7. évf. 41. sz., 2010, p. 218.

¹¹⁸ Kardos, Szilágyi: i. m. (97), p. 11. Más államokban is ez a tendencia, l. Donnini: i. m. (63), p. 425.

¹¹⁹ Grad-Gyenge: i. m. (69), p. 350.

re, hogy azok csupán ténykérdésben, és nem jogkérdésben adhatnak szakvéleményt.¹²⁰ Így miután a szakértő jogellenesen nyilatkozik, hogy pl. álláspontja szerint az egyes adathordozókon található szoftverek jogsértőek, a bizonyítási teher megfordul,¹²¹ és a terheltnek kell alátámasztania, hogy a felhasználás nem sértett szerzői jogokat, ez pedig életszerűtlen és jogszerűtlen ellenbizonyítási kötelezettséget jelent.¹²² Szintén aggályos, hogy a szakértők a vagyoni hátrány számítása körében nem tisztázzák, hogy milyen számítási módokat alkalmaztak, és mi alapján választották a számítások alapjaként pl. a nettó kiskereskedelmi árat.¹²³ A fenti problémákat mielőbb szükséges orvosolni az eljárások és ítéletek törvényességét szem előtt tartva.

V. Konklúzió

Jelen tanulmány röviden áttekintette a jelenleg hatályos szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok tényállás történetét, majd elemzésre kerültek a büncselekményt szűkebb és tágabb körben érintő legfontosabb dogmatikai és gyakorlati problémák.

Az elemzettekből fakadóan a tanulmány szerzőjének álláspontja szerint a jogalkotó beavatkozására van szükség. Szükségesnek mutatkozik a mostani tényállás újragondolása úgy, hogy az eddigi súlyosbító tendenciáktól eltérően, a büntetőjog *ultima ratio* jellegére¹²⁴ tekintettel a büntetendő magatartások körét szűkebbre szabjuk, és a jelenlegi kivételt a szerzői jogi dogmatikára figyelemmel pontosítjuk,¹²⁵ az alkalmazandó szankciókat pedig enyhítjük.¹²⁶ Különösen igaz ez annak fényében, hogy a kérdéses cselekményeket felderíteni nehéz,¹²⁷ az eljárások viszont kifejezetten drágák,¹²⁸ így a jelenlegi rendszerben a társadalmi hasznosság mértéke is megkérdőjelezhető. Mivel a TRIPS-megállapodás és az Unió szigorúbb követelményeket nem támaszt, elégnek mutatkozik az üzletszerű vagy legalábbis kereskedelmi mértékű cselekmények üldözése, és a szabadságvesztés szankció legsúlyosabb cselekményekre való fenntartása. Potenciális mintaként lehet felhozni a szingapúri büntető

¹²⁰ L. BH 2007.397. Van, aki ezt egyenesen a hatáskör átruházásának nevezi, l. *Máté*: i. m. (107), p. 24.

¹²¹ *Ott*: i. m. (16), p. 146.

¹²² Ha például az Szt. 59. § (2) bekezdése szerinti biztonsági másolatról van szó, logikus, de nem életszerű a terheltet a számla vagy az eredeti műpéldány bemutatására kötelezni.

¹²³ *Kármán, Mészáros, Nagy, Szabó*: i. m. (20), p. 139.

¹²⁴ 30/1992 ABH.

¹²⁵ EBH 2000.188.

¹²⁶ Romániában pl. legfeljebb öt év a kiszabható szabadságvesztés mértéke, l. *Violeta Slavu*: Protection of Copyright by Criminal Law Means. Law Annals Titu Maiorescu University, 8. évf., 2009, p. 141.

¹²⁷ *Andrea Wechsler*: Criminal Enforcement of Intellectual Property Law – An Economic Approach. Max Planck Institute for Intellectual Property and Competition Law, Research Paper, No. 11-05, 2010, p. 10.

¹²⁸ *Margot Kaminski*: Copyright Crime and Punishment – The First Amendment's Proportionality Problem. Maryland Law Review, 73. évf. 2. sz., 2014, p. 587–629.

tényállást,¹²⁹ ahol – az első magyar szabálysértési alakzathoz hasonlóan – az elkövetési magatartások szerint, differenciáltan épül fel a bűncselekmény.¹³⁰

Szükséges továbbá tisztázni azt, hogy a társadalom és a szerzői jogosultak speciális viszonya hogyan illeszthető korrekt módon a büntetőjog szabályai közé, erre a mindenkori szabályozásnak feltétlenül tekintettel kell lennie, illetve szintén pontosítani kell, hogy a jogalkotó milyen szerepet szán a vagyoni hátránynak a tényállásban, ehhez kapcsolódóan pedig az igazságügyi szakértők pontosan milyen elvek alapján és milyen számítási módokkal vehetnek részt a bizonyítási eljárásban. Ehhez kapcsolódóan a bűncselekmény funkcióját a szerzői jogban úgy kell megadni, hogy összhangban legyen a polgári peres eljárás funkcióival, vagyis a büntetőeljárás ne váljon elsősorban az egyéni, és nem társadalmi érdekek kikényszerítésének az eszközévé.¹³¹

És bár van, aki szerint egy szupranacionális szabályozás kialakításának a lehetősége csak illúzió,¹³² a szerzői jog területiális jellegére tekintettel mindenképpen szerepet kell játszania a nemzetközi együttműködésnek¹³³ a büntetőjogban is azért, hogy a szerzői jogok védelmének ideális szintje megvalósulhasson.

¹²⁹ *Mark Lim Fung Chian*: Criminal Offences under the Singapore Copyright Act – Legal and Procedural Issues. Singapore Academy of Law Journal, 11. évf., 1999, p. 126.

¹³⁰ Bár ellenérvként felhozható, hogy egy ilyen szerkezet jelentősen bonyolultabbá teszi a tényállást.

¹³¹ *Martin, Newhall*: i. m. (68), p. 125.

¹³² *Bércesi Zoltán*: Szerzői jogi normaalkotás az Európai Közösségben. Ügyészek Lapja, 18. évf. 6. sz., 2011, p. 22.

¹³³ *Urbas*: i. m. (44), p. 19.

A DIGITÁLIS JOGKIMERÜLÉS HATÁRAI AZ EURÓPAI UNIÓBAN ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN – II. RÉSZ

3. Szükség van-e digitális jogkimerülésre?

Az eddigiekben amellet érveltünk, hogy az Európai Unió Bírósága (EUB) *UsedSoft*-döntése végső soron *contra legem* tartalommal bír annak ellenére is, hogy számos figyelemre és elismerésre méltó elem található benne. Ugyancsak említést nyert, hogy a *ReDigi*-ítélet a szolgáltatató közvetett felelősségét illetően téves alapokon nyugszik, ami módosítást tesz szükségessé a fellebbviteli bíróság részéről. A német e-könyv- és hangoskönyv-ítélet helyesen alkalmazta a nemzetközi és uniós szerzői jogi háttérrel rendelkező jogkimerüléssel kapcsolatos *status quó*t, mégis túlzottan konzervatívnak tűnhet azok számára, akik nyitottak a digitális továbbértékesítés iránt.

A tanulmány utolsó fejezete ezért azt a kérdést járja körbe, hogy vajon valóban a *status quo* fenntartása-e a helyes válasz a digitális viszonteladások által támasztott gazdasági, jogi és társadalmi kihívásokra? Valóban ördögtől való gondolat a digitális jogkimerülés tételének a bevezetése? Helyes-e úgy fogalmaznunk – mint azt Ruffler teszi –, hogy „a közösségi jogon belül is egy rendelkezés szó szerinti értelmezése csupán az egyik, bár nem jelentéktelen módja az értelmezésnek”?¹⁸⁸ Az alábbiakban összegyűjtjük a legfontosabb pró és kontra érveket e vonatkozásban.

3.1. Csak egy felhajtásról van szó?

Az első kérdés, amelyre választ kell találnunk, hogy vajon a digitális jogkimerülés valóban aktuális problémakör-e, vagy csupán olyan felhajtás („*hype*”), amely leginkább néhány társaságnak, semmint a társadalom többségének az érdekeit szolgálja?

Elsőként érdemes emlékeztetni arra, hogy a jogkimerülés eredendően a személyes tulajdon és a szerzői jogok közötti egyensúly biztosítását célozta. A digitális technológiák elterjedése óta a tulajdon koncepciója jelentős változásokon ment keresztül, amely folyamat során az immateriális javak feletti tulajdon számos országban is realitássá vált. Ezzel együtt az országok többségében egyetértés mutatkozik a tekintetben, hogy az immateriális javak,

* Dr. Mezei Péter PhD, az SZTE ÁJTK Összehasonlító Jogi Intézet intézetvezető-helyettes docense, az SZTE ÁJTK stratégiai dékánhelyettese, a University of Turku (Finnország) címzetes egyetemi docense, a Szerzői Jogi Szakértő Testület tagja.

¹⁸⁸ Friedrich Ruffler: Is trading in used software an infringement of copyright? The perspective of European law. *European Intellectual Property Review*, 33. évf. 6. sz., 2011, p. 378.

ha nem is tulajdon „tárgyai”, ám „eladhatók”. Ebből logikusan ered az igény, hogy a digitális fájlok sorsáról, amelyek jogvédelem tartalmat hordoznak, jogszerű vásárlóik dönthessenek. A „digitális korban” nem ördögtől való elvárás annak tisztázása, hogy a digitális tartalmak tulajdoni jogosultságok nélkül történő értékesítése mennyiben elfogadható.

Ez az igény ugyanakkor nemcsak a természetes személy felhasználók szemszögéből tűnik indokoltnak, hanem olyan, kulturális feladatokat ellátó szervezetek irányából nézve is, mint a nyilvános könyvtárak és más archívumok. Az utóbbiak általános feladata, hogy a társadalom tagjai körében terjesszék a tudást és az információkat.¹⁸⁹ Digitális jogkimerülés hiányában ezek az intézmények elveszítik a lehetőséget arra, hogy kivegyék a részüket a „digitális használpia” nyújtotta előnyökből,¹⁹⁰ következképp kiugróan magas összegeket költenek kulturális javak nem átruházható, digitális műpéldányaira (például licenbe adott e-könyvekre).¹⁹¹ A könyvtárak egyre inkább elveszthetik azt a lehetőséget, hogy kielégítsék a „digitális bennszülöttek” igényeit, ami hosszabb távon létezésük megkérdőjelezését is felvetheti.¹⁹²

Természetesen nem mindenki látja indokoltnak a digitális jogkimerülés bevezetését a könyvtárak támogatása érdekében. Ők úgy vélik ugyanis, hogy ez a jogelv a gyakorlatban nem a végcél, hanem csupán eszköz lenne más tevékenységek, így különösen az e-haszonkölcsönzés megvalósítása érdekében. Ahogy Chiarizio jelezte: „habár az e-haszonkölcsönzés technikailag lehetséges, számtalan adminisztratív problémát vetne fel e tevékenység. Így például a könyvtári tagok elkerülhetetlenül ‘elvesztenének’ kikölcsönzött digitális példányokat (például azok törlése vagy hardverhiba stb. okán), és ilyenkor a könyvtár kénytelen lenne egy új példányt vásárolni. A könyvtáraknak ugyancsak nehéz dolguk volna elmagyarázni tagságuknak, hogy a kikölcsönzött példányokat azok visszajuttatásakor töröljék le. Az adminisztratív kihívások mellett a kiadók is észlelni fogják, hogy az e-könyvek fizikai állagromlása hiányában a könyvtárak felé kevesebb példányt fognak értékesíteni. Az e-könyvek ára ezért emelkedni fog, hogy kiegyenlítse a pótpéldányok vásárlásának csökkenéséből fakadó

¹⁸⁹ Vö.: Péter Mezei: The painter, the one horn cow and ole Hank Wilson’s back lot – The future of library digitization in the European Union and Hungary (<http://ssrn.com/abstract=2388036>) (kézirat).

¹⁹⁰ Az Egyesült Államok Szerzői Jogi Hivatala már 2001-es jelentésében jelezte, hogy a jogkimerülés tételének a digitális környezetben való alkalmazása „különösen akut [probléma] a könyvtárak működésére gyakorolt potenciális hatások szempontjából”. Lásd: DMCA Section 104 Report – A Report of the Register of Copyrights Pursuant to §104 of the Digital Millennium Copyright Act, August 2001, p. 96–97 (<http://www.copyright.gov/reports/studies/dmca/sec-104-report-vol-1.pdf>).

¹⁹¹ A jelen tanulmány nem amellet érvel, hogy az e-haszonkölcsönzést jogdíjmentes, szabad felhasználásként kellene bevezetni. Ellentétben az Egyesült Államok szerzői jogával, amely a közönyvtárak számára lehetővé teszi a jogdíjmentes haszonkölcsönzést, az Európai Unió egy sokkal kiegyensúlyozottabb rendszert épített ki, amely alapján a tagállamok biztosíthatják a kizárólagos haszonkölcsönzési jogot, ám korlátozhatják is annak érvényesülését, „amennyiben legalább a szerzők e haszonkölcsönzés ellenében díjazásban részesülnek”. Vö.: Az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról (kodifikált változat), 6. cikk (1) bekezdés.

¹⁹² Victor F. Calaba: Quibbles ‘n Bits: making a Digital First Sale Doctrine Feasible. Michigan Telecommunications and Technology Law Review, 2002, p. 15–18., 23–25.

kiesést”.¹⁹³ Ugyanakkor Chiarizio arra is felhívta a figyelmet, hogy az Egyesült Államokban több kiadó, például az *OverDrive*, a *3M* vagy a *Baker & Taylor* működtet olyan e-haszonkölcsönzési rendszereket, amelyek alapján a velük szerződő könyvtárak kölcsönözhetik a digitális műpéldányokat, amennyiben a kiadóval kötött szerződés feltételeit teljesítik.¹⁹⁴

Tovább haladva, egy másik kérdést is meg kell vizsgálnunk. Szakértők rendre arra figyelmeztetnek, hogy a felhasználási szerződések – mint szolgáltatások – rövidesen háttérbe tolhatják az adásvételi szerződéseket. Ez különösen igaz a művek és egyéb teljesítmények online környezetben történő használatára.¹⁹⁵ Az *Oracle UsedSoft*-ügyben említett gyakorlatával ellentétben a licenbe adók hagyományosan határozott időre biztosítanak hozzáférést a tartalmakhoz, amelyek vonatkozásában az EUB *UsedSoft*-döntése mellőzhető. Kiváló példaként hozhatók erre az olyan, havi előfizetésen alapuló modellek, mint a *Netflix* audiovizuális tartalmak, a *Pandora*, a *Spotify* és az *Apple Music* hangfelvételek, illetve az *Amazon Kindle Unlimited* e-könyvek piacán nyújtott szolgáltatása.¹⁹⁶ Hasonlóképp a tény, hogy a szolgáltatók egyre nagyobb számban közvetlenül a „felhőből” biztosítják szolgáltatásukat, könnyen pontot tehet e „felhajtásra”. Mivel a tartalmakhoz való hozzáférés a felhőn keresztül mindig ideiglenes, illetve rendszeres díjazás ellenében lehetséges, ahol a végfelhasználónak nem áll a rendelkezésére tartós másolat, ezek a megoldások probléma nélkül szolgáltatásnak nyilváníthatók.¹⁹⁷ A szerzői jog szabályai alapján ezek keretében a tartalmak további-

¹⁹³ „While this form of digital lending is technically possible, it raises plenty of administrative problems. For example, patrons will inevitably ‘lose’ the digital copy on loan (through deletion, hardware failure, etc.), and libraries may then be required to buy a replacement copy. Libraries will also have a very difficult time policing patrons to be sure that all patron copies are deleted upon return. Besides administrative quandaries, publishers will notice that lack of wear and tear on digital books is resulting in decreased sales to libraries. Prices of e-books will have to increase in order to compensate for the decrease in replacement purchasing”. Lásd: *Matthew Chiarizio: An American Tragedy: E-books, Licences, and the End of Public Lending Libraries*. *Vanderbilt Law Review*, 2013. 2. sz., p. 633.

¹⁹⁴ *Chiarizio*: i. m. (193), p. 640–644.

¹⁹⁵ *Alexander Göbel*: The principle of exhaustion and the resale of downloaded software – the *UsedSoft v. Oracle* case [*UsedSoft GmbH v. Oracle International Corporation*, ECJ (Grand Chamber), Judgment of 3 July 2012, C-128/11]. *European Law Reporter*, 2012. 9. sz., p. 232; *Fiona Maclean*: European Union (CJEU) has delivered its long-awaited decision in *UsedSoft v. Oracle International Corp*. *Computer and Telecommunications Law Review*, 2013. 1. sz., p. 2; *Erik Verbraeken*: The Exhaustion Theory is not yet Exhausted. *Les Nouvelles*, March 2013, p. 8–11; *Christopher Stothers*: When is Copyright Exhausted by a Software Licence? *UsedSoft v. Oracle*. *European Intellectual Property Review*, 2012. 11. sz., p. 790–791; *Henry Sprott Long III*: Reconsidering the “Balance” of the “Digital First Sale” Debate: Re-examining the Case for a Statutory Digital First Sale Doctrine to Facilitate Second-hand Digital Media Markets. *Alabama Law Review*, 2008, p. 1191–1192; *Damien Riehl, Jumi Kassim*: Is “Buying” Digital Content Just “Renting” for Life? Contemplating a Digital First-Sale Doctrine. *William Mitchell Law Review*, 2014, p. 807–812.

¹⁹⁶ *Alexandra Alter*: Amazon Unveils E-Book Subscription Service, With Some Notable Absences. *The New York Times*, July 18, 2014 (<http://www.nytimes.com/2014/07/19/business/media/amazon-introduces-kindle-subscription-service.html>).

¹⁹⁷ *Thomas Vinje, Vanessa Marsland, Anette Gärtner*: Software Licensing after *Oracle v. UsedSoft* – Implications of *Oracle v. UsedSoft* (C-128/11) for European Copyright Law, *Computer Law Review International*, 13. évf. 4. sz., 2012. augusztus, p. 100; *Yin Harn Lee*: *UsedSoft GmbH v. Oracle International Corp.* (Case C-128/11) – Sales of „Used” Software and the Principle of Exhaustion. *IIC*, 2012. 7. sz., p. 852; *Maclean*: i. m. (195), p. 2.

tása inkább nyilvánossághoz közvetítésnek, semmint terjesztésnek minősül. Verbraecken találóan a különböző szolgáltatások felhőbe költöztetését „a jogkimerülés megkerülésének” („*exhaustion evasion*”) nevezte.¹⁹⁸

Persze az, hogy a jogvédett tartalmakhoz való hozzáférés terén egyre inkább az előfizetési modellek válnak dominánssá, nem jelenti azt is, hogy a felhasználók elveszítenék – kulturálisan és történelmileg is erős – tulajdonosi igényeiket a jogvédett művek tartós példányai felett. Sőt, mivel az előfizetési modellek 2014-ban sem bizonyították, hogy rentábilisak lennének,¹⁹⁹ bizonytalanak tűnik, hogy közép- és/vagy hosszú távon talpon tudnak-e majd maradni.

Érdemes egy további aspektust szemügyre venni. Bátran kijelenthető, hogy a jogkimerülés dogmatikai tartalma messze kiforrotlan még a digitális korban is. A legjobban ezt az EUB esetjogából hozható három friss példával lehet szemléltetni.

Az EUB a *Svensson*-ügyben – majd utóbb az azt végzés²⁰⁰ formájában megerősítő *Best Water*-ügyben²⁰¹ – gyakorlatilag új uniós jogot alkotott. A két ügy rációja szerint ugyanis az *Infosoc-irányelv* 3. cikk (3) bekezdése szerinti nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel joga kimerül, amennyiben a végfelhasználó által belinkelt vagy beágyazott forrástartalom a felhasználást megelőzően is hozzáférhető volt a nyilvánosság számára.²⁰² Ahogy arra a *Svensson*-ügyben az EUB közvetlenül is utalt: „az eredeti közvetítésben megcélzott közönség ugyanis az érintett internetes oldal lehetséges látogatóinak összessége volt, lévén, hogy az e honlapon szereplő művekhez való hozzáférést semmilyen intézkedés nem korlátozta, tehát azokhoz minden internethasználó szabadon hozzáférhetett. E feltételek mellett meg kell állapítani, hogy ha egy olyan másik internetes oldal valamennyi használója, amely oldal a szóban forgó műveket egy kattintható link révén közzétette, közvetlenül hozzáférhetett

¹⁹⁸ Verbraecken: i. m. (195), p. 8–9.

¹⁹⁹ Joshua Brustein: Spotify Hits 10 Million Paid Users. Now Can It Make Money? Bloomberg Businessweek, May 21, 2014 (<http://www.businessweek.com/articles/2014-05-21/why-spotify-and-the-streaming-music-industry-cant-make-money>).

²⁰⁰ Végzést az EUB eljárási szabályzata értelmében akkor adhat ki a fórum, „ha a Bíróság elé előzetes döntéshozatalra terjesztett kérdés azonos egy olyan kérdéssel, amelyről a Bíróság már határozatot hozott, vagy az ilyen kérdésre a válasz egyértelműen levezethető az ítélkezési gyakorlatból, vagy ha az előzetes döntéshozatalra elé terjesztett kérdésre adandó válasz nem enged teret semmilyen ésszerű kétségnek”. Lásd: A Bíróság 2013. június 18-án (HL L 173., 2013.6.26., 65. o.) módosított, 2012. szeptember 25-i eljárási szabályzata (HL L 265., 2012.9.29.), 99. cikk.

²⁰¹ *Best Water International GmbH* kontra *Michael Mebes and Stefan Potsch*, C-348/13. sz. ügy, ECLI:EU:C:2014:2315.

²⁰² Hasonló következtetésre jutott Spedicato is: „the background economic assumption forming the basis of the principle of exhaustion is that a right holder who sells a copy of a work receives a remuneration consistent with the specific subject matter of intellectual property protection. Therefore, enabling a right holder to control the further circulation of that copy would go beyond the scope of the exclusive rights (and in particular beyond the scope of the right to distribute the work)”. Lásd: *Giorgio Spedicato*: Online Exhaustion and the Boundaries of Interpretation. In: *Roberto Caso, Federica Giovanella* (eds.): *Balancing Copyright Law in the Digital Age – Comparative Perspectives*. Springer Verlag, Berlin – Heidelberg, 2015, p. 52–54.

e művekhez azon a weboldalon, ahol azokat eredetileg közzétették a másik internetes oldal működtetőjének beavatkozása nélkül, az utóbbi által működtetett weboldal felhasználóit az eredeti közvetítés lehetséges címzettjeinek és ekképpen a szerzői jog jogosultjai által az eredeti közvetítés engedélyezésekor figyelembe vett nyilvánosság részét képezőnek kell tekinteni. Ennélfogva új nyilvánosság hiányában a szerzői jog jogosultjainak engedélye nem szükséges az alapügyben szóban forgóhoz hasonló nyilvánossághoz közvetítés esetében. E megállapítást nem kérdőjelezi meg az, ha a kérdést előterjesztő bíróságnak azt kell megállapítania – ami a Bíróság előtti iratokból nem derül ki –, hogy amikor az internethasználók a szóban forgó linkre kattintanak, a mű azt a benyomást keltve jelenik meg, hogy a linket tartalmazó oldalon található, míg valójában egy másik internetes oldalról származik. Ugyanis e kiegészítő körülmény semmilyen sem módosítja azon megállapítást, amely szerint egy weboldalon olyan kattintható link szolgáltatása, amely egy másik weboldalon közzétett és szabadon hozzáférhető védett műre mutat, azzal jár, hogy az előbbi weboldal felhasználói számára hozzáférhetővé tette az említett művet, és ekképpen nyilvánossághoz közvetítésnek minősül. Azonban mivel nincs új nyilvánosság, a szerzői jog jogosultjainak engedélye mindenestre nem szükséges az ilyen nyilvánossághoz közvetítéshez.”²⁰³

A fentieket utóbb a *BestWater*-ügyben, a beágyazás technológiájával összefüggésben is megerősítette az EUB annak ellenére, hogy a két jogeset tényállása eltérést mutatott legalább egy szempontból. A *Svensson*-üggyel szemben ugyanis, ahol az online folyóiratcikkeit a szerzői jogosult tette elérhetővé az interneten, a *BestWater*-ügyben vita tárgyává tett forrásvideót ismeretlen személy a szerzői jogosult előzetes engedélye nélkül töltötte fel a *YouTube*-ra. Ez a ténybeli különbség materiálisnak tekinthető, amely – legalábbis a common law-országok körében – alapot adhat a jogesetek egymástól való megkülönböztetésére („*distinguishing*”).²⁰⁴ Az, hogy az EUB figyelmen kívül hagyta ezt az eltérést,²⁰⁵ megkérdőjelezhető gyakorlathoz vezetett.

Az *Art & Allposters*-ügy ugyancsak igazolja, hogy a jogkimerülés alkalmazása a 21. sz. zadban sem magától értetődő. Itt az előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményező holland Hoge Raad abban a vonatkozásban fordult tanácsért az EUB-hez, hogy festmények vásznon történő újramontatása ellentétben áll-e a holland és az uniós joggal. A jogeset tényállása szerint az *Art & Allposters International BV* híres festményekről papíralapú poszttereket vásárolt, amelyeket a felhasználó engedélyével és a részére történő jogdíjak megfizetésével

²⁰³ C-466/12. sz. ügy, ECLI:EU:C:2014:76., 26–30. pont. (Kiemelés a tanulmány szerzőjétől.)

²⁰⁴ Megkülönböztetés („*distinguishing*”) alatt a következőket kell érteni: „[a]mennyiben két eset között 'materiális' ténybeli különbség van, akkor a bíróságot nem köti a korábbi döntés ratio-ja. Az ügyvédek ügyfeleik érdekének megfelelően vagy arról próbálják meggyőzni a bíróságot, hogy a perben idézett ügyszökhöz képest ténybeli eltérés van, vagy ennek ellenkezőjéről. A végső szó természetesen a bíróságé, mely egy érdekes megkülönböztetés alkalmazásával új ratio-t alkotva adhat lökést valamely jogintézmény fejlődésének”. *Badó Attila: Az angol jog vázlata*. In: *Badó Attila, Bencze Máttyás, Bóka János, Mezei Péter* (szerk.): *A jogrendszerek világa. Pro Talenti Universitatis Alapítvány*, 2013, p. 38.

²⁰⁵ Az EUB kifejezetten utalt erre a körülményre, és mégis – épp ennek ellenére – figyelmen kívül hagyta azt a végzés elfogadásakor. Vö.: C-348/13. sz. ügy, i. m. (201), 4. pont.

állítottak elő. Az alperes az ügyfelei számára lehetővé tette ugyanakkor, hogy a poszterekről vászonra készített másolatokat rendeljenek. A felperes – a kompetens holland közös jogkezelő szervezet (*Stichting Pictoright*) – valamennyi eladott műpéldány után jogdíj megfizetését követelte azon az alapon, hogy az eredeti, papíralapú példányokat vászonformátumra „adaptálták”, vagyis átdolgozták. Az alperes védekezésében előadta, hogy a terjesztés joga kimerült, amikor az eredeti, papíralapú posztereket piacra vitték, és ebből kifolyólag az *Art & Allposters* jogosult azokat többszörözni is, függetlenül az új példányok formátumától.²⁰⁶

Az EUB elutasította mind a felperes, mind az alperes érvét. A felperes átdolgozással kapcsolatos érve parttalan: a festmény vásznon történő többszörözése világosan mellőzi az átdolgozás előfeltételét jelentő új, egyéni, eredeti mű létrehozását.²⁰⁷ Az alperes érvei sem meggyőzőek. Függetlenül ugyanis attól, hogy az *Art & Allposters* jogszerűen vásárolta meg a papíralapú forráspéldányokat, ezzel még nem szerzett engedélyt e műpéldányok további többszörözésére.²⁰⁸ Az *Infosoc-irányelv* szövege, a nemzetközi szerzői jogi háttérnormák és az EUB joggyakorlata alapján a bírák helyesen úgy találták, hogy „az uniós jogalkotó az ‘anyagi hordozó’ és az ‘adott műpéldány’ kifejezés használatával biztosítani kívánta a szerzők számára a szellemi alkotásukat megjelenítő valamennyi tárgy Unióban történő forgalomba hozatalának ellenőrzését”.²⁰⁹ Következésképp a cég által készített minden további másolat hasznosítása az eredeti – vásárlásból fakadó – tulajdonosi jogokon kívül esik.

Az utolsó eldöntendő kérdés az maradt, hogy a „vászonra történő átvitel” milyen hatást gyakorol a jogkimerülés alkalmazhatóságára. E ponton az EUB a francia kormány érvelését citálva rögzíti, hogy az új reprodukcióként, vagyis többszörözésként értékelhető, amelyhez azonban a szerzői jogosult engedélye volna szükséges. Az EUB szerint: „az a körülmény ugyanis, hogy a festékanyag az átviteli eljárás során megmarad, nem érinti azt a megállapítást, hogy a kép anyagi hordozója megváltozott. Annak van jelentősége, hogy átfogóan értékelve a módosított tárgy, önmagában és anyagi értelemben véve, az a tárgy-e, amelyet a jogosult hozzájárulásával hoztak forgalomba. Úgy tűnik, hogy az alapügyben nem ez az eset áll fenn”.²¹⁰ Végső soron tehát mivel a másolatokat nem a jogosult, illetve nem az ő engedélyével más személy helyezte forgalomba, ezért a jogkimerülés sem alkalmazható rájuk.²¹¹ Az a tény, hogy a peres felek egyike sem ezen a szemüvegen keresztül vizsgálta a feltételezett jogsértést, világosan igazolja, hogy a jogkimerülés tétele az EUB részletes gyakorlata²¹² ellenére sem tekinthető kiforrottnak az Európai Unió jogában.

²⁰⁶ *Art & Allposters International BV kontra Stichting Pictoright*, C-419/13. sz. ügy, ECLI:EU:C:2015:27, 14–21. pont.

²⁰⁷ Uo., 24–28. pont.

²⁰⁸ Uo., 29–40. pont.

²⁰⁹ Uo., 37. pont.

²¹⁰ Uo., 45. pont.

²¹¹ Uo., 41–48. pont. A jogesetről és annak lehetséges következményeiről lásd: *Eleonora Rosati*: Online copyright exhaustion in a post-Allposters world (<http://ssrn.com/abstract=2613608>) (kézirat), p. 5–18.

²¹² *Mezei Péter*: A jogkimerülés intézményének a kialakulása és fejlődése az Európai Unió szerzői jogában. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 10. (120.) évf. 4. sz., 2015, p. 38–80.

Épp ezért valamennyi fenti érvet egybevetve a jelen tanulmány arra az álláspontra helyezkedik, hogy *a digitális jogkimerülés vizsgálata nem hype*. Társadalmi és gazdasági szempontból is fajsúlyos kérdésekre reflektál. Ebből pedig az következik, hogy e műpéldányok továbbértékesítését – következésképp a jogkimerülés határainak a szélesítését – indokolt alaposabban körbejárni.

3.2. *Tradicionális pozitivizmus: zsákutca?*

Ahogy arra a tanulmány a korábbiakban már utalt, a digitális jogkimerülés elfogadhatóságának egyértelmű jogi korlátját a WCT 6. cikkéhez csatolt közös nyilatkozat tartalmazza. Egy fontos kérdésre azonban az 1. és 2. részben elemzett joggyakorlat nem adott részletes választ. A közös nyilatkozat tartalmát ugyanis az *Infosoc-irányelv* részben eltérő formában és tartalommal implementálta, és egy teljesen új fogalmi elemmel egészítette ki a jogkimerülés tételét. Ez az elem a *szolgáltatás kontra dolog dichotómiájával* állítható párhuzamba.

Gaubiac az évezredfordulót követően éles szemmel jelezte, hogy a műhordozók szerepvesztése, egyúttal az internetes felhasználások előretörése annak a kérdésnek az eldöntését teszi szükségessé, hogy az interneten keresztül továbbított tartalmakat dolgoknak, vagy az egész tevékenységet szolgáltatásnak tekintjük. A válasz a jogkimerülés sorsát is érdemben eldöntheti.²¹³

A Gaubiac által feltett kérdésre számtalan nemzetközi és regionális dokumentum próbál megnyugtató választ adni. A WCT említett közös nyilatkozata „csupán” annyit mond, hogy a műpéldányok csak annyiban lehetnek tárgyai a terjesztésnek (és következésképp a jogkimerülésnek), amennyiben tárgyi formában lehet forgalomba hozni őket. Az *Infosoc-irányelv* (28)–(29) preambulumbekzdése kifejezetten kizárja a jogkimerülés alkalmazási köréből a nem anyagi hordozón rögzített másolatokat, szolgáltatásokat (különösen az online szolgáltatásokat), illetve a „műveknek és más védelem alatt álló teljesítményeknek a szolgáltatás igénybevevői által a jogosult engedélyével készített többszörözött anyagi műpéldányait” is. Az *Infosoc-irányelv* iménti rendelkezései az *adatbázis-irányelvből* eredeztethetők. Az utóbbi szerint „a terjesztési jog kimerülésének kérdése a szolgáltatásnyújtás körébe tartozó on-line adatbázisok esetében nem merül fel; mivel ez az adatbázis olyan anyagi műpéldányára is vonatkozik, amelyet az érintett szolgáltatás igénybevevője a jogosult hozzájárulásával ké-

²¹³ „[T]he dematerialization of works now taking place involves only the mode of public communication. But this dematerialization has the effect of transferring a mode of communication by material media to a mode of communication by means of computer storage. This leads to some doubt as to whether such a communication can be properly described as a good or service. The applicable system governing the exhaustion of rights will depend on how the medium of communication of the work is classed. If the dematerialized transmission is classed as reproduction in the various computer memories, the question arises of the survival of exhaustion, whereas if this phenomenon is classed as a communication taking the form of an online service provision, it shall not involve exhaustion in accordance with the generally recognized solutions.” Lásd: Yves Gaubiac: The exhaustion of rights in the analogue and digital environment. Copyright Bulletin, 36. évf. 4. sz., 2002, p. 10.

szít; mivel a CD-ROM-tól, illetve a CD-I-től eltérően – ahol a szellemi tulajdon egy anyagi hordozóban, mégpedig áruban ölt testet – valójában minden on-line szolgáltatás olyan cselekményt valósít meg, amely – amennyiben a szerzői jog így rendelkezik – engedélyköteles.²¹⁴ Hasonlóképp szolgáltatásként kategorizálja az *Elker-irányelv* a dolgok online értékesítését.²¹⁵

Az EU általános forgalmi adóval kapcsolatos szabályozása ugyancsak alátámasztja a fentieket. A *HÉA-irányelv* a szolgáltatásnyújtást a következők szerint határozza meg: „minden olyan tevékenység, amely nem minősül termékértékesítésnek”,²¹⁶ miközben termékértékesítés „a birtokba vehető dolog átengedése, amely tulajdonosként való rendelkezésre jogosít fel”.²¹⁷ E fogalmi keretekre építkezve az EUB rögzítette, hogy „amennyiben az elektronikus könyv nem minősíthető birtokba vehető dolognak, az elektronikus könyvek értékesítése ez utóbbi rendelkezés értelmében nem tekinthető ‘termékértékesítésnek’”.²¹⁸ A *HÉA-irányelv* végrehajtási rendelete szerint továbbá a „2006/112/EK irányelvben meghatározott, elektronikus úton nyújtott szolgáltatások magukban foglalják az interneten vagy más elektronikus hálózaton keresztül nyújtott szolgáltatásokat, amelyek jellegüknél fogva jelentős mértékben automatizáltak, minimális emberi közreműködést igényelnek, és amelyek nyújtására információs technológia hiányában nincs lehetőség”.²¹⁹ Az EUB az imént említett eljárásban pedig úgy találta, hogy „az elektronikus könyvek értékesítése megfelel ennek a meghatározásnak”.²²⁰

Ehhez kapcsolódóan az *Art & Allposters*-ítélet idézett eleme²²¹ ismételt figyelmet érdemel. Tekintsünk el egy pillanatra a *UsedSoft*-ügyről, ahol nem maguk a szoftverek kerültek vizsgálatra, hanem az azok működtetéséhez szükséges licenckulcsok. Ugyanakkor vegyük figyelembe, hogy a *ReDigi*- és a *Tom Kabinet*-esetben ténylegesen „használt” hangfelvételek és e-könyvek értékesítéséről volt szó. Ha kiemeljük az EUB *Art & Allposters*-ügyben vázolt véleményéből azt a tagmondatot, hogy „önmagában és anyagi értelemben véve az a

²¹⁴ Adatbázis-irányelv (33) preambulumbekzdés. A (43) preambulumbekzdés ugyancsak megerősíti ezt az irányvonalat, amikor kiemeli, hogy „on-line közvetítés esetén az újrahazsnoztás megtiltásának joga nem merül ki sem az adatbázis tekintetében, sem az adatbázis olyan dologi példányára vagy annak egy részére vonatkozóan, amit a közvetítés címzettje a jogosult hozzájárulásával készít”.

²¹⁵ „Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások a számítógépes hálózatokon keresztül végzett gazdasági tevékenységek széles skáláját ölelik fel; ezek a tevékenységek különösen áruk on-line eladását foglalhatják magukban ...”. Lásd: Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól, (18) preambulumbekzdés.

²¹⁶ A Tanács 2006/112/EK irányelve (2006. november 28.) a közös hozzáadottértékadó-rendszerről, 24. cikk (1) bekezdés. (A továbbiakban: HÉA-irányelv.)

²¹⁷ Uo., 14. cikk (1) bekezdés.

²¹⁸ Európai Bizottság kontra Francia Köztársaság, C-479/13. sz. ügy, ECLI:EU:C:2015:141, 35. pont.

²¹⁹ A Tanács 282/2011/EU végrehajtási rendelete (2011. március 15.) a közös hozzáadottértékadó-rendszerről szóló 2006/112/EK irányelv végrehajtási intézkedéseinek megállapításáról (átdolgozás), 7. cikk (1) bekezdés.

²²⁰ C-479/13. sz. ügy, i. m. (218), 36. pont.

²²¹ C-419/13. sz. ügy, i. m. (206), 45. pont.

tárgy-e, amelyet a jogosult hozzájárulásával hoztak forgalomba”, akkor – valamennyi imént említett jogforrással és ítélettel összhangban – ugyancsak azt valószínűsíthetjük, hogy az e-könyvek vagy hangfelvételek továbbértékesítése nem részesül az uniós jogkimerülés védelmében.

Egyes jogirodalmi források is arra az álláspontra helyezkednek, hogy az anyagi, illetve nem anyagi hordozón értékesített tartalmak, valamint a szolgáltatások (ideértve az online szolgáltatásokat is) elkülönítése a jogkimerülés szempontjából indokolt. Espantaleon szerint ezt egyrészt e kategóriák közötti fizikai különbségek, a dolgok és szolgáltatások – mind térben, mind időben – eltérő céljai, továbbá a velük kapcsolatos eltérő nyelvi körülmények, árazások és technológiai akadályok magyarázzák.²²²

Ismerünk ugyanakkor számos fontos ellenvéleményt is. Bot főtanácsnok például a *UsedSoft*-ügyben közzétett indítványában komoly kritikával illetve az *Infosoc-irányelv* megközelítését amikor jelezte, hogy „a 2001/29 irányelv (29) preambulumbekkezdése szintén nem egyértelmű. Noha úgy tűnik, hogy az szembeállítja egymással az áruk eladását, amelyre vonatkozik a jogkimerülés szabálya, a szolgáltatásnyújtással, amelyre ez a szabály nem alkalmazható, azonban az online szolgáltatásnyújtásnak az uniós jogban meghatározott fogalma kiterjed az áruk online eladására. Így például ha ragaszkodnánk e preambulumbekkezdés szövegének szavaihoz, a jogkimerülési szabály nem volna alkalmazható a számítógépi program példányát tartalmazó CD-ROM online vásárlására. Márpedig e szabály alkalmazása szempontjából nincs jelentősége az aszerint történő megkülönböztetésnek, hogy az eladás valamely távoli helyről történt-e, vagy sem”.²²³

Wiebe szerint a probléma eredője az, hogy a jogkimerülésnek, illetve a dolgok és szolgáltatások elkülönítésének teljesen más a célja.²²⁴ Végül soron a dolgokkal és szolgáltatásokkal kapcsolatos előírások téves hangsúllyal kerültek elhelyezésre az uniós szerzői jog előírásai között. Míg ugyanis a *WCT* az online csatornákon keresztül értékesített tartalmakat csupán arra tekintettel zárta ki a jogkimerülés hatóköréből, hogy ezek esetében az eladó nem bocsát a vevő rendelkezésére fizikai másolatot, addig az EU jogalkotói a jogkimerülés érvényesülését indokolatlanul megbonyolították az áruk és a szolgáltatások elkülönítésével. Az Európai Bizottság 1995-ben például úgy fogalmazott: „az, hogy a terjesztés joga a jogosult vagy az ő engedélyével más személy valamely felhasználási magatartása folytán kimerülhet-e, attól függ, hogy a védett művet vagy kapcsolódó teljesítményt milyen formában hasznosították.

²²² Jaime Espantaleon: Exhaustion light in European television. *European Intellectual Property Review*, 32. évf. 1. sz., 2010, p. 34–35.

²²³ Főtanácsnoki indítvány, Axel W. Bierbach, a *UsedSoft GmbH* feldolgozója kontra *Oracle International Corp.*, C-128/11. sz. ügy, ECLI:EU:C:2012:234, 76. pont.

²²⁴ Andreas Wiebe: The Principle of Exhaustion in European Copyright Law and the Distinction between Digital Goods and Digital Services. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International*, 2009. 2. sz., p. 115. Lásd továbbá: Thomas Hoeren: Die Online-Erschöpfung im Softwarebereich – Fallgruppen und Beweislast. *Multimedia und Recht*, 2010. 7. sz., p. 447; Olaf Sosnitza: Gemeinschaftsrechtliche Vorgaben und urheberrechtlicher Gestaltungsspielraum für den Handel mit gebrauchter Software. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht*, 2009. 7. sz., p. 524.

Amennyiben anyagi formában rögzítették, akkor az áruk szabad áramlásának és, következésképp, a közösségi jogkimerülésnek a tárgya lehet. ... Másrésztől azonban, ha a védett művet vagy kapcsolódó teljesítményt nem rögzítették anyagi formában, hanem szolgáltatásként nyújtották, a helyzet teljesen eltérően alakul. ... Valójában annak köszönhetően, hogy a szolgáltatások elvben korlátlan számban ismételhetők, a jogkimerülés nem alkalmazható”.²²⁵ Wiebe ezzel szemben úgy érvelt, hogy „téves az a feltételezés, hogy az online továbbítások minden alkalommal szolgáltatást feltételeznek”.²²⁶ Végső soron Wiebe szerint

²²⁵ „Whether a distribution right is capable of being exhausted by an exploiting act of the rightholder, or a third party with the rightholder's consent, depends upon the form in which the protected work or related matter is exploited. If it is incorporated in a material form it is subject to the rules on free movement of goods and, in consequence, to the principle of Community exhaustion. ... On the other hand, if the work or related matter is not incorporated in a material form but is used in the provision of services, the situation is entirely different. ... In fact, given that the provision of services can in principle be repeated an unlimited number of times, the exhaustion rule cannot apply”. Lásd: Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society, COM(95) 382 final, Brussels, 19 July 1995, p. 47–48. Lásd továbbá e zöld könyv folytatását. Eszerint „as regards exceptions, a large consensus exists that no exhaustion of rights occurs in respect of works and other subject matter exploited on-line, as this qualifies as a service.” Lásd: Follow-up to the Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society of November 20, 1996, COM (96) 568 final, Chapter 2., para. 4., p. 19. Lásd továbbá: Michael Lehmann: Digitisation and Copyright Agreements. In: Irini A. Stamatoudi, Paul L. C. Torremans (Eds.): Copyright in the New Digital Environment: the Need to Redesign Copyright. Sweet & Maxwell, London, 2000, p. 202.

²²⁶ Wiebe: i. m. (224), p. 115. Lásd továbbá: Sosnitza: i. m. (224), p. 524–525. Hasonlóképp rugalmas álláspontot képviselt Kokott főtanácsnok az *FAPL*-ügyben közzétett indítványában: „[n]éhány szolgáltatás elismerten különbözik az áruktól annyiban, amennyiben azok önmagukban tovább nem hasznosíthatók, gondoljunk csak például a fodrászok szolgáltatásaira. A teljesítésért adott ellenértékkel pénzzé válik a gazdasági érték, a szolgáltatás azonban önmagában nem adható tovább. Ilyen értelemben valóban nem következhet be a szolgáltatáshoz fűződő jog 'kimerülése'. Más szolgáltatások ezzel szemben nem különböznek jelentősen az áruktól. Az internetről letöltött számítógépes programok, zeneszámok, elektronikus könyvek, filmek stb. problémamentesen továbbadhatók elektronikus formában. Ez abban is tetten érhető, hogy a továbbadás megakadályozása a digitális jogkezelés kiegészítő intézkedéseit igényli. E területeken a két alapvető szabadság efféle szigorú elhatárolása önkényes lenne. Az említett példák – zene, filmek vagy könyvek – ezenfelül rámutatnak arra, hogy a jelen kérdés az alapügyeken túlmutató kiemelkedő jelentőséggel bír a belső piac működése szempontjából. A piacoknak a szellemi tulajdonon fennálló jogokon alapuló elhatárolása a legkedvezőbb esetben is azt eredményezi, hogy az érintett javakhoz való hozzáférés eltérő feltételek mellett válik lehetővé, különösen az árak vagy a digitális jogkezelés tekintetében. Az effajta javakhoz való hozzáférés a piacok némelyikén gyakran azonban teljes mértékben kizárttá válik, akár mert bizonyos nyelvi változatokat csak bizonyos tagállamokból származó ügyfeleknek kínálnak, akár mert bizonyos tagállamokból származó ügyfelek a terméket egyáltalán nem szerezhetik meg. Így az egyesült királyságbeli kereskedők 2010 őszén bejelentették, hogy többé nem értékesíthetnek elektronikus könyveket az e tagállamon kívüli ügyfelek számára. Számos angol nyelvű könyv esetében nem létezik összehasonlítható kínálat más tagállamokban. Ugyanakkor azon kínálat esetében, amely – mint az alapügyekben – feltételes hozzáférése alapján, vagy csak az internetről tölthető le, egyértelműen hatékonyabban valósítható meg a piacok elhatárolása, mint az anyagi javak, például a könyvek vagy CD-k esetében. Ez utóbbiak ugyanis a kimerülésre tekintettel a belső piaci kereskedelem tárgyát képezhetik. A fogyasztókat az efféle akadályok a megfelelő javak jogellenes, vagyis különösen a jogosult díjazása nélküli beszerzésére ösztönzik. Ezért gondosan meg kell vizsgálni, hogy a kimerülés elve megfelelően alkalmazandó-e a jelen esetben, vagyis hogy a szóban forgó jogok sajátos tárgya a belső piac felosztását igényli-e”. Lásd: C-403/08. és C-429/08. sz. egyesített ügyek, ECLI:EU:C:2011:631, 184–188. pont.

nem az áruk és a szolgáltatások elkülönítése indokolja a jogkimerülés alkalmazásának a kizárását a digitális másolatok tartós jellegű ellenőrzési joggal egyetemben történő online értékesítése esetén, hanem az a tény, hogy a vásárló nem szerez ellenőrzési jogot fizikai/anyagi műpéldány felett.²²⁷

Wiebe konklúzióját, mely alapján véve a WCT szó szerinti értelmezésén nyugszik, nem minden szerző találta elfogadhatónak. Spedicato szerint a jogkimerülés alkalmazásakor nem a fizikai és a nem fizikai műpéldányok, hanem a műpéldány pontos hasznosítási módjának az elkülönítéséből kell kiindulni, vagyis hogy a művet értékesítették, vagy – tulajdonátruházás nélkül – csak hozzáférhetővé tették.²²⁸ Erre is tekintettel Spedicato úgy látta, hogy a *UsedSoft*-döntésnek az eladással kapcsolatos passzusai a szoftverektől eltérő műtípusok esetében is alkalmazhatók, és ezért bármely védett műtípus példányának az interneten keresztül történő értékesítése nem akadályozza a jogkimerülés alkalmazását.²²⁹ Tai pedig arra emlékeztetett,²³⁰ hogy az Egyesült Államokból is hozható két, 2001-ben egymástól függetlenül elfogadott jelentés, amely a „korlátozott digitális jogkimerülés” tételét a WCT-ben foglalt közös nyilatkozattal összeegyeztethetőnek találta.²³¹

Az áruk kontra szolgáltatások problematikája a jogkimerülés szemszögéből nézve patt-helyzetnek tűnik. Épp ezért kiváló Dreier gondolata, aki szerint napjainkra másodlagossá vált, hogy a művek elérhetővé tétele online vagy offline környezetben történik, sőt, az analóg eszközökön (fizikai hordozón) való hozzáférés a jövőben egyértelműen háttérbe fog szorulni. Ezért válaszút előtt áll a szerzői jog. Ugyanis vagy minden online értékesítést szolgáltatásnak kell tekinteni, vagy – amennyiben az áruk és szolgáltatások nyújtásának szabadságát továbbra is elkülönítjük egymástól, akkor – az áruk és a szolgáltatások közötti

²²⁷ Wiebe: i. m. (224), p. 115–116.

²²⁸ „[T]he dichotomy that we should match to the one between goods and services in applying the principle of exhaustion is not that between tangible and intangible objects, as Recital 29 of the Infosoc Directive would suggest, but rather that between selling a work and making it available (through an act other than a sale) or, on a more general level, that between forms of exploitation that entail a transfer of ownership of a copy of the work and forms that do not”. Lásd: *Spedicato*: i. m. (202), p. 49.

²²⁹ *Spedicato*: i. m. (202), p. 49–52.

²³⁰ *Eric Tjong Tjin Tai*: Exhaustion and online delivery of digital works. *European Intellectual Property Review*, 25. évf. 5. sz., 2003, p. 209.

²³¹ Ezek egyike szerint: „both the proponents and the copyright community seem to agree that if the files are downloaded with the consent of the copyright owner, a ‘lawfully made copy or phonorecord’ will have been created on the PC hard drive or tangible portable medium (such as a writeable CD). Thus, Section 109 would apply to the owner of that new digital copy or phonorecord. With respect to other applications of Section 109 to digitally downloaded files, however, there was considerable divergence between the stakeholders with respect to whether a copyright owner’s interest could be adequately protected. There was significant information in the record to suggest, however, that DRM systems and other like developments hold some promise of offering a technological solution”. Lásd: Report to Congress: Study Examining 17 U.S.C. Sections 109 and 117 Pursuant to Section 104 of the Digital Millennium Copyright Act, March 21, 2001 (<http://www.ntia.doc.gov/report/2001/report-congress-study-examining-17-usc-sections-109-and-117-pursuant-section-104-digital>), p. 209. Lásd továbbá: DMCA Section 104 Report, i. m. (190).

különbségtételt más módon kell meghatározni. Az EUB előzetes döntései mindeddig nem biztosítottak megfelelő támpontot ehhez.²³²

3.3. *Konstruktív realizmus: a digitális jogkimerülés gazdasági, társadalmi és technológiai hatásai*

A jelen tanulmány összességében amellet érvel, hogy a jogkimerüléssel kapcsolatos status quo idejétmúlt, és nem tükrözi megfelelően korunk gazdasági, társadalmi és technológiai realitásait, különösen a WCT kapcsolódó közös nyilatkozatában és az Infosoc-irányelv (28)–(29) preambulumbekzdésében foglalt rendelkezések. Épp ezért annak megválaszolásakor, hogy vajon szükséges-e a jogkimerüléssel kapcsolatos előírások felülvizsgálata, elsősorban gazdasági, társadalmi és technológiai körülményekre kell tekintettel lennünk.

Az elemzők egy része visszatérő jelleggel hangoztatja, hogy a digitális jogkimerülés negatív gazdasági hatásai jelentősek lehetnek. A legfontosabb állítás szerint – amely formáját tekintve többféleképp elhangozhat, tartalmában mégis ugyanaz marad – a „használt” példányok piacának kiszélesedése szükségképpen az „eredeti” tartalmak iránti keresletet csökkenti, és ily módon a jogosultak és a hagyományos közvetítők gazdasági érdekei csorbulnának.²³³ Egy ezzel szemben gyakran – különösen a német „Belohnungstheorie” képviselői által – hangoztatott ellenérv a jogkimerülés alaptételére építkezik, nevezetesen arra, hogy a jogosult a jogvédett tartalom értékesítésére tekintettel csak egyszer részesülhet díjazásban. Másként megfogalmazva: a jogosultaknak nincs arra joguk, hogy a műpéldányok továbbértékesítését ellenőrizhessék, amennyiben az első forgalomba hozatalra saját belátásuk szerinti díjazás ellenében került sor.²³⁴ A WCT alapján ugyancsak világos, hogy a háromlépcsős teszt – különösen annak a kereskedelmi érdekekre gyakorolt esetleges negatív hatásokra fókuszáló második lépcsője – nem érinti, illetve nem befolyásolja a műpéldányok viszonteladását. Következésképp irreleváns, hogy az értékesítés analóg vagy digitális formában történik-e. Ha ugyanis ez relevanciával bírna, akkor a szerzői jogosultak egyoldalú döntéssel

²³² „[I]n times of offering copyrighted works in digital form, it is of secondary importance whether the offering is conducted offline or online. Hence, the distinction between ‘goods’ on the one hand and ‘services’ on the other loses much if not all of its meaning. At best it is no longer technology-neutral. Moreover, due to increasing bandwidth, in the future most copyrighted works will be transmitted online anyway. If this is the case, then either all offerings of copyrighted material online will have to be considered as services. Or, if the distinction between freedom of movement or goods and services is to be maintained, the criteria for distinguishing between the two – and with it between ‘goods’ and ‘services’ – are to be found elsewhere. However, in this respect, the decisions handed down by the CJEU so far have not yet provided much guidance. What is needed is an appropriate definition of these meta-criteria, i.e. a coherent theory of when to treat online offerings of copyrighted works as ‘services’ and when to still treat them as ‘goods’, in spite of their intangible and immaterial nature”. Lásd: *Thomas Dreier*: Online and Its Effect on the ‘Goods’ Versus ‘Services’ Distinction. IIC, 2013. 2. sz., p. 138–139.

²³³ *Nakimuli Davis*: Reselling Digital Music: is there a Digital First Sale Doctrine? Loyola of Los Angeles Entertainment Law Review, 2009, p. 370–371.

²³⁴ *Tai*: i. m. (230), p. 209.

bárkit kizárhatnának a másodlagos piacról, egyúttal versenykorlátozó – a törvény által korlátok közé szorított monopoljogaikat kiterjesztő – előnyhöz jutnának.²³⁵ E vonatkozásban olyan érvek is ismertek, miszerint a digitális viszonteladások hasznosak az egész gazdaság számára, mivel ezzel újabb tőke áramoltatható a jogvédett tartalmak értékesítését végző piacra.²³⁶

A digitális jogkimerülés térnyerése esetén a szakirodalom szinte egyhangúan arra is figyelmeztet, hogy ez az eredeti műpéldányok árának emelkedéséhez vezethet. Természetesen nem tűnik általánosságban meghatározhatónak, hogy mit tekinthetünk „tisztességes árnak” mindaddig, amíg nem létezik az adott műtípust illetően „használtpiac”. Az utóbbinak azonban *per definitionem*, illetve gazdasági szükségszerűségből is következően olcsóbbnak kell lennie. Ez az elkülönítés azonban a fogyasztók – a vételárat egyébként megfizető személyek – szempontjából nézve kifejezetten hasznos lehet. Spedicato utalt arra, hogy „a másodlagos piacok általában véve alacsonyabb árakat tesznek lehetővé, ezzel az alacsonyabb vásárlóerővel rendelkezők számára is biztosítja a művekhez való hozzáférést”.²³⁷

Ugyanakkor a másodlagos piacok előretörésével valószínűsíthető, hogy az eredeti műpéldányok vételára emelkedni fog.²³⁸ A vételárak emelkedése marginálisnak tűnhet olyan műtípusokat illetően, ahol az értékesített műpéldányok száma óriási. Ez különösen igaz lehet a zeneiparra, és csekélyebb mértékben, mégis alapvetően elfogadható az audiovizuális tartalmak, illetve az e-könyvek és hangoskönyvek vonatkozásában. Számítógépes programalkotások, adatbázisok vagy fényképezési alkotások esetén az ilyen áremelés ugyanakkor az egész piacra nézve negatív következményekkel járhat.

Igaz, mások épp ellentétes előjelű változásokat tartanak valószínűnek. Göbel szerint a digitális másodlagos piacok előretörése – a digitális műpéldányok jogkimerülésre alapított viszonteladásának a jogszerűsége okán – a használt példányok árának a növekedését eredményezheti, egyidejűleg arra kényszerítve a jogosultakat, hogy az eredeti példányok árát csökkentsék.²³⁹ Göbel álláspontja sem szükségképpen irreális, ha azt feltételezzük, hogy a használt példányok viszonteladói – előlépve a „szürke zónából” – bátrabban fordítanak piaci terjeszkedésre, reklámozásra, márkaépítésre. Ezek ugyanis jelentősen megnövelnék a kiadásait. Másrészt pedig a használt példányok árának az emelkedése esetén a jogosultak egy korlátozott árcsökkentéssel esetleg azt is elérhetik, hogy az „eredeti” példányhoz

²³⁵ Sosnitzer: i. m. (224), p. 523. Lásd továbbá: Christian Berger: Urheberrechtliche Erschöpfungslehre und digitale Informationstechnologie. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2002. 3. sz., p. 200; Ruffler: i. m. (188), p. 378–379.

²³⁶ B. Makoa Kawabata: Unresolved Textual Tension: Capitol Records v. ReDigi and a Digital First Sale Doctrine. UCLA Entertainment Law Review, Winter 2014, p. 76–77.

²³⁷ Spedicato: i. m. (202), p. 33.

²³⁸ Thomas Hartmann: Weiterverkauf und „Verleih” online vertriebener Inhalte – Zugleich Anmerkung zu EuGH, Urteil vom 3. Juli 2012, Rs. C-128/11 – UsedSoft ./. Oracle. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International, 2012. 11. sz., 985; Chiarizio: i. m. (193), 109–110. lábjegyzet.

²³⁹ Göbel: i. m. (195), p. 228–229.

fűződő előszereteti érték vagy a terjesztőbe vetett bizalom révén visszacsábítsák magukhoz a fogyasztókat.

A másodlagos piacok negatív hatásait egyértelműen csökkenthetik az olyan modellek, mint amelyet a *ReDigi* vagy a *Tom Kabinet* kínál, illetve amelyet az *Apple* és az *Amazon* szabadalmaztatott szisztémái lehetővé tesznek. Nevezetesen az, hogy valamennyi egyedi viszonteladásból származó bevétel egy meghatározott része az érintett jogosultak részére – gyakorlatilag *royalty* formájában – kifizetésre kerül.²⁴⁰ Igaz, ebben az esetben egy paradoxonnal szembesülhetünk. Egyrészt az ilyen megoldások – a *ReDigi* és a *Tom Kabinet* esetleges jó szándéka ellenére is – csak a felek kölcsönös megállapodásán alapulhatnak. Másrészt, ha elfogadjuk, hogy a jogkimerülés tétele a digitális műpéldányok viszonteladására is alkalmazható, akkor a díjazás fizetése szükségtelen. Ha ugyanakkor a viszonteladó megállapodást köt a szerzői jogosulttal a műpéldányok digitális értékesítésére, akkor végső soron elismeri a jogosultak jogkimerüléssel kapcsolatos ellenérveit (és a gyakorlatban felhasználói szerződést köt).

A harmadik nagy ellenérzése a jogosulti oldalnak a digitális jogkimerüléssel szemben, hogy a piaci erők újrendeződéséhez vezethet, mivel a használpiacon – fogalmilag és gazdaságilag szükségképpen – új szolgáltatók működnek. Ezért sem meglepő, hogy olyan óriás cégek, mint az *Amazon* és az *Apple* is szabadalmaztatni töreksenek (törekedtek) saját modelljüket, amelyek beindításához (félve mondjuk: a piac meghódításához) minden bizonnyal csak arra várnak, hogy a *ReDigi*- és a *Tom Kabinet*-ügyekben egyértelmű, világos, jogerős döntések születessenek. Hasonlóképp nincs semmi meglepetés abban, hogy az *Amazon* felhőalapú tárhelyekről kínált *Kindle Unlimited* szolgáltatása keretében igyekszik „korlátlan” e-könyv-fogyasztást biztosítani ügyfeleinek. A modell ára olyan erősen „nyomott”, hogy az praktikusán képes kiiktatni a használt e-könyvek piacát.²⁴¹

Vajon megismétli-e magát a történelem? George Orwell a 20. század első felében útjára indított „olcsó” („hatpennys”, „sixpence”) Penguin könyvek kapcsán úgy érvelt, hogy „természetesen nagy tévedés azt hinni, hogy az olcsó könyvek jók lennének a könyvkereskedelem számára. Épp fordítva. ... Minél olcsóbbá válnak a könyvek, annál kevesebb pénzt költenek az emberek a könyvekre. Ez előny az olvasó szempontjából nézve, és a piac egészét sem sérti, de a kiadó, a szerkesztő, a szerző és a könyvkereskedő számára katasztrófával ér

²⁴⁰ John T. Soma, Michael K. Kugler: Why Rent When You Can Own? How ReDigi, Apple, and Amazon Will Use the Cloud and the Digital First Sale Doctrine to Resell Music, E-books, Games, and Movies. North Carolina Journal of Law & Technology, 2014, március, p. 456.

²⁴¹ A Kindle Unlimited számára mégsem a digitális viszonteladások jelentik a legnagyobb veszélyt. Az Amazon „all you can eat” filozófiája ugyanis szemlátomást az egyéni publikációk („self-publishing”) számára is rendkívül komoly károkat okoz, s emiatt bármikor jogi válaszlépések várhatók a magán-személy kiadók részéről. Lásd: David Streitfeld: Amazon Offers All-You-Can-Eat Books. Authors Turn Up Noses. The New York Times, December 27, 2014 (<http://www.nytimes.com/2014/12/28/technology/amazon-offers-all-you-can-eat-books-authors-turn-up-noses.html>).

fel.”²⁴² Orwell véleménye elméletileg helyesnek tűnhet, azonban a könyvkiadás történelme igazolta, hogy a kiadók, a szerkesztők, a szerzők, a könyvkereskedők (és más közvetítők) fenn tudnak maradni még akkor is, ha az árak csökkennek. Valószínű, hogy a digitális jogkimerülés elfogadása sem végezne a szerzői jogi ipar hagyományos formáival. Sőt, az üzleti vállalkozások képesek lennének az új kihíváshoz idomulva új modellekkel előállni. Végző soron egy ilyen végkifejlet a társadalom egésze számára is hasznos volna.²⁴³

Az elutasító érvek egy további klasszikusa szerint *a digitális másodpéldányok gyakorlatilag nulla költséggel előállíthatók*.²⁴⁴ Bármely ilyen feltételezés arra az előfeltevésre épül, hogy a társadalom tagjai a jogvédett tartalmakat ingyen akarják többszörözni. Ezt a véleményt az elmúlt évek tapasztalatai erősen alátámasztják, mégis logikai hibában szenved. Gyakorlati szempontból egy fájl rendkívül gyorsan, elhanyagolható emberi beavatkozás mellett lemásolható, és mindez alapvetően nem kerül semmibe. Másként megfogalmazva: semmi meglepő nincs abban, ha valaki le kíván menteni a számítógépére műveket, amennyiben ez lehetséges. Ez a vágy azonban a jogvédett tartalmak formájától függetlenül megvan az emberekben. Holland kutatók hangsúlyozták, hogy „az információs és kommunikációs technológiákban jártas, képzett fogyasztók a hálózati lehetőségek fejlődésével kombinálva egyre inkább falhoz szorították a szórakoztatóipar hagyományos üzleti modelljeit. A technológiai lehetőségeket és a digitális aréna új alkalmazásait jól ismerő digitális fogyasztók termékekre és szolgáltatásokra vágynak. Olyan igényeket támasztanak, melyeket a hagyományos modelljeinél leragadó szórakoztatóipar nem tudott kielégíteni az elmúlt években”.²⁴⁵ Az analóg és a digitális tartalmak többszörözése közötti különbség a digitalizációs technológiák előretörésének, illetve a társadalmi gondolkodás változásainak köszönhetően megszűnt.

²⁴² „[I]t is, of course, a great mistake to imagine that cheap books are good for the book trade. Actually it is just the other way about. ... Hence the cheaper books become, the less money is spent on books. This is an advantage from the reader's point of view and doesn't hurt trade as a whole, but for the publisher, the compositor, the author, and the bookseller it is a disaster.” Orwell álláspontját idézi: *Milton Friedman: Price Theory*. Fourth printing, Transaction Publishers, New Brunswick, 2008, p. 349.

²⁴³ A kulturális tartalmakhoz való hozzáférés világosan beilleszthető a tájékozódás szabadsága és az oktatáshoz való jog keretei közé, melyeket az Európa Unió Alapjogi Chartája is nevesítve tartalmaz. Lásd: Az Európai Unió Alapjogi Chartája, 2012. október 26., 11. és 14. cikk.

²⁴⁴ *Ellen Franziska Schulze*: Resale of digital content such as music, films or eBooks under European law. *European Intellectual Property Review*, 36. évf. 1. sz., 2014, p. 13; *Calaba*: i. m. (192), p. 7–9, 29; *Jonathan C. Tobin*: Licensing as a Means of Providing Affordability and Accessibility in Digital Markets: Alternatives to a Digital First Sale Doctrine. *Journal of the Patent and Trademark Office Society*, 2011, p. 178–179.

²⁴⁵ „[S]kilful consumers mastering information and communication technology have combined with the development of network capacity to increasingly squeeze the entertainment industry's traditional business model. Digital consumers, wise to technological possibilities and new applications in the digital arena, are now making demands of products and services – demands that the entertainment industry, stuck in its traditional practices, has failed to meet sufficiently over the past few years.” Lásd: *Natali Helberger, Annelies Huygen, Nico van Eijk*: Ups and Downs – Economic and cultural effects of file sharing on music, film and games. *Culture and Science, Economic Affairs and Justice*, February 2009; *Amsterdam Law School Research Paper No. 2012-33*; *Institute for Information Law Research Paper No. 2012-27*, p. 19.

(Eltekintve attól a „néhány perc plusztól”, ami egy analóg anyag első digitalizálásához szükséges.) Végso soron technikailag semmivel sem rejt több veszélyt magában egy digitális műpéldány lemásolása, mint egy analógé.²⁴⁶

Az imént kifejtettek ellenére is világos és jogos észrevétel, hogy *a fizikai hordozón rögzített műpéldányok lényegesen rövidebb idő alatt használódnak el*, mint azok a tartalmak, amelyeket egy merevlemezen vagy a felhőben tárolnak. Elvileg a digitális másolat elpusztíthatatlansága lehetőséget teremt arra, hogy azt végtelen esetben továbbértékesítsék.²⁴⁷ Ez azonban önmagában véve még nem lehet akadálya a digitális jogkimerülés kizárásának. Ahogy arra korábban már történt utalás, a jogkimerülés az elsőként jogszerűen forgalomba helyezett műpéldány bármely és valamennyi jövőbeli továbbadását lefedi. A doktrína működésébe semmi olyan belső korlát nem került beépítésre, amely az esetleges viszonteladások számát meghatározná. Amennyiben a jogosult attól tart, hogy művének a példányait a jövőben bármennyiszer továbbadhatja a mindenkori tulajdonos, akkor egy ennek a helyzetnek megfelelő árazási politikát kell elfogadnia. Amennyiben ez a nézőpont helyes, és léteznek megfelelő „forward-and-delete” technológiák, akkor olyan megoldásokra sem volna szükség, amelyek a digitális fájlok automatikus öregedését biztosítják.

A digitális jogkimerülés hatékony működését összességében két technológiai megoldással biztosítani lehet. Az első egy hatásos „forward-and-delete” megoldás beépítése a digitális másodlagos piacok rendszerébe. A másik az eredetileg jogszerűen értékesített példányok metaadatai között elhelyezett egyedi azonosítószám avagy bármely ezzel egyenértékű vízjel alkalmazása.²⁴⁸ Így a felhasználók kizárólag olyan tartalmakat adhatnának tovább, amelyeket egyedi azonosítót vagy vízjelet használó szolgáltatóktól jogszerűen vásároltak.²⁴⁹

Ebben a rendszerben nem nyílna lehetőség például arra, hogy p2p-rendszereken vagy más jogellenes csatornákon keresztül beszerzett tartalmakkal árasszák el a felhasználók a digitális piactereket.²⁵⁰ Hasonlóképp kizárt volna, hogy a felhasználók CD-lemezeik tartalmát alakítsák át eladható tartalommmá, hiszen e másolatok nem rendelkeznének autentikus azonosítószámmal vagy vízjellel. Másrészt az egyedi azonosítószám vagy vízjel jogkezelési adatként funkcionálna, amelynek szerzői jogi védelmét a világ számos országában biztosítja

²⁴⁶ Vö.: Ruffler: i. m. (188), p. 381; Hoeren: i. m. (224), p. 448; Clemens Appl, Marlene Schmidt: Zweitverwertung gebrauchter Digitalgüter – Die Folgen des UsedSoft-Urteils für Schöpfungen anderer Werkarten. Medien und Recht, 2014. 4. sz., p. 197; Sosnitza: i. m. (224), p. 524–525; Tai: i. m. (230), p. 209–210.

²⁴⁷ A jelen tanulmány kizárólag a láncolatban történő értékesítés esetére fókuszál, figyelmen kívül hagyva azt a nyilvánvalóan jogellenes helyzetet, amikor egy forráspéldányról készített több másolatot adnak el több vevő része.

²⁴⁸ Calaba ezen felül az azonosítószám kötelező központi adatbázisban történő regisztrációját is javasolta. Lásd: Calaba: i. m. (192), p. 30. E szisztéma anyagi fedezetére vonatkozóan azonban a szerző nem fejtette ki véleményét.

²⁴⁹ Jelenleg a ReDigi kizárólag az iTunes-ról vásárolt tartalmak értékesítését teszi lehetővé.

²⁵⁰ Vö.: Joseph Gratz: Digital Book Distribution – The End of the First-Sale Doctrine? Landslide, 2011. május–június, p. 10; Calaba: i. m., (192), p. 28.

a WCT 12. cikke. Ennek következtében az egyedi azonosító vagy vízjel eltávolítása vagy módosítása automatikusan szerzői jogi jogsértést eredményezne.

Amennyiben a műpéldány jogszerű használója el kívánja adni a tartalmat a digitális piactéren, akkor a szolgáltatás nyújtójának hatékonyan biztosítania kell, hogy a tartalom végérvényesen eltávolításra kerül az eladó számítógépéről.²⁵¹ Amennyiben az eladó előzetesen lementette a tartalmat egy külső tárhelyre (például egy pendrive-ra, külső merevlemezre, mp3-lejátszóra), akkor ezért felelősséggel tartozik. Másrészt a szolgáltató „forward-and-delete” technológiájának észlelnie kell az érintett tartalmat, amint a külső adathordozót az eladó ismét csatlakoztatja a számítógépéhez. Ilyenkor fel kell szólítania a felhasználót a tartalom haladéktalan törlésére. Mindezek képesek azt garantálni, hogy a jogszerűen vásárolt, egyedi azonosítóval vagy vízjellel ellátott tartalomból minden és bármely pillanatban csupán egyetlen másolat létezzen.

Mindezekon felül, ahogy arra Berger is utalt,²⁵² szükségesnek mutatkozik, hogy a digitális jogkimerülés jogszabályi szinten kerüljön rögzítésre. A normának nemcsak azt kell előírnia, hogy a tartalom eladója haladéktalanul köteles az értékesített tartalmat törölni, hanem azt is, hogy a jogelv kizárólag a műpéldányok jogszerű vásárlóit oltalmazza.

A fenti modell képes lehet annak a biztosítására, hogy a szerzői jogi jogosultak és a felhasználók érdekei közötti egyensúlyt fenntartva, költséghatékonyan, illetve a kalózmásolatok rendszerbe áramlása nélkül működjenek digitális használatpiacok.²⁵³ E modell garantálja, hogy a műpéldányok első terjesztését követő magatartások ne terjedjenek túl a jogszabályok által a jogkimerülés számára biztosított kereteken. Egyúttal a végfelhasználók számára is garantálják, hogy az általuk jogszerűen megvásárolt tartalmak sorsáról rendelkezzenek. Sőt, e megoldás nem avatkozik be jelentősen, illetve indokolatlanul a felhasználók magánszférájába sem. A szinkronizált adathordozók visszatérő, ám eseti ellenőrzése ésszerű módja annak, hogy a szerzői jogosultak érdekei védelemben részesüljenek.

Az sem tűnik indokolatlan elvárásnak, hogy a „szerzői jogi tudatosságot” („copyright literacy”)²⁵⁴ a digitális jogkimerülés elfogadásával erősítsük. Ebben az esetben ugyanis a felhasználók nem csupán eladnák használaton kívüli digitális tartalmaikat (egyesek talán azt mondanák: tulajdonukat), hanem egyúttal befektetnének a másodlagos piac fejlődésébe is. A szerzői jogra ez esetben inkább a rendszer működését segítő, mint a másodlagos piacot, a kultúrát és a tulajdoni rendszert akadályozó eszközre tekintenének. A jogvédett tartalmak interneten keresztül történő fogyasztását biztosító legális csatornák kezdeti hiánya alapvető szakadékot létesített a társadalom és a jogosultak között. A *peer-to-peer* (p2p-) fájlcsere és 1999-es megjelenése is részben a jogszerű online tartalomfogyasztási modellek hiányának

²⁵¹ Az amerikai jogirodalomban „simultaneous destruction method” névvel is illetett eljárás hatékonyságát Calaba erős kritikával illette. Lásd *Calaba*: i. m. (192), p. 28–29.

²⁵² *Berger*: i. m. (235), p. 201–202.

²⁵³ E három előfeltételt 2002-ben Calaba fogalmazta meg. Vö.: *Calaba*: i. m. (192), p. 26–27.

²⁵⁴ A kifejezés a médiajog fogalomtárából ismert „médiatudatosság” angol megfelelőjéből („media literacy”) került kialakításra.

volt betudható.²⁵⁵ E példán okulva a digitális jogkimerülés elfogadása lehetővé tehetné, hogy a jogellenes csatornáktól a felhasználókat a digitális használtkereskedésekbe csábítsák.²⁵⁶

A fentiekben bemutatott gazdasági, társadalmi és technológiai érveket összeolvasva valós igényként merül fel a digitális jogkimerülés tételének az elfogadása. Bár a WCT releváns közös nyilatkozatának a tartalma első pillantásra egyértelműnek tűnik, egyes vélemények szerint félreértésekre is okot adhat. Ahogy Ruffler fogalmazott: „amit [a közös nyilatkozat] ténylegesen mond, az az, hogy a másolatoknak anyagi hordozón forgalomba hozhatónak kell lenniük, vagyis lehetségesnek kell lennie, hogy azokat anyagi hordozón rögzítsék, és nem azt mondja, hogy eredendően anyagi hordozón kellene őket rögzíteni”.²⁵⁷ Ha Rufflernek igaza volna, akkor csupán az *Infosoc-irányelv* 4. cikk (2) bekezdését kellene oly módon módosítani, hogy az lehetővé tegye a digitális viszonteladást is. Ha inkább a pozitívista felfogás felé hajlunk, akkor magától értetődik, hogy előbb a WCT közös nyilatkozatát kellene módosítani. A jelen tanulmány végül is ez utóbbi opció mellett teszi le a voksát.

4. Konklúzió

A digitális jogkimerülés kérdése csupán az elmúlt néhány évben robbant be a köztudatba, bár közel két évtizede folynak róla az egyeztetések. A témakörrel a tudományos szférán kívül a joggyakorlatnak és a törvényhozásnak is szembesülnie kellett. Habár számtalan tudományos szerző kiállt a jogelv elfogadása mellett, a jelenlegi diskurzus meghatározói egyelőre azok, akik elvetik a *status quo* megváltoztatását. Hasonlóképp, jogalkotási javaslatok landoltak a német Bundestag²⁵⁸ és az Egyesült Államok Kongresszusának²⁵⁹ asztalán, azonban ezek egyike sem lelt támogatásra, sőt, még az érdemi tárgyalásuk is elmaradt. A hagyományos, pozitívista nézőpont szerint bármely ilyen előterjesztés halálra van ítéelve, elsődlegesen a nemzetközi jogforrásokra hivatkozással. Ezért sem meglepő, hogy az EUB egyébként konstruktív értelmezéséről elhíresült *UsedSoft*-döntése vagy az elsőfokú ítélet a *ReDigi*-ügyben számos ellentmondást tartalmaz. Ahogy azonban az utolsó fejezetben világosan utaltunk rá: számos gazdasági, társadalmi és technológiai érv indokolja, hogy új-

²⁵⁵ Helberger, Huygen, van Eijk: i. m. (245), p. 16–24.

²⁵⁶ Ezzel ellentétben lásd: Soma, Kugler: i. m. (240), p. 455–460; Kawabata: i. m. (240), p. 76–77.

²⁵⁷ „[W]hat [the Agreed Statement] actually says is that the copies can be put into circulation as tangible objects. That is, that it must be possible to fix them in a tangible medium, and not that they must already be fixed as tangible objects”. Lásd: Ruffler: i. m. (188), p. 380–381.

²⁵⁸ Vö.: a 74. lábjegyzetben említett jogszabálytervezettel.

²⁵⁹ Vö.: Digital Era Copyright Enhancement Act, H.R. 3048, 105th Congress (1997), Section 3. (<http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c105:H.R.3048>). A javaslat kapcsán lásd: Calaba: i. m. (192), p. 27–28. Consumer, Schools, and Libraries Digital Rights Management Awareness Act of 2003, S.1621, 108th Congress (2003), Section 6. (<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-108s1621is/pdf/BILLS-108s1621is.pdf>); BALANCE Act, H.R. 1066, 108th Cong. (2003), Section 4 (<http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c108:H.R.1066>). Az utóbbi törvényjavaslat vonatkozásában lásd: Long: i. m. (195), p. 1195–1198.

ragondoljuk a nemzetközi jogforrásokat. Nemrég „diplomatikusan” épp erre tett javaslatot Maria A. Pallante, az Egyesült Államok Szerzői Jogi Hivatalának az igazgatója is.²⁶⁰

Ugyancsak tagadhatatlan, hogy egyre több vállalkozás üzemeltet digitális piactereket. Mondhatnánk úgy is, hogy a digitális jogkimerülés *ante portas*, vagyis a kapukat döngeti. Kérdéses persze, hogy a digitális jogkimerülés egyáltalán ellenség-e, és hogy hasonlóképp elbukik-e majd, mint Hannibál, a pun hadvezér, aki kétezer évvel ezelőtt Rómát ostromolta. Kifejezetten érdekes egy másféle párhuzamot is vonni a római–pun háború, illetve a digitális jogkimerülés támogatói és ellenzői között dúló csata között. Hannibál ugyanis hadjáratát számtalan ok mellett erőforrásainak a kimerülése miatt vesztette el.²⁶¹ Hasonlóképp nagy az esélye annak, hogy a digitális jogkimerüléssel kapcsolatos vita egyszer csak elhalkul, ha a változásokban érdekelt szereplők kifogynak a rendelkezésükre álló eszközökből. Egy szegényes szójátékkal élve: kimerülnek a tartalékaik.

Karjala gondolatai kiváló zárszóként szolgálnak. Az amerikai professzor jelezte, hogy „vagy hiszünk abban, hogy a jogkimerülés a digitális világban is megmarad, vagy nem. Ha már nem hiszünk ebben, akkor világosan mondjunk le róla ahelyett, hogy a ‘másolat’ szó értelmét verbális gimnasztika segítségével értelmezzük a többszörözés törvényi fogalmának feltárása érdekében. Éppígy nem szerencsés, ha a ‘másolat’ fogalma arra indítja a mérnököket, hogy indokolatlanul bonyolult vagy mesterséges rendszereket tervezzenek annak érdekében, hogy a zenefájl tulajdonosának a jogát megóvják a fájl eladása érdekében oly módon, hogy a továbbított fájlból nem őriz meg egy másolatot sem az eladó.”²⁶²

²⁶⁰ „[M]ore than a decade [after the publication of the DMCA Section 104 Report], the doctrine of first sale may be difficult to rationalize in the digital context, but Congress nonetheless could choose to review it, much as it considered the issues of renewal registration and termination in 1976. On the one hand, Congress may believe that in a digital marketplace, the copyright owner should control all copies of his work, particularly because digital copies are perfect copies (not dog-eared copies of lesser value) or because in online commerce the migration from the sale of copies to the proffering of licenses has negated the issue. On the other hand, Congress may find that the general principle of first sale has ongoing merit in the digital age and can be adequately policed through technology – for example, through measures that would prevent or destroy duplicative copies. Or, more simply, Congress may not want a copyright law where everything is licensed and nothing is owned.” Lásd: Maria A. Pallante: The Next Great Copyright Act. Columbia Journal of Law & the Arts, 2013, p. 332.

²⁶¹ James Parker: Comparing Strategies of the 2d Punic War: Rome’s Strategic Victory Over the Tactical/Operational Genius, Hannibal Barca, USAWC Strategy Research Project, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, 2001, p. 16. (http://www.iwar.org.uk/military/resources/hannibal/Parker_J_P_01.pdf).

²⁶² „Either we believe in the first-sale doctrine in the digital age or we do not. If we no longer believe in it, we should discard it openly and not through verbal gymnastics interpreting the definition of ‘copy’ for the purposes of the statute’s reproduction right. Nor should our definition of ‘copy’ force systems engineers into unduly intricate or artificial designs simply to protect the right of the owner of a copy of a music file to transfer that file, provided that no copies derived from the transferred file are retained.” Lásd: Dennis S. Karjala: “Copying” and “Piracy” in the Digital Age. Washburn Law Journal, 52. évf., Spring 2013, p. 255.

Dr. Vida Sándor*

FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐ ÉS VÉDJEGY ÜTKÖZÉSE: CASTEL

A földrajzi származásra utaló megjelölés védjegykénti bejegyzését mind a közösségi jog [KVR¹ 7. cikk (1) bekezdés g) pont], mind a magyar jog [Vt. 2. § (2) bekezdés a) pont] tiltja. Ha a földrajzi származásra utaló megjelölést védjegyként mégis bejegyzik, úgy törlésre van lehetőség.

Az alább ismertetendő jogvitában az volt eldöntendő, hogy a bejegyzett közösségi védjegy utal-e a földrajzi származásra vagy sem.

Tényállás

A Castel Frères által benyújtott közösségi védjegybejelentés alapján a CASTEL szót 2 678 167 lajstromszám alatt, a 33. áruosztályba tartozó, alkoholtartalmú italokra (sörök kivételével) 2004. július 1-i elsőbbséggel bejegyezték.

A Fürstlich Castell'sches Domänamt Albrecht Fürst zu Castell-Castell 2007. október 30-án a közösségi védjegy törlését kérte azon az alapon, hogy a CASTELL szó borok vonatkozásában védett földrajzi árujelző Németországban, Franciaországban, Olaszországban, Spanyolországban és Görögországban.

A BPHH törlési tanácsa a kérelmet elutasította.

A földrajzi árujelző jogosultja által benyújtott fellebbezés ugyancsak nem vezetett eredményre. A fellebbezési tanács azt mondta, hogy a szóvégi különbségek (egy „l” betű, illetve két „l” betű) jelentésbeli különbséget eredményeznek (castel = franciául kis kastély, főúri lak – Vida S.), s így a közösség azt nem téveszti össze a németországi Castell bortermő hellyel,² s ennek következtében a CASTEL közösségi védjegy nem is leíró.

Az elutasító határozatot a német jogosult keresettel támadta meg az EU Törvényszékénél.

Az EU Törvényszékének az ítélete³

Az elsőfokú bíróság előtti eljárásban a felperes a német földrajzi árujelző jogosultja, az alperes a BPHH, beavatkozó pedig a francia védjegytulajdonos volt.

* Jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

¹ A Tanács 207/2009/EK rendelete (2009. február 26.) a közösségi védjegyről (kodifikált változat).

² Castell bortermelésről ismert község Bajorországban, ahol minden ősszel bortúrnapot (Weinwandertag) is rendeznek.

³ T-320/10, 2013. szeptember 13.

A beavatkozó a kereset elutasítását kérte elsődlegesen azon az alapon, hogy a támadott határozat jogsértő, az a joggal való visszaélést jelenti, mivel a felperes a CASTEL szó védjegykénti bejegyzését a Német Szabadalmi és Védjegyhivatalnál csupán a BPHH előtt folyamatban lévő törlési eljárás alatt kérelmezte.

A Törvényszék az igazgatási eljárás irataiból azt állapította meg, hogy a beavatkozó a fellebbezési tanács előtt ilyen kifogást nem terjesztett elő, holott a CASTEL szó védjegyként történő bejegyzése iránti kérelmet két hónappal a fellebbezési tanács döntése előtt terjesztették elő, így ez a kifogás eljárási okokból elutasítandó (ítélet, 17. pont).

A felperes ezzel szemben azzal kívánta kérelmét alátámasztani, hogy a „castel” szót a (francia) köznyelvben állandóan és szokásosan használják, s így az a KVR 7. cikkének (1) bekezdés d) pontja alapján védjegykénti bejegyzésre alkalmatlan. A Törvényszék e vonatkozásban szintén azt állapította meg, hogy ilyen előadás a fellebbezési tanács előtt nem történt, ezért a bírósági eljárásban ez a körülmény sem vizsgálható (elsőfokú ítélet, 23. pont). A törlési eljárásban a kérelmező feladatát képezi az érvénytelenségi okok bizonyítása, az ilyen bizonyításnak pedig az igazgatási eljárásban, nem pedig a bírósági eljárásban van helye (ítélet, 28. pont).

A Törvényszék további eljárásjogi állásfoglalása a felperes által a BPHH-hoz benyújtott okiratokra történő általános hivatkozásra vonatkozott. Ezeket figyelmen kívül hagyta, s azt mondta, hogy nem a bíróság feladata (it is not for the Court), hogy a felek által értékelés nélkül benyújtott iratokat elemezze (ítélet, 34. pont).

Az ügy érdemében a Törvényszék abból indult ki, hogy a felperes keresetét hat szempontra alapítja (ítélet, 37. pont).

Nevezetesen elsődlegesen azt állította, hogy a fellebbezési tanács tévedett, amikor azt állapította meg, hogy a támadott védjegy a bejegyzett áruk vonatkozásában nem leíró (ítélet, 38. pont).

A KVR 7. cikk (1) bekezdés c) pontja szerint nem részesülhet védjegyjelölésben a megjelölés, ha kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket a forgalomban az áru vagy a szolgáltatás fajtája, minősége, mennyisége, rendeltetése, értéke, földrajzi származása, előállítási vagy teljesítési ideje, illetve egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak. Ezenfelül a (2) bekezdés úgy rendelkezik, hogy az (1) bekezdést akkor is alkalmazni kell, ha a kizáró ok csak a Közösség egy részében áll fenn (ítélet, 39. pont).

Ezeket a leíró megjelöléseket úgy tekintik, mint amelyek alkalmatlanok arra, hogy teljesítsék a védjegy alapvető funkcióját, nevezetesen, hogy az áruk vagy szolgáltatások kereskedelmi eredetét azonosítsák, vagyis lehetővé tegyék a fogyasztó számára, aki az árut megvásárolta vagy a szolgáltatást igénybe vette, hogy pozitív tapasztalatai alapján ezt megismételje, vagy, ha tapasztalatai negatívak, akkor azt mellőzze (vö. Wrigley C-191/01 ügy, 30. pont, valamint PASSIONATELY SWISS T-377/09 ügy, 27. pont – jelen ítélet, 40. pont).

Ebből a nézőpontból tehát azok a megjelölések, amelyeket a KVR 7. cikk (1) bekezdés c) pontja említ, olyanok, amelyek a fogyasztó oldaláról nézve azt szolgálják, hogy azokkal

az árukat vagy szolgáltatásokat közvetlenül megjelölik vagy azok jellemzőit jelölik, nevezetesen amelyek vonatkozásában a védjegykénti bejegyzést kérik (vö. Procter & Gamble C-383/99 ügy, 39. pont, valamint PASSIONATELY SWISS-ügy, 27. pont – jelen ítélet, 41. pont).

Az előzőekből következik, hogy a KVR 7. cikk (1) bekezdés c) pontja szerinti tilalom akkor érvényesül, ha egy kellően közvetlen és konkrét kapcsolat (specific link) áll fenn a megjelölés és az áruk vagy a szolgáltatások között, amely lehetővé teszi a közönség számára, hogy ezt további mérlegelés nélkül azonnal észlelje, mint amely az árukat vagy szolgáltatásokat leírja vagy azok valamely jellemzőjét meghatározza (ítélet, 42. pont).

Pontosabban: a megjelölések, amelyek az olyan áruk földrajzi eredetének a meghatározására szolgálnak, amelyek vonatkozásában a védjegy bejegyzését kérik, különösen a földrajzi nevek szabad hozzáféréseinek a biztosítása, közérdekből kívánatos, mégpedig nem utolsósorban azért, mert a vonatkozó áruk csoportja tekintetében a megjelölés a minőségre vagy egyéb jellemzőkre utalhat, s ezáltal a fogyasztók ízlését is befolyásolhatja, például olyan gondolatársítást hozhat létre az adott hellyel kapcsolatban, ami kedvező fogyasztói választ válthat ki (vö. analógiaként Chiemsee C-108/97 és 109/97 ügy, 26. pont; OLDENBURGER T-295/01 ügy, 30. pont, PASSIONATELY SWISS-ügy 29. pont – jelen ítélet, 43. pont).

Ezenfelül először is az olyan földrajzi név védjegyként történő bejegyzése, amely a vonatkozó árucsoport tekintetében különleges földrajzi helyre utal, s amely az érintett vásárlói körök tudatában gondolatilag összekapcsolódik, ez okból kizárt. Másodszor azért is kizárt, mert az olyan földrajzi megjelöléseknek, amelyek alkalmasak arra, hogy a vállalatok áruik megjelölésére használhassák azokat, valamennyi érdekelt vállalat számára hozzáférhetőnek kell lenniük (vö. Chiemsee-ügy, 29. pont, OLDENBURGER-ügy 31. pont; CLOPPENBURG T-379/03 ügy, 34. pont – jelen ítélet, 44. pont).

Mindennek ellenére a KVR 7. cikk (1) bekezdés c) pontja nem zárja ki elvileg az olyan földrajzi nevek védjegyként történő bejegyzését, amelyek az érdekelt fogyasztók körében ismeretlenek – vagy legalábbis mint földrajzi eredetre utaló megjelölések ismeretlenek – minthogy nem valószínű, hogy az érdekelt személyek azt hiszik, hogy a vonatkozó árucsoportok onnan származnak vagy hogy ott állították elő azokat (vö. analógiaként Chiemsee-ügy, 33. pont, CLOPPENBURG-ügy, 36. pont – jelen ítélet, 45. pont).

Következésképpen annak megállapítása során, hogy a megjelölés az érdekelt személyek körében a vonatkozó termék földrajzi származását jelöli, tisztázandó, vajon a szóban forgó földrajzi név az érdekelt fogyasztói kör ismeretei szerint a vonatkozó árukat gyakorlatilag összekapcsolja-e azzal, vagy ésszerű arra következtetni, hogy ez a gondolati kapcsolat a jövőben bekövetkezhetsen (vö. analógiaként Chiemsee-ügy, 31. pont). Ennek érdekében tisztázandó, hogy az ilyen személyek milyen mértékben ismerik (degree of familiarity) ezt a nevet, illetve kapcsolják azt gondolatilag a szóban forgó hely jellegzetességeként a vonatkozó áruk csoportjához (Chiemsee-ügy, 32. pont – jelen ítélet, 46. pont).

Ami pedig a szóvédjegyeket illeti, még azt is meg kell jegyezni, hogy a védjegyként bejelentett megjelölés, valamint a fogyasztók által a szóban forgó áruk vagy szolgáltatások megjelölésére használt bármely észrevehető különbség alkalmas arra, hogy megkülönböztető jelleget biztosítson az adott szónak, és hogy az védjegyként lajstromozható legyen (Procter and Gamble-ügy, 40. pont – jelen ítélet, 47. pont).

Továbbá, a KVR 7. cikk (1) bekezdés c) pontja alkalmazásánál elegendő, ha a bejelentett szó legalább egyetlen értelme a termékek vagy szolgáltatások jellemzőire utal (vö. Wrigley-ügy, 32. pont, HOMEZONE-ügy T-344/07, 21. pont – jelen ítélet, 48. pont).

Végül arra is figyelemmel kell lenni, hogy a védjegy leíró jellege egyrésztől másként is megállapítható az olyan termékekre vagy szolgáltatásokra történő hivatkozásokkal, mint amelyekre a megjelölést bejegyezték, másrésztől az érdekelt közönség észlelése is mérlegelési szempont (OLDENBURGER-ügy, 34. pont, CLOPPENBURG-ügy, 37. pont – jelen ítélet, 49. pont).

A felperes keresetlevelében hivatkozott első szempont az előzőekben hivatkozott joggyakorlat alapján vizsgálendő (elsőfokú ítélet, 50. pont).

A releváns közönség meghatározása

A vitatott védjegy által fedett áruk „alkoholtartalmú italok”. Ezek mindennapi fogyasztási cikkek, a releváns fogyasztói kör tehát az egész lakosság (general public – ítélet, 51. pont).

Az eljárás tárgyát képező földrajzi árujelzővel kapcsolatban a fellebbezési tanács azt állapította meg, hogy az érdekelt fogyasztói kör vonatkozásában a német az irányadó, s így annak ismeretei tekintetében leginkább a Német Szabadalmi és Védjegyhivatal van abban a helyzetben, hogy a releváns tényeket és a korábbi földrajzi megjelöléssel kapcsolatos releváns fogyasztói észleléseket értékelje (ítélet, 52. pont).

A vitatott védjegy észlelése az érintett közönség által

Az alperes BPHH álláspontja szerint csak a híres földrajzi árujelzők vagy az olyanok, amelyek az érintett áruk vonatkozásában ismertek vannak kizárva a közösségi védjegyként történő lajstromozásából. A felperes e feltételek meglétét egyik vonatkozásban sem bizonyította (ítélet, 54. pont).

Tény, hogy a vitatott „castel” szó a francia nyelvben használatos, az olaszban pedig a „castello” szó, s azt a régi spanyol nyelvben is használták. A német, valamint a görög nyelvben ez a szó ismeretlen (ítélet, 57. pont).

Ugyanakkor a bilaterális egyezményekben, amelyeket Németország kötött Franciaországgal, Görögországgal, Olaszországgal és Spanyolországgal, a Castell szó szerepel mint borok földrajzi árujelzője, amely a „Castell” község körüli borvidék megjelölésére szolgál Bajorország Frankföld Régiójában (ítélet, 58. pont).

A beavatkozó ezzel szemben arra hivatkozott, hogy a bilaterális egyezmények már nem alkalmazandók, figyelemmel a földrajzi árujelzők és eredetmegjelölések tárgyában kötött európai egyezményekre (ítélet, 59. pont).

Ezzel szemben a felperes arra emlékeztetett, hogy a fellebbezési tanács – a Német Szabadalmi és Védjegyhivatal megállapításai alapján – azt mondta, hogy a „Castell” szót az érintett közönség mint a borok eredetére utaló megjelölést fogja fel még akkor is, ha az nem híres, s ezért a BPHH nem állíthatja, hogy a Castell helységnév ismeretlen (ítélet, 60. pont).

Szemben a BPHH állításával ezért arra a következtetésre kell jutni, hogy a „Castell” szó olyan helységet jelent, amelyet az érintett fogyasztók mint bortermelő helyet kellőképpen ismernek (ítélet, 63. pont).

A fellebbezési tanács ugyanakkor arra az álláspontra helyezkedett, hogy a vitatott védjegy különbözik a szóban forgó földrajzi megjelöléstől, mert annak végződése egy és nem két „l” betű (ítélet, 64. pont).

A Törvényszék álláspontja szerint azonban ez a különbség nem elegendő ahhoz, hogy ellensúlyozza a két megjelölés közötti hasonlóságot. A minimális írásbeli különbség az érintett közönség szempontjából nem jelent észrevehető különbséget a vitatott védjegy és a bortermelő Castell község neve között, amely utóbbi a szóban forgó áruk eredetére utal. Következésképpen a 47. pontban hivatkozott joggyakorlat értelmében a feltárt különbség nem biztosít kellő mértékű távolságot (does not create an impression sufficiently far) a szóban forgó földrajzi árujelzőtől (ítélet, 70. pont).

A vitatott védjegy ezenfelül nem tartalmaz olyan szóbeli vagy ábrás többletelemet, amely alkalmas lehetne a hasonlóság enyhítésére (ítélet, 71. pont).

Ezeket a megállapításokat az sem erősíti, hogy a támadott védjegynek és a korábbi földrajzi árujelzőnek más értelme van, ami a BPHH szerint észrevehető különbséget jelent a kettő között (ítélet, 72. pont).

Igaz, amint azt a fellebbezési tanács mondja, a „castel” szó vagy annak más nyelvbe átvett változata a borszakmában elterjedt. Mindazonáltal a borüzletek polcain vagy az éttermek borlapjain ez a megjelölés nem egymagában jelenik meg, hanem más megjelölésekkel együtt. Ezek különösen családnevek, amelyek a kastély (castle) tulajdonosát vagy az előbbinek a földrajzi helyét jelölik. Hasonlóképpen, az érintett közönség nincs hozzászokva, hogy a „kastély” (castle) szóval vagy annak fordításával találkozzék mint borok megjelölésével. Ennek megfelelően az a körülmény, hogy a „castle” szó más szavakkal együtt gyakran előfordul a borszakmában, az érintett védjegynek a közönség által történő észlelése tekintetében csekély szerepet játszik. Ennek megfelelően – és ellentétben azzal, amint azt a BPHH, valamint a beavatkozó állítja – az érintett közönség a vitatott védjegyet, amely a borcímkén szerepel nem csupán a „kastély” (castel) szóként fogja értelmezni, hanem azt mint a korábbi földrajzi árujelzőt, illetve földrajzi származásra utaló megjelölést fogja fel (ítélet, 73. pont).

Ezen túlmenően az a tény, hogy az érintett közönség a „castel” szó alatt kastélyt is fog érteni, ugyancsak nem képes az előző megállapítások súlyán változtatni. Arra a minimális írásbeli különbségre tekintettel, amely a korábbi földrajzi megjelölés és a vitatott védjegy között fennáll, valamint arra, hogy semmi egyéb különbség nincs közöttük, az érdekelt közönség a vitatott védjegyet mint a Castell bortermő helyet is felfoghatja. Amint az a 48. pontban már említésre került, egy szó leíró jellegének megállapítása alkalmával elegendő, ha annak egyik lehetséges értelme a vonatkozó termékek vagy szolgáltatások jellemzőjére utal (ítélet, 74. pont).

Ezek a megállapítások a fellebbezési tanács által hivatkozott CASTELLANI-ügyben (T-149/06) hozott ítélet alapján sem vitathatók. Ezen ítélet 58. pontjában ugyanis a Törvényszék úgy ítélte meg, hogy az összetéveszthetőség megállapítása alkalmával figyelembe vendő, hogy amikor a német fogyasztó bort vásárol, hozzászokott ahhoz, hogy nagyszámú olyan védjegyet lásson, amely úgy kezdődik, hogy „Schloss”, „castello”, „château”, „castel” vagy „castle”. Mindazonáltal az a tény, hogy az érdekelt közönség a „castle” szót „castel” szóként értelmezheti, az olyan védjegyek esetén, amelyek ezzel a szóval kezdődnek, nem akadályozhatja meg az érintett közönséget abban, hogy ezt a szót gondolatilag a földrajzi névhez társítsa, asszociálja, különösen akkor, ha ez a szó önmagában szerepel, mint a jelen esetben is (ítélet, 75. pont).

Az előzőekben mondottak fényében arra a következtetésre kell jutni, ellentétben a BPHH és a beavatkozó állításával, hogy a vitatott védjegyet az érintett vásárlóközönség a vonatkozó áruk tekintetében úgy fogja észlelni, mint amely a Castell földrajzi névre utal, amelyet a korábbi földrajzi árujelző véd. Figyelemmel a földrajzi név és árujelző, valamint a vitatott védjegy közötti hasonlóságra, az utóbbiban szereplő „castel” szót, szemben a BPHH álláspontjával, a közönség nem szuggesztív vagy fantáziaszóként fogja fel, hanem mint egy németországi, pontosabban frankföldi bortermelő hely nevét, amelyet a német közönség mint olyan földrajzi helyet ismer, ahol bort termelnek (ítélet, 76. pont).

Ilyen körülmények között azt kell mondani, hogy szemben a BPHH érveivel, az érintett közönség tudomással bír a szóban forgó földrajzi árujelzőről, valamint a németországi Castell bortermelő hely létéről, s ha a CASTEL védjeggyel ellátott termékekkel találkozik, nyomban és minden további mérlegelés nélkül arra fog gondolni, hogy olyan bort lát, amely erről a bortermelő helyről származik (ítélet, 77. pont).

Minthogy pedig a fentiek szerint a Törvényszék a vitatott védjegyről azt állapította meg, hogy az leíró, a BPHH fellebbezési tanácsának a határozatát meg kellett semmisíteni (rendelkező rész és ítélet, 82. pont)

Az ítélet ellen a beavatkozó (védjegyjogosult) fellebbezést nyújtott be.

Az EU Bíróságának végzése⁴

A másodfokon eljáró EU Bíróság 2015. április 30-án hozott végzésével elutasította a fellebbezést. Az indokolás szerint olyan esetben, ha a fellebbezés nyilvánvalóan alaptalan, a főtanácsos meghallgatását követően a Bíróság végzéssel utasítja el a fellebbezést (végzés, 23. pont).

A Castel Frères védjegyjogosult (beavatkozó) fellebbezésében először is arra hivatkozott – mondja a végzés –, hogy a Törvényszék ítéletének 17. pontjában eltorzította a tényállást annak megállapításával, hogy az ellenfél védjegybejelentésének tényét a fellebbezési tanács határozatának meghozatala előtt két hónappal korábban már ismerte (végzés, 38. pont).

E vonatkozásban a Bíróság megjegyzi, hogy a Törvényszék semmiféle ilyen következtetést nem vont le, minthogy a támadott ítélet 18. pontjában azt mondta, hogy még ha ez, a védjegytulajdonos által hivatkozott körülmény valós is, annak az adott ügy eldöntése szempontjából semmiféle jelentősége nincs (végzés, 39. pont).

A fellebbezőnek az az előadása, hogy a törlés kérelmezője nem bizonyította érdekeltségét, ugyancsak alaptalan, mivel az abszolút lajstromozási akadály fennállására alapított törlési kérelemnél ez nem szükséges, figyelemmel az eljárás közérdekű jellegére (végzés, 41. pont).

Másodszor, a KVR (régi, 2004. évi szöveg – Vida S.) 55. cikk (1) bekezdésének *a*) pontja együtt értelmezve az 51. cikk (1) bekezdés *a*) pontjával világosan jelzi, hogy az igazgatási eljárás célja többek között, hogy lehetővé tegye a BPHH által bejegyzett védjegy érvényességének felülvizsgálatát és ha szükséges, úgy az eltérő állásfoglalást, amelyre eredetileg a BPHH saját kezdeményezése alapján kerülhetett volna sor a 38. cikk (1) bekezdés alapján (vö. Donaldson kontra ultra air-ítélet C-450/13, 40. pont⁵ – jelen végzés, 42. pont).

Ennek megfelelően a KVR 7. cikk (1) bekezdésének *b*) és *c*) pontjából, valamint az 55. cikk (1) bekezdésének *a*) pontjából kiolvasható közérdekre tekintettel a törlési kérelem benyújtójának korábbi magatartása nem befolyásolhatja a törlési kérelem elbírálását (vö. Donaldson kontra ultra air-ítélet, 41. pont⁶ – jelen végzés, 43. pont).

⁴ C-622/13 ügyszám.

⁵ A szöveg:

... miként arra a Törvényszék is rámutatott, a KVR 52. cikke (1) bekezdésének *a*) pontjával összefüggésben értelmezett 56. cikke (1) bekezdésének *a*) pontjában foglalt közigazgatási eljárásnak különösen az a célja, hogy lehetővé tegye a BPHH számára, hogy újból megvizsgálja a védjegy lajstromozás érvényességét, és olyan álláspontot foglaljon el, amelyet adott esetben a KVR 37. cikkének (1) bekezdése alapján hivatalból el kellett volna foglalnia.

⁶ A szöveg:

... mivel a KVR 7. cikke (1) bekezdésének *b*) és *c*) pontja, valamint 56. cikke (1) bekezdésének *a*) pontja mögött meghúzódó közérdek védelméről van szó, a Törvényszék ebből azt a következtetést vonta le, hogy a BPHH feladata annak értékelése, hogy a vizsgálat alá vont védjegy az oltalomképességére vonatkozó szabályokra tekintettel leíró jellegű-e, illetve híján van-e a megkülönböztetőképességnek, ennek során pedig a törlés iránti kérelem benyújtójának indokai vagy korábbi magatartása nem befolyásolhatják e feladatkörének terjedelmét.

Minthogy a BPHH által a 7. cikk (1) bekezdés *b)* és *c)* pontja, valamint az 55. cikk (1) bekezdés *a)* pontja alapján történő értékelésnek egyedüli szempontja a közérdek, a kérelmező lehetséges vagy tényleges gazdasági érdekei nem relevánsak az ügy elbírálásánál, következetesképpen a törlés kérelmezője részéről nem lehet szó a joggal való visszaélésről (vö. Donaldson kontra ultra air-ítélet, 42. pont⁷ – jelen végzés, 44. pont).

A fentiekre tekintettel az a körülmény, hogy a törlés kérelmezője a szóban forgó védjegyet utóbb maga is bejelentette, nem tekinthető joggal való visszaélésnek (vö. Donaldson kontra ultra air-ítélet, 43. pont⁸ – jelen végzés, 45. pont).

Ezenfelül meg kell állapítani, hogy a KVR nem tiltja, hogy a törlési eljárás kérelmezője maga is használja a védjegyet miután annak érvénytelenségét megállapították. Az 51. cikk (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy ha abszolút lajstromozási akadály áll fenn, a védjegy érvénytelenségét viszontkereset alapján is meg lehet állapítani, ami feltételezi, hogy a bitorlási per alperesének kérelme alapján az érvénytelenség megállapítható abban az esetben is, ha a szóban forgó védjegyet saját maga használta, és azt a jövőben is használni tervezi (vö. Donaldson kontra ultra air-ítélet, 44. pont⁹ – jelen végzés, 46. pont).

Továbbá, az érvénytelenség megállapítására irányuló kérelemnek a joggal való visszaélésre való hivatkozással történő elutasítása kizárná a KVR 7. cikk (1) bekezdése *b)* és *c)* pontja által kitűzött célok megvalósítását. Az ilyen elutasítás nem tenné lehetővé a védjegy bejegyzésének az abszolút lajstromozást gátló ok alapján történő újbóli értékelését (vö. Donaldson kontra ultra air-ítélet, 45. pont¹⁰ – jelen végzés, 47. pont).

⁷ A szöveg:

Minthogy a BPHH az értékelést kizárólag a KVR 7. cikke (1) bekezdésének *b)* és *c)* pontja, valamint 56. cikke (1) bekezdésének *a)* pontja mögött meghúzódó közérdekre figyelemmel végezheti, a törlés iránti kérelem benyújtója által érvényesíteni kívánt esetleges vagy tényleges gazdasági érdekek nincs jelentősége, és ennél fogva a törlés iránti kérelem benyújtója részéről nem lehet „joggal való visszaélésről” beszélni, amint azt a Törvényszék helyesen megállapította.

⁸ A szöveg:

... az a körülmény, miszerint a törlést kérelmező esetleg azzal a céllal nyújtja be a kérelmét, hogy a későbbiekben saját áruin feltüntethesse a szóban forgó megjelölést, semmi esetre sem tekinthető joggal való visszaélésnek, miként azt a Törvényszék megállapította. Ugyanis a KVR 7. cikke (1) bekezdésének *c)* pontja által védelmezni kívánt közérdek éppen az említett megjelölés rendelkezésre állásával és szabad használatával kapcsolatos.

⁹ A szöveg:

... hangsúlyozni kell, hogy a törlést kérelmező azon szándékát, hogy a szóban forgó védjegyet annak törlését követően használni akarja, a KVR nem tiltja. Ugyanis, a KVR 52. cikkének (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy feltétlen kizáró okok fennállása miatt a közösségi védjegyet védjegybitorlási perben előterjesztett viszontkereset alapján is törölni lehet, ami azt feltételezi, hogy a védjegybitorlási per alperese akkor is eredményesen kérheti a törlést, ha a kérdéses védjegyet használta, és a továbbiakban is szeretné használni.

¹⁰ A szöveg:

...a törlés iránti kérelem „joggal való visszaélés” miatt történő elutasításának ténye ellentétes lenne a KVR 7. cikk (1) bekezdésének *b)* és *c)* pontja által kitűzött célok megvalósításával. Ugyanis az ilyen elutasítás akadályát képezné a védjegy ortalomképeség szempontjából vett vizsgálatának, illetve annak a vizsgálatnak, hogy nem állt-e fenn a lajstromozást feltétlen kizáró ok.

Következik az előzőekből, hogy a Törvényszék nem tévedett, amikor ítéletének 18. pontjában megállapította, hogy a joggal való visszaélés nem játszik szerepet az érvénytelenség megállapítása iránti eljárásban (végzés, 48. pont).

A felek érvei

A védjegyjogosult fellebbezésének második pontjában arra hivatkozik, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a KVR 7. cikk (1) bekezdésének c) pontját, amikor a vitatott védjegyet leírónak találta (végzés, 51. pont).

Álláspontjának alátámasztására hivatkozott a Technopol-ügyben hozott ítéletre (C-51/10¹¹ – jelen végzés, 52. pont).

A fellebbezés szerint a „castel” szó nem földrajzi név, s nem is utalás a termék valamely jellemzőjére. Ezzel szemben a Castell földrajzi megjelölés, amely viszont közérdekből nem élvezhet védjegyjogi oltalmat (végzés, 53. pont).

A fellebbezés szerint a Törvényszék ítéletének 58–59. pontjában hivatkozott bilaterális szerződéseket az idő felülírta, így a „Castell” szó az európai jog alapján nem élvez védelmet (végzés, 54. pont).

A fellebbezés szerint az EU Bírósága által a hasonló védjegyek összetéveszthetősége tárgyában kialakított joggyakorlat a különböző elemekből összetett védjegyeket tartja szem előtt, így nem alkalmazható borok földrajzi eredetére utaló szavak (= egyetlen szó – Vida S.) esetében (végzés, 55. pont).

Arra is hivatkozik a fellebbezés, hogy a KVR 7. cikk (1) bekezdésének j) pontja kizárja a közösségi védjegyként történő lajstromozásból a borok földrajzi származására utaló árujelzőket, ha azok alkalmasak a fogyasztók megtévesztésére. E rendelkezéssel ellentétes a 7. cikk (1) bekezdése c) pontja szerinti lajstromozási akadálnak a hasonló védjegyekre történő kiterjesztése (végzés, 56. pont).

A BPHH csatlakozik a védjegyjogosult fellebbezéséhez, mondván, hogy a Törvényszék a lajstromozási akadály értékelésénél irreleváns elemeket is figyelembe vett (végzés, 57. pont).

A BPHH abban a vonatkozásban is csatlakozik a fellebbezéshez, hogy a CASTELL földrajzi megjelölés leíró jellege nem változtatja a „castel” szót leíró megjelöléssé, kivéve ha bizonyítható, hogy a közönség az utóbbit is mint a termék földrajzi származására utalót fogja fel (végzés, 58. pont).

¹¹ Vö.: Vida Sándor: Számjegyekből álló védjegy megkülönböztethetőségének a hiánya – az EU Bíróságának ítélete. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 8. (118.) évf. 6. sz. 2013. december, p. 138.

A BPHH szerint a Törvényszék hivatkozott ugyan a Procter and Gamble-ügyben (C-383/99) hozott ítéletre,¹² azonban nem elemezte, hogy észrevehető különbség van-e a vitatott és a köznyelvben használatos megjelölés között (végzés, 59. pont).

A BPHH szerint a Törvényszék pontatlanul (incorrect) vizsgálta, illetve nem elemezte, vajon a fogyasztó mint földrajzi megjelölést fogja-e fel a vitatott megjelölést, vagy pedig hogy a fogyasztó tudatában van-e annak, hogy az nem földrajzi megjelölés (végzés, 60. pont).

Ez a hiba a BPHH szerint a Törvényszék ítélete 74. pontjában is megismétlődik, mivel az ítélet nem említi, hogy a fogyasztó miként értelmezi a vitatott megjelölést (végzés, 61. pont).

Csatlakozik a BPHH a végjegy jogosult azon álláspontjához is, hogy az ügy elbírálása alkalmával a KVR 7. cikk (1) bekezdésének j) pontját is figyelembe kell venni (végzés, 62. pont).

A Bíróság megállapításai

Előjáróban célszerű megállapítani, hogy annak a vizsgálata, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta-e a jogot a védjegy megkülönböztetőképességének értékelésénél, olyan jogkérdés, amelynek elbírálása az EU Bíróságának hatáskörébe tartozik (végzés, 64. pont).

Minthogy a Törvényszéknek az volt az álláspontja, hogy a „castel” szó, amelyet közösségi védjegyként lajstromoztak, leíró, a Bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy az első fokon eljáró bíróság a 78. cikk (1) bekezdése c) pontját tévesen alkalmazta-e (végzés, 65. pont).

E vonatkozásban ki kell emelni, hogy a Törvényszék a fellebbezés tárgyát képező ítélet 39–49. pontjában áttekintette a joggyakorlatot (végzés, 66. pont).

Különösen ami a szóvédjegyeket illeti, a fellebbezés tárgyát képező ítélet 47. pontjában a Törvényszék azt állapította meg, hogy az érintett fogyasztók tekintetében nincs olyan észrevehető különbség a közösségi védjegyként lajstromozásra bejelentett szó és az ezzel megjelölt szolgáltatások vagy azok lényeges jellemzői vonatkozásában, amely alkalmas lenne arra, hogy annak olyan megkülönböztető jelleget biztosítson, ami lehetővé tenné, hogy azt védjegyként lajstromozzák (vö. a Procter and Gamble-ügyben hozott ítélet, 40. pont¹³ – jelen végzés, 67. pont).

E joggyakorlat fényében határozta meg a Törvényszék a támadott ítélet 51–52. pontjában az érdekelt közönséget, és értékelte az ítélet 53–57. pontjában a vitatott védjegyek a közönség által történő észlelését (végzés, 68. pont).

Célszerű először azt megjegyezni, hogy a fellebbezés arra hivatkozik, hogy a Törvényszék által hivatkozott joggyakorlat a több elemből összetett védjegyekre vonatkozik (végzés, 69. pont).

¹² Ez a BABY DRY-ügyben hozott ítélet. Vö. dr. Vida Sándor: Az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlata II. Miskolc, 2010, p. 14.

¹³ Vida: i. m. (12), p. 15.

A több elemből összetett védjegyek vonatkozásában a Bíróság állandó gyakorlata szerint ahhoz, hogy az ilyen védjegy a KVR 7. cikk (1) bekezdés c) pontja alapján leírónak tekintendő legyen, nem elegendő, hogy a védjegy minden elemét leírónak találják, magának az összetett szónak is leírónak kell lennie (vö. Koninklijke C-363/99 ügy, 96. pont;¹⁴ Campina Melkunie C-265/00 ügy, 37. pont;¹⁵ Celltech C-273/05 ügy, 76. pont¹⁶ – jelen végzés, 70. pont).

Bár a leíró elemek kombinációja azon termékek vagy szolgáltatások vonatkozásában, amelyekre az oltalmat igénylik, a KVR 7. cikk (1) bekezdésének c) pontja alkalmazásában a főszabály szerint leírónak tekintendő, a Bíróság ehhez hozzátette, hogy az ilyen kombináció nélkülözheti a leíró jelleget, ha olyan benyomást kelt, amely kellőképpen távol áll attól, amit a szóelemek kombinációja eredményezne (vö. Koninklijk 99. pont;¹⁷ Campina Melkunie, 40. pont;¹⁸ Celltech, 78. pont¹⁹ – jelen végzés, 71. pont).

Ugyanakkor a fellebbező nem bizonyította, hogy más jogi elbírálás volna irányadó, mint az összetett védjegyek leíró jellege vonatkozásában követett gyakorlat, nevezetesen, amikor egyetlen szóból álló védjegy leíró jellege értékelendő (végzés, 72. pont).

Ami a BPHH-t illeti, bár nem vonja kétségbe az elsőfokú ítélet 47. pontjában hivatkozott joggyakorlatot, azért bírálja a Törvényszék, hogy a szóban forgó megjelölés vonatkozásában az érdekelt fogyasztók észlelését nem vizsgálta a joggyakorlatnak megfelelően (végzés, 73. pont).

Ezért másodlagosan az vizsgálendő, hogy a Törvényszék a megjelölésnek az érdekelt fogyasztók által történő észlelését kellőképpen elemezte-e (végzés, 74. pont).

¹⁴ Ez a Postkantoor-ügy vö. *Vida*: i. m. (12), p. 24.

¹⁵ A szöveg:

Ha a védjegy neologizmus (új nyelvi képződmény), amely különböző elemek kombinációjából áll, akkor ahhoz, hogy a védjegyirányelv 3. cikk (1) bekezdés c) pontja alapján leírónak tekintendő legyen, nem elegendő, hogy egyes alkotóelemei leíróak, magának az egész megjelölésnek is leírónak kell lennie.

¹⁶ A szöveg:

...Ahhoz, hogy egy védjegyet, amely a bejelentett védjegyhez hasonlóan több elem kombinációjából eredő szóból áll, leíró jellegűnek lehessen tekinteni a KVR 7. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében, nem elegendő, hogy valamennyi elem tekintetében megállapítást nyerjen az esetleges leíró jelleg. Ezt a leíró jelleget magára az egész szóra is meg kell állapítani [védjegyirányelv 3. cikke (1) bekezdésének c) pontja, lásd a fent hivatkozott Koninklijke KPN Nederland-ügyben hozott ítélet 96. pontját, a fent hivatkozott Campina Melkunie-ügyben hozott ítélet 96. pontját].

¹⁷ *Vida*: i. m. (12), p. 24.

¹⁸ A szöveg:

Az olyan szókombináció, amely olyan benyomást kelt, amely kellőképpen távol áll attól, amit az egyes elemek összetétele eredményez, a védjegyirányelv 3. cikk (1) bekezdésének c) pontja alapján lehet nem leíró. Szóvédjegy esetén, amelyet mind hallás, mind látás céljára terveznek, ennek a követelménynek mind fonetikai, mind vizuális vonatkozásban teljesülnie kell.

¹⁹ A szöveg:

... lehetséges azonban, hogy az ilyen kombináció nem leíró jellegű ugyanezen rendelkezés értelmében, amennyiben az az említett alkotóelemek egyszerű összevonása által keltett benyomástól kellőképpen távoli benyomást kelt (lásd a fent hivatkozott Koninklijke KPN Nederland-ügyben hozott ítélet 99. pontját és a Campina Melkunie-ügyben hozott ítélet 40. pontját).

Ebben a vonatkozásban a megfellebbezett ítélet megállapításaiból következik, hogy az a 74–76. pontban az érdekelt közönség észlelése tekintetében megállapította, hogy „figyelemmel a 'castel' és a 'Castell' szó hasonlóságára, a közönség az utóbbit mint egy németországi, pontosabban frankföldi bortermelő hely nevét fogja fel, amelyet a német közönség mint egy olyan földrajzi helyre vonatkozó utalást ismer, ahol ezeket a borokat termelik” (végzés, 75. pont).

Következik ebből, hogy a Törvényszék gondosan vizsgálta, a vitatott megjelölésnek az érintett fogyasztók általi észlelését és ítéletének 77. pontjában kifejezetten azt mondta, hogy az érintett közönség tudomással bír a szóban forgó árujelzőről, valamint a németországi Castell bortermelő hely létéről, s ha a „castel” védjeggyel ellátott termékkel találkozik, nyomban minden további mérlegelés nélkül arra fog gondolni, hogy olyan bort lát, amely erről a bortermelő helyről származik (jelen végzés, 76. pont).

Az előzőekből következik, hogy a Törvényszék megfelelően vizsgálta a vitatott megjelölésnek az érintett fogyasztók által történő észlelését, és kifejezetten megállapította, hogy miként észleli a fogyasztó ezt a megjelölést. Ezért a fellebbezés második pontja, valamint a BPHH kifogása alaptalan, különösen ami a támadott ítélet 73–74. pontját illeti (végzés, 77. pont).

Ezen túlmenően a BPHH-nak a támadott ítélet 70. pontja ellen előterjesztett kifogása tekintetében megjegyzendő, hogy a Törvényszék a következőket mondta: „A minimális írásbeli különbség az érintett közönség szempontjából nem jelent észrevehető különbséget a vitatott védjegy és a bortermelő Castell község neve között, amely utóbbi a szóban forgó áruk eredetére utal. Következésképpen a feltárt különbség sem biztosít kellő távolságot a szóban forgó földrajzi árujelzőtől” (végzés, 78. pont).

Az előzőekből nyilvánvalóan következik, hogy e pontnak a BPHH általi olvasata téves (clearly incomplete) amikor azzal érvel, hogy a Törvényszék által megállapított észlelhető különbség nem elegendő ahhoz, hogy ellensúlyozza a földrajzi megjelölés és a vitatott védjegy közötti hasonlóságot (végzés, 79. pont).

Ezért a BPHH kifogása sem fogadható el (végzés, 81. pont).

Harmadszor, ami a Törvényszék ítélete 58. pontjában hivatkozott bilaterális megállapodások alkalmazhatatlanságát illeti, meg kell állapítani, hogy a fellebbezésben csupán olyan érvek olvashatók, amelyek az elsőfokú eljárás során is elhangzottak, valamint a fellebbezés nem bírálja a Törvényszék ítéletének 59. pontját, amelyben az megállapította, hogy e megállapodások alkalmazhatóságának hiánya releváns lehet a korábbi földrajzi megjelölés oltalma terjedelmének megállapítása esetén, azonban nem releváns ha – úgy mint a jelen esetben – annak megállapításáról van szó, hogy az érintett közönség ismeri-e a Castell bortermelő helyet, és hogy ennek az ismeretnek milyen a mélysége (végzés, 81. pont).

A fellebbezés második pontja, mivel az előzőekben említett szempontra épül, nyilvánvalóan alaptalan. Következik ez az Európai Unió működéséről szóló szerződés 256. cikkéből, az EU Bírósága szabályzatának 58. cikkéből, valamint az EU Bírósága előtti eljárás

szabályzatának 168. cikk (1) bekezdés *d*) és 169. cikk (2) bekezdéséből, amelyek szerint a fellebbezésben pontosan meg kell határozni az ítéletnek azokat az elemeit, amelyeknek a hatályon kívül helyezését igénylik, valamint azokat a jogi szempontokat, amelyekre a fellebbezést alapítják [vö. többek között Bergadem-ügy (C-352/98, 34. pont²⁰), Wessang-ügy (C-608/12, 31. pont)]. Ha a fellebbezés pusztán megismétli vagy szó szerint újra leírja (reproduces) a Törvényszék előtt kifejtett érveket, beleértve azokat, amelyek a Törvényszék által kifejezetten elutasított tényállításokon alapulnak, akkor a fellebbezés nem felel meg a hivatkozott előírásoknak [vö. Interporc-ügy (C-41/00, 16. pont²¹)]. Az ilyen fellebbezés valójában a Törvényszékhez benyújtott kérelem újbóli elbírálását célozza, erre azonban az EU Bíróságának nincs hatásköre (vö. többek között Bergaden-ügy, 35. pont,²² Reynolds Tobacco C-131/03, 50. pont²³ – jelen végzés, 82. pont).

Végül vizsgálandó a KVR 7. cikk (1) bekezdés *c*) pontja és a 7. cikk (1) bekezdés *j*) pontja közötti viszony (végzés, 83. pont).

Ebben a vonatkozásban megjegyzendő, hogy a KVR 7. cikk (1) bekezdés *j*) pontja arra irányul, hogy megakadályozza az olyan védjegy bejegyzését borokra, amelyek földrajzi nevet tartalmaznak, vagy abból állnak, de nem arról a bortermelő helyről származnak (végzés, 84. pont).

²⁰ A szöveg:

Ami az elfogadhatatlanság kifogását illeti, amelyet a Bizottság és a francia kormány terjesztett elő, az EUSZ 225. pontjából, az Európai Bíróság Szabályzatának 51. cikk (1) bekezdéséből, valamint az Európai Bíróság eljárási szabályzata 112. cikk (1) bekezdésének *c*) pontjából következik, a fellebbezésben pontosan meg kell határozni a támadott ítéletnek azokat a részeit (elements), amelyek hatályon kívül helyezését kéri, valamint azokat a jogi érveket, amelyekkel ezt a fellebbezési kérelmet alátámasztják.

²¹ A szöveg:

...az EU Bizottságának főttkára a bejelentés megerősítésére irányuló kérelmet (confirmatory application) a következő indokolással utasította el:

A kérelem tárgyát képező valamennyi dokumentum az EU Bizottságának 1996. január 26-i határozatával kapcsolatos. E határozat érvénytelenítését Önök az EU Törvényszékétől kérték (T-50/69 ügy). Erre való tekintettel indokolt volt, hogy az illetékes főigazgatóságok a dokumentumok kiadását megtagadják, kivéve azt az esetet, ha azok kiadásához közérdek fűződik. A magatartási kódex alapján sem lehet az EU Bizottságát egy folyamatban lévő ügyben részt vevő egyik fél számára olyan dokumentumok kiadására kötelezni, amely dokumentumok a másik félre vonatkoznak.

²² A szöveg:

... nem elégti ki a a fellebbezés a törvényes követelményeket, ha anélkül, hogy meghatározná az állítólagos jogi tévedést, arra korlátozódik, hogy megismétli az elsőfokú bíróság előtt előadottakat, amelyek szerinte az érvénytelenítés mellett szólnak. Az ilyen fellebbezés nem más, mint az elsőfokú bírósághoz benyújtott kérelem újbóli vizsgálatának kezdeményezése, ennek elbírálására pedig az EU Bíróságának nincs hatásköre.

²³ A szöveg:

... az a fellebbezés, amely pusztán megismétli vagy szó szerint újra előadja az Elsőfokú Bíróság elé terjesztett jogcímeket és érveket, ideértve azokat is, amelyek az Elsőfokú Bíróság által kifejezetten elvetett tényeken alapulnak, nem tesz eleget a hatályos rendelkezésekben támasztott indokolási követelményeknek. Az ilyen fellebbezés ugyanis csak az Elsőfokú Bíróságnál benyújtott kereset újbóli megvizsgálására irányul, ami nem tartozik a Bíróság hatáskörébe.

Minthogy nem vitatott, hogy a „castel” szó önmagában nem valamely bor származását határozza meg, és nem bor földrajzi árujelzője, a Törvényszék nem bírálható amiatt, hogy nem alkalmazta a 7. cikk (1) bekezdés j) pontját (végzés, 85. pont).

A fentiekből következik, hogy a fellebbezésnek ez az érve is nyilvánvalóan alaptalan (végzés, 86. pont).

Megjegyzések

1. Magam meglepőnek tartom, hogy sem az elsőfokú ítélet, sem az EU Bíróságának ítélete nem tesz említést a széles körben használt Wikipédiáról (persze lehet, hogy a földrajzi név jogosultja sem hivatkozott rá), amely szerint²⁴ a Bajorország frankföldi részén fekvő borvidéken, Castell községben okirati bizonyíték szerint már 1659-ben termeltek szilváni bort. Továbbá, hogy napjainkban a Steigerwald borvidék három legfontosabb bortermelő községe Iphofen, Rödelsee és Castell.

2. Ezen ügy kapcsán is érdemes megjegyezni, hogy az EU Bírósága – akárcsak a legtöbb EU-tagállam legfelsőbb bírósága – alapvetően csak jogkérdésekben határoz. A tényállás megállapítása, a ténykérdésekben való állásfoglalás (összetéveszthetőség, a fogyasztók észlelése, a megjelölés ismertsége stb.) az első fokon eljáró EU Törvényszék hatáskörébe tartozik.

3. Mind a Törvényszék ítélete, mind az EU Bíróságának végzése megfelel a TRIPS-megállapodás 22. (földrajzi megjelölések oltalma), valamint 23. cikke (földrajzi megjelölések kiegészítő oltalma borok és szeszes italok vonatkozásában) rendelkezéseinek és szellemének. Úgy gondolom, hogy az európai bíróságok ennek megemlítését nem tartották fontosnak, mivel a KVR 7. cikk (1) bekezdésének c) pontja önmagában is kellő alapot biztosított a jogvita eldöntéséhez.

4. Figyelemre méltónak tartom az EU Bírósága gyakorlatának alakulását, fejlődését. A GORGONZOLA kontra CAMBOZOLA (sajt)-ügyben hozott ítéletben (C-87/97, 4, 14, 18. pont) az Európai Bíróság – figyelemmel a közösségi eredetvédelmi rendeletre – arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ezt megelőzően Ausztria és Olaszország között a földrajzi származást jelzők és árujelzők tárgyában létrejött bilaterális megállapodás az adott ügyben nem alkalmazható. Az itt ismertetett CASTEL-ügyben hozott végzésben (81. pont) az EU Bírósága ezzel szemben, összhangban az EU Törvényszékével, differenciált álláspontot foglal el, és megállapítja, mikor nincs helye a korábbi bilaterális megállapodás figyelembevételének, vagy mikor indokolt annak alkalmazása.

A jogértelmezésnek ez a lépésről-lépésre történő fejlődése persze más esetekben is kimutatható. Ezért magam is csatlakozom ahhoz a nézethez, hogy gyakran még akkor is érdemes

²⁴ Keresőszó: Franconia (wine region).

előzetes döntést kezdeményezni, ha hasonló jogkérdésben az EU Bírósága már egyszer állást foglalt, és nem áll fenn az *acte clair*²⁵ (egyértelmű korábbi döntés) esete.

5. Az EU Bíróságának ítélete – ha nem is mondja – de feltehetőleg számol a jövőbeni jogfejlődéssel, miszerint a KVR a reformot követően [7. cikk (4) bekezdés],²⁶ az uniós vagy nemzeti földrajzi árujelző, valamint eredetmegjelölés jogosultja számára „alkotmányos” jogot biztosít arra, hogy jogait felszólalási vagy törlési eljárásban érvényesítse, amit ez idő szerint csak a joggyakorlat alapján tehet meg.

²⁵ Vö: dr. Vida Sándor: Az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlata. Miskolc, 2006, p. 19.

²⁶ EU Parlament és Tanács javaslata, 2013. 03. 27.: COM (2013) 161 final.

*Dr. Siklós Kata**

LEGYEN VILÁGOSSÁG! AVAGY A FELTALÁLÓK SZEREPE A VILÁGÍTÁSTECHNIKA FEJLŐDÉSÉBEN

Az UNESCO közgyűlésének 37. ülészakán jóváhagyta azt a korábbi kezdeményezést, amelynek értelmében a 2015. évet a fény és a fényalapú technológiák nemzetközi évévé nyilvánították. A nemzetközi szervezet honlapján olvasható: „A nemzetközi év célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a fényre és a fényalapú technológiákra, amelyek nélkülözhetetlen részét képezik mindennapjainknak.”¹

Ebből az alkalomból a fénnel és a fényalapú-, valamint a világítástechnikával, -technológiával kapcsolatos rendezvények kerültek, kerülnek megrendezésre az egész világon. A programokat négy téma köré csoportosítva (a fény tudománya, fényalapú technológiák, fény a természetben, fény és kultúra) igyekeznek széles körben tájékoztatást, ismeretterjesztést nyújtani az érdeklődők számára.

Alapvető tény, hogy az ember látását a szemébe érkező fény teszi lehetővé, vagyis a környezetünkben lévő tárgyakat csak akkor látjuk, ha az azokról visszaverődő fényt a szemünk érzékeli. Tehát a látáshoz elengedhetetlen valamilyen fényforrás jelenléte, vagyis olyan testé, amelyből fény indul ki a környezetébe. A fényforrások csoportosítása: természetes fényforrásoknak nevezzük azokat az izzó testeket, amelyek fényt bocsátanak ki, mint a Nap, az állócsillagok, a villám; mesterséges fényforrások pedig azok a fényt adó testek, amelyeket az ember hozott létre, alkotott meg. A fényforrások között megkülönböztetünk elsődleges (világító test) és másodlagos (megvilágított test, amely a ráeső fényt veri vissza) fényforrásokat.

A régészeti leletek arra utalnak, hogy az ember kb. 80 ezer éve alkalmazza a tüzet kettős funkcióval. Míg korábban a fényt adó természetes fényforrásokra semmilyen befolyással nem bírt, addig a tűzgyújtás technikájának a fejlődésével nemcsak a meleg, de a világosság is biztosított volt környezetében. Kezdetben a fokla, majd a fáklya és a mécses alkalmazásával pedig a fény hordozhatósága is megvalósult.

A fokla, ez a kezdetleges világítóeszköz a szabad tűzhelyek égő gallyaiból történő kiemeléssel alakult ki. A parázsló szilánk vagy izzó hasáb világítótestként való használata később már tudatosan fordult a jól égő fából hasított, nagyjából fél méter hosszú, vékony fapálcák felé. A foklát kisebb terek, szobák bevilágítására, először kézben tartva, majd foklatartóban elhelyezve használták. Sajnos ez az eszköz rendkívül sok kormot és hamut képezett, ráadásul fokozott tűzveszélyforrás volt a zárt terekben.

* Osztályvezető, HIPAVILON Magyar Szellemi Tulajdon Ügynökség Nonprofit Kft.

¹ www.unesco.hu/termesettudomany/feny-fenyalapu

Ennek továbbfejlesztett változata a fáklya, amikor is éghető folyadékkal (olajjal, zsírral) átitatott (textil)anyagot tekertek faágra, és ezzel világítottak. Ez a szintén könnyen hordozható világítótest már nagyobb területek bevilágítására is alkalmas volt. Később szurok, viasz alkalmazásával növelték meg a világítási időtartamot, és a termeken, folyosókon belül díszes fáklyatartókat kialakítva tömegével használták.

A mécse már Kr. e. 2700-ban ismert volt Egyiptomban, és meglehetősen sokáig nem is váltotta fel más fényforrás. Ez a – főleg agyagból készült – világítótest belül olajat tartalmazott, amelybe kanócot mártottak, és azt gyújtották meg. Az Egyiptomban használt mécsesekben a kanócot még nem rögzítették, szabadon úszott az olajban. Előnye volt, hogy nem kormolt annyira (és nem is volt olyan büdös), mint a fáklya. A mécses a rómaiak is használták, sőt a Kr. e. 500 körüli leletekből megállapítható, hogy a töltésére kőolajat, az ún. „szicíliai petróleumot” használták. A görögöknél a Kr. e. 400 körül alkalmazott mécsesek tartója már gyakran bronzból készült, amit díszes fedéllel láttak el, ez magával hozta a kanócok rögzítésének szükségességét, valamint gondoskodni kellett az olaj számára utántöltőnyílásról is.

A fény és a fényjelenségek megfigyelése és magyarázata már az ókortól kezdve érdekelte a tudósokat is. *Thalész* például az egyiptomi piramisok magasságát a fény-árnyék arány egyszerű meghatározásával számolta ki, amelyhez a háromszögek hasonlóságának elvét alkalmazta.

„Kr. e. 406 körül a görög *Kallimakhosz* építész utántöltő, automatikus olajlámpást konstruált. A lámpás aranyból, folyamatosan meghosszabbodó kanóca azbesztből – a Ciprusról származó 'karpasziai kőlen'-ből – készült és a beléje öntött olaj mindig épp egy évig volt elegendő. A lámpás Pauszaniász útikalauza szerint az athéni Erechteionban működött.”²

A heliocentrikus világkép egyik első megfogalmazója, *Hérakleidész Pontikosz* már Kr. e. 390 körül megállapította, hogy a fény a Napból kiindulva, rezegve és hullámszerűen terjed.

Eukleidész Kr. e. 300 körül írta le először a fényvisszaverődés törvényeit, fénytannal kapcsolatos megállapításairól pedig könyvet írt, *Optika* címmel. Az élete végén főleg csillagászati megfigyelésekkel foglalkozó tudós tiszteletére az Európai Űrügynökség (ESA) 2020-ban felbocsátandó nagy hatásfokú távcsövét is róla nevezték el. „Az Eukleidész-űrteleszkóp azt fogja vizsgálni, hogy milyen változások mentek végbe az Univerzumban az elmúlt 10 milliárd év során.”³

A bizánci *Philón* Kr. e. 230 körül alkotta meg – a *Kallimakhoszé*hoz hasonló elven működő – utántöltő mécsesét. Nála azonban az olaj a légnyomás törvényszerűségeit figyelembe véve került egy tartályból a mécsesestbe. Vagyis a tartályba öntött olaj a fogyás mértékének megfelelően, önműködően utántöltött, megkímélve ezzel használóját a folyamatos ellenőrzéstől.

² <http://www.vistar.hu/pages/p-020.html>.

³ *Timothy Ferris: Első pillantásra*. National Geographic, 2015. január, p. 73.

A gyertyát már több mint kétezer éve használja az emberiség, de tömeges elterjedése csak Kr. u. 160 körülre tehető. Ekkor kezdték el ugyanis nagy tételben, elsősorban vallási szertartásokhoz alkalmazni. A kezdetekben a faggyú és a zsír, később a viasz kiváló égési tulajdonságaira alapozva kanócot vezettek a masszába, és ezt gyújtották meg. A templomokban használt gyertyákat fűtési és világítási céllal is alkalmazták. A mártott vagy az öntött gyertyák kanócaaként alkalmazott gyertyabelet először gyapotból, lenből, kócból sodorták, majd később fonták.

A fejlődési folyamat következő állomása a petróleumlámpa volt, amelynek üvegbúrával letakart kanóca már védett volt a szél és az eső ellen, az olajtartó része gyakran fémből készült, és a fényerőssége – a láng magasságának beállításával – szabályozható volt. Fehér fénye nagy intenzitással világított, és szintén hordozható volt.

A világítástechnika fejlődésében mérföldkőnek tekinthető *Roger Bacon* angol szerzetes 1260-ban tett elemi megállapítása. Megfigyelései vezettek annak az összefüggésnek a felismerésére, hogy a fény előállításához, vagyis a világításhoz két dolog szükséges: éghető anyag és oxigén, amelyek kémiai reakcióba kerülnek egymással.

A fény és az annak megfigyelésével kapcsolatos következő lényeges évszám 1556, amikor a német *Georg Fabricius* megállapította, hogy a fény kémiai hatás kiváltására is képes. Ezt a felfedezését a napfény hatására elfeketedett klórezüst megfigyelésének köszönhetette, és ezzel megalapozta a majd később fejlődésnek induló fotokémiát.

Bár a klasszikus fénytán alapjait az olasz *Galileo Galilei* fogalmazta meg, a fény sebességére vonatkozó első definíciót a francia *René Descartes* alkotta. Szerinte a fény terjedéséhez nincs szükség időre. Megfigyelései szerint a fény mindenhol kitölti a teret, mert a fényforrás nyomást gyakorol a környezetére, ezért a fény mindenfelé tovaterjed. Az első fénytörési megfigyeléseket *Willebrord von Roijen Snellius* már 1620-ban ismertette, magát a fénytörési törvényt azonban – vagyis, hogy az új közegbe átlépő fény haladási iránya a két közeg határfelületén megváltozik – 1637-ben Descartes írta le. Mai alkalmazása helyesen éppen ezért: Snellius–Descartes-törvény.

Az angol *Sir Isaac Newton* 1666-ban a fénnel kapcsolatban megállapította annak rézecscketermészetét, valamint hogy hullámokban terjed. Descartes-hoz hasonlóan szintén vizsgálta a fénytörés jelenségét, és felfedezte, hogy a prizmából kilépő színek nem mások, mint a prizmatesten áthaladó fehér fény alkotóelemei, tehát maga a szivárvány is fénytörési jelenség.

A fény sebességét – közvetetten – először 1676-ban *Olaf Römer* dán csillagász határozta meg. Méréseinek alapja a Jupiter egyik holdjának, az Iónak a mozgása volt, és a hold periódusideje, valamint annak eltérései alapján számolta ki a maihoz rendkívül közeli, 227 000 km/s értékű fénysebességet.

A gázlámpa

A világítástechnika fejlődése szempontjából ezután hosszú ideig nem történt lényeges változás, majd a skót *Archibald Cochrane* – aki egyébként Dundonald kilencedik grófja volt – 1781-ben szerzett szabadalmat a szén száraz desztillációjával előállított gáz eljárására, ezzel megteremtve a lehetőséget a gázzal való világításra.

William Murdock skót mérnök 1792-ben már gázpalackokat hozott forgalomba, amelyeket először – mintegy bemutatóként – saját házának világítására használt. Szintén az ő nevéhez kötődik az első gyári világítóberendezés felszerelése 1799-ben. „Foglalkozott a városi gázvilágítás kérdésével is, de ezt úgy képzelte el, hogy minden házban külön-külön állítsák elő a szükséges gázmenységet.”⁴

Fredric Albert Winsor (eredetileg *Friedrich Albrecht Winzer*) – a közel azonos időben éppen Londonban élő német feltaláló – felfedezte, hogy a világítás céljára alkalmazott gáz vezetéken tetszőleges helyekre is eljuttatható. „Nagy ötlete volt, hogy központi telepről vezetékeken áramoljon szét a gáz az egész városban. 1806-ban megalapította a National Light and Heat Companyt (Országos Fény- és Hőtársaság), és 1807-ben a londoni Pall Mall déli oldalán kigyulladtak az utcai gázközvilágítás első fényei.”⁵

A vegyipar a 19. században szintén gyors fejlődésnek indult, aminek egyik látványos megnyilvánulása volt a község magas hőmérsékleten való száraz lepárlásakor, azaz krakkoláskor előállított világítógáz. A magas metántartalmú krackgázt olcsón lehetett előállítani, és mind fűtésre, mind világításra használták. Nem csoda, hogy nagyobb városok határában gombamód szaporodtak el a gázzal a várost vezetékeken ellátó „gázgyárak”.

„Pesten és Budán először 1816-ban világítottak gázzal. Az első lámpát *Tehel Lajos*, a Nemzeti Múzeum természettárának őre az akkori múzeumépület homlokzata előtt gyújtotta be. Ezt a lámpát – amely sokáig az egyetlen volt Pesten – házilag készített légszesszel hozták működésbe.”⁶

Érdekes kitérő, hogy 1823-ban az orosz *Dubinyin testvérek* petróleumdesztilláló berendezést készítettek, ezért az átlaglakosság körében nagyon sok helyen az addig alkalmazott gyertyát a petróleumlámpa váltotta fel. Ebben nagy szerepet játszott, hogy 1855-ben az amerikai *Benjamin Silliman* feltalálta azt a cilinderes petróleumlámpát, amely a léghez elvén működött, és állítható kanóccal rendelkezett.

Budapesten 1856. december 24-én kezdtek az utcán gázlámpával világítani. A lámpa szén desztillációjával előállított gázzal működött, amelyet vezetékek juttattak el a lámpákig. A lámpa üzembe helyezése a lámpagyújtogatók dolga volt, akik hosszú rúd végére rögzített, borszeszlánggal átitatott kanóccal végezték ezt a meglehetősen balesetveszélyes műveletet.

⁴ http://www.jomagam.hu/tudomany/kemia/kem_n_p.htm.

⁵ http://www.jomagam.hu/tudomany/kemia/kem_n_p.htm.

⁶ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Gázlámpa>.

Előnye volt, hogy a fényerősséget szabályozni lehetett, hátránya viszont, hogy rendkívül kellemetlen szagot árasztott.

Az osztrák *Carl Auer von Welsbach* 1855-ben olyan gázizzót talált fel, amelynek az alapanyagát vékony szálú, harisnyaszerű textilháló képezte. A gömbalakra feszített textilréteget átitatták – cézium-nitrátot tartalmazó – tömény tórium-nitrát oldattal, majd kiszáritották és ezután izzították. Az izzás során a korábban alkalmazott szerves anyagok fénykibocsátás kíséretében elégték.

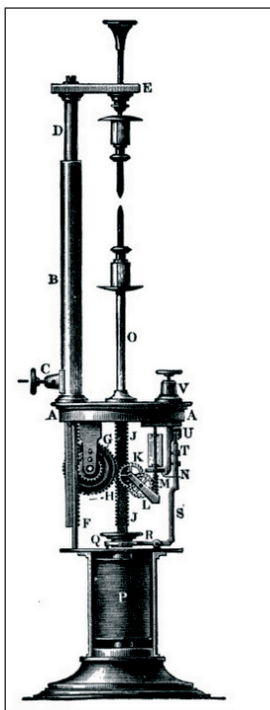
Az ívlámpa

Az elektromosság megjelenésével tovább bővült a mesterséges fényforrások köre. 1802-ben az angol fizikus és kémikus, *Humphry Davy* elektromos áram segítségével platinaszálat izzított, majd 1809-ben szénelektrodos ívlámpát készített. Az így kapott fény nem volt erős, és maga az égő sem volt tartós, de innentől számíthatjuk a korszerű világítás kezdetét.

Az ívlámpa működésének az a lényege, hogy két szénrudat rögzítenek – ellenállások beépítésével – az áramforráshoz, majd a kezdetben összeérintett szénrudakat széthúzzák. Ekkor a rudak között ívkiülés keletkezik, amelyet rendkívül nagy erősségű, vakító fény kísér. A technológia továbbfejlesztéseként megalkotott ívlámpát *Davy* 1812-ben mutatta be először a Royal Institutionban. A világítóeszköz hátránya az volt, hogy a két szénrúd a használat közben elégett, ezért ezeket folyamatosan cserélni, pótolni kellett.

Ehhez képest *Robert Grove* brit fizikus 1840-ben olyan vákuum-izzólámpát készített, amelybe izzótestként platinaspirált helyezett.

1848-ban *Léon Foucault* és *Jules Duboscq* elkészítette azt a szénrudas ívlámpát, amely – szemben a *Davy* által ismertetettel – már képes volt megszakításmentes ívfényt szolgáltatni. Megoldásuk lényege az volt, hogy a nagyon gyorsan eléggő szénrudakat hosszabbra cserélték, és az egyiket rögzítették, a másikat pedig a szénrúd saját égésének ütemében közelítették, így garantálva az ívfény folyamatos meglétét.



1. ábra: A Foucault–Duboscq-lámpa

1862-ben Angliában üzembe helyezték az első olyan világítótornyot, amelyben az elektromosságot segítségül hívva villanyfénnyel világítottak.

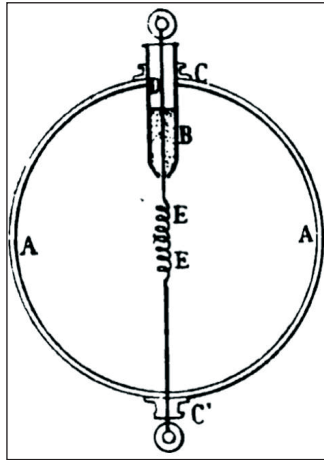
Pavel Nyikolajevics Jablocskov orosz feltaláló 1877-ben már Párizs sugárújtait világította meg ívfénylámpáival. A szabadalmat kapott megoldás lényege a két, párhuzamosan elhelyezett szénrúdban rejtett. Az így előállított fény két órán keresztül világított, és nagyjából 400 gyertya fényerejét helyettesítette. Ezeknek a lámpáknak az előállítása azonban még rendkívül költséges volt, ráadásul mindennapi karbantartást igényeltek. Hátrányuk volt még, hogy nagyobb területű zárt helyiségek bevilágítására alkalmatlanok voltak.

Az izzószálas lámpa

„1840-ben *Warren de la Rue* tekercselt platinaszálas, vákuumbúrába zárt lámpát készített. Az izzószálat elektronos árammal hevítette. Bár az ötlet kitűnő volt, a platina magas ára miatt találmánya mégsem terjedt el.”⁷

⁷ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Izzólámpa>.

Frederick de Moleyns, a folyamatosan és elkötelezetten kísérletező ír politikus 1841-ben hasonló megoldásra jutott, és a platina izzószál, vákuumos izzóra szabadalmat is szerzett.



2. ábra: Részlet Moleyns 9053 nyilvántartási számú szabadalmából

Az angol *Joseph Wilson Swan* már 1850-től kezdve kísérletezett először papír, majd gypotszál elszenesítésével. Végül 1860-ra sikerült valóban világító lámpát készítenie, amely azonban a szükséges feltételek (vákuum, áramforrás) hiányában meglehetősen rövid ideig működött.

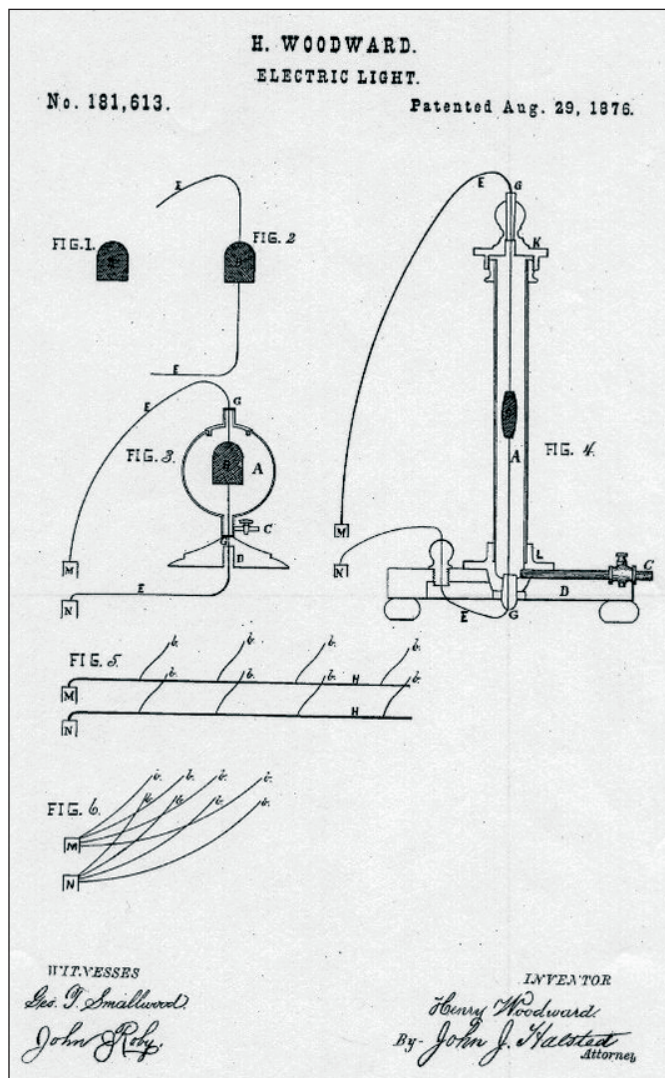
A francia *Jean Eugène Robert-Houdin* 1851-ben saját birtokán, Blois-ban mutatta be az általa kikísérletezett és megalkotott izzólámpákat.

Az 1854-ben elkészített első, zárt üvegbúrával rendelkező és elszenesített bambuszszálat tartalmazó világítóttestet a német *Heinrich Goebel* alkotta meg.

Alekszandr Nyikolajevics Lodygin 1874-ben kapott szabadalmat izzólámpájára.

A kanadai illetőségű *Henry Woodward* és *Mathew Evans* szintén 1874-ben kapott szabadalmat új megoldást tartalmazó világítóttest találmányára. „Lámpáikban különböző méretű és formájú szénrudak (izzószál) voltak, ezeket elektródok tartották. Az izzószálat búrával védték és nitrogén védőgázt alkalmaztak. Megpróbálták kereskedelmi forgalomba hozni a lámpát, de nem jártak sikerrel. Végül a szabadalmat 1879-ben eladták Edisonnak.”⁸

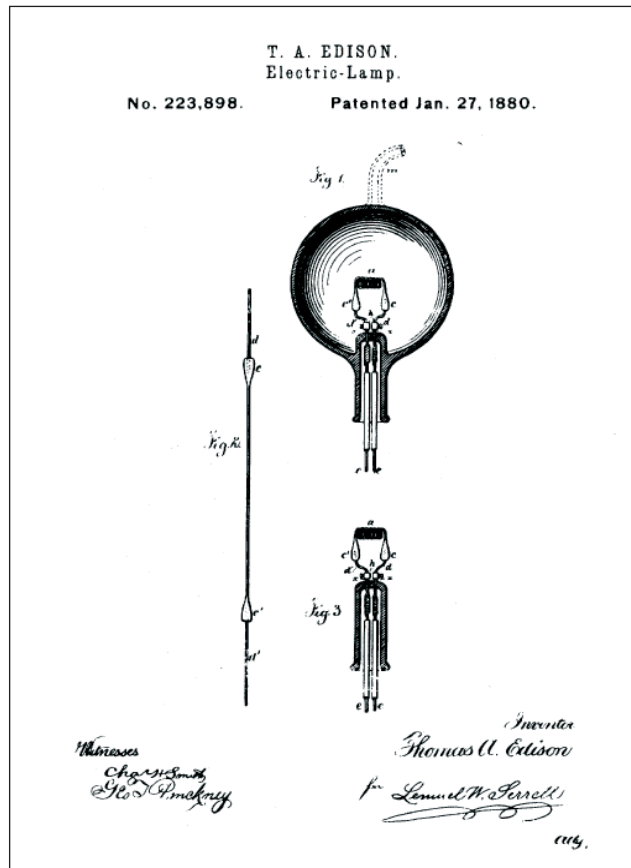
⁸ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Izzólámpa>.



3. ábra: Woodward és Evans 181613 sz. amerikai szabadalma

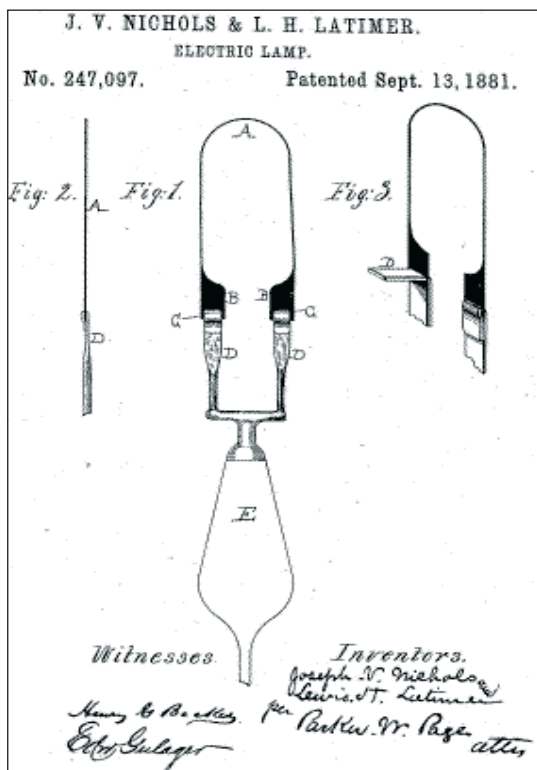
Thomas Alva Edison 1879-ben – a korábban vásárolt szabadalom tárgyát továbbfejlesztve – alkotta meg a szénzálal izzólámpát. Az általa fejlesztett égőben az izzószálal egy izzítással elszenesített bambuszrost adta. Az üvegbúrában vákuum uralkodott, hogy védje az izzószálal az oxidációtól. A bambuszrost izzítás után kezdett el világítani. Az így keletkezett fény hatásfoka nagyban függött az izzószál hőmérsékletének a magasságától. Az elszenesített bambuszrost, vagyis a szénzál magas hőmérsékleten gyorsabban párolgott, miközben

a búra belülről – a lecsapódó szénpor miatt – megfeketedett. Az elvékonyodott szénszál könnyen elszakadt, ezért vált szükségessé a fémből készült izzószál alkalmazása.



4. ábra: Részlet Edison szénszálás izzólámpára vonatkozó szabadalmából

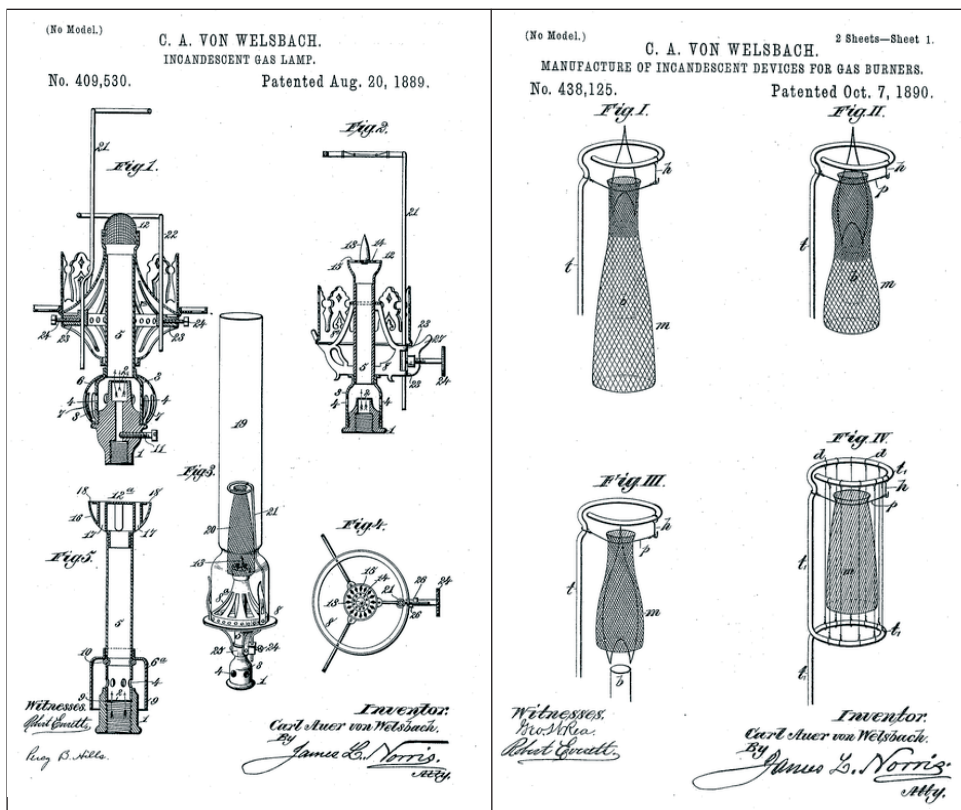
1880-ban újabb irányt vett az izzószálás világítótestek fejlődésének a menete. Hiram S. Maxim az izzószálak élettartamának növelése érdekében a szénszálakat hidrogén-karbonáttal vonta be. Az így keletkezett szénszálak azonban rendkívül törékenynek bizonyultak, ezért Lewis Latimer olyan hőkezelési eljárást fejlesztett, amely – nemcsak a törékenységet csökkentette, de lehetőséget biztosított az izzószálak formai alakítására is. Megoldására 1882-ben szerzett szabadalmat.



5. ábra: Latimer szabadalmának egyik rajza

Budapesten először 1882-ben, a Vigadóban világítottak izzólámpák, majd egy évvel később a Nemzeti Színház, rá egy évre pedig a Keleti pályaudvar is elektromos világítással, Edison-féle izzókkal büszkélkedhetett.

Az osztrák *Carl Auer von Welsbach* elkötelezetten vizsgálta és kutatta a gázzal való világítás megreformálásának a lehetőségét. Gázlámpa és gázharisnya fejlesztésére szabadalmakat is szerzett az 1880-as évek végén. Szintén az ő nevéhez fűződik az első fémszálas izzólámpa megalkotása, ami az 1890-es évek elejére tehető. Az izzószálat először platinából készítette, majd áttért az oszmiumszálas fejlesztésre. Az alkotófolyamat végén, 1898-ban szintén szabadalmat szerzett addigi megoldásaira.

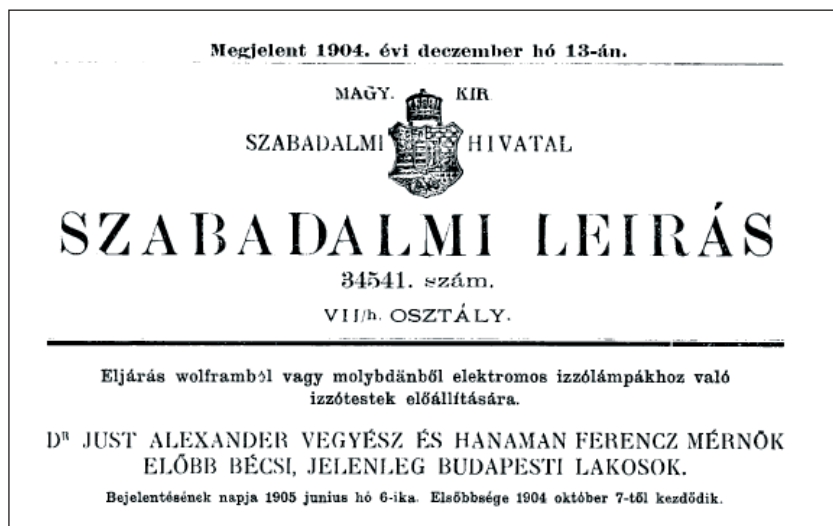


6. ábra: Rajzok Welsbach szabadalmaiból

Walther Hermann Nernst 1897-ben alkotta meg sajátos izzólámpáját. Ebben az izzószál helyén egy kerámiarúd került izzításra, vagyis a fény előállításához nem volt szükség sem vákuum, sem védőgáz, sem búra jelenlétére.

A búrás világítótestek belülről való feketedésének problémájára Willis Whitnew igyekezett megoldást találni. Végül 1903-ra alkotott olyan, fémbevonattal rendelkező szénszálat, amely kevésbé kormolt.

A rövid élettartamú világítótesteket magyar mérnökök – dr. Just Sándor és Hanaman Ferenc – fejlesztették tovább. Megoldásuk lényege az volt, hogy a rendkívül rövid élettartamú szénszálat más, tartósabb – magas olvadáspontú fémből készült – izzószállal helyettesítették. Először az ozmiummal kísérleteztek, de ez a fém vékony rétegben rendkívül törékenynek bizonyult. Ezért a tantáliból készült izzószálat kezdték vizsgálni. Ennek viszont nagyon magas volt az előállítási költsége, ezért sorozatgyártása gazdaságtalannak bizonyult. Végül a megfelelő megoldásnak a volfrám bizonyult.



7. ábra: Just Sándor és Hanaman Ferenc szabadalmának fejléce

Kísérleteik eredményeként a korábban alkalmazott szénszálla olyan koncentrációban vittek fel volfrám-oxi-klorid vegyületet, amelyen – hidrogéngáz jelenlétében – elektromos áramot vezettek keresztül, hogy a magas hőmérséklet miatt a szénszálla kicsapódott a fém volfrám, és végül az izzószál volfrámszálla alakult át. Az Egyesült Izzó és Villamossági Rt. – Just és Hanaman szabadalmát megvásárolva – 1905-ben kezdte meg a volfrámszálla ellátott izzólámpák tömeges gyártását Tungsram márkanév alatt. A sorozatgyártás azonban rávilágított egy újabb problémára, nevezetesen az így kialakított izzószálak vastagságának egyenetlenségére. Ugyanis a szál vékonyabbra sikerült részein hajlamos volt – a megnövekedett ellenállás miatt – a túlmelegedésre. Ennek következtében nagyobb hatásfokkal párologott, ezért elvékonyodott, végül elszakadt. A megoldást a *William Coolidge* által 1910-ben alkotott porkohászati eljárás jelentette, melynek segítségével a szabályozott húzási műveletek eredményeként megfelelő minőségű volfrámszálla lehetett készíteni.

Újabb problémaként a lámpabúrában, az izzószál közelében keletkezett magas hőmérséklet jelentkezett, mely sajnos fokozta a volfrámszálla párologási sebességét: ezért vált szükségsszerűvé a vákuum helyett más védőgáz alkalmazása. A megoldáshoz nagy segítséget jelentett *Irving Langmuir* felfedezése, aki 1913-ban tette közzé azt a megállapítását, hogy a vákuum helyett olyan gáz alkalmazása lenne célszerű, amely kevésbé párolog. Szintén az ő nevéhez fűződik annak a felismerése, hogy az így alkalmazott gáz valójában nem magát a szálla, hanem annak környezetét hűti. Megállapította, hogy ha egy vékony, egyenes izzószál helyett azonos szálla spirált alkot, akkor az így képzett spirált megfelelő vastagságú gázbu-rok fogja körülvenni.

„Az első gáztöltésű lámpák nitrogéntöltését 1916-ban *Jacobi* a hőt kevésbé vezető argonra cserélte fel. Az izzó volfrámszállal szemben a nitrogén is és az argon is kémiaiilag közömbösek.”⁹ A stockholmi illetőségű Ferdinand Adolph Wilhelm Jacobi által alapított cég a mai napig is azonos üzletágban, az alapító nevéhez hűen, innovatívan működik.

Millner Tivadar és *Tury Pál* újabb fejlesztésének köszönhetően 1927-től már kettős spirált alkalmaztak a lámpák készítésénél. Megoldásuk lényegét a nagykristályos volfrám adta, melynek durvább kristályszerkezete kiküszöbölte a törékenységet, és lehetőséget biztosított az izzószálak alakítására.



8. ábra: A HU 103551 sz. szabadalom

A kriptonlámpa

Bródy Imre a gázok hővezető képességét és az izzó felület hőleadását vizsgálva megállapította, hogy ha csökkenteni tudja az izzószál párolgását, akkor hatékonyabban világító fényforrást tud előállítani. Mivel szerinte ezt a leghatékonyabban nemesgázok alkalmazásával lehetett elérni, ezért a búrákat – a rosszabb hővezető képességgel, viszont nagyobb sűrűséggel rendelkező – kriptonnal töltötte meg.

⁹ <http://www.sztnh.gov.hu/hu/magyar-feltalalok-es-talalmanyai/mozgokepek-a-magyar-technika-tortenetbol/pillanatkepek-az-2>.



9. ábra: A HU 113488 sz. szabadalom

Bródy Imre találmányát 1936-ban mutatták be Budapesten. A megoldás lényege az volt, hogy a speciális kiképzésű üvegbúrában kriptongázt kevert nitrogénhez, ezzel tudta csökkenteni a termikus diffúziót. Az így előállított fényforrás hővezető képessége emelte a hatásfokot, belülről kevésbé feketedett, és a korábbi égőkhöz képest hosszabb élettartammal bírt. Az égőből kisugárzott fény összetétele már sokkal természetesebb volt. Az égők hatásfoka a mérettől függött, élettartamuk több mint 1000 óra volt. Az égő jellegzetes gombaformáját Bródy munkatársával, *Theisz Emillel* kísérletezte ki. Fejlesztésükkel a búra mérete jelentősen csökkent, így sokkal kevesebb – drága előállítású – kriptont kellett felhasználni.

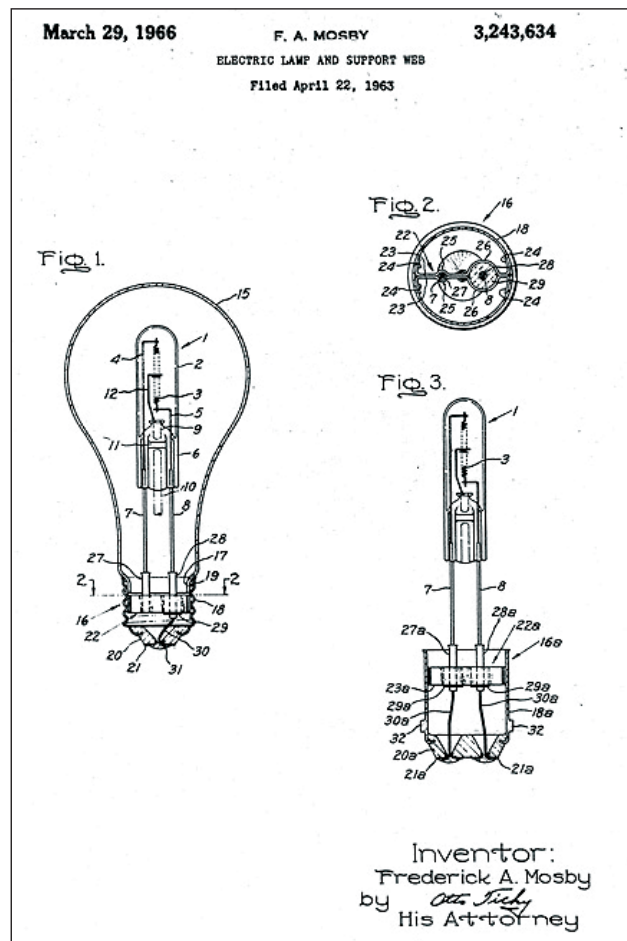
Bródy *Mihálkovits Tibor* munkatársával együtt folyamatosan kereste a leghatékonyabb kriptongyártási megoldást, melyet végül 1941-re dolgoztak ki, *Neumann Mihállyal* pedig túlnyomós lampák előállításának a lehetőségét vizsgálták. Sajnos a háborús körülmények miatt egyik megoldást sem sikerült tökéletesíteni.

A xenonlámpa

A xenonlámpát 1958-ban használták először. A világítótest jó fényhasznosításának következtében a napfényhez közeli szín hőmérséklettel képes fényt kibocsátani. Hátránya, hogy magas előállítási költségéhez képest rövid élettartamú. A lámpatestbe az elektromos áramot molibdénzalag vezeti be. Az egyenárammal működő, rövid ívű, hosszú ívű és villanólámpák speciális hűtést igényelnek.

A halogénizzó

1959-ben az amerikai Edward George Zubler és Frederick Anderson Mosby előállította az első halogén izzólámpát. Ezek a világítótestek a kriptonlámpákhoz képest sokkal hosszabb élettartamúak. A lámpatest búrája kvarcüvegből készült, melybe a kriptonhoz jód- vagy fluorgőzt adtak. Ezáltal az izzósál könnyebben és magasabb hőmérsékletűre hevíthetővé vált. Az izzószálból kilépő volfrámatomok a jódgőzzel reakcióba léptek, és ez a vegyület visszadiffundált az izzósál közelébe, ott elbomlott és lerakódott, vagyis a szál párolgási vesztesége folyamatos pótlásra került. Azonban ennek a világítótestnek is gondoskodni kell az alapos hűtéséről. Használata főleg fényszórókba, vetítógépekbe, reflektorokba alkalmas.



10. ábra A halogénizzó ábrája a 3243634 sz. amerikai szabadalomból

A fénycső

A fénycsövek alkalmazásakor az üvegcsövet higanygőzzel töltik meg. A kis nyomáson bekövetkező gázkisülés hatására a csőben ultraibolya sugárzás jön létre, melyet a cső falán található fluoreszcens anyagok elnyelnek, ettől világít. A fényalkotáshoz gyújtószerkezet segítségével szükséges. A hideg- és melegfényű csövek jobb hatásfokkal, hosszabb élettartammal bírnak, viszont többszöri fel-, lekapcsolás esetén „pislognak”. Budapesten az utolsó ilyen világítással ellátott terület az óbudai Gázgyári lakótelep, melynek modernizálása éppen ebben az évben kezdődik meg.

Georges Claude nevéhez fűződik annak a megállapítása, hogy a kibocsátott fény színe függ a csőbe töltött gáz fajtájától. Fénypor nélkül a csőbe töltött neon narancsvörös, a hélium fehéres rózsaszín, a nitrogén sárgás rózsaszín, a kripton fehér, az argon kék, míg a széndioxid kékesfehér színű fényt ad.

A kompakt fénycső

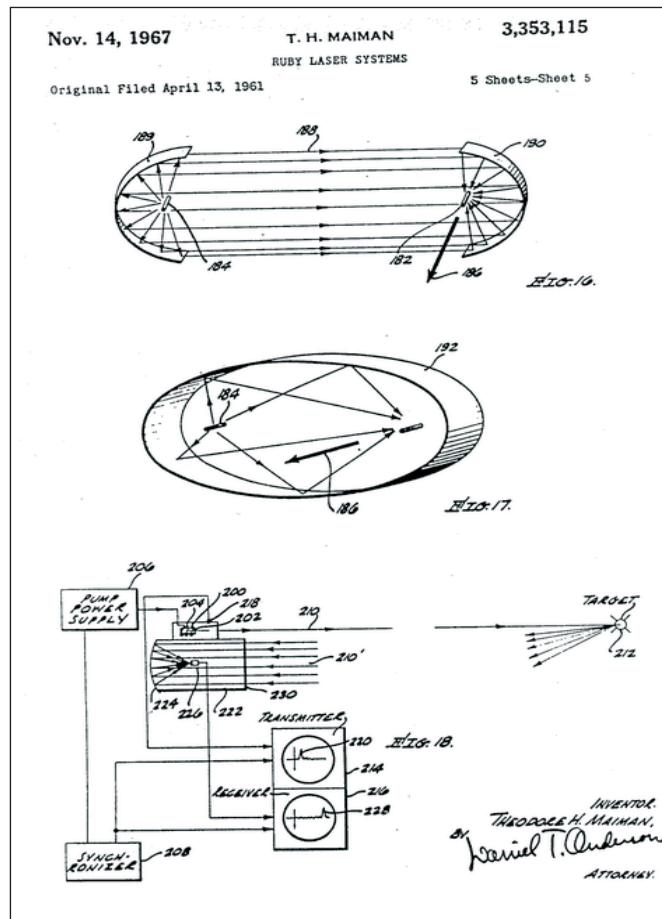
A korábban ismertetett fénycső működési elvével megegyező, ugyanakkor alakjában teljesen eltérő világítótest. Széles körű elterjedése az 1980-as évekre tehető. Előnye, hogy – az izzóba beépített elektronika következtében, mely a begyújtást vezérli – teljesen kiküszöböli a fel- és lekapcsolgatás miatti „pislogást”, valamint a korábban ismertetett világítótestekhez képest lényegesen kevesebb energiát fogyaszt, tehát az üzemeltetési költsége nagyon alacsony. Hátránya, hogy a felkapcsolás után minimum 30 másodperc „bemelegedési” időre van szüksége ahhoz, hogy teljes fénnel világítson. Vagyis olyan épületrészek bevilágítására célszerű használni, ahol hosszú időn keresztül van szükség a fényforrás alkalmazására.

Az indukciós lámpa

Az elektróda nélküli, kisüléses fényforrás hosszú élettartamú, könnyen kezelhető. A kriptongázzal és higannyal töltött lámpatestben az elektromos áramot generátor állítja elő, és ez gerjeszti a higanyatomokat. A világítótest érdekessége, hogy a lámpatérbe benyúlik egy ferittrúd, amelynek tekercsében – a nagyfrekvenciás generátor által előállított – elektromos áram folyik. A kisülőcsőben a nagy télerősség hatására – mágneses mezőt gerjesztve – induktív módon kisülés keletkezik, vagyis a villamos tér energiája gerjeszti a higanyatomokat. Ekkor – a csőben létrejövő magas hőmérséklet hatására – a higany elpárolog. Az így keletkezett higanygőzben szintén lesznek további kisülések. A búrát a jobb hatásfok érdekében belülről luminoforréteggel vonják be. Mivel az ilyen típusú fényforrásoknak nincs belső elektródjuk, lényegesen magasabb élettartamúak.

A lézer

Éppen 55 évvel ezelőtt, 1960-ban mutatta be először az érdeklődőknek *Theodore Harold Maiman* amerikai mérnök, fizikus New-York-i laboratóriumában az általa kifejlesztett lézert. „A rubinkristály két végére féligáteresztő, illetve nagy visszaverő képességű tükörréteget párologtatott, és a kristályt villanólámpával gerjesztette. Ennek hatására atomok léptek ki, és létrejött egy meghatározott energiájú fény, amely elindította a lézerfény kibocsátását. A fény a két tükör között cikázott, majd – amikor már kellő energiával rendelkezett – kilépett a féligáteresztő tükrön, és vörösén világítani kezdett.”¹⁰



11. ábra: Ábra Theodore Harold Maiman szabadalmából

¹⁰ <http://www.mtva.hu/hu/sajto-es-fotoarchivum/55-eve-theodore-harold-maiman-a-nagykoezoensegnek-a-lezersugarat#lezer>.

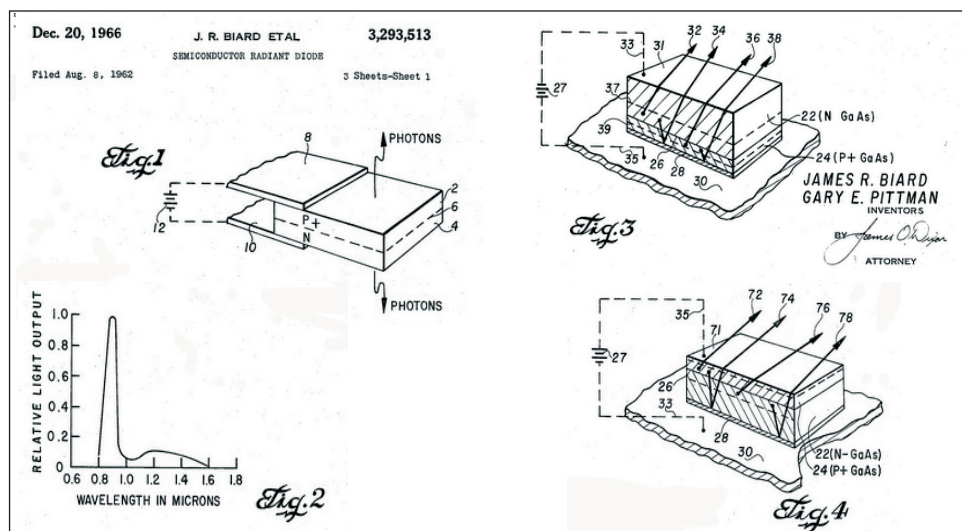
A lézer tehát olyan speciális fényforrás, amely a fénysugár létrehozásához indukált emissziót használ. Az így létrejövő fény egyszínű, meghatározott frekvenciájú, viszont koherenciahossza – a hagyományos fényforrásokhoz képest – többméteres is lehet. Ez a fény időben és térben is koherens, kis szóródási szöggel rendelkező, jórészt párhuzamos fénysugarakból tevődik össze. Ugyanakkor meglehetősen keskeny fénynyaláb, amelynek teljesítménysűrűsége a hagyományos fényforrásokénak a sokszorosa.

Az eredeti angol írásmódú LASER tulajdonképpen egy betűszó, a Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation (fényerősítés a sugárzás indukált emissziójával) kifejezés rövidítése. A magyar nyelvben az eredeti kiejtéshez hasonló „lézer” honosodott meg.

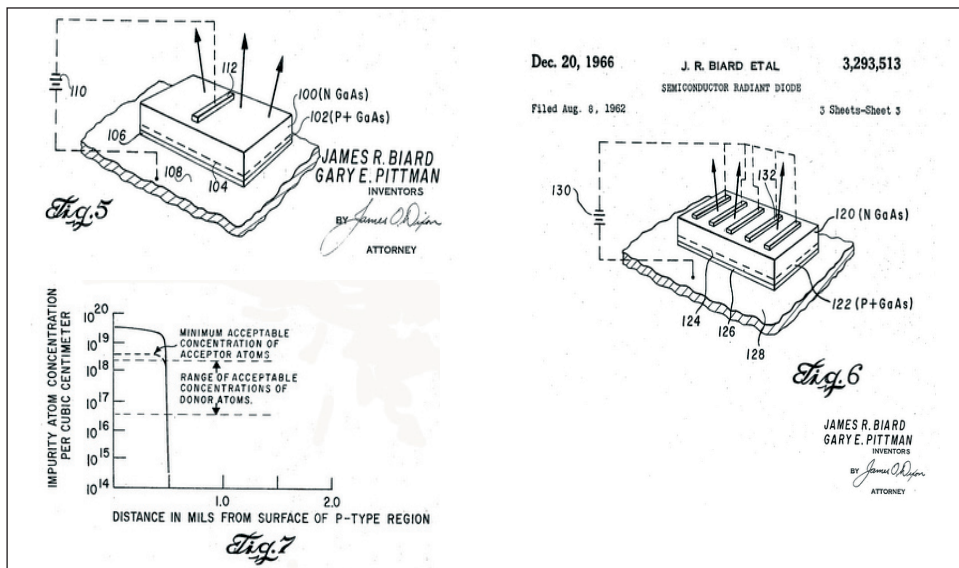
A világításon túl ma már számtalan felhasználási területe ismert: a szemműtéttől a navigációig, a fóliák hegesztésén keresztül a fémfelületek polírozásáig, a villámvédelemtől a fogfűrészig vagy a boltokban a vonalkódok leolvasásáig sok helyen találkozhatunk vele a hétköznapi használatában.

A LED

A félvezető ötvözetek infravörös emissziójára Rubin Braunstein figyelt fel – mintegy mellesken – 1955-ben, miközben a gallium-arszenid tulajdonságait vizsgálta. Ezen az elven elindulva James Robert Biard és Gary Pittman amerikai kutató 1961-ben rájött, hogy a gallium-arszenid elektromos áram hatására fényt bocsát ki, amely a nem látható infravörös tartományba esett. Később ők szereztek szabadalmat a LED diódára, majd *ifj. Nick Holonyak* 1962-ben már a látható fénytartományba sugárzó LED-et fejlesztette ki.



12. ábra: Részletek Biard és Pittman szabadalmából



13. ábra: Részletek Biard és Pittman szabadalmából

A LED betűszó a Light Emitting Diode elnevezésből vált fogalommá. Ez a fénykibocsátó dióda félvezető anyagból készül gallium-arszenid alapokon, és elektromos áram szükséges a működéséhez. Kevés energiafogyasztással képes azonnal teljes fényerővel világítani. Jól tűri a fel- és lekapcsolgatást. Rendkívül hosszú élettartam és minimális hőleadás jellemzi. A kezdetekben főleg digitális kijelzőkhöz használták, ma már szinte mindent ezzel világítunk meg.

A LED működésének lényege, hogy az elektromos áram a gallium-arszenid vegyület atomjaiban található szabad elektronoknak töltést ad át, aminek következtében az elektronok nagyobb töltésű elektronpályára lépnek. Azonban ez az elektronpálya nem eléggé stabil, ezért az elektronok visszaesnek eredeti pályájukra, miközben a két pálya közötti többletenergiájukat fény formájában kisugározzák. Majd újabb elektromos impulzus hatására kezdődik a körfolyamat előlről.

Gyakorlati alkalmazására már olyan műemlékek esetében is sor került, ahol ismét magyar mérnökök adtak számot kivételes tudásukról: „A veszprémi Pannon Egyetem Virtuális Környezetek és Fénytan Kutatólaboratórium munkatársai is részt vettek a vatikáni Sixtus-kápolna világítási rendszerének megújításában. A freskót a nyolcvanas évek óta 150 wattos spotlámpákkal és 1000 wattos halogénfényforrásokkal világították meg, amelyek rengeteget fogyasztottak, és sok káros hő termeltek. Néhány hónapja már negyven lámpatestben hét-ezer LED világítja meg a mennyezetet és a falakon levő freskókat. A kutatólaboratórium munkatársai a LED alapú fényforrások színeképi teljesítményeloszlásának meghatározását

végezték el. Az volt a cél, hogy a látogatók a freskókat ezentúl eredeti formájukban láthassák, ahogy azt Michelangelo 1512-ben elképzelte.”¹¹

Az OLED

Az organikus LED olyan szerves fénykibocsátó dióda, amely a napfényhez nagyon hasonló homogén fényt áraszt. Kifejlesztésekor a szentjánosbogarak és a mélytengeri halak fénykibocsátó technikáját vették alapul és alkalmazták a mai modern kívánalmaknak és szabályoknak megfelelően. A nagy hatásfokú, lapos és rendkívül hajlékony fényforrás vékony felületekre is felvihető. Érdekessége, hogy kikapcsolt állapotban átlátszó, valamint hogy képes elbomlani.

A biolumineszcencia, vagyis az élőlények fénykibocsátó tudománya a természetben számtalan alkalommal megfigyelhető. Minden gyerek rácsodálkozik a szentjánosbogarak rajzására, de van számos gombafaj és jó néhány tengeri élőlény is, amelyek fénykibocsátása hol a zsákmányszerzésben, hol a rejtőzködésben van segítségükre. Bizonyosan ez a tulajdonsága is közrejátszott abban, hogy a 2015. év rovarának a nagy szentjánosbogarat választották.

„A fény előállításához mindössze három összetevő kell: oxigén, luciferin és luciferáz. A luciferin molekulája reakcióba lép az oxigénnel, közben fény formájában energiát bocsát ki; a luciferáz enzim pedig a luciferin és az oxigén reakcióját segíti elő. Képletesen: a luciferáz dolga, hogy fölkapcsolja az áramot, a luciferiné meg, hogy világítson. (A latin *lucifer* szó jelentése: fényt hozó.)”¹²

A technológia fejlődése következtében ma már több típusa is ismert: PLED (Polymer LED), PHOLED (Phosphorescent LED), TOLED (Transparent OLED). Sőt, a kutatók már a Quantum dot LED technológiában gondolkodnak, amelynek lényege, hogy a fény előállítására a félvezető fluoreszcenciás tulajdonsággal rendelkező nanokristályait használják fel.

Ugyanakkor az is látható, hogy a fény és a fényalapú technológia további vizsgálata, a világítástechnika-technológia fejlesztése még mindig nyitva áll a kor feltalálói, tudósai előtt, és izgalmas, a mindennapi életünket jobbá, gazdaságosabbá tevő lehetőségeket rejt. Így remélhető, hogy az előbbi néhány oldalon ismertetett 56 *név* mellé hamarosan újabb nevek – remélhetőleg közöttük kiváló magyar feltalálók, mérnökök nevei – kerülnek.

Szabályozás

„Az EU az éghajlatváltozás kihívását, a környezetvédelem és az energiatakarékosság szempontjait szem előtt tartva 2008. december 8-án a nagy energiafogyasztású, hagyományos

¹¹ Bogdán Zoltán: A világítástechnika új jelszava: LED it be: www.innoteka.hu/cikk/a_vilagitastechnika_my_jelszava_led_it_be.1102.html.

¹² Olivia Judson: Eleven fények. National Geographic, 2015. március, p. 44.

izzólámpák fokozatos kiszorítását javasolta (az Európai Bizottság 2009. március 18-án véglegesen jóváhagyta a határozatot).¹³

A gyakorlati életben 2010-től kezdték meg a hagyományos izzók fokozatos kivonását a kereskedelmi forgalomból. A környezetvédelem célkitűzéseit is figyelembe véve a korábbi izzólámpák helyére mára már olyan energiatakarékos fényforrások kerültek, amelyek teljesítménye nem haladja meg a 0,5 Wattot.

Fény és kultúra

Végül a bevezetőben említett negyedik témakör alátámasztására álljon itt egy versrészlet, hiszen a fény, a fény-árnyék játék vagy maga a világítás mint technológia sok költőt is megihletett. A legszebben talán *Tóth Árpád* személyesítette meg a fényforrást, a világítótestet *Lámpafény* című versében.

*„Lámpám, öreg butor, szelíd és furcsa törpe,
Ki nappal elhagyatva válladra ejted árván
Porcellán süveged, s tunyán, tünődve vársz rám,
Míg este megjövök: halkan és meggyötörve,
Lásd, újra itt vagyok, gyúljon föl enyhe lángod,
Mely, mint hű eb szeme, oly élő és oly sárga,
Csendesen ráfordítom a kulcsot most a zárra,
És kettesben maradtunk; kizártam a világot.”*

¹³ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Izzólámpa>.

Dr. Palágyi Tivadar*

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) A jelenleg hatályos amerikai szabadalmi törvény (America Invents Act, AIA) egy új típusú felülvizsgálatot tesz lehetővé az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatala (US Patent and Trademark Office, USPTO) által, amely felek közötti felülvizsgálat (Inter Partes Review, IPR) néven ismert, és amely hatékonyabb és kevésbé költséges lehetőséget nyújt a kerületi bírósági pereskedés helyett. A Szövetségi Kerületi Fellebbezési Bíróság (U.S. Court of Appeals for the Federal Circuit, CAFC) egy újabb döntése szerint az USPTO arra vonatkozó döntése ellen, hogy indít-e IPR-t, nem lehet fellebbezni. A CAFC azt is megállapította, hogy az IPR-eljárásban az USPTO helyesen alkalmazta az ésszerűen legtágabb módszert szabadalmi igénypontok értelmezésére, ellentétben a kerületi bíróságok által alkalmazott értelmezési gyakorlattal.

B) Az *AIPPI Journal* 2015. júliusi számában „Biztató fejlemények az Egyesült Államok szabadalmi pereskedési reformjában” címmel jelent meg David Kappos egy cikke, aki az USPTO előző, rendkívül aktív szabadalmi igazgatója volt, és hivatali ideje alatt erősen harcolt azért, hogy az igazságügyi minisztérium több forrás rendelkezésre bocsátásával segítse az USPTO fontos munkáját. Egy új szabadalmi törvény megalkotását is a szívéen viselte. Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2011. augusztusi számának 142. oldalán beszámoltunk arról, hogy a Magyarország európai elnöksége alkalmából 2011. május 17-én és 18-án rendezett nemzetközi konferencián David Kappos is részt vett, és amikor e sorok írója interjút készített vele, annak a reményének adott kifejezést, hogy az új szabadalmi-törvény-tervezetet Obama elnök még abban a ciklusban aláírja. Ez valóban bekövetkezett, és így 2011-ben hatályba lépett az America Invents Actnek nevezett törvény, amelynek népszerűsítése érdekében David Kappos igen aktív tevékenységet fejtett ki. Miként azonban várható volt, az új törvény ellenzői azonnal hozzáfektak akmunkájukhoz. Részben ennek az eredményeként ma már új, S. 1137 törvénytervezet van a Szenátus Törvénykezési Bizottsága előtt. David Kappos az USPTO elhagyása után jelenleg egy jó nevű ügyvédi iroda tagjaként dolgozik, de továbbra is érdeklődik a szabadalmi ügyek iránt, amit fentebb említett cikke is bizonyít. Ennek első mondatában azt a szót idézi, amely szerint az amerikaiak mindig helyesen cselekszenek, azonban csak azt követően, hogy minden egyéb változatot kipróbáltak. Ezután arra világít rá, hogy az utóbbi években az amerikai innová-

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

ció értékelése csökkent, és ezt a folyamatot meg kell állítani, a szabadalmi rendszert pedig olyan irányban kell megváltoztatni, hogy világos iránymutatást adjon a bíróságok számára a szabadalmi perek lefolytatásához. Ki kell küszöbölni a 2011. évi új törvénnyel bevezetett, engedélyezés utáni felülvizsgálati rendszer hibáit, és több szabadságot kell adni az igénypontok engedélyezése terén.

Javaslatának összegezeként a szabadalmi rendszer megerősítését ajánlja olyan törvények segítségével, amelyek erősítik az oltalmat a valódi feltalálók számára, és biztosítják, hogy a gyenge szabadalmak kihulljanak a rendszerből. A gyenge szabadalmak eltávolítása ugyanis javítja a szabadalmi rendszer működését és hitelességét, ami viszont növeli a bizalmat és az érvényes szabadalmak értékét. Így az amerikai szabadalmi rendszer a legerősebb maradhat a világon.

Cikkét a következő mondattal fejezi be: „Most, hogy minden egyéb lehetőséget kimerítettünk, úgy tűnik, hogy mi amerikaiak végül helyesen cselekedhetünk.”

C) A CAFC 2015. április 14-én meghozta első döntését egy IPR-eljárásban egy minta-szabadalom érvényességéről. A CAFC helybenhagyta a Szabadalmi Fellebbezési Tanács (Patent Trial and Appeal Board, PTAB) döntését, amely szerint a D617 465 sz. ('465-ös) mintaszabadalom érvénytelen volt kézenfekvőség miatt. A PTAB első ízben érvénytelenített egy mintaszabadalmat IPR-eljárásban. Ezt az eljárást a legutóbbi szabadalmi törvény vezette be annak érdekében, hogy bírósági út nélkül lehessen kétségbe vonni szabadalmak érvényességét.

Az „ivóeszköz” című, '465-ös szabadalmat 2010 júniusában engedélyezték a csecsemő-termékeket gyártó *Luv N'Care* vállalat számára. A termék palack alakú, és csecsemők által történő használat miatt horpadásokkal van ellátva, hogy a csecsemő könnyen meg tudja fogni, és a tetején egy szívóelem van.

A szabadalom érvényességét 2013 áprilisában a *Munchkin és a Toys „R” Us* vállalat vonta kétségbe, felkérve a PTAB-t a szabadalom IPR-eljárásban való felülvizsgálatára.

D) 2013 májusában az *Electronic Frontiere Foundation* (EFF) online kampányt indított anyagi alap előteremtése céljából a *Personal Audio* (PA) licencárusító társaság által birtokolt, 8 112 504 sz. amerikai szabadalom elleni per megindításához. A szabadalom tárgya „Készülék epizódorozatok terjesztésére az interneten keresztül” volt, és számos bitorlási per tárgyát képezte. A kampány célja volt, hogy a szabadalomtrollokat megakadályozzák abban, hogy az online műsorszóróknak kárt okozzanak.

Az EFF 2014 októberében nyújtott be *inter partes* felülvizsgálati kérelmet a PA szabadalom ellen, és a PTAB 2015. április 10-én érvénytelennek nyilvánította a szabadalmat kézenfekvőség és újdonsághiány miatt.

E) A detroiti *General Motors Chevrolet* részlege 2014 májusában kérelmet nyújtott be a BOLT védjegy lajstromozása iránt, amelyet egy új modellje nevének szánt, azonban ez ellen felszólalt a japán motorkerékpár-gyártó *Yamaha*, amely két évvel korábban, 2012. augusztus 9-én nyújtott be kérelmet ugyanezen védjegy lajstromozása iránt. Ezért az USPTO

felfüggesztette a Chevrolet lajstromozási kérelmének elbírálását mindaddig, amíg a Yamaha védjegykérelmét el nem bírálták.

A Chevrolet előtt 2013 novemberében az indianai *Bolt Custom Trucks* is kérelmezte a BOLT védjegy lajstromozását.

Az USPTO 2015 májusában felhívta a Chevrolet-t, hogy a kért lajstromozás további akadályát képezi az általa korábban lajstromoztatott VOLT védjegy. A Chevrolet úgy nyilatkozott, hogy védjegykérelmét nem vonja vissza; VOLT védjegye azonban a korábbi védjegykérelmek lajstromozásának is akadályát képezheti. A Chevrolet-nek mindenképpen meg kell várnia, amíg a korábbi védjegykérelmek ügyében döntés születik.

F) *Oprah Winfrey*, a neves amerikai televíziós műsorvezető csatát nyert az OWN YOUR POWER védjegy használatával kapcsolatban. A pert *Simone Kelly-Brown* (Kelly-Brown) vállalkozó indította 2011-ben a Manhattani Kerületi Bíróságnál arra hivatkozva, hogy 2008-ban lajstromoztatta ezt a védjegyet *Own Your Power Communications Inc.* vállalata számára. Winfrey a védjegyet az Oprah Magazine c. havilapban, egy, a magazinnal összefüggő eseményen és tévéműsorokban használta.

A bíróság azonban úgy döntött, hogy Winfrey *Harpo Productions Inc.* nevű vállalata és *Hearst Corp.* nevű kiadója kellő mértékben bizonyította, hogy a védjegy nélküli a megkülönböztetőképességet, és így nem érdemli meg a védjegyvoltalmat. A bíróság megjegyezte, hogy Kelly-Brown nem bizonyította azt az állítását, hogy a védjegy Winfrey általi használata valószínűleg félrevezetné a fogyasztókat.

Ausztria

Egy újabb ügyben egy híres családnévből álló védjegyet bitorolt az alperes a kereskedelemben ugyanezzel a családnévvvel. A fellebbezési bíróság kijelölte a védjegyvoltalom határait arra az esetre, amikor névjogokkal versenyeznek, és meghatározta azokat a követelményeket, amelyeket a védjegytulajdonosoknak figyelembe kell venniük ahhoz, hogy megvédjék védjegyeiket a törvényes névjogok gyakorlásának fedezete alatti kihasználástól.

A felperes két magánalapítvány volt, amelyeket a jól ismert magyar Esterházy arisztokrata család kapcsol össze. Mindkettő kulturális területen működött, az ESTERHÁZY név és védjegy alatt nyújtva szolgáltatásokat, így hangversenyeket és kiállításokat. Az alperes egy nő volt, akinek a férjezett neve 1994 júliusa óta Esterházy, és aki kulturális üzleti tevékenységet folytatott, a zene területén ajánlva szolgáltatásokat. A múltban az alperes a kereskedelemben férjezett nevét használta, de rendszerint a saját keresztnévvel kombinálva. A bírósági ügy előtt üzleti névként lajstromoztatta férjezett nevét cégnévként és doménnévként, és ilyen névvel kezdett szolgáltatásokat ajánlani.

A felperesek az alperes eltiltását kérték a bíróságtól. Keresetüket közösségi védjegyükre és névjogaikra alapozták. Azzal érveltek, hogy üzleti tevékenységük átlapolt az alperes hasonló tevékenységével, és hogy az Esterházy név használatával az alperes megkülönböztető elem,

például saját keresztnévének hozzáadása nélkül a felperes szolgáltatásaiban zavart szándékozott okozni.

Az elsőfokú bíróság elutasította a felperesek keresetét, megállapítva, hogy az alperesnek korábbi joga van az Esterházy névre, mert 1994-ben kezdte azt használni üzleti ügyekben saját nevének másik részeivel kombinálva, és állítólag mielőtt a felperesek elkezdték hasonló üzleti tevékenységüket.

A fellebbezési bíróság megváltoztatta ezt az ítéletet. A védjegyjog alapján elrendelte, hogy az alperes szüntesse meg azt a gyakorlatát, hogy kulturális területen az Esterházy névvel jelöli meg szolgáltatásait, és különösen álljon el attól, hogy ezt a nevet cégnévként vagy doménnévként használja megkülönböztető elem, így keresztnévének hozzáadása nélkül. A névjogokra alapozva a bíróság azt is elrendelte, hogy az alperes törölje lajstromozott doménnevét, hacsak nem ad hozzá egy megkülönböztető elemet.

A bíróság megállapította, hogy az elsőbbség alapján kell eldönteni azt a kérdést, hogy melyik félnek van joga használni egy konkrét nevet vagy megjelölést, vagyis az a döntő, hogy melyik fél kezdte először használni a kérdéses nevet vagy megjelölést. Követte a felpereseknek azt az érvelését, hogy csupán ennek a névnek vagy megjelölésnek mint olyannak a használata – minden egyéb megkülönböztető elem nélkül – alapozhat meg elsőbbséget. Ebben az esetben az elsőbbség meghatározása szempontjából csupán az Esterházy név vagy megjelölés első egyedüli használata volt fontos. Az alperes 1994 óta használta üzleti ügyekben az Esterházy vezetéknévet, de csupán nevének egyéb részeivel, például keresztnévével kombinálva. Az alperes nem használta az Esterházy nevet önmagában cégnévnek 2008. októberi lajstromozása előtt. Így az első felperesnek közösségi védjegye, a második felperesnek névjogai alapján alaposabb joga volt az Esterházy megjelölés használatára.

Az alperesnek azzal az érvelésével kapcsolatban, hogy a 2007/2009 sz. közösségi védjegyrendelet 12(a) cikke és annak ausztriai ekvivalense alapján őt nem lehet eltiltani vezetéknévének a kereskedelemben való használatától, a bíróság rámutatott, hogy saját nevének üzleti tevékenység során való használatát korlátozza a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal összhangban álló használat elve, ami olyan használatot feltételez, amely a lehető legnagyobb mértékben kerüli egy másik személy nevével vagy megjelölésével való ütközést. Ezért ha valaki a saját nevét használja a kereskedelemben, ésszerű óvatossággal kell eljárnia az összetévesztés elkerülése céljából. Ennek megfelelően tilos a saját név használata olyan módon, amelynek alapján nem létező kapcsolatra lehet következtetni egy védjegytulajdonossal, vagy tisztességtelen előnyre lehet szert tenni egy védjegy megkülönböztető jellegeből és hírnevéből.

A bíróság megállapította, hogy az alperes nem követte ezeket az előírásokat, mert múltbeli tevékenysége nem hagyott kétséget afelől, hogy szándékában állt kihasználni az első felperes közösségi védjegyének jó gazdasági hírnevét, ami a védjegyjogok bitorlását jelenti. A megalapozott legfelsőbb bírósági joggyakorlat szerint az alperest nem lehet teljesen eltiltani

nevének cégnévként való használatától. Ezért a bíróság az alperest csak attól tiltotta el, hogy nevét megkülönböztető elem hozzáadása nélkül használja.

A legfelsőbb bíróság teljes mértékben megerősítette a fellebbezési bíróság döntését, azonban *obiter dictum*ként megjegyezte, hogy kölcsönös névhasználat esetén fontosabbnak tartja a kölcsönös udvariasság elvét, mint az elsőbbséget.

Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (BPHH, Office for Harmonization in the Internal Market)

A *Lidl Stiftung & Co. KG* (Lidl) eredménytelenül próbálta érvényteleníteni *Crocs, Inc.* (Crocs) 6 543 516 sz. háromdimenziós közösségi védjegyet, amelyet „ortopéd lábbelikre” lajstromoztak a 10. áruosztályban cipőkre, szandálokra futócipőkre, hajócipőkre, strandcipőkre és klumpákra a 25. áruosztályban az alábbi ábrákkal:



A Lidl 2013-ban kérte a védjegy törlését a közösségi védjegyrendelet (Community Trade Mark Regulation, CTMR) 52(1)(a) cikke alapján, és azzal érvelt, hogy a megtámadott védjegyet a CTMR 7(1)(b) és 7(1)(e) cikkével ütközve lajstromozták a következő okok miatt:

7(1)(b) cikk:

– A megtámadott védjegy csupán az alakja maguknak az áruknak, vagyis egy cipő számos lyukkal a felső oldalán és egy sarokkengyellel a hátsó oldalán.

– A lajstromozott alak nélkülözi a megkülönböztetőképességet, mert csupán változata egy évszázadok óta használt alaknak, és a megtámadott védjegy jellemzői általánosak különösen szandálok, strandcipők és klumpák esetén.

7(1)(e) cikk:

– A cipő felső oldalán levő lyukak műszaki funkciót töltenek be, mert lehetővé teszik, hogy levegő cirkuláljon a láb körül, és megnövelik a kényelmi érzést. Emellett ez egy közös műszaki jellemző műanyagszandálok és öbölcipők esetében.

– A cipő széles kerek első része jellemző vonása a klumpáknak, és műszaki funkciója van, mert „tükrözi a láb anatómiai alakját”.

A Crocs azzal érvelt, hogy a háromdimenziós védjegyet érvényesen lajstromozták, mert a megtámadott védjegy alakja jelentősen eltér a terület normájától vagy szokásaitól, és ezáltal betölti eredetjelző lényeges funkcióját. Ez meghaladja a háromdimenziós védjegyek megkülönböztetőképességével kapcsolatos küszöböt, amit a 2007. évi *Bang & Olafsen A/S v. OHIM* ügyben fektettek le.

A Crocs azzal is érvelt, hogy az alábbi öt szokatlan jellemző hozzájárul a megtámadott védjegy általános megkülönböztetőképességéhez:

- II. a nyitott hátsó;
- II. az állítható heveder, amely egy lapos szegeccsel van rögzítve;
- III. a cipő szokatlanul kerekített elülső része;
- IV. a lyukak a cipő felső részén;
- V. a Crocs logó a heveder szegecsén.

A Crocs továbbá azzal is érvelt, hogy a megtámadott védjegy már a lajstromozási kérelem benyújtása előtt lényegénél fogva disztinktív jellegű volt. Ennek bizonyítékeként angol újságcikkeket nyújtott be.

A Crocs további érve az volt, hogy a 7(1)(e) cikk nem alkalmazható, mert a megtámadott védjegy Crocs logót is tartalmazott, és nem csupán egy alakból állt. Emellett a megtámadott védjegy nem egy cipő természetes alakja, hanem a tervező kreatív döntéseinek az eredménye.

Végül a Crocs azzal is érvelt, hogy a Lidl azt sem bizonyította, hogy a megtámadott védjegy alakja hasonlított a lajstromozás időpontjában ismert lábbelialakokhoz,

A fentiek alapján a törlési osztály elutasította a 7(1)(a) cikkekre alapozott okot.

Bár a Lidl nem idézett konkrét rendelkezést a 7(1)(e) cikk vonatkozásában, a BPHH arra következtetett, hogy a benyújtott érvek ezen cikk alá esőnek tűnhetnek. Ezt az okot a törlési osztály azon az alapon utasította el, hogy a megtámadott védjegy nem áll kizárólag olyan alakból, amely egy műszaki eredmény eléréséhez szükséges. A Crocs logó fontos szerepet játszó, nem funkcionális elemnek minősül.

A bíróság a Lidl ellen ítélt meg költségeket. A Lidl azonban a döntés ellen fellebbezett, és nyilván további érveket fog benyújtani a 7(1)(e) cikk alapján.

Brazília

A Brazil Szabadalmi Hivatal 2013. október 13-án elrendelte, hogy minden olyan szabadalmat, amely két vagy több évdíjjal hátralékban van, önműködően hatályon kívül kell helyezni újbóli érvénybe helyezés lehetősége nélkül. Ennek a rendeletnek az elsődleges célja az volt, hogy csökkentse a feldolgozatlan szabadalmi bejelentések számát és egyúttal növelje a szabad felhasználás területét Brazíliában. Sokan azonban úgy gondolták, hogy a rendelet közvetlenül sérti a brazil szabadalmi törvény 87. cikkét, amely szerint egy szabadalom felfüggesztését vagy törlését a hivatal csak akkor rendelheti el, ha a szabadalmas nem folyamodott a szabadalom újbóli érvénybehelyezéseért (megfizetve pótdíjjal az évdíjhátralékot) a három hónapos határidőn belül, miután a hivatalos közlönyben való felhívással erre felhívották.

A Brazil Szabadalmi Hivatal rendelete gyorsan felfüggeszthet vagy hatálytalaníthat 10 000-nél több szabadalmi bejelentést és megadott szabadalmat. Ezért a szabadalmi és védjegyügyvivők egyesülete 2015. január 25-én csoportos keresetet nyújtott be a hivatal ellen, a rendelet visszavonását kérve. A Rio de Janeiro-i Szövetségi Bíróság az egyesület javára döntött, és elrendelte, hogy a hivatal azonnal szüntesse meg a szabadalmak felfüggesztését és törlését, és változtassa meg azokat a felfüggesztési és törlési döntéseit, amelyeket már publikált a hivatalos lapban.

A Brazil Szabadalmi Hivatal 2015. július 9-én a Rio de Janeiro-i Szövetségi Fellebbezési Bíróságnál nyújtott be fellebbezést. A háromtagú tanács két bírása leadta szavazatát, a harmadik azonban szavazás előtt még tanulmányozni kívánta az ügyet. A bíróság döntése ellen a vesztes fél még különleges fellebbezést nyújthat be a Legfelsőbb Igazságügyi Tanácsnál, amely a főváros Brazíliában székel.

Miután a Brazil Szabadalmi Hivatal és az egyesület ügyvédei előadták szóbeli érveiket, az előadó bíró, *Paulo Espírito Santo* egyetértett azzal, hogy a hivatal rendelete meghaladta a Brazil Szabadalmi Hivatal hatáskörét, és az ügyben csak a kongresszus bír változtatási hatáskörrel; a másik szavazó bíró, *Ivan Athié* egyetértett azzal, hogy egy szabadalmat csupán a szabadalmas külön felhívása után lehet felfüggeszteni vagy hatálytalanítani. A harmadik bíró, *Abel Gomes* csak a Rio de Janeiro-i Szövetségi Fellebbezési Bíróság következő ülésén fogja leadni szavazatát.

Az ügy jelenlegi állása szerint nagyon valószínű, hogy a Brazil Szabadalmi Hivatal kénytelen lesz visszavonni kifogásolt rendeletét.

Egyesült Királyság

A) Az Egyesült Királyság Parlamentjének Alsóháza 2015. június 9-én elfogadott egy törvénytervezetet az európai unió tagságra vonatkozó népszavazásról. Ha ezt a Lordok Háza is jóváhagyja, megnyílik az út az Egyesült Királyságban 2017 vége előtt (esetleg már 2016-

ban) tartandó népszavazáshoz arról, hogy az Egyesült Királyság továbbra is tagja maradjon-e az Európai Uniónak. Ez azonban azt jelenti, hogy az Egyesült Királyság 2017 előtt nagy valószínűséggel nem fogja tudni az Egységes Szabadalmi Bíróságra vonatkozó egyezményt ratifikálni és a ratifikációs okmányt letétbe helyezni. Az angol ratifikáció nélkül viszont az egyezmény nem léphet hatályba, mert annak feltétele, hogy az egyezményt legalább 13 tagállam ratifikálja, de Franciaország és Németország mellett az Egyesült Királyságnak is a ratifikáló államok között kell lennie. E három állam közül eddig csak Franciaország, ezenfelül nyolc további állam ratifikálta az egyezményt.

B) Azt a kérdést, hogy az engedélyezési eljárás története (prosecution history) figyelembe vehető-e az engedélyezés utáni eljárásokban, döntően megválaszolta a fellebbezési bíróság (Court of Appeal) nemrég publikált alábbi döntése az *Actavis v. Eli Lilly*-ügyben.

Egyes országokban, így például az Amerikai Egyesült Államokban a szabadalmi ügyekben eljáró bíróságok szokásos eljárása, hogy a bejelentés elővizsgálati eljárásának történetéhez fordulnak, vagyis a szabadalmi igénypontok értelmezésekor figyelembe veszik a bejelentő és a hivatal közötti levelezést. Az európai országok joggyakorlatában azonban az igénypontok értelmezésekor általában figyelmen kívül hagyják az elővizsgálati eljárás történetét. Az Egyesült Királyságban ez a kérdés elintézettnek tekinthető annak következtében, hogy a Lordok Háza azon a nézeten volt, hogy egy igénypont értelmezésekor a szabadalmi hivatal iratainak a tanulmányozása nem ajánlatos, sőt tiltott, mert a megadott szabadalom értelmét nem szabad megváltoztatni annak függvényében, hogy egy szakember tanulmányozta-e a hivatali iratokat, és „az élet túl rövid” ahhoz a korlátozott segítséghez, amelyet ezeknek az iratoknak a tanulmányozása nyújtani tudna. Ez a megközelítés lényegileg összhangban van a holland és a német bíróságok, valamint az Európai Szabadalmi Hivatal megközelítésével.

A felsőbíróság (High Court) 2014-ben hozott döntése az *Actavis v. Eli Lilly*-ügyben érdekes szempontra világított rá, amely szerint a hivatali iratok bizonyos vonatkozásban felhasználhatók az egyesült királyságbeli bíróságok előtti, engedélyezés utáni szabadalmi perekben.

A vizsgált ügyben a felek eltérően értelmezték azt a kérdést, hogy szakember hogyan magyarázná a rákkezelésben használt „dinátrium-pemetrexát” (pemetrexed disodium) kifejezést. A vélt bitorló a szűk értelmezés híve volt: szerinte ez a kifejezés csak dinátrium-pemetrexátot és semmi mást nem jelent, míg a szabadalomtulajdonos a kifejezést tágabban értelmezte: szerinte az alatt nem csupán ezt a vegyületet, hanem annak gyógyszerileg elfogadható és eléggé oldható sóit is érteni kell. Az engedélyezési eljárás történetében azonban egy olyan megállapítást találtak, hogy az igénypontokat dinátrium-pemetrexátra mint olyanra korlátozták. A vélt bitorló azzal érvelt, hogy ennek az állításnak a megléte a bírósági eljárásban akadályt képezi annak, hogy a szabadalomtulajdonos bármilyen egyéb értelmezésre hivatkozzék. A szabadalomtulajdonos viszont azzal érvelt, hogy az elővizsgálati eljárás története általános szabályként ritkán volt felhasználható az értelmezés segítőjeként, és hogy az adott ügy nem kivétel ezen általános szabály alól.

A felsőbbíróság ítéletében megállapította, hogy a szabadalmi hivatal iratainak betekintése hasznos lehet olyan ügyek megoldásában, ahol a szabadalomtulajdonos „visszaél a rendszerrel”, az elővizsgálati eljárásban elfogadva az igénypontok szűk értelmezését, és később azzal érvelve, hogy ugyanezen igénypontokat bitorlás esetén tágan kell értelmezni. Értelmezése szerint a szabadalmi hivatal iratainak a fényében az igénypontot dinátrium-pemetrexátra mint olyanra kell korlátozni, vagyis az igénypont nem értelmezhető úgy, hogy oltalmi köre kiterjed az ekvivalensekre is. Ezért nem lehet szó az igénypontok bitorlásáról.

Ezt az értelmezést azonban a fellebbezési bíróság elutasította, mert véleménye szerint még ha felfedeznek is az elővizsgálati eljárás történetében egy olyan állítást, hogy a szabadalomtulajdonos elfogadta az igénypont korlátozását, lehetősége van a bíróság előtt azt mondani, hogy nem kellett volna így eljárnia, és hogy helytelenül tette az elővizsgálati eljárásban a látszólagos engedményt. Így az elővizsgálati eljárás történetét a fellebbezési bíróság úgy tekintette, hogy az elhanyagolható segítséget nyújt az igénypontok értelmezésében, összhangban a *Kirin-Amgen*-ügyben létrejött megállapodással. Így a fellebbezési bíróság érvényesnek tekintette azt az általános elvet, hogy az elővizsgálati eljárás története ritkán hasznos a szabadalmi igénypontok értelmezésének segítőjeként.

Úgy tűnik tehát, hogy amikor az a kérdés kerül szóba, hogy az elővizsgálati eljárás történetét figyelembe lehet-e venni az engedélyezés utáni igénypont-értelmezés céljára, az angol bíróság számára az élet továbbra is túl rövid marad.

Egységes Szabadalmi Bíróság (UPC – Unified Patent Court)

A finn gazdasági minisztérium 2015 februárjában munkacsoportot hívott életre az Egyéges Szabadalmi Bíróságra vonatkozó egyezmény ratifikálásának előkészítése céljából. A munkacsoport most publikált egy törvénytervezetet az egyezmény Finnország általi elfogadásával kapcsolatban, arra összpontosítva, hogy a nemzeti törvényhozást hogyan kellene módosítani ahhoz, hogy a finn törvények és rendelkezések összhangban legyenek az egyezmény rendelkezéseivel.

Itt megjegyezzük, hogy az UPC végrehajtási utasításának 17. tervezetéről 2014 novemberében tartottak nyilvános meghallgatást, majd a szövegező bizottság elnöke 2015. július 10-én mutatta be a 18. tervezetet az előkészítő bizottságnak.

A finn munkacsoportnak nem feladata, hogy véleményt formáljon az UPC-egyezmény Finnország általi ratifikálásáról vagy az ilyen ratifikálás időpontjáról. Ennek ellenére valószínűnek látszik, hogy Finnország 2016 első negyedének végéig ratifikálni fogja az egyezményt.

Arról is hírek vannak, hogy Észtország, Hollandia, Litvánia és Olaszország illetékes szervei is dolgoznak a ratifikálás előkészítésén. Újabban olyan vélemények is nyilvánosságra jutottak, hogy az Egyesült Királyság 2016 végéig készen áll majd az egyezmény ratifikálására. Így elképzelhető, hogy ha addig Németország is csatlakozik a ratifikáló államokhoz, az

egyezmény ratifikálása 2017 első felében megtörténhet. Jelenleg fontos tényezőnek tűnik a bírók kijelölésének a folyamata.

Európai Szabadalmi Hivatal

A) Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) 2015. június 24-én bejelentette, hogy a részt vevő európai államok delegátusai az egységes európai szabadalmak (unitary patents) megújítási díjaival kapcsolatban megállapodásra jutottak. Az elfogadott megoldás az ún. „top 4 solution” volt.

A kérdéssel foglalkozó bizottságnak két erősen ütköző tényezővel kellett számolnia: olyan szintet kellett találnia, amely elég alacsony ahhoz, hogy nagyszámú felhasználót vonzzon az egységes szabadalom számára, de egyúttal elég magas legyen ahhoz, hogy biztosítsa az önfinanszírozást is. Míg a szabadalmi bejelentők és a szabadalomtulajdonosok nyilvánvalóan az alacsony évdíjakat támogatják, az ESZH és a nemzeti delegátusok arra törekedtek, hogy az ESZH adminisztrációs költségei fedezve legyenek. Nem volt egyszerű feladat megtalálni az e két érdek közötti egyensúlyt, minthogy az egyenlet számos ismeretlen változót tartalmazott: nem csupán az megjósolhatatlan, hogy hányan fogják az egységes szabadalmat választani, hanem az is, hogy a szabadalomtulajdonosok hány évig kívánják a megadott szabadalmat megújítani. A költségtervezést tovább bonyolítja a fordításkompenzálási rendszer is.

A költségek megállapításánál egy további tényező, amelyet szintén figyelembe kellett venni, az elosztási kulcs, amelynek kellően fedeznie kellene a nemzeti igényeket, és amelynek alapja, hogy a megújítási díjak 50%-át a nemzeti szellemi tulajdon-védelmi intézmények között osztják szét.

A bizottság 2015 márciusában és májusában két forgatókönyvet: a „top 4” és a „top 5” változatot vizsgálta, amelyek szerint a megújítási díjak megközelítőleg a négy, illetve az öt legtöbb validálási megbízást kapott államban fizetendő európai szabadalmi megújítási díjnak felelnének meg.

A bizottság végül ez év júniusában a „top 4” változatot fogadta el. Ez a megoldás azok számára, akik európai szabadalmukat négy államban érvényesítik, az ötödiktől a tizedik évben csupán 47 EUR megtakarítást jelent, ami azonban a tizenötödik év végéig 3239 EUR-ra nő. A megtakarítás természetesen nagyobb mértékű azok számára, akik még hosszabb időre kívánnak oltalmat szerezni.

Azt várják, hogy számos bejelentő fogja az egységes európai szabadalmat választani, mert erre bírja rá őket az a tény, hogy majdnem a teljes Európai Unióra kiterjedő oltalmat kaphatnak olyan költségen, amely kisebb négy nemzeti validálás költségénél.

B) A kiegészítő oltalmi tanúsítvány (supplementary protection certificate, SPC) engedélyezésének célja, hogy a szabadalomtulajdonost kárpótolják azért a veszteségért, amely annak következtében éri, hogy saját gyógyászati vagy növényvédelmi termékekre vonatkozó szabadalmainak oltalmi ideje csökken a forgalmazási engedély megszerzéséhez szükséges

elhúzódó idő miatt. A gyógyászati termékekre vonatkozó SPC-k engedélyezését szabályozó, 469/2009 európai uniós rendelet szerint az SPC-kérelmeket a nemzeti szabadalmi hatóságoknál kell benyújtani, és ezek jogosultak engedélyezni vagy elutasítani, valamint eldönteni a jogérvényesítési kérelmeket. Ha a vonatkozó eljárások folyamán szükségessé válik a rendelet szövegének értelmezése, az Európai Unió Bírósága (Court of Justice of the European Union, CJEU) a végső értelmező hatóság.

Mióta ezek a rendeletek hatályba léptek, a CJEU-nak bőven volt lehetősége értelmezési irányelvadására. Úgy tűnik, hogy az SPC-re vonatkozó legtöbb döntése a 3. cikkre vonatkozik, amely az SPC elnyerésének feltételeit szabályozza. A CJEU újabb döntései foglalkoznak a rendelet 1(b) cikkével is, amely a „termék” alábbi meghatározását adja: „E rendelet céljára ... a 'termék' egy gyógyászati termék hatóanyagát vagy hatóanyagainak kombinációját jelenti”.

A 431/04 ügyben (a *Massachusetts Institute of Technology* fellebbezése) azt a kérdést kellett eldönteni, hogy lehet-e SPC-t engedélyezni olyan termékre, amely egy citotoxikus vegyület (karmusztin) és egy lassan felszabaduló mátrix (polifeprozán) kombinációjából áll, ahol az utóbbi komponens nem bír gyógyászati hatékonysággal. A polifeprozán, jóllehet gyógyászatiilag nem hatékony, nélkülözhetetlen a karmusztin késleltetett felszabadulásához; e mátrix nélkül a karmusztint nem lehet gyógyászatiilag felhasználni. A Német Szabadalmi és Védjegyhivatal (Deutsches Patent und Markenamt, DPMA) elutasította az SPC-re irányuló kérelmet, és a Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespatentgericht, BPG) megerősítette ezt a döntést. Ezután a Szövetségi Fellebbezési Bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) úgy döntött, hogy az ügyet a CJEU-hoz továbbítja, és e bíróságtól azt kérdezte, hogy az 1(b) cikk szerint követelmény-e, hogy mindkét komponens gyógyászatiilag hatékony gyógyszer legyen, vagy pedig egy olyan kompozíció, amely egy gyógyászatiilag hatékony anyagból és egy olyan másik komponensből áll, amely ahhoz szükséges, hogy a gyógyszert gyógyászatiilag hatékony módon lehessen adagolni, „egy gyógyászati termék hatóanyagainak kombinációjaként” minősíthető-e.

A CJEU először megállapította, hogy a „hatóanyag” fogalma meghatározásának a hiányában a jelentést és annak körét a szövegösszefüggés és az általános értelmi képesség szerint kell meghatározni. Közös alapnak tekintette, hogy „a 'hatóanyag' kifejezést a gyógyszer-tanban úgy fogadják el, hogy az nem ölel fel a gyógyászati termék részét képező olyan anyagokat, amelyeknek önmagukban nincs hatásuk az emberi vagy állati testre”. A CJEU ezután, figyelembe véve különösen az 1610/96 sz. európai uniós rendeletet – amely előírja, hogy az SPC-oltalomra alkalmas vegyületnek „általános vagy sajátos hatást kell kifejtenie a káros szervezetekre vagy növényekre” –, és annak érdekében, hogy meggátolja az SPC-oltalom „örökzöld” fennmaradását, a következő végkövetkeztetésre jutott: „Az 1(b) cikket ... úgy kell értelmezni, hogy az 'egy gyógyászati termék kombinációja' kifejezés nem foglalja magában két olyan anyag kombinációját, ahol csak az egyik komponens mutat önmagában gyógyászati hatékonyságot egy adott indikációra, míg a másik komponens azt teszi lehe-

tővé, hogy ez a hatóanyag gyógyászati termékként legyen felhasználható, mert szükséges ahhoz, hogy az első anyag az adott indikációra gyógyászati hatást tudjon kifejteni”. Így a vizsgált kombinációra a 469/2009 sz. rendelet 1(b) cikkének a meghatározása alapján nem adható SPC.

A helyzet némileg eltérő volt a 631/13 ügyben. Itt az volt a kérdés, hogy egy egyedi hordozóprotein (D protein – egy G immunglobulin, amely megköti a *Haemophilus influenza* proteinjét, amelyről ismert, hogy gyógyászati hatékonyságot mutat ezen baktérium ellen) egy olyan vakcinában (a GlaxoSmithKline *Synflorics* nevű gyógyszere), amelyet jóváhagyott az Európai Gyógyszerügynökség (European Medicines Agency), alkalmas-e arra, hogy egy SPC révén önállóan oltalmat nyerjen. A *Synflorics* egy olyan vakcina, amely tíz pneumococcusos poliszacharid szerotípusból áll, amelyek közül nyolc konjugálva, vagyis kovalensen kötve van a hordozó D proteinhez. A poliszacharid-hordozó konjugátum mellett a vakcinakészítmény alumíniumfoszfát adszorbenst, nátriumkloridot és vizet tartalmaz.

Korábban az Osztrák Szabadalmi Hivatal és az Osztrák Legfelsőbb Bíróság elismerte a következő tényeket:

- A D proteint egy alapszabadalom védi, ami annyit jelent, hogy a rendelet 3(a) cikke szerinti követelmény ki van elégítve.
- Az anyagra nem engedélyeztek SPC-t, vagyis a 3(c) cikk szerinti követelmény is ki van elégítve.
- A *Synflorics*ra engedélyeztek forgalmazási engedélyt, ami annyit jelent, hogy a 3(b) cikk szerinti követelmény is ki van elégítve, legalábbis a konjugátummal kapcsolatban.
- A *Synflorics*ban levő D proteinnek két független hatása van:
 - vakcinaként hatásos a nem típusos *Haemophilus influenza* baktériumok által okozott középfülfő-gyulladás ellen, és
 - adjuvánsként hatóanyagok mellett hatásos a pneumococcusok (pneumococcusos poliszacharidok) ellen.

Az osztrák bíróság azonban még mindig bizonytalan volt azzal kapcsolatban, hogy a D protein védhető-e SPC által, mert kovalensen van kötve egy másik molekulához. Ez a kovalens kötés megváltoztatta az SPC-kérelem tárgyát („szabad D protein”) a forgalmazási engedély termékéhez viszonyítva („kötött D protein”). Az SPC-kérelmet ugyanis magára a D proteinre nyújtották be, nem pedig egy D protein–poliszacharid konjugátumra, ami egy eltérő molekula volt. A bíróság megjegyezte, hogy itt a *Medeva*-ügyhöz (322/10) és a *Georgetown University*-ügyhöz (422/10) viszonyítva eltérő helyzetről volt szó, ahol a forgalmazási engedély tárgyát képező termék egyéb hatóanyagok mellett, nem pedig kovalensen kötve volt jelen.

Miután az osztrák bíróság a CJEU-hoz fordult, az utóbbinak a döntése először megállapította, hogy a 469/09 sz. rendelet 1(b) cikkében található „hatóanyag” kifejezés a rendeletben

nincs meghatározva, azonban azt a 431/04 ügyben a CJEU már korábban értelmezte, megállapítva, hogy „a gyógyszertermben általánosan elfogadott, hogy a 'hatóanyag' kifejezés nem vonatkozik a gyógyszertermék részét képező olyan anyagra, amely önmagában nem fejt ki hatást az emberi vagy állati testre”. Később ez az értelmezés megszilárdult, amikor a 2001/83 sz. európai uniós irányelv 1. cikkét úgy módosították, hogy annak meghatározása szerint a hatóanyag „olyan anyag vagy anyagkeverék, amely egy gyógyászati termék előállítására van szánva, és amely – így felhasználva – ennek a terméknek a hatóanyagává válik, ahol ezt a terméket gyógyászati, immunológiai vagy metabolikus hatású anyagként kívánják felhasználni abból a célból, hogy helyreállítson, kijavítson vagy módosítson fiziológiai funkciókat, vagy orvosi diagnózisra legyen felhasználható”. Minthogy azonban egyik rendelet sem tesz különbséget a szabad vagy kovalensen kötött hatóanyagok vagy alkotrészek között, a CJEU most hozott döntésében arra a következtetésre jutott, hogy „nem helyes kizárni ... SPC engedélyezését ilyen hatóanyagra”. Más szavakkal: nem lényeges körülmény az, hogy a hatóanyag egy másik alkotórészhez kovalensen van kötve.

Ezután a CJEU döntése azt veszi fontolóra, hogy a D proteinre engedélyezhető-e SPC-oltalom, jóllehet gyógyászati hatása nem esik a forgalmazási engedély szóhasználatára által fedett gyógyászati indikációk körébe. Ilyen vonatkozásban a döntés megállapítja, hogy a 469/2009 sz. rendelet 3. cikke szerint az SPC engedélyezéséhez négy követelményt kell kielégíteni, amelyek közül az egyik az, hogy az SPC-kérelem tárgyát képező komponensre gyógyászati terméknek legyen forgalmazási engedély.

Végül a CJEU döntése a szakvéleményt kérő osztrák bíróság utolsó kérdését tárgyalja, vagyis azt, hogy egy olyan komponens, amely önmagában nem hatékony, de egy másik hatóanyag hatékonyságát fokozza, tárgya lehet-e egy SPC-nek. A korábbi esetjogot, amely kizárta a gyógyászati hatást nem mutató anyagokat (például az adjuvánsokat) az SPC-oltalomból, a CJEU szerint itt nem kellett alkalmazni, mert a D proteint nem adjuvánsként használták. Ezután a CJEU megváltoztatta a feltett kérdést, és ismét az 1(b) cikkre összpontosítva azt kérdezte, hogy egy pneumococcusos poliszachariddal konjugált hordozó protein, amelyet egy vakcinában gyermekgyógyászati célra használnak, az 1(b) cikk értelmében terméknek tekinthető-e, majd a rendelet céljának és szövegezésének fényében megállapította, hogy egy poliszacharid antigénnel kovalens kötással konjugált hordozóprotein nem tekinthető hatóanyagnak, kivéve ha megállapítható, hogy önmagában farmakológiai, immunológiai vagy metabolikus hatást fejt ki, amit fed a forgalmazási engedély gyógyászati indikációja.

A CJEU döntéséből az az általános következtetés vonható le, hogy egy gyógyászati készítmény olyan komponense, amely egy másik hatóanyaghoz kovalens kötással kapcsolódik, nincs önmagában kizárva az SPC-oltalomból. Az oltalomnak azonban feltétele, hogy

- a komponens önmagában is gyógyászati, immunológiai vagy metabolikus hatást fejt ki, és
- az ezen komponens által kifejtett farmakológiai, immunológiai vagy metabolikus hatás a forgalmazási engedély szövegében szereplő gyógyászati indikációk körébe essen.

A CJEU-nak ez a döntése tehát azt jelzi, hogy a „termék” a 469/2009 sz. rendelet értelmében a forgalmazási engedélyben körvonalazott gyógyászati indikációk által célhoz kötötten korlátozott.

Az Európai Unió Törvényszéke

A) A Sky UK-nak (Sky) a Skype vállalat ellen régóta folyó harca a „sky” szó használatáért a SKYPE védjegyben az Európai Unió Törvényszéke (General Court of the European Union, GC) előtt nemrég ért véget.

Bár a Microsoftnak sikerült Brazíliában, Svájcban és Törökországban győznie a Sky által benyújtott felszólalás ügyében, ez nem sikerült a GC előtt, mert ez a bíróság nem állapított meg összetévesztési veszélyt a SKYPE és a SKY védjegy között. Ezért a GC úgy döntött, hogy a Sky sikeresen vonta kétségbe a SKYPE védjegy lajstromozhatóságát.

A Sky az Egyesült Királyságban is sikeresen támadta meg a Microsoft SKY DRIVE nevű, felhőszerű védjeggyel védett szolgáltatását: azt a Microsoftnak ONEDRIVE névre kellett átneveznie.

Az ügy háttere, hogy a Skype, amelyet az írországi Dublinban alapítottak, és amelyet jelenleg a Microsoft birtokol, 2005. június 28-án a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnál (BPHH, Office for Harmonization in the Internal Market) kérte a SKYPE szóvédjegy és az annak megfelelő logó lajstromozását, ahol a szót felhő alakjában veszi körül egy körvonal. Amikor a védjegybejelentést publikálták a közösségi védjegyközlönyben, a Sky felszólalt a saját korábbi közösségi SKY védjegylajstromozása alapján. A felszólalást a Sky javára döntötték el. Ez ellen a Skype a BPHH Negyedik Fellebbezési Tanácsánál fellebbezett, amely azonban elutasította a fellebbezést arra hivatkozva, hogy fennáll az összetévesztés valószínűsége a Skype védjegye és a SKY védjegy között.

A Skype ez ellen a döntés ellen a GC-nél fellebbezett. Fő érvei a következők voltak:

- a) A védjegyek nem hasonlóak.
- b) A SKYPE védjegy széles körű használat révén megkülönböztetőképességre tett szert.
- c) Mindkét védjegy együtt létezett a piacon hosszú éveken keresztül anélkül, hogy ez zavart okozott volna.

Ahhoz, hogy meg tudja állapítani az összetévesztés valószínűségét, a GC-nek először azt kellett eldöntenie, hogy ki tekinthető az ügyben illetékes közönségnek. Bár a bíróság egyetértett azzal, hogy a SKYPE védjegyet használó fogyasztók szakosodva vannak a Voice Over Internet Protocol (VOIP) használatában, ez nem jelenti azt, hogy a közönségnek ez a része körültekintőbb és jobban tájékozott, és ezért kevésbé lenne hajlamos a védjegyek összetévesztésére. A bíróság azt is megjegyezte, hogy egy eredményes keresetnek csupán arra van szükség, hogy a támadás az Európai Unió egy részében legyen érvényes, és ezért helyes volt a fellebbezési tanács megközelítése, amely szerint éppen az Egyesült Királyság közönségét tekintette megfelelőnek. A SKY védjegy az Egyesült Királyságban magas fokú megkülönböz-

tetőképességgel rendelkezik annak következtében, hogy ott a telekommunikációs és a szórakoztatóiparban hírek hangfelvevő, hangátadó és hangreprodukáló készülékei a 9., a 38. és 41. áruosztályban.. Ezért az Európai Uniónak ezen a részén belül nagyobb az összetévesztés valószínűsége. Az összetévesztés globális valószínűségét vizuális, hangzási vagy fogalmi hasonlóság alapján a jelzések által adott általános benyomás alapján kell meghatározni. Ez a meghatározás attól függ, hogy a közönség a kérdéses védjegyet felismeri-e. Minél erősebb megkülönböztető jelleget mutat a védjegy, annál nagyobb az összetévesztés valószínűsége. Ezért a jobb megkülönböztetőképességű védjegyek oltalma szélesebb körű, mint a kisebb megkülönböztetőképességűeké. A nagyobb megkülönböztetőképesség vagy annak tulajdonítható, hogy ez a védjegyben rejlő tulajdonság, vagy pedig a közönség ismeri el.

A GC döntése megállapítja, hogy a „sky” kifejezés, amely megegyezik a korábbi védjeggyel, teljes mértékben megjelenik a lajstromoztatni kívánt SKYPE védjegy kezdetén. Így tehát az utóbbi védjegy három ötödét képezi, és első szótagja teljesen hallható az utóbbi védjegy kiejtésékor. Ellentétben a védjegybejelentő állításaival, a „skype” szóban az „y” magánhangzó nem rövidebb, mint a „sky” szóban. Az utóbbi kifejezés világosan felismerhető a „skype” szóban annak ellenére, hogy a kérelmezett védjegyben egy szóként van írva, „mesterséges szétválasztás” nélkül, ellentétben a kérelmező állításával. Valós tény, hogy a „sky” betűi megtalálhatók a kérelmezett védjegy kezdetén, és ez a szó (sky = ég) része az angol nyelv alapszótárának, ahol könnyen azonosítható.

Ezért – jóllehet a Skype azzal érvelt, hogy a támadás a „skype” szó mesterséges szétválasztását jelenti „sky” és „pe” részre – a SKY márkanév erőssége az Egyesült Királyságban arra a következtetésre vezetett, hogy az átlagos angol közönség a SKYPE védjegyet a SKY védjeggyel társítaná.

A GC azt is megállapította, hogy a „skype” szó körüli felhőszerű árnyék nem járul hozzá a védjegy megkülönböztetőképességéhez.

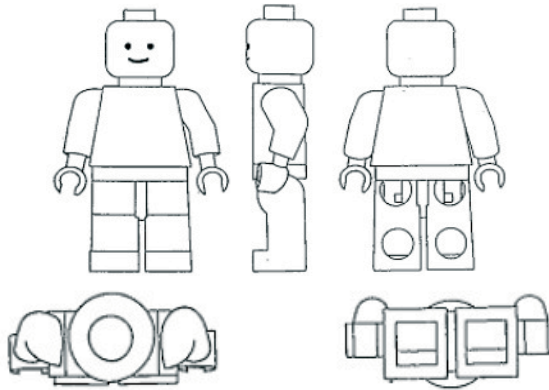
A Skype-nak azzal az érvelésével kapcsolatban, hogy védjegye megkülönböztetőképességre tett szert, a GC azt állapította meg, hogy a kérelmezett védjegy állítólagos „másodlagos jelentése” a valóságban nem a védjegy által nyújtott fogalmi tartalom, amely független lenne a bejelentőtől. Ha azonban a „skype” kifejezés saját maga szerzett volna jelentést a kérelmezett védjegy által védett szolgáltatások azonosítására, ez egy általános kifejezés, és így deskriptív jellegű lenne.

Az együttélésre vonatkozó érveléssel kapcsolatban a GC rámutatott, hogy a lajstromozási kérelem benyújtásának idejében a védjegyet csak 22 hónapig használták, ami nem minősíthető elegendőnek megszerzett megkülönböztetőképesség bizonyításához. Emellett egyúttól csupán a VOIP kommunikációs szolgáltatások vonatkozásában lehet beszélni, más árukkal és szolgáltatásokkal kapcsolatban azonban nem. Ezért az igényelt védjegy kapcsán megjelölt hosszú áru- és szolgáltatási listából csupán egy elkülönített és erősen sajátos szolgáltatás terén való együttélés nem csökkenti az összes áruval és szolgáltatással kapcsolatos megtévesztés valószínűségét.

A fentiek fényében a GC azon a véleményen volt, hogy a védjegyek megtévesztően hasonlóak, és ezért elutasította a Skype fellebbezését.

A Microsoft kijelentette, hogy meg fogja fellebbezni a döntést. Itt azt is megjegyezzük, hogy a vállalat eredményesen lajstromoztatta az Egyesült Királyságban, Írországbban, Németországban és Spanyolországban a SKYPE szóvédjegyet és logót. Ezért tulajdonképpen nincs szüksége arra, hogy közösségi SKYPE védjegyet szerezzen, mert a SKY nem indított ellene bitorlási eljárást, hanem csupán a SKYPE védjegy lajstromozását kívánta megakadályozni.

B) A GC nemrég elismerte az érvényességét két háromdimenziós védjegynek, amelyek a híres dán sárga alakokra vonatkoznak, és amely védjegyeket a BPHH-nál nyújtott be a *LEGO Juris A/S* (Lego).



Az ez ellen benyújtott felszólalást elutasította mind a BPHH, mind annak fellebbezési tanácsa.

A felszólaló ezután a GC-t kérte a BPHH döntéseinek hatálytalanítására lényegileg ugyanazon érvek alapján, mint amelyeket a BPHH előtti eljárásokban terjesztett elő. Alapvetően azt állította, hogy a LEGO védjegyei érvénytelenek az alábbi két fő ok alapján:

- kizárólag olyan alakra vonatkoznak, amely maguknak az áruknak a természetéből következnek, és amely kizárja a 207/09 sz. rendelet 7(1)(e)(i) cikke szerint lajstromozásuk lehetőségét; és

- az áruk alakja kizárólag egy sajátos műszaki eredmény eléréséhez szükséges, ami a 207/09 sz. rendelet 7(1)(e)(ii) cikke szerint nem lajstromozható.

A GC mindkét állítást megalapozatlannak nyilvánította. Az elsővel kapcsolatban rámutatott, hogy a kérelmező csupán azt állította, hogy a két vizsgált háromdimenziós védjegy alakját kizárólag a termék jellege határozza meg, anélkül, hogy ennek az állításnak bármilyen magyarázatával szolgált volna. Ezért az állítást a GC mint elfogadhatatlant elutasította.

A második érvénytelenségi okkal kapcsolatban a GC először arra utalt, hogy a hivatkozott 7(1)(e)(i) cikk azt állapítja meg, hogy „csupán azok az árualakok nem lajstromozhatók védjegyként, amelyek csak műszaki megoldást foglalnak magukban, és amelyek védjegy-

ként való lajstromozása ezért valóban akadályozná a műszaki megoldás más vállalatok általi használatát”; ezzel szemben „helytelen lenne visszautasítani áruk alakjának védjegyként való lajstromozását csupán azon az alapon, hogy az műszaki jellemzőket (is) mutat”. Erről a GC megállapította, hogy a kérelmező nem bizonyította, hogy a megtámadott védjeggyel védett alak lényeges jellemzői műszaki eredményt szolgáltatnak. Nem lehet ugyanis a lajstromozott alakok lényeges jellemzőinek tekinteni azokat a kiemelt körülményeket, amelyek révén *i)* a háromdimenziós védjegy egy játszó tevékenységben felhasználni szándékozott bábút képvisel, *ii)* a védjegy által védett terméknek mozgatható részei vannak, és *iii)* minden játékfigurát más legódarabokhoz lehet csatlakoztatni (a lábaik alatt lévő különleges lyukaknak tulajdoníthatóan).

A GC feleslegesnek minősítette a kérelmezőnek arra a korábbi döntésre való hivatkozását is, amelyben ugyanez a GC a 7(1)(e)(ii) cikk alapján megerősítette a legóteglák alakját képviselő háromdimenziós védjegy érvénytelenségét. Valójában a bíró leszögezte, hogy a játékfigura emberi alakja, amelyre a vizsgált védjegyek vonatkoznak, nyilvánvalóan semmilyen közös vonást nem mutat a hivatkozott érvénytelen védjegy nagymértékben „műszaki” alakjával, eltekintve attól a tényről, hogy mindkét alak ugyanazon vállalat által előállított játékokra vonatkozik.

C) A GC 2015. szeptember 8-án hozott döntést a *Loutfi Management Propriété Intellectuelle SARL v. AMJ Meatproducts*-ügyben, amely az alábbi, arab írásrendszerű közösségi védjegyekre vonatkozott: „el baina” (jelentése „látás”), „el benna” (jelentése „ízlés”) és „el bnina” (jelentése „finomság”):



Mindegyik ábrás védjegy a szavakat egyaránt tartalmazza latin betűkkel és arab írással. A belga nemzeti bíróság megállapította, hogy az az érintett közönség, amelynek meg kellett alapítania, hogy fennállt-e a védjegyek összetévesztésének a valószínűsége, arab származású muszlim fogyasztókból állt, akik az Európai Unióban az iszlám törvényei szerint elkészített (halal) ételeket kívántak vásárolni, és legalább alapszinten ismerték az arab írást.

Egy közösségi védjegy bitorlásának a bizonyításához vagy egy közösségi védjegy lajstromozása elleni felszólalásához, ahol a védjegyek hasonlóak, de nem azonosak, és a megjelölt áruk vagy szolgáltatások azonosak vagy hasonlóak, a védjegyek közötti összetévesztés valószínűségét kell bizonyítani az érintett közönség körében. Az összetévesztés valószínűségének fennforgását átfogóan kell bizonyítani, figyelembe véve az adott ügy körülményei szempontjából számításba jövő tényezőket. A vizsgált jelzéseket látási, hallási vagy fogalmi

szempontból kell értékelni, különösen azok megkülönböztető és uralkodó elemeit véve figyelembe. Az értékelést az érintett közönség, vagyis a kérdéses áruk vagy szolgáltatások átlagos fogyasztójának a szemszögéből kell végezni.

A GC megállapította, hogy az összetévesztés valószínűségének a vizsgálatát a belga bíróságnak a védjegyek közötti kiejtési és fogalmi különbségek figyelembevételével kell végeznie, jöllehet ezeket a különbségeket csak olyan személyek észlelhetik, akik tudnak arabul; viszont a vizsgált esetben az érintett közönség ismerte az arab nyelvet. Ezeknek a különbségeknek a figyelmen kívül hagyása azt jelentette volna, hogy nem vizsgálnak minden olyan tényezőt, amely fontos az ügy körülményei szempontjából.

Bár az ügy arab írás vizsgálatára vonatkozott, az elvek hasonlóan alkalmazhatók kínai, orosz és indiai írásra is. A GC döntése megerősít számos olyan közösségi védjegybejelentést, ahol a védjegy például kínai írást tartalmaz (különösen, ha ez az írás uralkodó eleme a védjegynek), feltéve, hogy a védjegy számára fontos közönség beszél kínaiul.

A döntés érvényes olyan védjegyekre is, amelyek latin betűkkel leírt, nem európai szavakat használnak.

D) A *Nanu-Nana*, egy német kiskereskedő 2007. augusztusban kérte a BPHH-nál a NANU védjegy lajstromozását. Ez ellen felszólalt a *Vincci* spanyol szállodalánc, amely éppen egy hónappal korábban nyújtott be kérelmet a NAMMU közösségi védjegy lajstromozása iránt. A Nanu-Nana toaletszerekre és gyertyákra, míg a Vincci mosószolgáltatásokra, alkoholos és nem alkoholos italokra, valamint orvosi szolgáltatásokra kért védjegyvoltalmat.

2010-ben a BPHH felszólalási osztálya helyt adott a Vincci felszólalásának. E döntés ellen a Nanu-Nana még ugyanabban az évben fellebbezést nyújtott be. Ennek alapján a BPHH első fellebbezési tanácsa engedélyezte számára a védjegyvoltalmat gyertyákra és toaletszerekre, de eltiltotta kozmetikumok, fogkefék és kiskereskedelmi szolgáltatások oltalmától azzal érvelve, hogy az utóbbiakkal kapcsolatban fennállna az összetévesztés valószínűsége a két védjegy között.

E döntés ellen a Nanu-Nana a GC-nél nyújtott be fellebbezést, azonban az ügyet 2013-ban szüneteltették, mert a Nanu-Nana a bíróságnál egy különálló jogi eljárást indított a Vincci NAMMU védjegyének megvonása iránt. Ezt a kérelmet a bíróság 2014. decemberben elutasította.

A GC 2015. július 9-én a Nanu-Nana ellen hozott döntést, elutasítva kozmetikai szerekre, fogkefékre és kiskereskedelmi szolgáltatásokra vonatkozó védjegy lajstromozási kérelmét. A Nanu-Nana azzal érvelt, hogy a védjegyek vizuálisan különböznek, mert mindkét szó eltérő számú betűből áll, és a NAMMU védjegy közepén az „m” betű kettőzése hozzájárul a vizuális hasonlóság hiányához. A GC azonban azzal érvelt, hogy ez nem volt elegendő a hasonlóság megszüntetéséhez, mert a védjegy közepén levő csekély különbségek nem vonzzák jobban a fogyasztó figyelmét, mint a védjegyek eleje és vége.

Így a Nanu-Nanának meg kellett elégednie eredeti védjegyvoltalmának csupán egy részével.

Fülöp-szigetek

A *Westmont Pharmaceutical Inc.* (Westmont) felszólalt a *Platinum Pharmaceuticals, Ltd.* (Platinum) OMEZOLE védjegy lajstromozása iránt benyújtott kérelme ellen; a védjegyet vékonybélfekély, gyomorfekély és gyomorreflux kezelésére szolgáló gyógyászati készítményekre kívánták lajstromoztatni. 2014 szeptemberében a Fülöp-szigeteki Szellemi tulajdon-védelmi Hivatal jogi irodája megállapította, hogy az OMEZOLE védjegy hasonlít az OMEPRAZOLE generikus gyógyszernevéhez, és ezért úgy döntött, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy nem rendelkezik megkülönböztetőképeséssel.

A Westmont azzal érvelt, hogy a Fülöp-szigeteki szellemi tulajdon-védelmi törvény 123.1(h) és (j) cikke szerint az OMEZOLE védjegy nem lajstromozható, mert kizárólag olyan jelekből áll, amelyek az azonosítani kívánt áruk és szolgáltatások szempontjából generikusak.

A jogi iroda felszólította a Platinumot, hogy válaszoljon az elutasító végzésre, azonban nem kapott választ. Végleges döntésében megállapította, hogy a két védjegy kezdő „O, M és E”, valamint végső Z, O, L és E” betűi azonosak. A generikus névként ismert OMEPRAZOLE-hoz képest az egyetlen különbséget a középső „P, R és A” betűk hiánya képezte, amelyek eltávolításával jutottak az OMEZOLE megjelöléshez. Az utóbbi azonban nem alkalmas lajstromozásra, mert csupán rövidítése a generikus OMEPRAZOLE névnek, amely szerepel az Egészségügyi Világszervezet (WHO) által a generikus nevekről kiadott hivatalos listán. Emellett a két védjegy hasonlósága annyira kézenfekvő, hogy fennforog a fogyasztók megtévesztésének a veszélye.

Hollandia

Az *FKP Sojuzplodoimport* (FKP) orosz állami vállalat egy évtizednél hosszabb ideig folytatott jogi harcot a *Spirits International* (Spirits) holland vállalattal a jól ismert STOLICHNAYA és MOSKOVSKAYA vodkavédjegy tulajdonjogáért. A vitatott kérdés az volt, hogy a Yuri Shefler orosz üzletember által birtokolt Spirits törvényesen kapta-e meg a védjegyeket a Szovjetunió összeomlása után. A Spirits azzal érvelt, hogy jogosan szerezte meg a védjegyeket az FKP-től, amely eredetileg a védjegyek tulajdonosa volt miután privatizálták.

2012. július 24-én a Hágai Fellebbezési Bíróság Oroszország javára erősített meg egy a Rotterdami Kerületi Bíróság által Oroszország javára 2006-ban hozott közbenső ítéletet. Döntése szerint az FKP-t nem privatizálták érvényesen, és a Spirits nem jóhiszeműen kapta meg a védjegyeket. Ennek következtében a védjegyek Oroszország birtokában maradtak. E döntés ellen a Spirits 2013. december 20-án a legfelsőbb bíróságnál nyújtott be fellebbezést, amely fenntartotta a fellebbezési bíróság döntését, és az ügyet visszautalta a Rotterdami Kerületi Bíróságnak, hogy folytassa a fő eljárást.

Ez utóbbi 2015. március 25-én elrendelte, hogy a Spirits adja át a védjegyjogokat Oroszországnak 100 000 EUR büntetés terhe és egy további, napi 50 000 EUR bírság kirovása

mellett. Ez a döntés precedensként szolgál világszerte egyéb hasonló ügyek számára. Emellett a Rotterdami Kerületi Bíróság, azonos bírság kilátásba helyezése mellett, megtiltotta a Spiritsnek, hogy bitorolja a STOLICHNAYA és a MOSKOVSKAYA védjegyet.

Az FKP függetlenül attól a kérésétől, hogy bizonyos védjegyeket, amelyeket törvénytelenül szereztek meg, ruházzanak rá, a Spirits által lajstromoztatott egyéb védjegyek megvonását is kérte. Ilyen vonatkozásban a Rotterdami Kerületi Bíróság úgy döntött, hogy megvonja a Spirits által lajstromoztatott STOLICHNAYA és MOSKOVSKAYA ábrás és szövedjegyvet. A bíróság azonban megtagadta a különböző védjegy-lajstromozások megvonására vonatkozó olyan szó- és ábrás védjegyek megvonására vonatkozó kérelmet, amelyeket a Spirits birtokolt, és amelyek a „stoli-” alakra voltak korlátozva (szemben a STOLICHNAYA alakkal), mert azon a véleményen volt, hogy nem áll fenn az összetévesztés valószínűsége ezen védjegyek és a STOLICHNAYA védjegyek között.

Az FKP és a Spirits közötti legutóbbi vita arra vonatkozott, hogy a Spirits állítólag védjegy-bitorlást követett el azáltal, hogy a Benelux államokban a STOLI védjegyet használta vodkára.

A bírósági döntést megelőző tények között kell megemlítenünk, hogy a Rotterdami Kerületi Bíróság döntését követően a Benelux államokban megszűnt a vodka árusítása STOLICHNAYA védjeggyel. A döntés után azonban a Spirits a Benelux államokban STOLI védjeggyel árusította vodkáját a következő szlogennel: „Same Vodka Different Label” (ugyanaz a vodka más címkével).

Az FKP a Hágai Fellebbezési Bíróságnál érdemi végzést kért arra hivatkozva, hogy

- egy olyan védjegye van, amelynek a Spirits általi (fentebb tárgyalt) átruházását a bíróság elrendelte, azonban az átruházás még nem történt meg; és
- az alábbi korábbi védjeggyel rendelkezik:



Emellett az FKB arra is kérte a bíróságot, hogy kötelezze a Spiritset tájékoztatás nyújtására eladásairól és hasznáról, a szállított Stoli-palackok bevonására, és a Stoli-feliratú palackok megsemmisítésére.

A Spirits a következőkkel érvelt:

- a Rotterdami Kerületi Bíróság már megállapította, hogy a STOLI védjegyek nem voltak megtévesztően hasonlóak a STOLICHNAYA védjegyekhez;

- a STOLI és a STOLICHNAYA védjegyek összehasonlításakor csupán a két (nem hasonló) szót kell összehasonlítani, mert más elemek használata a védjegyeknél szokásos gyakorlatot képezett, és ezért azok nem járulhattak hozzá a védjegy megkülönböztetőképességéhez (ilyen elemek a különleges színek, csíkok, érmék, épületek és kifejezések, amilyenek a „premium” és a „vodka” szó);

- a Benelux államokban nem végzett olyan cselekedeteket, amelyek a védjegytulajdonos számára voltak fenntartva – a vodkát közvetlenül Lettországból importálták a Spirits Benelux elosztói.

Erre az utóbbi érvre az FKP azzal válaszolt, hogy az alperes a STOLI védjegyek tulajdonosaként védjegybitorlást követett el, amikor megengedte elosztóinak, hogy STOLI jelzésű vodkát árúsítsanak a Benelux államokban.

A Rotterdami Kerületi Bíróság (egy előzetes döntésben) megállapította, hogy a védjegyek megtévesztően hasonlóak voltak, különösen azért, mert a Spirits jelzését olyan árukkal kapcsolatban használták, amelyek azonosak voltak az FKP lajstromozott védjegyét viselő árukkal. A bíróság megjegyezte, hogy a vásárlóközönség észlelné a különbségeket, különösen a STOLI és a STOLICHNAYA szó között, de azt gondolhatná, hogy itt csak a védjegy ártílizálásáról van szó. Az FKP tényleges összetévesztésről is benyújtott bizonyítékokat.

Az alperes hivatkozását a Rotterdami Kerületi Bíróság döntésére figyelmen kívül lehetett hagyni, mert abban más védjegyeket hasonlítottak össze. A STOLI védjegy által keltett általános benyomást nem lehetett azonosnak tekinteni a STOLI (szó- és ábrás) védjegyek által keltett és a bíróság által is elismert benyomással, még ha – miként az alperes állította – az egyes különleges elemek megkülönböztetőképességét korlátozottan tekintették is.

Míthogy a bíróság már megállapította, hogy a STOLI védjegy megtévesztően hasonlít az FKP STOLICHNAYA védjegyéhez, nem volt szükség a hasonlóságok további vizsgálatára. Tekintettel azonban a Spirits vonatkozó tevékenységére, a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy nem történt védjegybitorlás, mert nem lehetett bitorlásnak tekinteni az alperes és annak elosztói közötti megállapodás létezését, amely megengedte STOLI jelölésű palackok piacra helyezését a Benelux államokban.

Bár a Spirits nem bitorolta az FKP védjegyjogait, a bíróság azon a véleményen volt, hogy az adott körülmények között a Spirits törvénytelenül cselekedett, amikor elosztói számára megkönnyítette a Benelux államokban a védjegybitorlást a STOLI védjegy használata által.

A sajátos körülmények szerint a Spirits

– a STOLI védjegy birtokosaként megkönnyítette a bitorló használatot a Benelux államokban,

– elismerte, hogy megkönnyítette ezt a használatot azzal a céllal, hogy saját STOLI védjegyére vivődjék át annak a STOLICHNAYA védjegynek a goodwillje, amelyet át kellett ruháznia az FKP-ra; és

– ezért tudatában volt a védjegyek közötti megtévesztő hasonlóságnak.

A fenti cselekedetek törvénytelenek voltak, tekintet nélkül arra a tényre, hogy a Spirits goodwillt hozott létre a STOLICHNAYA védjegy számára, amíg birtokolta a védjegyjogokat. Ilyen vonatkozásban a bíróság megjegyezte, hogy a Spirits jogosult lehetne kártalanításra az FKP részéről például azon az alapon, hogy jogtalanul gazdagodott. Ez azonban nem jogosította fel a Spiritset arra, hogy a STOLICHNAYA védjegy goodwilljét átvigye a STOLI védjegyre megtévesztően hasonló védjegy használata által.

A bíróság a fentiek alapján a Spiritset eltiltotta a Benelux államokban folytatott törvénytelen cselekedetektől, azt a tényt is figyelembe véve, hogy a Spirits a Benelux államokban jogosult volt a STOLI védjegy használatára. Minthogy azonban a Spirits maga nem folytatott bitorló tevékenységet, a bíróság visszautasította a felperes egyéb igényeit (eladásokra és haszonra vonatkozó tájékoztatás megadása, továbbá a palackok megsemmisítése).

India

A) Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2014. évi augusztusi számának 211. oldalán beszámoltunk arról, hogy a *Nitto Denko Corporation* a Delhi Felsőbíróságnál (Delhi High Court, DHC) panaszt nyújtott be, amelyben kifogásolta, hogy bár a 2003-ban kiadott szabadalmi végrehajtási utasítás, különösen a 24B szabály szoros időhatárokat ír elő a szabadalmi elővizsgálatra és a szabadalmak engedélyezésére, ezeket az Indiai Szellemi tulajdon-védelmi Hivatal nem tartja be. Ennek következtében a szabadalmak oltalmi ideje 13 vagy 14 évre csökken, mert hat vagy hét évet vesz igénybe egy szabadalom engedélyezése.

A DHC megvizsgálta a kérelmet, és felkérte a hivatalt, hogy nyújtson be tervet a vizsgálatlan szabadalmi bejelentések számának csökkentésére, illetve megszüntetésére. A bíróság számos javaslatot jóváhagyott. Ezek közül a legfontosabbak:

- a) időhöz kötött terv az elővizsgálók számának növelésére és az új elővizsgálók betanítására;
- b) a Szellemi tulajdon-védelmi Hivatal korszerűsítésére és megerősítésére vonatkozó intézkedések;
- c) új módszerek felkutatása elővizsgálók toborzására.

A DHC ezután egy második bizottságot alakított a következő kérdések vizsgálatára:

– A fenntartási díj eltörlése a késedelmi időszakra vagy egyéb rendszabályok kárpótolhatnák-e a szabadalmasokat az idővesztéséért?

– Az 1970. évi szabadalmi törvény hatályos rendelkezései mellett volna-e lehetőség és milyen körülmények között szabadalmak soron kívüli vizsgálatára?

Úgy tűnik, hogy a fenntartási díj eltörlése a késedelem idejére a szabadalmasok számára nem lenne kielégítő megoldás. A gyorsított vizsgálatra vonatkozóan a bizottság a következő javaslatokat tette:

– Gyorsított vizsgálatra csak akkor kerülhetne sor, ha a bejelentő helyi gyártási lehetőségeket létesít, amelyek a szabadalmi bejelentésben kinyilvánított találmányt hasznosítják. Ez a rendelkezés a közérdeken alapszik. Ezért a bejelentőnek vagy már meg kellett kezdenie a találmány indiai gyártását, vagy pedig azt két éven belül el kell kezdenie. Az utóbbi esetben bizonyítania kell, hogy kellő tőkéje és gyártási lehetőségei vannak ahhoz, hogy a találmányt Indiában elegendő mennyiségben gyakorlatba vegye az ésszerű hazai igények kielégítéséhez, vagy hogy ilyen tőke és lehetőség hozzáférhető lesz a szabadalom engedélyezésétől számított hat hónapon belül. A félnek köteleznie kell magát arra, hogy a találmány indiai gyakorlatba vételét közvetlenül a szabadalom engedélyezése után megkezdi. Emellett a kérelmezőnek gondos és alapos újdonságvizsgálatot kell végeznie, és annak eredményét be kell nyújtania a hivatalnak. További követelmény, hogy a találmány egyetlen találmányi elvre vonatkozzék legfeljebb öt igényponttal.

– A gyorsított vizsgálatot már benyújtott bejelentések kapcsán is lehet kérni, befizetve a díjkülönbözetet, és benyújtva a kívánt dokumentumokat.

– Az első elővizsgálati végzést a kérelem benyújtásától számított két hónapon belül továbbítani kell a kérelmezőnek.

A fentiek azt bizonyítják, hogy az Indiai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal komolyan foglalkozik a vizsgálat meggyorsításával és a hivatali hátralék megszüntetésével. Azonban az a követelmény, hogy a vizsgálat meggyorsításának feltétele az indiai gyártás, a rendelkezést illuzórikussá és komoly hasznot nélkülözővé teszi.

B) A *National Institute of Immunology* (NII) v. *The Assistant Controller of Patents & Designs*-ügyben a Szellemitulajdon-védelmi Fellebbezési Tanács (Intellectual Property Appellate Board, IPAB) hatályon kívül helyezte az Indiai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal igazgatóhelyettesének a döntését, amely elutasított egy olyan második megosztott szabadalmi bejelentést, amelyet az alapbejelentésből származó első megosztott szabadalmi bejelentésből választottak ki.

Korábban a hivatal elutasította az NII második megosztott bejelentését azon az alapon, hogy az érvénytelen volt, mert az alapbejelentésből származtatott egy másik megosztott bejelentésből választották ki. A hivatal továbbá arra is hivatkozott, hogy a második megosztott bejelentés benyújtása ütközik az 1970. évi szabadalmi törvény 16(1) cikkével, mert az alapbejelentés engedélyezése után történt.

Az NII a hivatali döntés ellen az IPAB-nél nyújtott be fellebbezést, és azzal érvelt, hogy mindkét megosztott bejelentést az alapbejelentésre vonatkozó szabadalom megadása előtt nyújtották be, és így nem ütköztek a szabadalmi törvény 16(1) cikkével. Az NII arra is rá-

mutatott, hogy a második megosztott bejelentést csupán azért nyújtották be, mert a hivatal „több különálló találmány” alapon kifogást emelt a bejelentés ellen.

Az IPAB, helyt adva NII fellebbezésének, megjegyezte, hogy a második megosztott bejelentést valójában az első megosztott bejelentés (vagyis a második megosztott bejelentés „alapbejelentése”) engedélyezése előtt nyújtották be, míg az első megosztott bejelentést az alapbejelentésre vonatkozó szabadalom megadása előtt nyújtották be, tehát a második megosztott bejelentés benyújtása a szabadalmi törvény 16(1) cikkében előírt határidő előtt történt. Az IPAB azzal is egyetértett, hogy a második megosztott bejelentést azért nyújtották be, mert a hivatal az első megosztott bejelentés elővizsgálata során „több találmány” kifogást emelt. Ezért az IPAB megállapította, hogy a megtámadott döntést teljesen ésszerűtlenül és téves értelmezés alapján hozták, és arra utasította az Indiai Szellemtulajdon-védelmi Hivatal igazgatóhelyettesét, hogy a törvénnyel összhangban hozzon új döntést.

Az IPAB első ízben ítélt érvényesnek egy megosztott bejelentésből kiválasztott második megosztott bejelentést, ami az indiai szabadalmi joggyakorlat kedvező változását jelenti.

C) India Legfelsőbb Bírósága nemrég helybenhagyta a DHC egy döntését, amely a Merck javára ideiglenes intézkedést rendelt el a *Glenmark* ellen, mert az utóbbi bitorolta a Merck szabadalmazott Sitagliptin gyógyszerét, amelyet a védjegyzett JANUVIA és JANUMET (metformin és Sitagliptin kombinációja) néven forgalmaztak.

2013 elején a Merck a DHC előtt bitorlási pert indított a *Glenmark* ellen azt állítva, hogy a *Glenmark* ZITA (Sitagliptin-foszfát-monohidrát) néven és ZITA-MET (Sitagliptin-foszfát-monohidrát és metformin kombinációja) néven forgalmazott termékei nem voltak előállíthatók a hatóanyag, vagyis a Sitagliptin-molekula gyártása nélkül, amit viszont a Merck szabadalma véd. A DHC egyes bírója elutasította a Merck ideiglenes intézkedésre vonatkozó kérelmét, ami miatt a Merck a legfelsőbb bírósághoz volt kénytelen folyamodni. Ez, miután alaposan meghallgatta a feleket, hatályon kívül helyezte az egyes bíró döntését, és a Merck javára ideiglenes intézkedést rendelt el, azonban figyelembe vette az alperes érdekeit, valamint a közérdeket is. A legfelsőbb bíróság szerint a méltányosság azt kívánta, hogy a ZITA és ZITA-MET védjegyű bitorló termékek meglévő készleteit a piacon adják el, ami a *Glenmark* szerint öt-hat hónapig, vagyis 2015. novemberig kielégítené a fennálló igényeket.

A legfelsőbb bíróság megállapította továbbá, hogy az erősen vitatott kereskedelmi ügyek, amilyen a vizsgált eset is, azonnali figyelmet és intézkedést kívánnak, hogy megfelelő kereskedelmi környezetet lehessen biztosítani, ami nemzeti érdekből is fontos.

Irán

Az Iráni Védjegy hivatal nemrég kiadott rendelete szerint a védjegybejelentésekkel kapcsolatos minden ügyben be kell nyújtani a következő iratokat:

- legalizált meghatalmazás és annak hivatalos fordítása (a hivatalos fordítást minden egyes bejelentés kapcsán be kell nyújtani), és

– hiteles cégbejegyzési bizonylat (az azonosság pozitív bizonylata) és annak hivatalos fordítása (a hivatalos fordítást minden egyes bejelentés kapcsán be kell nyújtani).

Ha tehát egy bejelentő többszörös védjegybejelentést nyújt be, minden egyes bejelentéshez külön kell benyújtania hivatalos fordítást.

Izrael

A) Egy izraeli szabadalmi bejelentő közvetlenül a lajstromozás után a hivatali számítógép hibájából 2011 júniusában érvénytelenül fizette be az első megújítási díjat. Ezért a szabadalmi oltalom 2012-ben megszűnt.

A szabadalomtulajdonos 2015 februárjában felhívta az Izraeli Szabadalmi Hivatalt, hogy ellenőrizze szabadalmának státusát, és arról tájékoztatták, hogy szabadalma megszűnt, ezért kérelmet nyújtott be a hivatalnál az oltalom megújítása iránt. A hivatali elővizsgáló arról tájékoztatta, hogy a szabadalmi oltalom azért szűnt meg, mert a hivatal a számítógép hibája miatt elmulasztotta kiadni a szabadalmi bizonylatot. Ezért a szabadalmat az Izraeli Szabadalmi Hivatal újból érvénybe helyezte.

B) Négy vállalat [*Nissan Motors Company* (Nissan), *Herman International Industries Incorporated* (Herman) és két izraeli vállalat] hét védjegybejelentést nyújtott be az INFINITY védjegy lajstromozása iránt az Izraeli Védjegyhivatalnál; valamennyi bejelentés a 9. áruosztályra vonatkozott. Az izraeli védjegytvény szerint ilyen esetben versenyeljárást kell indítani, hacsak a bejelentők meg nem egyeznek és együttélési megállapodást nem kötnek. Az utóbbit azonban az Izraeli Védjegyhivatalnak jóvá kell hagynia.

A négy fél tárgyalásokat kezdett, és megállapodott az áruk és szolgáltatások listájában. A hivatal azonban nem fogadta el a megállapodást, mert a *Nissan* elmulasztott aláírt példányt küldeni az egyik izraeli vállalatnak. Emellett a Nissan árulistája is jelentősen eltért a többi három vállalatétól, ezért a Nissan kiesett a versenyeljárásból.

Az egyik izraeli vállalat a bejelentését átruházta a másik izraeli vállalatra, amely így a Hermannal maradt versenyben. Ezért az Izraeli Védjegyhivatal először ennek a két bejelentőnek az ügyében fog dönteni, és utána fogja vizsgálni a Nissan bejelentését.

Japán

A) A Japán Szabadalmi Hivatal egyike a világ legnagyobb hivatalainak. A World Intellectual Property Review (WIPR) interjút készített a hivatal igazgatójával, *Hitoshi Ito*val céljairól és arról, hogy mit tesz a hivatal e célok elérése érdekében.

Ismeretes, hogy a „felkelő nap országának” nemzete számos olyan vállalatot hozott létre, amelyeknek a találmányai a műszaki fejlődés új hajnalát jelezték. A HONDA, a SONY, a CANON és a TOYOTA néhány a legnagyobb és legelismertebb japán márkanevek közül. A

nagy sebességű vonatoktól az egyéniséggel rendelkező házi robotokig a japán ipar a korszerűség szinonimája, és ösztönzés arra, hogy Japán a mai műszaki világ vezetője legyen.

Így nem meglepő, hogy a Japán Szabadalmi Hivatal az egész világon vezető helyre törekszik. A WIPR újságírójával beszélgetve Ito kijelentette, hogy célja az elkövetkező években „megtartva az elővizsgálat fokozott sebességét, a minőség javítása és a globalizáció elősegítése”.

Ito leszögezte, arra törekszik, hogy a Japán Szabadalmi Hivatal a szabadalmak elővizsgálata terén a leggyorsabb és legmagasabb minőségű eljárást végezve olyan szellemi tulajdonvédelmi rendszert hozzon létre, amely figyelembe veszi a globalizációt. Kifejtette, hogy a hivatalban az elmúlt év óta a szabadalmi bejelentés benyújtása és a hivatal első végzésének kiadása közötti idő 11 hónapra csökkent, és most azt kívánják elérni, hogy átlagosan 14 hónapon belül engedélyezzék a szabadalmakat. Ha ezt eléri, a Japán Szabadalmi Hivatal a világ leggyorsabb hivatalai között lesz a szabadalmak elővizsgálata és engedélyezése terén. Ezzel szemben az USPTO szerint egy amerikai szabadalmi bejelentés elővizsgálatához és engedélyezéséhez jelenleg átlagosan 24 hónapra van szükség. Az Egyesült Királyság Szellemi tulajdonvédelmi Hivatalánál ez az eljárás mintegy 18 hónapot vesz igénybe.

2013-ban – ez az utolsó év, amellyel kapcsolatban statisztikai adatok állnak rendelkezésre – a Japán Szabadalmi Hivatalnál 328 000-nél több szabadalmi bejelentést és 117 000-nél több védjegybejelentést nyújtottak be. Ezzel szemben az USPTO-hoz ebben az évben 615 243 szabadalmi bejelentés érkezett, jóllehet népessége Japánénak több mint kétszerese.

2013-ban a legtöbb szabadalmat a villamos gépek és villamos készülékek területén engedélyezték, míg a legtöbb bejelentést a Panasonic, a Canon, a Toyota, a Mitsubishi és a Toshiba nyújtotta be.

A második cél, vagyis a globalizáció terén Ito hivatkozott a globális gyorsított szabadalmi elővizsgálati eljárásra (Global Patent Prosecution Highway, GPPH), amelyet a Japán Szabadalmi Hivatal 2014 elején indított el. A GPPH, amelybe kezdetben 17 szabadalmi hivatalt vont be, lehetővé teszi a bejelentők számára, hogy gyorsított szabadalmi elővizsgálatot kérjenek a részt vevő hivatalok bármelyikénél, feltételezve, hogy a többi hivatal valamelyike korábban már engedélyezte igénypontjaikat. A GPPH-hoz elindítása óta csatlakozott Szingapúr és Ausztrália is, így jelenleg a részt vevő országok száma 19. „Japán folytatja a GPPH támogatását, hogy elősegítse a gyorsított szabadalmi elővizsgálat használatát a bejelentők számára az egész világon” – mondta Ito.

Ito azt is hangsúlyozta, hogy egyre fontosabbá válik a Japán, Kína és Dél-Korea közötti együttműködés.

A GPPH mellett Japán tagja az IP5 csoportnak, amelynek tagjai Japánon kívül az USPTO, az Európai Szabadalmi Hivatal, a Koreai Szellemi tulajdonvédelmi Hivatal és a kínai Állami Szellemi tulajdonvédelmi Hivatal, és erősítette kapcsolatait a Dél-kelet Ázsiai Nemzetek Társulásával (Association of South East Asian Nations, ASEAN), amelynek tíz tagja van.

Japán, Dél-Korea és Kína szabadalmi hivatalának az együttműködése révén növelni kívánják e három hivatal elővizsgálóinak a gyakorlati képességeit is annak érdekében, hogy az elővizsgálati eljárások nemzetközi harmonizációját ériék el.

A Japán Szabadalmi Hivatal együttműködést alapozott meg fejlődő és a gyarmati sorból kiemelkedő államokkal Ázsiában, Afrikában, valamint Közép- és Latin-Amerikában. Ennek keretében szakértőket, többek között elővizsgálókat is küld ezekbe az országokba, fogadja azok szellemi tulajdon-védelmi hivatalainak a gyakornokait, továbbá szemináriumok és műhelymunka segítségével támogatást nyújt szellemi tulajdon-védelmi rendszereik megjavítására.

Ito a következő szavakkal búcsúzott: „Mint a Japán Szabadalmi Hivatal igazgatója, küldetésemnek tartom, hogy gondosan meghallgassam az ipar és az iparjogvédelmi rendszer felhasználóinak a véleményét, valamint hogy továbbhaladva a megkezdett úton, végrehajtsuk összes kezdeményezésünket”.

B) A felperes ideiglenes bejelentést nyújtott be az USPTO-nál 2008. május 16-án, és a Szabadalmi Együttműködési Szerződésnek (PCT) megfelelően 2009. május 18-án pedig nemzetközi bejelentést, az ideiglenes bejelentés elsőbbségét igényelve. A nemzetközi bejelentést angol nyelven nyújtotta be, ahol a megjelölt országok között Japán is szerepelt. A felperes 2011. október 25-én indította meg a nemzeti szakaszt a Japán Szabadalmi Hivatalnál az előírt iratok benyújtásával, és 2011. december 21-én nyújtotta be a bejelentés leírásának, igénypontjainak, rajzainak és kivonatának a japán fordítását.

A hivatal megállapította, hogy a nemzeti szakaszt a 2008. május 16-i elsőbbség időpontjától számított 30 hónapon belül kellett volna benyújtani a PCT 2(xi) és 8(2) cikke, valamint a japán szabadalmi törvény 184-4 cikkének (1) bekezdése szerint, és a bejelentés japán fordítását is eddig az időpontig kellett volna benyújtani. Mindezt a bejelentő elmulasztotta; ennek megfelelően a hivatal a nemzetközi bejelentést visszavonta, és elutasította a nemzeti bejelentés iratainak benyújtására vonatkozó eljárást. A felperes ezzel nem volt megelégedve, és beperelte a hivatalt a Tokiói Kerületi Bíróságnál.

A nemzeti szakasz megindításához szükséges iratok benyújtásának határidejével kapcsolatban a felperes azzal érvelt, hogy a PCT 8(2) cikkének megfelelően egy nemzetközi bejelentés elsőbbségi igényének feltételeit a Párizsi Uniós Egyezmény 4H cikke írja elő. E cikk szerint az elsőbbségi igényt el lehet utasítani, ha az a találmány, amelyre elsőbbséget igényelnek, az eredeti ország bejelentésében nincs kellően kinyilvánítva. Vagyis a PCT 8. cikke szerint az elsőbbségi igénynek ki kell elégítenie az uniós egyezmény 4H cikke szerinti lényeges követelményeket is. Minthogy a nemzetközi bejelentést a PCT 19. cikke szerint módosították olyan elemek bevitelével, amelyeket az ideiglenes bejelentés nem tartalmazott, ez sérti nem csupán a PCT 19. cikkét, hanem a Párizsi Uniós Egyezmény 4H cikkét is. Ezért a nemzetközi bejelentésben a PCT 8(2) cikke alapján igényelt elsőbbség érvénytelen, és ennek megfelelően a nemzeti szakasz megindításához szükséges iratok benyújtási határideje a nemzetközi bejelentés tényleges benyújtási napján indul meg, aminek következtében

a nemzeti szakasz megindításához szükséges iratokat és a japán fordítást az előírt határidőn belül nyújtották be.

A Tokiói Kerületi Bíróság elutasította a felperes keresetét, megállapítva, hogy a japán szabadalmi törvény 184-4 cikkének (1) bekezdésében és a PCT 2(xi) cikkében említett „elsőbbségi nap” csupán határidők számítása céljából van meghatározva, és azt nem befolyásolja az érdemi vizsgálat eredménye, ami nyilvánvaló azon tények alapján, hogy egyrészt egy nemzetközi bejelentés érdemi vizsgálata tiltva van a fordítás benyújtásának határideje előtt [PCT, 23(1) cikk], másrészt egy nemzetközi bejelentés vizsgálata csak fordításának benyújtása után van megengedve (szabadalmi törvény 184-17 cikk).

E döntés ellen a felperes a Szellemtulajdon-védelmi Felsőbíróságnál nyújtott be fellebbezést. Ez megerősítette az elsőfokú bíróság döntését, és a fellebbezést elutasította az alábbi indokok alapján.

A PCT 2(xi) cikke úgy határozza meg az „elsőbbségi időpontot”, hogy az annak a bejelentésnek a bejelentési napját jelenti, amelynek az elsőbbségét igénylik, olyan korlátozással, hogy ez a meghatározás „határidők számításának a céljára” alkalmazható. Ésszerűtlen a fellebbező félnek az az értelmezése, hogy a PCT 8(2) cikke a Párizsi Uniós Egyezmény 4H cikke szerinti követelmény kielégítését kívánja. Ha helyes lenne a PCT 8(2) cikkének a fellebbező fél szerinti értelmezése, ez azt eredményezné, hogy a nemzetközi bejelentés érdemi vizsgálatának eredményétől függően megváltozna a nemzeti szakasz megindításához szükséges iratok benyújtásának a határideje. Ez nem lenne összeegyeztethető a PCT végrehajtási utasításának 90bis.3(d) szabályával (az elsőbbségi igény visszavonása), amely nem engedélyez olyan határidőt, amely már lejárt egy új elsőbbségi időpont alapján való számítás esetén.

A fellebbező fél szerint törvénytelen a Japán Szabadalmi Hivatal döntése annak a feltételezésnek az alapján, hogy törvénytelen a fellebbező fél által a PCT 19. cikke alapján végzett módosítás, és ezért az ideiglenes bejelentésre alapozott elsőbbségi igény érvénytelennek lenne tekinthető. Azonban a törvény nem teszi lehetővé, hogy egy fél a saját hibáját olyan módon orvosolja, hogy egy irat benyújtásának a határidejét a fél által jogilag hibásan végzett eljárás alapján benyújtott irattal próbálja helyrehozni.

C) A felperes a *Nippon Steel Technoresearch Corporation* (Nippon) alkalmazottjaként dolgozott 2004. július 1-jétől 2011. december 31-ig. Az alperes vállalat acélt gyárt, tárol és elad, és a B alperes alkalmazottja volt a Nipponnak. 2010. január 4-én az alperes vállalat szabadalmi bejelentést nyújtott be a kérdéses találmányra (a továbbiakban: a találmány), azt gondolva, hogy az szolgálati találmánynak minősül, és hogy a felperes volt alkalmazójától jogot szerzett ahhoz, hogy a találmányra szabadalmat kapjon. Amikor a Japán Szabadalmi Hivatal publikálta ezt a szabadalmi bejelentést, a felperes és B alperes volt feltüntetve a találmány feltalálóiaként. 2014. január 23-án a hivatal elővizsgálója elutasította a szabadalmi bejelentést. Az alperes vállalat nem kérte az elővizsgáló elutasító döntésének a felülvizsgálatát, ezért ez a döntés 2014. április 28-án jogerőre emelkedett.

Ennek megfelelően a felperes a Tokiói Kerületi Bírósághoz fordult azt állítva, hogy a találmányt kizárólag ő dolgozta ki. Keresetében a felperes kérte, hogy az alperes vállalat indítson eljárást a szabadalmi bejelentés feltalálójának a módosítására, és kérte a bíróságot, hogy ítéletében egyedül őt nyilvánítsa feltalálónak. A felperes azt is kérte, hogy a bíróság a B alperessel szemben is őt nyilvánítsa egyetlen feltalálónak, és 1,5 millió jen kártérítés megítélését is kérte azért az állítólagos kárért, amelyet a B alperes azzal okozott, hogy nem őt nevezte meg feltalálónak.

A Tokiói Kerületi Bíróság elutasította a felperes keresetét, megállapítva, hogy igényei nem megalapozottak; nem fűződik érdek a felperes által kért nyilatkozatok megtételéhez sem az alperes vállalat, sem a B alperes vonatkozásában.

A felperes azon állításával kapcsolatban, hogy a B alperes bitorolta az ő nevét feltalálónak, a bíróság a következőket állapította meg.

A kártérítési igényt, illetve az állítólag bitorolt jogot vagy érdeket a polgári törvénykönyv 709. cikke alapján törvényesen kellett volna védeni. A feltalálónak ahhoz a kívánságához, hogy nevét feltalálónak tüntessék fel egy szabadalmi okiraton, személyes érdeke fűződik, amit jogilag védeni lehet. Ezt a személyi jogot azonban a szabadalmi rendszer rendelkezései szerint lehet elismerni, és ez nem történik meg önműködően az említett találmány megalkotása által [szabadalmi törvény 2. cikk, (1) bekezdés]. Ha a japán elővizsgáló megállapítja, hogy a találmány nem elégíti ki a szabadalmazhatóság követelményeit, amilyenek az újdonság és a feltalálói tevékenység, és így a találmány nem szabadalmazható, és ez a döntés jogerőre emelkedik, a találmányt kidolgozó személy személyes érdekét a törvény nem védi, és ezért annak bitorlása nem képezheti kártérítés alapját.

Az elővizsgáló megállapította, hogy a találmányt a megnevezett anterioritás alapján könnyen meg lehetett alkotni, és ezért nem szabadalmazható a szabadalmi törvény 29. cikkének (2) bekezdése alapján. Ennek következtében a felperes nem jogosult kártérítés igénylésére azon az alapon, hogy nem nevezték meg feltalálónak.

D) 2015. április 1-jén módosították a 2014. évi japán védjegy törvényt. Ennek megfelelően a japán védjegy oltalom kiterjed:

- hangokból, színekből, hologramokból, mozgásból és helyzetből álló védjegyekre, valamint
- körzeti kollektív védjegyekre is.

Továbbra sem lajstromozhatók azonban a szag- és az ízvédjegyek.

Ami a hangvédjegyeket illeti, az egyszerű vagy zenei hangok lajstromozása már korábban is engedélyezett volt. A módosított törvény azonban a nagyon rövid hangsorok lajstromozását is lehetővé teszi, feltéve, hogy a védjegyet egy hangspektrogramon vagy kottán ábrázolják. Másrészt viszont nem oltalmazható védjegyként a zene címe vagy a zeneszerzők neve.

A Japán Szabadalmi Hivatal közölte, hogy egy vagy több színnek védjegyként való lajstromozásához a védjegybejelentésnek tartalmaznia kell a színt vagy színeket jelző rajzot vagy

fényképet is. Az ilyen védjegybejelentést azonban nem fogadják el, ha a rajzon vagy a fényképen betűk vagy számok azonosíthatók.

E) A felperes ruhakereskedő, aki birtokosa a SHIPS védjegynek szövetekre, ruházati cikkekre és hasonlókra.

Az alperes ruházati cikkeket gyártó és árusító kereskedő, akinek az áruin olvasható a SHIPS felirat, vagyis a felperes védjegye.

A felperes kérte a Tokiói Kerületi Bíróságot, hogy rendelje el a védjegybitorlás megszüntetését, mert az alperes 2013. szeptember óta gyártja és árusítja a bitorló ruházati cikkeket.

Az alperes tagadta a bitorlást, azt állítva, hogy ő a felperes védjegyét csupán egy díszítő ábrázolás vagy minta komponenseként használta, és az ilyen használat nem minősül védjegyhasználatnak.

A bíróság megállapította, hogy az alperes bitorolta a felperes védjegyét, és helyt adott a felperes keresetének, a következőket állapítva meg.

Az alperes által előállított és árusított szöveteken, azok széleit kivéve, mindenhol olvasható a felperes SHIPS védjegye, felette egy horgony rajzával és afelett „SINCE 1981” (1981 óta) felirattal. A felperes védjegye egyetlen szóként, a szöveten található egyéb felirattól vagy ábrától függetlenül szerepel, mindig nagybetűkkel írva. Az alperes tehát a felperes védjegyét olyan módon használja, hogy azzal megtéveszti a fogyasztókat, akik azt hihetik, hogy a termék a felperestől származik, vagyis az alperes saját védjegyként használja a felperes védjegyét.

Az alperesnek az a védekezése, hogy a felperes védjegyét nem védjegyként, hanem csupán díszítőelemként használja egy minta komponenseként, nem jelenti azt, hogy ez nem védjegyként való használat. A felperes védjegye ugyanis a fogyasztók körében általánosan ismert, és erős megkülönböztető jelleggel rendelkezik. Ezért az alperes általi használat alkalmas az áruknak más áruktól való megkülönböztetésére és az áruk forrásának a megjelölésére is.

Az alperes által használt védjegy ugyanúgy öt betűből áll, mint a felperes védjegye, mindkettő nagybetűkkel van írva, fogalmilag is hasonló, mert mindkettő az angol „ship” (hajó) szó többes számát képviseli.

Az alperesnek az az érvelése, hogy az általa használt megjelölés eltérő mind betűtípusban, mind a betűk közötti térközben, annyira csekély értékű, hogy elfogadhatatlan. Ezért a felperes védjegyének az alperes általi használata a fogyasztók megtévesztéséhez vezet.

A fentiek alapján a Tokiói Kerületi Bíróság 2014. november 14-i végzése megállapította, hogy az alperes bitorolja a felperes védjegyét.

Jordánia

Az *Al Jazeera Paints Manufacturing Company* (Al Jazeera) a tulajdonosa mind arab, mind latin betűkkel az AL-JAZEERA PAINTS védjegynek Jordániában a 2. áruosztályban. A vállalat egy volt alkalmazottja ugyanennek a védjegynek a lajstromozása iránt kérelmet nyújtott be a Jordániai Védjegyhatálynál a 2. áruosztályban, és az a védjegyet 1996. december 17-én lajstromozta.

A jordán védjegy törvény szerint a lajstromozástól számított öt éven belül lehet kérni egy védjegy törlését. Az Al Jazeera azonban jóval e határidő után nyújtott be törlési keresetet az alábbiakra hivatkozva:

- védjegye híres;
- a bitorló védjegy megtévesztően hasonlít saját védjegyéhez mind kiejtés, mind általános megjelenés és a megjelölt áruk vonatkozásában; és
- a bitorló védjegy lajstromozása kárt okozott számára, mert a védjegyet rosszhiszeműen lajstromozták.

Az Al Jazeera bizonyítékokat nyújtott be annak igazolására, hogy védjegye jól ismert a vonatkozó piacon és a szállítók körében, akik ezen a területen dolgoznak. Ezért a Jordániai Védjegyhatóság törölte a megtámadott védjegyet.

Kambodzsa

Kambodzsa kormánya 2015. március 5-én letétbe helyezte a Madridi Jegyzőkönyvhöz való csatlakozás okmányát. Így ez a nemzetközi egyezmény Kambodzsára nézve 2015. június 5-én lépett hatályba.

Kína

A) 2015. június 11-én az Állami Szellemtulajdon-védelmi Hivatal beszámolót tett közzé a kínai szellemtulajdon-védelem fejlődéséről. Ebben Han Xiucheng, a hivatal Fejlesztési és Kutatási Központjának igazgatója megállapítja, hogy Kínában 2014-ben 928 000 találmányi szabadalmi bejelentést nyújtottak be, ami az előző évhez viszonyítva 12,5%-os növekedésnek felel meg. A Szabadalmi Együttműködési Szerződés (PCT) alapján benyújtott nemzetközi bejelentések száma 26 000-re nőtt; ez 14,2%-os növekedést jelent.

A védjegybejelentések száma meghaladta a 2,88 milliót, ami 2013-hoz viszonyítva 21,5%-os növekedésnek felel meg.

Az új növényfajtákra vonatkozó bejelentések száma 2014-ben meghaladta a 2000-et.

A beszámoló azt is megállapítja, hogy a szellemtulajdon-jogok érvényesítése területén Kína le van maradva az Amerikai Egyesült Államok és Japán mögött, és itt komoly erőfeszítéseket kell tennie a lemaradás felszámolására.

B) A dél-kínai Guangdong tartománybeli Guangzhoui Városi Közbenső Népbíróság 16 millió USD bírsággal sújtotta a jól ismert amerikai *New Balance* sportáruházat, mert az megsértette a kínai *Zhou Yuelun* (Zhou) felperes XIN BAI LUN védjegyhez fűződő jogait. Emellett a bíróság azt is elrendelte, hogy a New Balance kínai leányvállalata a fogyasztók megtévesztésének beszüntetése érdekében Kínában hagyjon fel termékein a „Xin Bai Lun” kifejezés használatával, és az alperest arra is kötelezte, hogy nyilvánosan kérjen bocsánatot a Zhounak okozott kárért.

Ez az ítélet arra vezethető vissza, hogy Kínában az első bejelentői rendszer érvényes, emellett nemcsak nyelvi, hanem kulturális különbségek is vannak az angol és a mandarin nyelv között. A kínai bíróság döntése rávilágít, hogy mennyire óvatosan kell kezelni a kínai írásjelű védjegyeket, és hogy mennyire fontos Kínában minél hamarabb benyújtani egy védjegy lajstromozási kérelmét, függetlenül a védjegy kínai használatától.

A döntés megértéséhez kulturális és nyelvi magyarázat szükséges. A New Balance leányvállalata által használt kínai nevet „Xin Bai Lun”-ként kell ejteni, ahol „Xin” kínaiul újat jelent, és „Bai Lun” az „egyensúly” fonetikus fordítása. A felperes kínai védjegyeinek kiejtése „Bai Lun” és „Xin Bai Lun”. A BAI LUN védjegyet a felperes 1996-ban lajstromoztatta Kínában a 25. áruosztályban ruházati cikkekre, lábbelikre és fejkendő sisakokra.

Zhou 2004-ben kérte a XIN BAI LUN védjegy lajstromozását hasonló árukra a 25. áruosztályban, és a védjegyet 2008. januárban lajstromozták. Zhou megalapozott márkanévként használta férjcépőkre a „Bai Lun” és a „Xin Bai Lun” nevet helyi kínai áruházakban.

2007-ben a New Balance felszólalt Zhou XIN BAI LUN védjegybejelentése ellen azon az alapon, hogy 2003 óta „Xin Bai Lun” kiejtésű azonos védjegyet használ. A Kínai Védjegyhivatal azonban elutasította a felszólalást, és a 25. áruosztályban ruházati cikkekre, cipőkre és kalapokra lajstromozta Zhou XIN BAI LUN védjegyét. A New Balance annak ellenére folytatta a BAI LUN és a XIN BAI LUN védjegy használatát, hogy azokat Zhou nevére lajstromozták. Ezért Zhou bitorlási pert indított a New Balance ellen.

Itt újra hangsúlyozzuk, hogy – ellentétben az Egyesült Államok gyakorlatával, ahol a védjegyjogok használaton alapulnak – a kínai védjegy jog nem ismer el vagy oltalmaz egy védjegyet, ha az nincs lajstromozva a Kínai Védjegyhivatalnál.

Zhou keresetében azt állította, hogy a New Balance az ő engedélye nélkül használta a XIN BAI LUN védjegyet, ami a fogyasztók megtévesztéséhez vezetett. Emellett a New Balance hivatalos kínai weboldalán is használta Zhou védjegyeit, valamint a „Thank you for buying Xin Bai Lun products” (Köszönjük, hogy Xin Bai Lun-termékeket vásárolt) feliratot a számlákon és az üzletek kijáratánál Kínában. Mindez Zhou szerint gátolta őt abban, hogy kiépítse és fejlessze saját BAI LUN és XIN BAI LUN márkanévét Kínában.

A New Balance azt állította, hogy jóhiszeműen használta a „Xin Bai Lun” kifejezést saját nevének részeként, mert az közvetlen fordítása az angol „New Balance” (új egyensúly) kifejezésnek. A New Balance azzal is érvelt, hogy a „Xin Bai Lun” kifejezés használata áruinak címkéjeként időben megelőzte ennek a kifejezésnek a felperes általi használatát. Végül azt is

állította, hogy e kifejezés használata nem okozott semmilyen zavart a fogyasztók számára, és ezért az nem minősíthető bitorlásnak.

A közbenső népbíróság először megállapította, hogy a felperes és az alperes termékei lényegileg hasonlóak, ami alapot szolgáltat a védjegybitorláshoz és a védjegyhígításhoz. Ezután a bíróság megállapította, hogy a BAI LUN védjegyet 1996-ban lajstromozták. Mint-hogy a védjegy hivatal a köz számára könnyen elérhetővé teszi a védjegybejelentéseket és -lajstromozásokat, az alperesnek tudnia kellett, hogy a BAI LUN védjegyet a felperes nevében korábban lajstromozták. A bíróság azt is megállapította, hogy a New Balance felszólalt 2007-ben a felperes XIN BAI LUN védjegybejelentésének lajstromozása ellen, és így nyilvánvalóan tudomása volt Zhou védjegyéről. Végül a bíróság úgy döntött, hogy – mivel a New Balance tudott a BAI LUN és a XIN BAI LUN védjegy létezéséről, és továbbra is használta a felperes lajstromozott védjegyeit – rosszhiszeműen cselekedett; ezért megalapozatlan az az érvelése, hogy tisztességesen járt el, és először használta a védjegyet.

A bíróság elutasította a New Balance-nak azt az érvét is, hogy a „Xin Bai Lun” kifejezés az ő vállalatnévének a kínai írásrendszerben való átírása, mert megállapította, hogy a New Balance kifejezés helyes transliterációjának a „Xin Ping Heng” (új egyensúly) kifejezés felel meg, ami egyébként a New Balance leányvállalatának a *Xin Ping Heng Athletik Shoe, Inc.*-nek a nevében is benne van. Végül a bíróság rámutatott, hogy a New Balance korábban egy másik kínai nevet, a „Niu Ba Lun” nevet használta, amely a New Balance fonetikai fordítása, és ezért nem megalapozott a New Balance-nek az az érve, hogy a „Xin Bai Lun” név az ő vállalatneve.

A fenti ügy alapján az a következtetés vonható le, hogy a Kínában lehetőségeket kereső vállalatoknak és egyéneknek a következőket célszerű figyelembe venniük.

- A védjegyet minél előbb be kell jelenteni.
- A védjegyeket mind angol, mind kínai írásmóddal be kell jelenteni.
- Figyelembe kell venni a kínai nyelvi változatok használatát.
- Az angol és a mandarin nyelvben egyaránt jól tájékozott szakértővel kell konzultálni, hogy az elfogadott védjegyváltozatok helyesen tükrözzék a védeni kívánt nevet.

C) A Pekingi Felső Népbíróság elutasította a sporttól 2003-ban visszavonult amerikai kosárlabda-szupersztár, *Michael Jordan* keresetét, amelyet a *Quiodan Sports Co.* (Quiodan) kínai cég ellen indított, azt állítva, hogy az utóbbi jogtalanul használta sportruházatainak az ő nevét és logóját.

Jordan 2012-ben kérte a bíróságot, hogy semmisítse meg a Quiodannak az ő nevével azonos védjegyet, és ezáltal szüntesse meg a fogyasztók félrevezetését. Jordan azt is kifogásolta, hogy Quiodan termékein egy ugró kosárlabda-játékos körvonalai láthatók, amelyek emlékeztetnek az amerikai Nike sportszeróriás által használt JUMPMAN logóra.

A Kínai Védjegy hivatal és egy pekingi alsófokú bíróság elutasította Jordan keresetét, és ugyanezt tette a Pekingi Felső Népbíróság is, amely megállapította, hogy Jordan az amerikai-

ak által általánosan használt vezetéknev, míg a kosárlabda-játékos körvonalaira emlékeztető logó egy arc nélküli személy alakja, így a fogyasztók nehezen azonosíthatnák Jordanként.

A fentiek alapján úgy döntött, hogy a felperes nem nyújtott be elegendő bizonyítékot annak igazolására, hogy a vitatott védjegy rá vonatkozik.

Németország

A) Az alábbi ügyben a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) két döntést hozott, és a második döntése (Polymerschaum II, 2015) az elsőhöz képest (Polymerschaum I, 2012) 180 fokos fordulatot jelentett.

A vizsgálat tárgyát az 1 102 809 sz. európai szabadalom képezte, amely egy négy lépésből álló, polimerhab előállítását szolgáló eljárásra és egy ezzel az eljárással előállítható polimerhabból (németül: Polymerschaum) álló termékre vonatkozott. Az 1. igénypont erősen egyszerűsített formában a következő jellemzőket tartalmazta:

a) gondoskodunk expandálható polimer mikrogömbök sokaságáról és egy olvasztottpolimer-kompozícióról, ahol mindegyik expandálható polimer mikrogömb egy polimerhéjből és gáz vagy folyadék alakjában egy maganyagból áll, amely expandál melegítéskor;

b) az olvasztottpolimer-kompozíciót és az expandálható polimer mikrogömbök sokaságát olvasztással keverjük olyan eljárási feltételek mellett, amelyeket úgy választunk meg, hogy expandálható extrudálható kompozíció képződjék;

c) az expandálható extrudálható kompozíciót extrudáljuk egy sajtólószerszámon keresztül a polimerhab kialakítása céljából; és

d) az expandálható polimer mikrogömbök sokaságát legalább részben expandáljuk, mielőtt az expandálható extrudálható kompozíció elhagyja a sajtólószerszámot.

Így, egyszerű kifejezésekkel, expandálható polimer mikrogömböket adnak egy polimer-ömledékhez („olvasztottpolimer-kompozíció”), az ömledéket és a mikrogömböket keverik, majd a mikrogömböket hővel expandálják, és az így kapott masszát egy sajtólószerszámon keresztül extrudálják a polimerhab kialakítása céljából.

Ennek az igénypontnak a kritikus jellemzője, amely a BGH számára némi fejtörést okozott, a b) lépésben rejlik.

Jogi szempontból a következő kérdések merültek fel: (i) ez a jellemző ki volt-e nyilvánítva az eredetileg benyújtott bejelentésben és (ii) ez a jellemző újdonságot és feltalálói tevékenységet kölcsönöz-e az eljárásnak és az azzal kapott terméknek? Műszaki szempontból azonban kérdéses, hogy mi az „ömlesztettpolimer-kompozíció”, vagyis hogyan kell értelmezni ezt a jellemzőt.

A BGH első döntését a Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespateamtgericht, BPG) döntése ellen benyújtott fellebbezés ügyében hozta, amely döntésében a BGH a szabadalmat az E01, E02, E04 és E05 anterioritás ismeretében újdonsághiány és feltalálói tevékenység hiánya miatt megsemmisítette. Az új anyag kérdését a BPG megválaszolatlanul hagyta. A BGH

hatálytalanította a BPG döntését, megállapítva, hogy az említett anterioritások ismeretében a szabadalom új volt és feltalálói tevékenységen alapult, és az ügyet visszautalta a BPG-nek, hogy az döntsön az új anyag vonatkozásában.

Egészen nyilvánvaló, hogy a BGH nem volt elégedett azzal, ahogyan a BPG értelmezte az „ömlesztettpolimer-kompozíció” jellemzőt, és azon a véleményen volt, hogy ez a kifejezés egy teljesen megömlesztett polimerkompozícióra vonatkozik, vagyis a polimerkeverék hőmérsékletét a mikrogömbök hozzáadása előtt a keverék olvadáspontja fölé kell emelni. Ennek eredményeként a BGH azt állapította meg, hogy az anterioritások egyike sem kívánta, hogy a polimerkompozíció a keverési lépés előtt (teljesen) olvadt legyen, és azon a véleményen volt, hogy egy ilyen hőmérséklet megválasztása nem volt kézenfekvő.

A szabadalmas problémája azonban az volt, hogy a benyújtott bejelentésben nem volt szó szerinti alapja az „ömlesztettpolimer-kompozíció olvasztásos keverése” jellemzőnek. A 23. igénypont, amelyből ez a jellemző származott, egyszerűen „egy polimerkompozíciót” és a mikrogömbök olvasztásos keverését említette, de nem nyújtott semmiféle jellemzést a polimerkompozíció állapotáról a keverés előtt. Az általános leírás ezen túlmenően semmit nem nyilvánított ki. Így felvetődött az a kérdés, hogy az „ömlesztettpolimer-kompozíció” jellemző esetleg inherens módon ki volt-e nyilvánítva az eredeti bejelentés példáiban. A BGH szerint ez elegendő lehetett volna ahhoz, hogy az új anyag beiktatásának kérdését a szabadalmas javára döntsék el. A BGH talált is egy, az igénypontban körülírt kiviteli példát, amely az általánosabb tanítás ismertetésének volt tekinthető, és ezt a tanítást igényelt általánosságában már ki lehetett olvasni a benyújtott bejelentésből.

A BPG döntése azonban nem tartalmazott olyan ténymegállapításokat, amelyek azt alapozták volna meg, hogy a polimerkompozíció hőmérséklete az olvadáspontja felett volt. Ezért a BGH az ügyet visszautalta a BPG-nek.

A BPG a szabadalmat ismét semmisnek nyilvánította, és azt is megállapította, hogy az „ömlesztettpolimer-kompozíció” jellemző olyan hozzáadott anyagnak tekinthető, amelyet nem kell figyelembe venni a szabadalmazhatóság vizsgálatánál. Ezért a szabadalmas ismét a BGH-hoz fellebbezett. Így a BGH-nak másodszor is vizsgálnia kellett a szabadalmat és az „ömlesztettpolimer-kompozíció” kritikus jellemző értelmezését.

A BGH megállapította – amit a felek sem vitattak –, hogy a polimereknek és a komplex polimerkompozícióknak nincs (éles) olvadáspontjuk a hagyományos értelemben, hanem többé-kevésbé széles lágyulási vagy elfolyósodási tartományuk van, amelyben valóban keverhetők és egy extruderben feldolgozhatók adalékanyagokkal együtt. Ezekben a fázisokban a polimerek még nincsenek megömlesztve, azonban erre a feldolgozáshoz nincs is szükség. Nem lehetséges, vagy legalábbis közel lehetetlen meghatározni, hogy egy polimerkompozíció mikor van „megömlesztve”. Ezért a BPG nézete szerint ez a jellemző nem volt alkalmas az igénypont megkülönböztetésére a technika állásától.

A BGH nem értett egyet ezzel a jogi megközelítéssel, de elfogadta a ténybeli alátámasztást. A BGH szerint egy igénypontot először értelmezni kell, és csak azután lehet eldönteni, hogy

az (így értelmezett) igénypont szabadalmazható-e és/vagy új anyagot tartalmaz-e. Még ha egy jellemző nem világos vagy nehezen értelmezhető is (miként ebben az esetben), a bíróságnak bizonyos jelentést kell adnia, amely azon az értelmezésen alapulhat, amelyet szakember adna ennek a jellemzőnek. Így a jelen esetben funkcionálisan kellett meghatározni, hogy a vizsgált szabadalom esetében egy polimerkompozíció mikor „megömlesztett”.

Ezeket az elveket alkalmazva a benyújtott összes irat (ideértve a BPG új döntését és a benyújtott számos további szakvéleményt) alapján a BGH arra a következtetésre jutott, hogy korábbi értelmezését felül kell vizsgálnia és meg kell változtatnia. Egy „megömlesztett” polimerkompozíciónak nem kell „megömlesztettnek” lennie abban az értelemben, hogy hőmérséklete a polimerkompozíció (mindenképpen rosszul definiált) „olvadáspontja” felett legyen; elegendő, ha viszkozitása olyan mértékben csökken, hogy feldolgozható egy extruderben.

Ezt az igénypont-értelmezést alkalmazva a BGH arra a megállapításra jutott, hogy ez a jellemző nem képvisel hozzáadott anyagot, mert a példák alátámasztották ezt az értelmezést (különben a keverési eljárás nehezen lett volna megvalósítható), és nem támasztottak alá olyan értelmezést, amely szerint a polimerelegynek teljesen olvadtnak kell lennie. Az egyik fél által benyújtott szakvélemény azt bizonyította, hogy a példákban feltüntetett feldolgozási hőmérséklet a polimerek olvadáspontja alatt volt.

Itt az a probléma merült fel, hogy a BGH döntései a vizsgált kérdésekben jogilag kötelezők a felekre nézve. Így a BGH lehetetlennek, rendkívül nehéznek vagy legalábbis nem vonzóknak találhatta megváltoztatni azt a korábbi döntését, hogy a vizsgált szabadalom az E01, E02, E04 és E05 anterioritás ismeretében szabadalmazható. Szerencsére az eljárásban felmerültek további anterioritások, amelyekkel kapcsolatban a BGH korábban nem nyilvánított véleményt. Ezek közül az egyik (E18) vonatkozásában megállapítható volt, hogy végül a szabadalom nélkülözi a feltalálói tevékenységet, és így a BGH megerősítette a szabadalom megsemmisítését.

Szélesebb összefüggésben a BGH-nak ez a két ellentétes döntése rávilágít azokra a nehézségekre, amelyekkel egy bíróság szembesülhet egy szabadalom műszaki kifejezéseinek az értelmezésekor, különösen ha (miként a jelen esetben a BGH-nak) nincs műszaki szakértője.

Az ügy legfőbb tanulságaként azt állapíthatjuk meg, hogy egy bíróság nem elégedhet meg azzal, hogy egy jellemzőt „nem világosnak” vagy „rosszul definiáltnak” nyilvánít; meg kell határozni a jellemző jelentését, és azt értelmeznie is kell.

B) A NIVEA termékeket gyártó *Beiersdorf* 2007-ben lajstromoztatta a termékeinek csomagolásán használt kék színt (Pantone 280 C). Ezt a védjegyet megtámadta az *Unilever*, azt állítva, hogy a *Beiersdorf* a kék színt mindig csak fehér színnel és a „Nivea” szóval együtt használta, ezért a fogyasztók ezt nem érzékelik a kék szín használataként.

A BPG 2013-ban helyt adott a törlési keresetnek, és megállapította, hogy a Beiersdorf által végzett felmérés nem bizonyítja kellő mértékben a kék szín magas fokú elismertségét a Beiersdorf termékeivel kapcsolatban.

A döntés ellen a Beiersdorf a BGH-nál nyújtott be fellebbezést, amely a Beiersdorfra nézve kedvező eredménnyel zárult. A BGH ugyanis 2015. július 9-én hozott döntésével az ügyet újbóli vizsgálatra visszautalta a BPG-nek, megállapítva, hogy a közvélemény-kutatást nem végezték helyesen, mert a vizsgálatot fehér színt is tartalmazó kék lapok helyett csupán kék színt mutató mintákkal kellett volna elvégezni. A védjegy „testápoló és bőrápoló termékekre” vonatkozik, ezért újabb vizsgálatot kell elvégezni, amely különbséget tesz e kétféle termékcsoport között.

A BGH azzal sem értett egyet, hogy a BPG szerint egy közvélemény-kutatást akkor lehet elfogadni, ha a vásárlóközönségnek több mint 75%-a társítja a színt a védjeggyel. A BGH szerint azonban 50%-os felismerés is elegendő. Az alsófokú bíróságnak most meg kell állapítania, hogy ezt a küszöböt elérték-e.

Olaszország

A) Olaszország kormánya elhatározta, hogy csatlakozni fog az új egységes európai szabadalmi rendszerhez. Ezt a bejelentést először szóban tette meg a minisztertanács európai ügyekért felelős államtitkára 2015. május 28-án a Európai Versenyképességi Tanács ülésén. Ezt követte egy írott bejelentés, amelyet ugyanez az államtitkár tett 2015. július 3-án, amiről az Európai Unió Tanácsa 2015. július 7-én hivatalosan értesítette az Európai Unió tagállamainak delegációit.

A fentiek eredményeként amikor az egységes európai szabadalmi rendszer hatályba lép, Olaszországban is lehetséges lesz szabadalmi oltalmat kapni egységes európai szabadalom útján anélkül, hogy az engedélyezett európai szabadalomról külön olasz fordítást kellene benyújtani az Olasz Szabadalmi és Védjegyhivatalnál, amire jelenleg szükség van, minthogy Olaszország nem csatlakozott a Londoni Egyezményhez, és úgy tűnik, hogy ez jelenleg sem áll szándékában.

Eljárásilag ahhoz, hogy ez az új rendszer Olaszországban hatályba lépjen, az olasz kormánynak az Egységes Szabadalmi Bíróságra vonatkozó egyezményt is ratifikálnia kell, amit egyébként Olaszország már aláírt. Egyúttal az olasz szellemi tulajdon-védelmi törvényt is harmonizálni kell a szükséges mértékben.

B) A Milánói Szellemi tulajdon-védelmi Bíróság 2015. június 24-én sürgősséggel elrendelte az egy olasz vállalat által CONVERSE ALL STAR védjeggyel ellátott, bitorló lábbelik lefoglalását.



A felperes *Converse* felfedezte, hogy egy olasz vállalat (az alperes) az ő védjegyével olyan cipőket árusít, amelyek sorszáma nem egyezett meg a saját adatbázisában szereplő gyártási tételek számával, és amelyek ára jelentősen alacsonyabb volt az eredetiekénél. Ezért a bíróságtól azt kérte, hogy ideiglenes intézkedéssel rendelje el a bitorló áruk lefoglalását, a bitorló áruk gyártásában és eladásában részt vevő személyek leleplezését és az alperes törvénytelen ténykedésének elítélését, továbbá kártérítés fizetését és a döntés publikálását.

Az alperes a bíróság előtt azzal védekezett, hogy ismételten kérte a felperestől eredeti termékek szállítását, de soha nem kapott választ. Ezért jóhiszeműen vásárolta a lábbeliket egy nagykereskedőtől, aki garantálta a termékek eredetiségét.

A bíró első megállapítása szerint „vitathatatlan, hogy az alperes interneten vagy hagyományos boltok hálózatán keresztül eladásra kínál fel a CONVERSE ALL STAR védjegyet viselő lábbeliket, amelyek teljesen megegyeznek a felperes árujával”. Bár a felperes bizonyítékot szolgáltatott a bitorlásról, az alperes nem tudta bizonyítani „termékeinek eredetiségét és dokumentálni a törvényes vásárlást olyan forrásokból, amelyek részét képezik a védjegytulajdonos elosztási láncának”. Ezért a bíróság arra következtetett, hogy elegendő bizonyíték áll rendelkezésre annak igazolására, hogy az alperes a szellemitulajdon-védelmi törvény 20(1)(a) cikkébe ütközik, minthogy azonosság állapítható meg a felperes védjegye és az alperes termékein – lábbeliken – látható megjelölés között. A bíró azt is megerősítette, hogy az ítékezés késlekedése veszéllyel járna, mert „dokumentált bizonyíték áll rendelkezésre arról, hogy az alperes több száz olyan cipőt birtokol, amelyek a CONVERSE ALL STAR védjegyet viselik”. Emellett „az eladásra ajánlás még mindig folyik mindkét elosztási csatornán, vagyis az interneten és hagyományos üzletekben, és az eredeti cipők árához viszonyítva gyakran lényegesen alacsonyabb áron, aminek eredményeként fennáll a valódi veszélye annak, hogy a vásárlóközönség visszavonhatatlanul megtévesztésbe esik, emellett a felperes védjegyének értéke helyrehozhatatlanul csökken, és védjegye hígul”.

A fentiek alapján a bíró engedélyezte a kért lefoglalást, és az alperest eltiltotta a kérdéses lábbelik eladásra felkínálásától és bármilyen módon való hirdetésétől, továbbá döntésének minden egyes megsértéséért 100 000 EUR büntetést helyezett kilátásba. Ezzel szemben elutasította azt a kérést, hogy kutasson feljegyzések után és fedje fel a bitorló termékek gyár-

tásában és eladásában részt vevő személyeket, minthogy „az alperes önként rendelkezésre bocsátotta az áruk eredetét igazoló dokumentumokat, és mert az ügy mélyebb feltárása az érdemi eljárásra tartozik”.

Spanyolország

A) Miként erről az Iparjogvédelmi és Szerzők Jogi Szemle ez év áprilisi számának 175. és 176. oldalán már beszámoltunk, a spanyol szenátus 2015. július 13-án jóváhagyta az új spanyol szabadalmi törvényt, amely 2017. április 1-jéig nem lép hatályba.

Az új törvény az alábbi legfontosabb változásokat vezeti be.

1. Kötelező lesz a spanyol szabadalmi bejelentések újdonságának és feltalálói tevékenységének teljes érdemi vizsgálatát kérni. Ez mostanáig nem volt kötelező.

2. Vegyi termékekre is kiterjeszti a használati minta elnyerésének lehetőségét. Nem lehet azonban használati mintát kapni eljárásokra, valamint gyógyászati és biológiai termékekre vonatkozó találmányokra.

Az újdonság követelménye kiterjed az egész világra, ellentétben a korábbi szabályozással, amely csupán spanyolországi újdonságot követelt meg.

A használati minták újdonságát és feltalálói tevékenységét nem fogják vizsgálni, azonban harmadik felek felszólalhatnak ilyen alapon.

Egy használatiminta-jog érvényesítése előtt a Spanyol Szabadalmi és Védjegyhivatal által a technika állásáról készített kutatási jelentés megszerzésére lesz szükség.

3. Lehetőség lesz védőlevél benyújtására a bíróságoknál, ha valaki arra számít, hogy egy szabadalom vagy egy használati minta tulajdonosa ideiglenes intézkedés elrendelését kéri ellene.

4. Meg fogja engedni a szabadalom- vagy használatiminta-tulajdonosnak, hogy engedélyezés után is korlátozza az igénypontok oltalmi körét. Eddig csupán az igénypontok törlése volt lehetséges.

5. Megsemmisítési eljárásokban lehetőség lesz igénypontok részleges megsemmisítésére. Jelenleg csak teljes igénypontok megsemmisítése lehetséges.

B) A spanyol legfelsőbb bíróság 2015. április 29-i döntésével elutasította a *Lundbeck* fellebbezését egy szabadalombitorlási ügyben, amely a Lundbeck által CIPRALEX néven forgalmazott antidepresszáns escitaloprammal kapcsolatos. Az ügy korábbi fejleményeiről 2013. júniusi számunk 132. oldalán és 2015. júniusi számának 109. és 110. oldalán már beszámoltunk. Ezért a legfelsőbb bíróság döntésének előzményeit most csak röviden foglaljuk össze.

A Lundbeck a tulajdonosa az EP 0347066 sz. európai és az ennek megfelelő, ES2986891 sz. spanyol szabadalomnak, valamint a most lejárt, 200200019 sz. kiegészítő oltalmi tanúsítványnak (SPC). A spanyol szabadalomnak olyan igénypontosorozata volt, amely az escitalopram hatóanyagának előállítására szolgáló bizonyos gyártási eljárást védett.

A Lundbeck 2010-ben bitorlási pert indított

- a *Cinfa*, a *Normon*, a *Sandoz*, a *Ratiopharm*, a *Stada*, az *Actavis*, a *Kern*, a *Milo* és a *Cantabria* ellen, amelyek az escitalopramot a Dr. Reddy's eljárását használva gyártották; és
- a *Mylan* és a *Germed* ellen, amelyek az escitalopramot a Natco eljárásával gyártották.

Az elsőként felsorolt vállalatokkal kapcsolatban a Lundbeck elismerte, hogy a Dr. Reddy's eljárása nem bitorolta az ő eljárását, de azzal érvelt, hogy az alperesek generikus termékei az ő szabadalmazott eljárásának használatával gyártott escitalopramot is tartalmaztak, vagyis nem kizárólag az általuk kinyilvánított (Dr. Reddy's-féle) eljárással készültek.

A vállalatok második csoportjával kapcsolatban a Lundbeck azzal érvelt, hogy a Natco eljárása az ekvivalencián alján bitorolta az ő eljárását. A fő különbség a szabadalmazott eljárás és a Natco eljárása között a kiindulási anyagokkal (enantiomer tisztaságú ciándiol, illetve enantiomer tisztaságú brómdiol) volt kapcsolatos.

A 4. sz. Barcelonai Kereskedelmi Bíróság 2011. augusztus 1-jén elutasította a Lundbeck bitorlási keresetét. Ezt követően a Barcelonai Fellebbezési Bíróság 2012. december 19-én a Lundbeck fellebbezését is elutasította.

Az elsőként említett alperesekkel kapcsolatban a fellebbezési bíróság kinyilvánította, hogy az alperesek által benyújtott bizonyíték szerint az escitalopramot csak a Dr. Reddy's eljárásával gyártották, és – ellentétben a Lundbeck érvelésével – nem használták a szabadalmazott eljárást.

A másodikként említett alperesekkel kapcsolatban a fellebbezési bíróság megállapította, hogy a Natco eljárása az ekvivalencián alján nem bitorolta a szabadalmat, mert a Dr. Reddy's eljárásában használt kiindulási anyag nem volt ekvivalens a Lundbeck eljárásában használt kiindulási anyaggal.

A Lundbeck az alperesek első csoportjával kapcsolatban eljárás bitorlására alapozva, az alperesek második csoportjával kapcsolatban anyag bitorlására hivatkozva nyújtott be fellebbezést.

Az állítólagos eljárási bitorlás vonatkozásában a Lundbeck érvei és az legfelsőbb bíróság válaszai a következők voltak:

- A bizonyíték ésszerűtlen értékelése – a bíróság kifejtette, hogy kialakult joggyakorlata szerint a benyújtott bizonyíték további elemzését csak különleges körülmények esetén végezheti, amelyek a vizsgált ügyben nem voltak adottak.

- A törvény vélemezési szabályainak és bizonyos eljárási szabályoknak a megsértése – a bíróság megállapította, hogy a Lundbeck által hivatkozott egyik eljárási szabályt sem sértették meg, és bár a Lundbeck megpróbálta rábírní a bíróságot arra, hogy ismét elemezze a bizonyítékokat, ez ellenkezik a legfelsőbb bíróság esetjogával.

- A bizonyítási teher szabályainak helytelen alkalmazása – a Lundbeck azzal érvelt, hogy az első csoport szerinti alperesek nem bizonyították megfelelően, hogy escitalopramjukat csak a Dr. Reddy's eljárásával gyártották. A bíróság elutasította ezt az állítást, és kifejtette, hogy a bizonyítási teher szabályai csak olyankor alkalmazhatók, amikor egy tény nem

bizonyítottak, vagy az kétséges marad annak meghatározásakor, hogy melyik félnek kell viselnie e bizonyítási hiány következményeit. A Barcelonai Fellebbezési Bíróság azonban nem sértette meg ezeket a szabályokat, mert kellő bizonyítást nyert, hogy az első csoportban említett alperesek az escitalopramot csak a Dr. Reddy's eljárásával gyártották.

A legfelsőbb bíróság elutasította a Lundbeck anyagbitorlásra alapozott fellebbezését is. A Lundbeck szerint a Barcelonai Fellebbezési Bíróság az Európai Szabadalmi Egyezmény 69. cikkébe ütközött, amikor ekvivalencia alapján hivatkozott bitorlásra.

Mind a legfelsőbb bíróság, mind a Barcelonai Fellebbezési Bíróság megállapította, hogy a jegyzőkönyvekben szereplő három kérdéspróba felhasználható az ekvivalenciatan alapján a bitorlás megállapítására. A Lundbeck azzal érvelt, hogy a Barcelonai Fellebbezési Bíróság tévedett, amikor az eljárására vonatkozó második kérdést alkalmazta („a javasolt változat kézenfekvő volt a szakember számára”), mert a bíróság megállapította, hogy a Natco eljárásának kiindulási anyaga nem volt kézenfekvő változata az igényelt eljárás kiindulási anyagának; ugyanis nem lehetett előre megállapítani, hogy kielégítő lesz-e. A Lundbeck azt állította, hogy a második jegyzőkönyvi kérdés kézenfekvőségi elemzése azonos azzal, amelyet akkor alkalmaznak, amikor a szabadalom érvényességével kapcsolatban vizsgálják a feltalálói tevékenységet. Ezért – a Lundbeck szerint – a kérdést ésszerű várakozással, nem pedig megjósolhatóság alapján kellene feltenni.

A legfelsőbb bíróság elutasította a Lundbeck érvelését, és megállapította, hogy a kézenfekvőség elemzése nem szükségszerűen ugyanaz, amikor az érvényességet (a feltalálói tevékenységet) vizsgálják, illetve amikor a bitorlást kell megítélni az ekvivalenciatan alapján. Így megerősítette a Barcelonai Fellebbezési Bíróság döntését. Ez a döntés végleges, és nem lehet ellene fellebbezni.

C) A Barcelonai Kereskedelmi Bíróság 1. sz. tanácsa 2015. május 28-án a fenofibrátra (SECALIP) vonatkozó szabadalmi ügyben elutasított egy ideiglenes intézkedésre vonatkozó kérelmet.

Az ügy előzménye, hogy a svájci *Abbott Products Operations AG* (Abbott) ideiglenes intézkedést kért a spanyol *Kern Pharma SL* (Kern) ellen azon az alapon, hogy az utóbbi állítólag bitorolja az EP 1275387 és az EP 2050445 európai szabadalmat.

A Kern 2014. októberben forgalmazási engedélyt kapott „Fenobitrato Kern Pharma 145 mg” elnevezésű generikus gyógyszerére, és azt 2015. júniusban tervezte forgalomba hozni. A Kern termékében levő fenofibrát hatóanyag nanoméretű (nanonizált) volt.

Az Abbott a lajstromozott kizárólagos használati engedélyese a francia Fournier által birtokolt fenti két szabadalomnak.

Az EP 1275387 szabadalom eljárást igényel granulátum előállítására olyan módon, hogy egy „20 µm-nél (mikron) kisebb méretűre mikronizált fenofibrát szuszpenziót” egy semleges hordozóra porlasztanak.

Az Abbott azzal érvelt, hogy a szabadalmi igénypontnak ez a jellemzője minden olyan fenofibrát-szuszpenzióra vonatkozik, amely 20 µm-nél kisebb részecskemérettel rendelkezik, és ezért a nanoizált fenofibrát is ebbe a körbe tartozik.

A Kern szerint az ő „fenofibrát 145 mg” terméke nem bitorolja az EP 1275387 szabadalmat, mert hatóanyaga nanonizált, nem pedig mikronizált alakú, miként ezt az igénypont is előírja.

Az EP 2050445 szabadalom minden olyan fenofibrát-készítményre vonatkozik, amely bizonyos oldódási profilt mutat. Jelenleg felszólalási eljárás folyik e szabadalom ellen az Európai Szabadalmi Hivatal felszólalási osztályán. E szabadalommal kapcsolatban a Kern azzal érvelt, hogy az érvénytelen újdonsághiány, nem kielégítő kinyilvánítás és feltalálói tevékenység hiánya miatt. A felszólalási eljárásban a szóbeli meghallgatás 2015. március 2-től 4-ig folyt le.

A Barcelonai Kereskedelmi Bíróság helyt adott a Kern állításainak, és elutasította az Abbott ideiglenes intézkedés elrendelésére vonatkozó kérelmét, mert azt állapította meg, hogy az EP 1275387 szabadalmat nem bitorolták, míg erős érvek szóltak az EP 2050445 szabadalom érvénytelensége mellett.

Az EP 1275387 szabadalommal kapcsolatban a Barcelonai Kereskedelmi Bíróság áttekinthette a felek által az igénypontokban előforduló „mikronizált alakban” szavak jelentéséről benyújtott szakértői bizonylatokat, valamint azt az általános tudást, amely az 1997-es elsőbbségi szabadalom benyújtásának napján hozzáférhető volt. Ilyen téren arra a következtetésre jutott, hogy szakember a „mikronizált alakban” kifejezés alatt legalább 1 µm részecskeméretű anyagot értene, és így az kizárja a nanonizált fenofibrátot. Ennek következtében a Kern terméke nem esik az EP 1275387 szabadalom oltalmi köre alá.

Az EP 2050445 szabadalommal kapcsolatban a Barcelonai Kereskedelmi Bíróság azt állapította meg, hogy annak érvényességét ideiglenesen határozatlannak kell tekinteni, mert az alperes azt kétségbe vonta. Ezért először a Kern által állított újdonsághiányt vizsgálta, és azt megalapozottnak találta. A benyújtott kísérleti bizonyíték alapján a bíróság elfogadta, hogy elegendő bizonyíték áll rendelkezésre annak az állításnak az elfogadásához, hogy a Fournier korábbi Lipanthyl fenofibrátterméke már azt az oldódási profilt mutatta, amelyet az EP 2050445 szabadalom igényel, ezért úgy tűnik, hogy az utóbbi nélküli az újdonságot.

D) A Barcelonai Fellebbezési Bíróság 15. tanácsa 2015. április 9-i döntésével részben helyt adott egy fellebbezésnek, megállapítva, hogy a felperes védjegyét használat hiánya miatt törölni kell, és hogy az alperes védjegye használat hiánya miatt érvénytelen. Azt is megállapította azonban, hogy a felperes megsemmisített védjegyét az alperes bitorolta.

A bírósági döntés előzménye, hogy a *Britanica Investimentos E Consultadoria LDA* (Britanica) a 25. áruosztályban ruházati cikkekre birtokolta a LIBERTO védjegyet. A *Carrson Mod SL* (Carrson) is birtokolt egy LIBERTO védjegyet a 25. áruosztályban, amellyel ruházati cikkeket árusított.

A Britanica a 8. sz. Barcelonai Kereskedelmi Bíróságnál pert indított a Carrson ellen, és arra kérte a bíróságot, hogy

- érvénytelenítse az alperes LIBERTO védjegyét, mert az összeegyeztethetetlen az ő korábbi védjegyével [kettős azonosság a védjegytvörvény 6.1(a) cikke szerint], és

- állapítsa meg, hogy a Carrson bitorolja az ő korábbi LIBERTO védjegyét annak következtében, hogy ezt a védjegyet a 25. áruosztályba tartozó termékeken használja.

Ezenfelül a Britanica a bitorló cselekedetek megszüntetését és kárának megtérítését kérte.

Védekező iratában a Carrson azzal érvelt, hogy jóhiszeműen járt el, mert meg volt győződve arról, hogy a Britanica védjegyét használat hiánya miatt megvonják, és ellenkeresetben a Britanica védjegyének megvonását kérte azon az alapon, hogy a felperes a védjegyet nem használja ruházati cikkeken.

A bíróság elrendelte, hogy a Carrson szüntesse meg a LIBERTO védjegy használatát, és fizessen kártérítést.

A Carrson a következő indokok alapján a Barcelonai Fellebbezési Bíróságnál fellebbezést nyújtott be.

- A Britanica a megelőző öt év alatt védjegyét csupán lábbeliken és fejjvédő sisakokon, de nem ruházati cikkeken (tehát olyan árukon, amelyekre védjegyét lajstromozták) használta.

- A lábbeliket és a fejjvédő sisakokat nem lehet ruházati cikknek tekinteni még akkor sem, ha ezek az áruk ugyanabba az áruosztályba tartoznak.

- A felperesnek nem okozott kárt.

A fellebbezési bíróság az alábbiakban részben helyt adott a Carrson fellebbezésének.

- Arra tekintettel, hogy a hivatkozott időszakban a lajstromozott árukon nem használták, megvonta a Britanica LIBERTO védjegyét. Az ilyen esetekben figyelembe vett időszak a kereset benyújtását megelőző öt év, vagyis ebben az esetben a 2007. szeptember 2. előtti használat érdektelen volt. A Britanica védjegyét a 25. áruosztályban ruházati cikkekre lajstromozták, és a használat bizonyítéka eltérő árukra vonatkozott. A bíróság szerint a Britanica a védjegyét lábbelikre és fejjvédő sisakokra használta (bár ezek az áruk szintén a 25. áruosztályba tartoznak), azonban ezt az Európai Unió Bíróságának *IP Translator*-döntése szerint nem lehetett a védjegy valódi és tényleges használatának tekinteni.

- A bíróság a Carrson LIBERTO védjegyét érvénytelennek nyilvánította, mert az a védjegytvörvény 6.1(a) cikke alapján a „kettős azonosság” tiltása alá esik. Miután a bíróság ki mondta a Britanica védjegyének megsemmisítését, azt a kérdést elemezte, hogy vajon a védjegyet meg lehetett volna-e semmisíteni abban az időben, amikor a Carrson kérte annak lajstromozását. Bizonyítást nyert, hogy a Carrson 2007-ben egy árukészletet vásárolt egy használati engedélyestől, így a Britanica védjegye még használatban volt, amikor a Carrson kérte védjegyének lajstromozását. Ezért a kettős azonosság tiltása alá esett.

- A Britanica LIBERTO védjegyének a bitorlásával kapcsolatban a fellebbezési bíróság egyetértett az elsőfokú bíróság döntésével, megállapítva, hogy egy védjegy megsemmisítése összeegyeztethetetlen annak bitorlásával, ha a bitorló cselekményeket a védjegy érvényessé-

gének idején hajtották végre. Így a bíróság helybenhagyta a kártérítés fizetésére vonatkozó rendelkezést.

– A bíróság hatálytalanította azt a rendelkezést, hogy a Carrson szüntesse meg a LIBERTO védjegy használatát. Az ilyen rendelkezést értelmetlennek tekintette, mert a használat megszüntetése csak azt követően történhet, hogy a védjegy megsemmisítésére vonatkozó döntés megszünteti a jogtulajdonos védjegyre vonatkozó jogait.

Törökország

A felperes 2013. április 25-én törlési keresetet indított az alperes 2008. április 30-án lajstromozott HARLEM ORIGINAL DEVICE védjegye ellen arra hivatkozva, hogy az megtévesztően hasonlít az ő jól ismert CONVERSE és ALL STAR, valamint CONVERSE ALL STAR CHUCK TAYLOR DEVICE védjegyeihez. A védjegyek átlapoló áruosztályokra vonatkoztak, és ezért a felperes arra hivatkozott, hogy fennállt a védjegyek közötti összetévesztés vagy társítás veszélye. A felperes szerint azok a további veszélyek is fennálltak, hogy az alperes

- tisztességtelen hasznat húz a felperes jól ismert védjegyeinek hírnevéből;
- árt a felperes védjegye megkülönböztetőképességének; és/vagy
- árt a felperes védjegye hírnevének.

A fentiek alapján a felperes kérte, hogy a bíróság törölje az alperes védjegyét a védjegy-lajstromból.

Az alperes arra hivatkozott, hogy a HARLEM ORIGINAL DEVICE védjegyet öt évvel korábban lajstromoztatta, aminek következtében a felperes elvesztette a jogát törlési kereset indítására, mert ez alatt az idő alatt hallgatott, és ezt hozzájárulásnak kell tekinteni. Emellett az alperes azzal is érvelt, hogy a védjegyek nem mutatnak hasonlóságot, és ő nem járt el rosszhiszeműen védjegyének lajstromozásakor. Ezért a kereset elutasítását kérte a bíróságtól.

A bíróság az iratokat egy szakértői tanácsnak továbbította szakvélemény elkészítése céljából. A szakvélemény a felperesnek kedvezett.

A benyújtott bizonyítékok, a szakértői vélemény és az iratok értékelése alapján a bíróság a következőket állapította meg.

– Az összetévesztés kockázatának kiértékelésekor figyelembe kell venni az átlagos fogyasztó felfogóképességét, aki a védjegyet egészként értékeli, és figyelmen kívül hagyja annak különböző részleteit. Így a védjegyeket teljes egészükben kell összehasonlítani, különös figyelmet fordítva azok legdöntőbb elemeire.

– Fennáll az összetévesztés kockázata a felperes védjegyei és az alperes védjegye között azok kivitelezése és általános kinézése szempontjából. Ez annak tulajdonítható, hogy hasonlóak a védjegyek által védett áruk, továbbá a felek védjegyhasználati módja és fogyasztói célcsoportjai.

– Az alperes védjegyének csekély és jelentéktelen különbségei nem akadályozzák meg a felperes védjegyeivel való összetévesztés kockázatát.

– A felperes védjegyeit Törökországban az alperes védjegyének lajstromozása előtt lajstromozták, és azok eleget tesznek minden olyan követelménynek, amely lehetővé teszi jól ismert védjegyként való elismerésüket.

– Az alperes ugyanazon a területen tevékeny, mint a felperes, de nem járt el okos üzletember módjára, és kockáztatta a felperes jól ismert védjegyének a hígítását. Ezért védjegyének lajstromoztatásakor rosszhiszeműen járt el.

A bíróság a fentiek alapján elrendelte az alperes HARLEM ORIGINAL DEVICE védjegyének a védjegylajstromból való törlését. A pereskedés költségeit is az alperesnek kellett megfizetnie. A döntés véglegessé vált, mert az alperes nem nyújtott be fellebbezést.

A bíróság döntése meglepőnek tűnhet, mert a védjegyeket nehezen lehet megtevesztően hasonlónak minősíteni, tekintettel a szavakban és a megjelenésben fennálló különbségekre.

Visegrádi Szabadalmi Intézet

A négy visegrádi ország által létrehozott Visegrádi Szabadalmi Intézetet a Szabadalmi Együttműködési Szerződés (PCT) genfi közgyűlése nemzetközi PCT-hatósággá jelölte ki. Az intézet mind nemzetközi kutatási hatóságként, mind nemzetközi elővizsgálati hatóságként fog működni.

A Visegrádi Szabadalmi Intézetet a négy tagország bejelentői számára teszi majd lehetővé, hogy a nemzetközi (PCT-) bejelentéseket anyanyelvükön nyújtsák be.

DÍJÁTADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE ALKALMÁBÓL

A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, hagyományaihoz híven, ebben az évben is felajánlotta a Magyar Tudományos Akadémiával közösen, 1997-ben alapított *Akadémiai–Szabadalmi Nívódíj* adományozását a kiemelkedő feltalálói és tudományos tevékenység elismerésére, amelynek fogadtatása a korábbi években megerősítette azt a meggyőződést, hogy az iparjogvédelmi tudatossággal gondozott és a nemzetközi megmérettetés próbáját is kiálló kutatási eredmények megbecsülése fontos szerepet játszik az alkotók és tevékenységük társadalmi elismerésében. A díjakat a Magyar Tudomány Ünnepe szegedi központi rendezvényén, 2015. november 9-én *Lovász László*, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke jelenlétében adta át *Bendzsel Miklós*, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala elnöke.

Akadémiai–Szabadalmi Nívódíj elismerésben részesült a Fizikai Tudományok Osztálya javaslatára *dr. Bozóki Zoltán*, az MTA doktora, az MTA–SZTE Fotoakusztikus Kutatócsoport tudományos tanácsadója.

Fő kutatási területe a lézeres fotoakusztikus módszer alkalmazása környezetvédelmi és ipari mérésekben. Számos olyan módszert dolgozott ki, szabadalmaztatott, illetve publikált, amelyek lehetővé tették az addig jobbra laboratóriumi körülmények között alkalmazott fotoakusztikus módszer terepi, illetve ipari körülmények között történő, hosszú távú és teljesen automatizált alkalmazását. Kutatói, fejlesztői munkásságának köszönhetően a világ számos országában tengeri fúrótornyokra, illetve gázüzemekbe már több mint félszáz, a földgáz kénhidrogén- és vízgőztartalmát mérő fotoakusztikus műszert telepítettek.

Akadémiai–Szabadalmi Nívódíjat vehetett át a Kémiai Tudományok Osztálya javaslatára: *dr. Iván Béla*, az MTA levelező tagja, az MTA–TTK Anyag- és Környezetkémiai Intézetének kutatóprofesszora.

Tudományos munkássága a polimer kémiai és anyagtudományi kutatására irányul. Korábban nem létező, makromolekuláris szerkezetű anyagok előállításának a kidolgozása fűződik a nevéhez. Több mint 300 közleményére eddig több mint 3300 független hivatkozás történt. Széles körű hazai és nemzetközi kutatás-fejlesztési együttműködést folytat egyetemekkel és ipari cégekkel, köztük több nagy hagyományú multinacionális vállalattal. A világ több országában mintegy 20 szabadalom fűződik a nevéhez. Mindezek közül a szennyezőanyagot leadó makromolekuláris anyagokat, valamint a fertőtlenítő hatást kifejtő, biocid polimereket ipari méretekben állítják elő a gyakorlat számára.

* * *

A *Jedlik Ányos-díjat* a Magyar Szabadalmi Hivatal elnökének a kezdeményezésére az ipari és kereskedelmi miniszter alapította 1996-ban, a magyar szabadalmi rendszer centenáriumi évében a kimagaslóan sikeres feltalálói tevékenység, valamint a kiemelkedő színvonalú és hatékonyságú iparjogvédelmi munkásság elismerésére, az iparjogvédelmi tevékenységet kiemelkedően támogató, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala iparjogvédelmi, gazdaságot és innovációt élénkítő törekvéseiben meghatározó szerepet játszó személyiségek számára.

A bronzból készült emlékérem Asszonyi Tamás Munkácsy-díjas érdemes művész alkotása. Előlapján Jedlik Ányos képe látható, hátlapja krátterszerű képződményt ábrázol kipattanó, az alkotó gondolatot, a találmányt szimbolizáló szikrákkal.

A fény nemzetközi évében, a magyar szabadalmi rendszer fennállása 120. évfordulójának esztendejében, a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából Jedlik Ányos-díj elismerésben részesült *Holakovszky László* gépészmérnök, a K+F Tanácsadó Központ korábbi mérnöke; az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutató Intézet volt projektvezetője, a Forster Gyula-díj tulajdonosa iparjogvédelmi tudatossággal gondozott, világszerte számos szabadalomban testet öltött, a nemzetközi megmérettetésben is magasan kiemelkedő munkásságáért, a fénytel foglalkozó tudományok és a fényt alkalmazó technológiák terén elért eredményeiért nyerte el az elismerést. Több évtizedes fejlesztői munkásságának eredménye az okoszemüveg feltalálása, a kronoszkóp, a binokuláris, szabad horizontú, multimédiás központként működő virtuális megjelenítőkészülék megalkotása.

Holakovszky László az Egyesült Államokban elnyerte a COMDEX Best Wearable Computer Display Awardot – jelentős fejlesztő háttérrel rendelkező multinacionális cégeket, mint a Sony vagy az IBM is megelőzve.

A Jedlik Ányos-díjat és az elismerést igazoló oklevelet a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának az elnöke, dr. Bendzsel Miklós adta át 2015. november 11-én, Budapesten.

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Gordian Hasselblatt (ed.): Community Trade Mark Regulation (Közösségi védjegyrendelet). München, 2015

Az Európában megjelenő valamennyi védjegykommentár – beleértve a *Faludi–Lukácsi*-féle magyart is – hosszabb-rövidebb terjedelemben foglalkozik a közösségi védjegy megszerzésének, fenntartásának, oltalmának szabályaival. Kifejezetten a közösségi védjegyrendeletéről szóló könyv azonban csupán *Charles Gielen* és *Verena von Bomhard* kis kommentárja, valamint az *Eisenführ–Schennen*-féle rövid kommentár (4. kiadás), de kézikönyv terjedelmű kommentár e témában eddig nem jelent meg.

Ezen a helyzeten változtatott a *Hasselblatt* szerkesztésében népes szerzői gárdát maga mögött tudható kommentár, amelynek ismertetésére az alábbiakban vállalkozom. A kommentár legnagyobb részét természetesen a közösségi védjegyrendelet (KVR)¹ cikkről cikkekre történő ismertetése, a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (BPHH) és az európai bíróságok vonatkozó joggyakorlatának feldolgozása (p. 1–1234) alkotja. Szó van továbbá a jogérvényesítési irányelvről (p. 1235–1246), a jogérvényesítés szabályairól az Európai Unió 28 tagállamában (p. 1247–1450), amit a vonatkozó európai jogszabályok hatályos szövege (1451–1526) egészít ki. Lezárja ezt a kommentárban feldolgozott ítéletek és határozatok lelőhelyeinek mutatója s végül a tárgymutató. A mű tartalmának ilyen vázlatos áttekintése is bizonyára sejteti, hogy hagyományos német alapossággal megírt műről van szó.

Az előszóban a BPHH elnöke, *António Campinos* többek között azt mondja, hogy a könyv hiányt tölt be, mivel a közösségi védjegyről ehhez fogható angol nyelvű kommentár eddig nem jelent meg.

A mű olyan időpontban jelenik meg – mondja – amikor a közösségi védjegyjog reformja utolsó előtti fázisába lépett: az EU Bizottsága, a Tanács és az Európai Parlament a végső simításokat végzi a „védjegycsomag”-on, amely a közösségi védjegyrendelet, valamint a védjegyirányelv korszerűsítését és a további jogharmonizációt célozza.

Ezek a változások szerint az is jelzik, hogy az üzleti élet egyre inkább nemzetközivé válik, s abban a szellemi tulajdon-jogok előkelő helyet foglalnak el.

A BPHH által a közelmúltban készített tanulmány azt állapította meg, hogy az Európai Unió gazdasági tevékenységének 39%-át olyan iparvállalatok teljesítik, amelyek a szellemi tulajdon-jogokat intenzíven használják. A foglalkoztatottak vonatkozásában ez azt jelenti, hogy az európai munkavállalók 26%-a közvetlenül a szellemi tulajdont hasznosító iparban tevékenykedik, a munkavállalók további 9%-a pedig közvetetten kapcsolódik az emlí-

¹ A Tanács 2007/2009/EK sz. rendelete a közösségi védjegyről.

tett ipari szektorhoz. A külkereskedelem 90%-áról pedig ugyanezt lehet mondani – állítja *Campinos*.

Rátérve magára a kommentárra, néhány olyan részről emlékezem meg, amelyet a gyakorlat szempontjából különösen fontosnak tartok.

Ezek egyike az *abszolút lajstromozást* gátló okok (KVR 7. cikk). Ennek a fejezetnek a szerzője, aki egyben a könyv szerkesztője, *G. Hasselblatt*. A hatályos szöveg elemzését megelőzően az EU Bizottsága által 2013-ban előterjesztett reformjavaslat idevonatkozó részét ismerteti: a védjegy grafikai ábrázolása követelményének a megismerhetőség követelményével való felváltása; a szóvédjegyek leíró jellegének vizsgálatánál a tagállamok nyelvének figyelembevétele.

Bevezetésként azokat az általános elveket ismerteti, amelyek az elbírálás alkalmával irányadóak. Ezek: a közérdek, a 7. cikkben felsorolt lajstromozást gátló okok taxatív (kizárólagos) jellege, az áruk és szolgáltatások egyenkénti vizsgálatának a követelménye, a hivatalbóli vizsgálat, a teljes körű vizsgálat, az érdekelt közönség, a vizsgálat szempontjából releváns idő, a nemzeti hivatalok határozatainak nem kötelező jellege, a közösségi védjegy egységeségének az elve.

Ezt követően sorra veszi a közösségi védjegyrendelet 7. cikke (1) bekezdésében meghatározott abszolút lajstromozást gátló okokat. Nevezetesen

- a) a grafikai ábrázolhatóság hiánya;
- b) a megkülönböztetőképesség hiánya, amely nélkül a védjegy fő funkcióját nem tudja kifejezni, azaz nem képes az áru vagy szolgáltatás származását szavatolni – a kommentátor ezt követően az összehasonlítás jelentőségét fejti ki;
- c) a leíró megjelölések tilalma vonatkozásában a szabály értelméről a kommentátor azt mondja, közérdek, hogy az ilyen megjelölések mindenki számára hozzáférhetők legyenek, ez indokolja a szigorú vizsgálatot. Ezzel kapcsolatban a szuggesztív védjegyekről úgy vélekedik, hogy azoknak csak akkor van esélyük a bejegyzésre, ha bizonyos mértékben határozatlanok vagy kétértelműek, és meglepő vagy szokatlan elemük van. Táblázatok szemléltetik a joggyakorlatot az elfogadott és az elutasított leíró védjegyekről;
- d) az általános nyelvhasználat miatt vitatott megjelöléseket ugyancsak táblázat mutatja be: elfogadott és elutasított bejelentések;
- e) részletesen tárgyalja a térbeli védjegyeket. A magyar olvasó számára érdekes lehet a Rubik-kocka ábrája is úgy, amint az a magyar szabadalmi leírásban, valamint ahogy a bejegyzett közösségi védjegyben szerepel;
- g) a megtévesztő védjegyek tárgyalása során néhány ilyennek nem tartott védjegy olvasható példaként: ETA EARTH TO AIR SYSTEM, FUCKING HELL – nem vagyok meggyőződve, hogy vita esetén az európai bíróságok ugyancsak ilyen kedvező határozatot hoztak volna;

- h) állami címerek, zászlók, jelvények vonatkozásában a kommentátor kiemeli a Párizsi Unió Egyezmény 6^{ter} cikkében foglalt azonos tilalmat. Érdekes, hogy nem tér ki a nemzeti színű zászlók felhasználásának tilalmára, feltehető, hogy a közösségi védjegy-jogban ez a kérdés eddig nem merült fel;
- i) egyéb címerek esetében a lajstromozási akadályt hozzájáruló nyilatkozattal lehet áthidalni – jelzi;
- j) a borok, szeszes italok földrajzi származására utaló hamis megjelölésekről helytállóan mondja, hogy ez a rendelkezés a TRIPS-megállapodás alapján utólag került be a közösségi védjegyrendeletbe, s az európai joggyakorlatban ezt a tilalmat széleskörűen (broad) alkalmazzák;
- k) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek vonatkozásában a kommentátor azt mondja, hogy ha ezek földrajzi árujelzőként már oltalom alatt állnak, akkor csak együttes védjegyként jegyezhetők be – mint az a FETA sajt esetében történt.

Az abszolút lajstromozást gátló okoknak a jogszabály sorrendjét követő részletes tárgyalása után szinte azonos terjedelemben, fenomenológiailag is tárgyalja a 7. cikk rendelkezéseinek alkalmazását: szóvédjegyek, jelmondatok, ábrás védjegyek, jelölő védjegyek, mintázatvédjegyek, illatvédjegyek, tapintásvédjegyek – s mindezt persze ugyancsak a joggyakorlat bemutatásával.

A példamutató alapossggal feldolgozott fejezettel kapcsolatban csupán egyetlen kritikus észrevételem van: az idézett irodalomban meglepően kevés az angol nyelvűre való hivatkozás, francia pedig nincs is. Az angol nyelven közzétett kommentár olvasóinak jelentős része ugyanakkor nem tud németül, s így a német irodalmi forrásoknak aligha tud utánajárni.

A *relatív lajstromozást gátló okok* (8. cikk), illetve az erről szóló fejezet kommentátora A. Jaeger-Lenz, a *közösségi védjegyoltalomról* (9–12. cikk) szóló fejezet kommentátorai pedig E. Skrzdlo-Teleska és M. Zuk ilyen szemrehányást már nem érdemelnek, sőt, az utóbbiak szinte kizárólag angol nyelvű szakirodalmi forrásokra hivatkoznak. A kettős azonosság (*double identity*) tárgyalását követően a hasonlóság vizsgálata kapcsán részletesen írnak a gyenge megkülönböztetőképesség (*weak distinctive character*) és az erős megkülönböztetőképesség (*enhanced distinctiveness*) jelentőségéről, amikor az összetéveszthetőséget vizsgálják. Hasonlóképpen lényeges szempont a domináns jelleg, az érintett közönség, a figyelem mértéke (*degree of attention*), amit megkoronáz az átfogó értékelés (*global assesement and appreciation*). A jóhírűség tárgyalásánál figyelemre méltó az arra történő emlékeztetés (nem Benelux államokbeli szerzőktől), hogy ez a rendelkezés a Benelux jogból került a közösségi védjegyjogba. Érthető – mondom mint recenzor –, hogy ezzel nemcsak a magyar, de az angol vagy a francia bíróságok sem könnyen barátkoztak meg – ehelyütt az ezekben az országokban működő közösségi védjegy bíróságokra is gondolok. Ez a fejezet ezért a legtöbb olvasó számára ma is hasznos információt tartalmaz.

A *közösségi védjegyoltalom joghatásai* (9–12. cikk) c. fejezet, amelynek kommentátorai – mint fentebb említettem – Skrzdlo-Teleska és M. Zuk, ugyancsak számos példát és illusztrá-

ciót tartalmaz a védjegyek azonosságára, hasonlóságára, megkülönböztethetőségére – szerintem ez a mű egyik legolvasmányosabb része. Ez még annak ellenére is így van, hogy az olvasónak néhányszor az az érzése, hogy egyes megállapítások – más fogalmazással – megismétlik a korábbi fejezetekben olvasottakat. Ez mégsem baj, mert az a régi „szabály”, hogy minden fejezet önálló életet él, azt jelenti, hogy az olvasónak, akit csak a védjegy oltalma érdekel, ne legyen feltétlenül szükséges a jogszerzés feltételeiről szóló fejezeteket is elolvasnia.

A *jogkimerülés* (13. cikk) c. fejezet kommentátora W. Bettink és A. Bekema. A magyar olvasó, aki ilyen tárgyú ítéletekkel ritkán találkozik, azt a meglepő tanulságot vonhatja le, hogy más tagországokban az alperesek ezt a védekezést gyakran veszik igénybe. Érdekeseek még ugyanitt a védjegyes termék felújítása (javítása), valamint átsomagolása, újracímkézése tárgyában kifejtettek.

A *védjegy használata* c. cikk a közösségi jogban is döntő jelentőségű. A Nordemann mint kommentátor ehelyütt csak az alapvető rendelkezésekről ír, de ezek gyakorlatilag a felszólalási, törlési valamint jogérvényesítési ügyekben is relevanciát nyerhetnek. Találóan mutat rá arra, az ebben a vonatkozásban (is) jelentkező különbségre, ami a lajstromozási elven alapuló közösségi védjegyjog és az USA használati elven (a jogszerzés a használattal történik) alapuló védjegyjoga között fennáll. Ennek a különbségnek a következménye, hogy a közösségi védjegyjog nem ismeri a védjegy használatának hivatalbóli vizsgálatát, ellentétben az USA védjegyjogával.

A *közösségi védjegy bejelentése* (25–28. cikk) c. fejezet kommentátora D. Kipping. Itt az olvasó többek között azt tudhatja meg, hogy napjainkban a BPHH-hoz benyújtott védjegybejelentések 95%-a elektronikusan érkezik. Hozzáadandó ehhez a telefaxon benyújtott védjegybejelentések száma. A nemzeti hivatalok útján történő közösségi védjegybejelentésekről a kommentátor úgy véli, hogy ezek száma ma már elenyésző, s a jövőre nézve ezt megszüntetni képzeli.

Az *osztályozás* (28. cikk) fejezetben ugyanez a kommentátor részletesen tárgyalja a fejezetcímek használatával kapcsolatos jelenlegi helyzetet, amelyet az Európai Bíróságnak az IP Translator-ügyben hozott ítélete alapozott meg, hiszen megváltoztatta a BPHH és több nemzeti hivatal gyakorlatát, valamint indítéka volt a konvergenciaprogram bevezetésének.

A *felszólalás* (41. cikk) alighanem a közösségi védjegyrendelet sűrűn alkalmazott rendelkezései közé tartozik. A kommentátor A. von Bismarck és S. Jacobs, akik részletesen tárgyalják a felszólalás benyújtására jogosultak körét, a tárgyi feltételeket, majd a közösségi jogban sajátos „megfontolási-egyezkedési időszak” (*cooling off period*) jellegzetességeit: meghosszabbítás, lejárat következményei, egyezkedés ezen időszak alatt és után.

A felszólalásnak bizonyos mértékig párdarabja a *védjegy érvénytelenné nyilvánítása* (52–57. cikk). A kommentátor G. Vos indokoltan helyezi a tárgyalás súlypontját a rosszhiszeműségekre, amelyről azt mondja, hogy az a közösségi jog sajátos intézménye (*European concept*), amelyet az Európai Unió tagállamaiban egységesen kell értelmezni. (Véleményem szerint

számos egyéb olyan védjegyjogi fogalom van, amit egységesen kell értelmezni.) Ugyanakkor erre a fogalomra – mondja – a mai napig sem sikerült világos meghatározást kidolgozni. Hivatkozik Sharpston főtanácsosra, aki szerint ami az egyik gazdasági szereplő számára rosszhiszeműség, a másiknak tisztességes szokás.

A sajátos: kétrészes *fellebbezési eljárás* (*notice, grounds*) (58–65. cikk) kommentátora K. Parviainen a „szigorú” és „kevésbé szigorú” formai, valamint tartalmi követelményeket írja le. Ezek ismerete nélkül véleményem szerint nem érdemes csatába indulni – az EU Törvényszéke e tárgyban számos ítéletet hozott.

A *BPHH előtti eljárás* (75–93. cikk) c. fejezet tárgyalása több részben történik: általános rendelkezések, amelynek kommentátorai R. Böckenholt és M. Berger; újbóli érvénybehelyezés, kommentátor M. Berger; hivatkozás általános elvekre, kommentátor Engin-Deniz; költségek, ennek kommentátora M. Mosing; védjegylajstrom és kiadványok, kommentátor G. Staber; képviselet, ennek kommentátora T. Scourfield.

A *jogviták* (94–108. cikk) címet viselő fejezet kommentátora C. Menebröcker és S. Stier, a *tagállami jogra gyakorolt hatásokról* (109–114. cikk) szóló rendelkezéseket C. Barrett Christiansen kommentálja, a *BPHH-ről* (115–144. cikk) szóló rendelkezéseket S. Stamm, R. Manea, G. Schneider, Ph. von Kapff, a *közösségi védjegylajstromról* szóló rendelkezéseket (145–161. cikk) T. Bösling, a *záró rendelkezéseket* (162–167. cikk) pedig A. Hallemans.

A kiadvány különösen értékes része a *jogérvényesítés szabályai az Európai Unió 28 tagállamában* c. rész, amelyben valamennyi ország joga egységes tematika szerint van feldolgozva. Ehelyütt csupán a Magyarország (László Áron) részről emlékezem meg. Véleményem szerint ezt a beszámolót különösen a magyar bírósági gyakorlatra történő hivatkozások színesítik, szemben például a Csehországról vagy Lengyelországról szóló fejezettel, ahol a szerzők megelégedtek a normatív rendelkezések bemutatásával.

A mű egésze elismerést érdemel. A közel 50 fős szerzői gárdának már a kiválasztása is figyelemre méltó teljesítmény, az egyes részek egymással párhuzamos, határidőre történő elkészítése nemkülönben. S akkor még nem is szóltam a kommentárok, valamint az országbeszámolók szakmai színvonaláról.

Érdemes még megemlíteni a szerkesztő bátorságát, aki a közösségi védjegy jog reformjának évek óta folyó előkészítési munkálatai ellenére vállalkozott arra, hogy e hatalmas munkát elvégezze és a nagyszámú szerzővel elvégeztesse, vállalva azt a kockázatot, hogy a mű egyes részei esetleg túlhaladottá válnak.

A kommentár már csak az abban feldolgozott több mint 700, az európai bíróságok által hozott ítélet, valamint a közel 400 BPHH-határozat miatt is rendkívül hasznos kézikönyv mind a gyakorlat, mind az elmélet számára.

Dr. Vida Sándor

Bevezetés a szerzői jogba. Jegyzet az alapfokú szerzői jogi tanfolyamhoz. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2015; ISBN 978-963-9157-79-8

Tanfolyami jegyzet a hivatalos címe, ám egyúttal – érdeme szerint – kitűnő bevezetés a szerzői jogra vonatkozó alapvető ismeretekbe mindenkinek, akit érdekel e témakör, és még inkább azoknak, akik nem engedhetik meg maguknak, hogy tudatlanok legyenek e gazdaságilag nagyon is fontos területen. Némi maximalizmussal megkockáztatható: kötelező olvasmánynak kellene lennie minden felsőfokú és továbbá posztgraduális képzésben. Szűkíthetjük ez utóbbit úgy, hogy az azokra a szakterületekre vonatkozó képzésekben, amelyeken szerephez juthat a szerzői jog is, ám ha végiggondoljuk, arra jutunk, hogy a gazdasági és a tudományos vonatkozásokat – pl. a kapcsolódó marketing- és publikációs tevékenységeket – is számításba véve aligha találunk olyat, ahol ne jutna szerephez. A jegyzet A szellemi tulajdon-védelem jelentősége c. alfejezetében is ezt emeli ki: „A szellemi tulajdon-védelemmel kapcsolatos jogok *jelentőségét* nem lehet eléggé hangsúlyozni, eszköztársunk – közvetve és közvetlenül – *átszövi mindennapi életünket*. A kreativitás gyümölcseit élvezzük a technikai eszközök egyre kifinomultabb tárházának használatával (lásd a szabadalmi oltalom alatt álló találmányokat), a művészeti alkotások (szerzői jogi oltalom alatt álló zenei, irodalmi mű, képzőművészeti alkotás stb.) élvezetével, fogyasztóként hozott döntéseink során (lásd a lényegében az egyes márkajelzések védelmét biztosító védjegyoltalmat) vagy akár a minket körülvevő tárgyak által nyújtott esztétikai élmények befogadásával (lásd a formatervezési minták oltalmát).”

Azoknak, akik a szerzői joggal még nem igazán találkoztak, két döntő jelentőségű ok is felhozható az itt felkínált ismerkedésre. Az egyiket a legjobban az innováció atyjának is nevezett J. A. Schumpeter klasszikus tétele foglalja össze: „A lehetőségekről jól végiggondolt közgazdasági megfontolások alapján mondjunk le, ne pedig azért, mert nem ismerjük őket.” (J. A. Schumpeter: A gazdasági fejlődés elmélete. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1980.) Valójában a másik ok is a lehetőségekhez kapcsolódik: annak az eshetőségéhez, hogy ha az ember megérti más szerzői jogát, arra csúnyán ráfizethet – és ebben nem mentség a tudatlanság.

Civilizált körülmények között a tulajdon jogi kategória, a tulajdonost a jogrend ruházza fel az általa meghatározott jogokkal – a római jog klasszikus meghatározása szerint ez a birtoklás, a használat/hasznok szedése és a rendelkezés. (Kevésbé civilizált viszonyok közt az ökológiai vagy a nyers erőfölény teszi ezt – amiből az is következik, hogy míg a szerzői jog alapvetően abszolút jellegű, szilárd jogviszonyt teremt – más kérdés a jogérvényesítés problematikája –, az ökológiai és az erőfölény finoman szólva volatilisabb teszi a tulajdonlást.) Különösen fontos ez a szellemi tulajdon tárgyai esetében, hiszen azok hasznosítása a legtöbbször elválaszthatatlan a közreadásuktól, attól kezdve pedig a tulajdonosuk csak a jogrendre támaszkodhat mind a hasznok szedésében, mind az esetleges értékesítésben.

A kiadványból idézve (a továbbiakban minden idézet onnan van): „A Szellemi Tulajdon Világszervezete a szellemi tulajdon fogalmának rövid meghatározásaként csak arra utal, hogy a szellemi tulajdon az ész szüleményeit foglalja magában. Kicsit konkrétabban fogalmazva a szellemi tulajdon kifejezés az emberek olyan alkotásait, műveit illeti, amelyek szellemi tevékenység révén jöttek létre, és a tulajdonjog-védelemhez hasonlatos jogvédelem alatt állnak.” És „A szellemi tulajdonjog védelmének alapja monopoljog: az alkotás létrehozójának kizárólagos joga van arra, hogy alkotásával rendelkezzen, és maga dönthesse arról, hogy felhasználását, hasznosítását milyen feltételek mellett engedélyezi. A szellemi tulajdon-védelmi rendszereknek e monopoljog meghatározása mellett szem előtt kell tartaniuk azonban a szellemi tulajdon-védelem által oltalmazott alkotások felhasználóinak érdekeit is, azt, hogy a kulturális tartalmakhoz, a technológiai fejlesztésekhez hozzájuthassanak. A szellemi tulajdon-védelemnek egyensúlyt kell tehát biztosítania a jogosultak és a felhasználók érdekei között.” Tiszta beszéd, jogos egyensúlykeresés: az oltalom intézménye végső soron arra szolgál, hogy ösztönözze az alkotókat, s egyúttal érvényre juttassa a társadalomnak az alkotások hasznosításához fűződő érdekeit.

A „tulajdon” mibenlétét illetően A szerzői jog alapjai c. fejezet A mű c. alfejezete már pontosabb meghatározást ad: „A szerzői jog az *irodalom* (pl. szépirodalmi művek, színművek), a *tudomány* (pl. szakirodalmi művek) és a *művészet* (pl. zeneművek, filmalkotások, rajzok, festmények, fotóművészeti alkotások, iparművészeti alkotások, építészeti alkotások) területén létrehozott *művek számára biztosít jogi védelmet*. A felsoroltak csak példák, léteznek olyan művek is, amelyek nem sorolhatók be a hagyományos értelemben vett irodalom, tudomány és művészet alkotásai közé, de mégis szerzői jogi védelmet élvezhetnek. Ilyenek például az adatbázis vagy a szoftver. A védelem alatt álló *műveket tartalmazó felsorolás pusztán iránymutatásul szolgál*: támpontot ad ahhoz, hogy milyen jellegű alkotások esetében merül fel az oltalom lehetősége.” A szerzői jogi törvényünket illetően ismételtlen is kiemeli: „A törvényi szabályozás nyitott: bármilyen, a törvényben nem említett műalkotás is szerzői műnek minősülhet, feltéve, hogy a védelem további feltételeit teljesíti.” És „Az oltalom további feltétele azonban, hogy az adott alkotás szerzőjének szellemi tevékenységéből fakadó *egyéni, eredeti jellegű legyen*. Az egyéni, eredeti jelleg megítélése nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. A szerzői jogi védelem szempontjából tehát *nincs jelentősége annak, hogy különleges kreativitás vagy művészi színvonal jellemzi-e az alkotást*. A védelem fennállását e körülmények nem befolyásolhatják.”

Ugyanakkor, a Kivételek a szerzői jogi védelem alól c. alfejezet leszögezi: „A jogalkotó meghatározott okok miatt bizonyos *alkotásokat kivett a szerzői jogi oltalom köréből*, annak ellenére, hogy az egyéni, eredeti jelleg adott. Ennek megfelelően nem részesülhet szerzői jogi védelemben az *ötlet, az elv, az elgondolás, az eljárás, a működési módszer és a matematikai művelet*. Ezek ugyanis a műben foglalt tartalmat adják, kifejeződésük (pl. a 'filmötlet' szinopszisba foglalása, az 'eljárás' kifejtése tudományos cikkben), és nem pedig maguk a

gondolatok részesülhetnek védelemben, *a szerzői jog ugyanis a 'formát' védi, és nem a 'tartalmat'*” (Utolsó kiemelés a recenzió szerzőjétől.) Továbbá: „Nem részesülnek védelemben a *sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tények vagy napi hírek* sem. Ennek oka, hogy a jogalkotó a szerzők művel kapcsolatos jogainak védelméhez fűződő érdekén túlmutatónak értékelte a sajtó- és információszabadság érvényesülését, vagyis az információhoz jutás közérdekét. Nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben a *folklór kifejeződései* sem, itt ugyanis nem azonosítható a szerzői jog alanya, a szájról szájra terjedő művek esetében az eredeti szerző személye nem visszakereshető. Ugyanakkor nem tartoznak a folklór kategóriájába a népi ihlettségű művek, pl. a népies műdalok vagy a népi mintával díszített ruhadarabok sem, így ha ezeknek egyéni, eredeti jellege van, akkor szerzői jogi védelem alatt állnak. Érdekesség, hogy funkciójukat tekintve az internetes mémek is a folklórkalkotások körébe tartoznak, ha szerzőjük nem ismert.”

„A szellemi tulajdon-védelem két területre osztható: a szerzői jog- és az iparjogvédelemre. A két oltalmi ág közös jellemzője, hogy valamely kreatív, egyedi szellemi alkotás létrehozóját védelmezi.” A jegyzet ehhez alapos összevetéseket ad. Egy alfejezete tárgyalja az egyes oltalmi formák rövid bemutatását, összehasonlítását, a rá következő pedig a szerzői jogi védelem és az iparjogvédelem összehasonlítását. Ezeket egy kultúrtörténetként is érdekes összegzés követi a szerzői jog történetéről. Itt olvasható egyebek közt: „Az első, a szerzői joggal közvetetten valóban magát a szerzőt felruházó jogforrás Stuart Anna angol királynő 1709/1710-es statútuma volt ... A szerzői jog a mű állami nyilvántartásba vételével, regisztrációjával keletkezett, és átruházható volt. Az angol példát más államok szerzői jogi jogalkotása némi késéssel követte, így 1790-ben az Amerikai Egyesült Államok, 1793-ban Franciaország s végül 1837-ben Poroszország is megalkotta első szerzői jogi törvényét.” És: „A szerzői jog területén napjaink legfontosabb kihívása a szerzői jogi oltalom adaptálása a digitális forradalom eredményeképpen kialakult új technológiai környezethez. Ehhez szorosan kapcsolódó feladat a főként online környezetben előforduló jogsértések elleni hatékony jogérvényesítés megfelelő biztosítása.”

Amennyire magától értetődő, milyen nagy jelentőséggel bír a szerzői alkotások hasznosítása a gazdaságban, így Magyarországon is, annyira tanulságos áttekinteni az erre vonatkozó tényleges adatokat. Kitűnő, részletes összesítést ad ehhez az SZTNH A szerzői jogi ágazatok gazdasági súlya Magyarországon 4. c. tanulmánya (2014).

A jegyzet fontos jellemzője, hogy a joganyag megértését a szövegbe ágyazott, mindenki számára könnyen érthetően előadott jogesetek és azokhoz fűzött magyarázatok segítik. Olyan kérdésekre is kitér, amelyek specifikusan a legújabb informatikai és infokommunikációs termékekhez és alkalmazásokhoz, valamint a modern gazdaság- és üzemszervezési megoldásokhoz kapcsolódnak. Példák erre, egyebek közt a merchandisingjog; a művek feletti kontroll biztosítása és a DRM alkalmazása; a linkek használata; a fájlcseré szerzői joga.

A nagy fejezetek:

A szerzői jog alapjai – benne, egyebek közt: Kivételek a szerzői jogi védelem alól / A szerzői jogi védelem keletkezése / Öröklés és jogutódlás / A kapcsolódó jogi jogosultak („Fontos különbség a szerzői és a kapcsolódó jogok között, hogy a kapcsolódó jogok esetében a vagyoni jogok meghatározása kimerítő jellegű, míg a szerzői jogok esetében a vagyoni jogok felsorolása példákon alapul, és a mű bármely felhasználása fő szabály szerint engedélyköteles. További különbség a szerzői jogokhoz képest, hogy a kapcsolódó jogok tekintetében a vagyoni jogok fő szabály szerint más személyre szerződés révén átruházhatók. A szerzői művek esetében az átruházás inkább kivételes lehetőség.”).

A szerző személyhez fűződő és vagyoni jogai – benne: A mű nyilvánosságra hozatalának joga / A mű egységének védelme / Vagyoni jogok / A többszörözés joga / Átdolgozás (egy érdekes jogeset szól arról, hogy a paródia nem minősül engedélyköteles átdolgozásnak) / A követőjog és a fizető köztulajdon.

A szerzői jog főbb korlátai – benne: Védelmi idő / Szabad felhasználás / Átvétel / Egyes művek felhasználása tájékoztatás céljára / A szabad felhasználások általános többletfeltétele / A jogkimerülés / A szerzői jogok gyakorlásának további jogszabályi korlátai.

A szerzői művek felhasználása – A felhasználási szerződés / A forma / A tartalom / Az életműszerződés tilalma („Jogtörténeti előzmények alapján a törvény megtiltja, hogy valamely felhasználó olyan szerződést kössön a szerzővel, amely meghatározhatatlan számú, jövőben megalkotandó műre vonatkozik. A szerző munkásságának egész életére történő megvásárlására, vagyis ún. életműszerződés kötése tehát nincs lehetőség.”) / A jogdíj („A felhasználási szerződés fontos eleme a jogdíj, azaz a felhasználásért fizetendő ellenszolgáltatás mértékének meghatározása. A jogdíj mértékére iránymutatásul szolgálhat az a rendelkezés, miszerint a jogdíjnak – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia.”) / Nevesített szerződéstípusok / A közös jogkezelés fogalma és célja („A közös jogkezelő szervezetek olyan társadalmi szervezetek, egyesülések, amelyek a szerzőket (és a szomszédos jogi jogosultakat) tömörítik abból a célból, hogy e szervezeteken keresztül gyakorolhassák bizonyos szerzői (és szomszédos) jogukat.”) / Milyen területen beszélhetünk közös jogkezelésről? („A közös jogkezelő szervezetek csak a vagyoni jogok gyakorlását láthatják el, a személyhez fűződő jogok gyakorlása mindig a szerzőnél vagy jogutódjánál marad.”) / Díjszabás / A munkaviszony keretében létrehozott mű.

A szerzői jog a digitális korban – Vagyoni jogok az interneten / Egyes műfajták/műtípusok online felhasználása / A művek feletti kontroll biztosítása és a DRM alkalmazása („A szerzők szempontjából a gyakorlatban elsődleges problémának a rendelkezési jog gyakorlása tűnhet, hiszen egy világot behálózó, gyorsan változó rendszerben nemhogy érvényesíteni nehéz a szerzői jogi igényeket, de problémát jelenthet egy-egy mű útjának nyomon követése is. E nehézségek kezelésére, leküzdésére fejlesztették ki az ún. hatásos műszaki intézkedéseket, amelyek segítségével a szerzők ellenőrizhetik műveik felhasználását. A másik hatékony eszköz a jogsértések elleni védekezéshez a jogkezelési adatok védelme, angolul a Digital

Rights Management (a továbbiakban: DRM).”] / Alternatív modell az online felhasználások engedélyezésére – a Creative Commons [„a hagyományos felhasználási szerződés modellje mellett megjelent egy – alapvetően a szabad felhasználás irányába mutató – új engedélyezési technika, a Creative Commons (’kreatív közjavak’, ’CC’). A CC célja lényegében, hogy az online hozzáférhetővé tett szerzői művek tekintetében az engedélyezést – és ezáltal persze a felhasználást – megkönnyítse.”]

A szerzői jogi jogérvényesítés – Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT) / A jogérvényesítés jogi eszközei / Büntetőjogi eszközök / A Szerzői Jogi Szakértő Testületet szakvéleménye – avagy a bizonyítás egyik eszköze / A jogérvényesítés további lehetőségei / Az értesítési és eltávolítási eljárás: „Az interneten elkövetett szerzői jogi jogsértésekkel kapcsolatban lehetőség van az ún. értesítési és eltávolítási eljárás (notice and takedown procedure) igénybevételére. Ezt a lehetőséget nem az Szjt., hanem az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (Elkertv.) tartalmazza. Az eljárás célja, hogy per megindítása nélkül nyújtson lehetőséget a jogosult számára, hogy a jogait sértő, konkrétan megjelölt tartalmakat – a közvetítő szolgáltatást végző közreműködésével – az internetről eltávolíttathassa. ... A közvetítő szolgáltató azért érdekelt a felszólítás teljesítésében, mert az Elkertv. külön rendelkezik arról, hogy ha ezt az eljárást a jogszabályban foglaltaknak megfelelően lefolytatja, mentesül az esetleges jogsértés miatti felelősség alól.”

Dr. Osman Péter

* * *

Merényi György: Zsolnay építészeti kerámia az Osztrák–Magyar Monarchia korában. Vince Kiadó, 2015; ISBN: 9789633030653

Nagyon kevés olyan cég van a magyar gazdaság- és ipartörténetben, amelyre majd’ 150 év óta büszkék lehetünk. Ilyen a pécsi Zsolnay-gyár. Kerámiadisztárgy-készítő tevékenységének remekei ma is ott vannak a piac legjobbjai között.

A Zsolnay kerámia készítése a tündéri szépséggé égetett anyag csillogó művészete. Alkotói megvalósították az alkimisták örök álmát: aranyat, legalábbis a legjobb alkotásaikban az aranyéhoz közelítő értéket előállítani a póri kaolinból. A Zsolnay-gyár pedig méltó reprezentánsa a korszaknak, midőn Magyarország a kiegyezést követően nekilendült, hogy gyorsuló ütemben megteremtse a maga magaskultúráját, korszerű iparát, és magára büszkén lépjen ki a fejlett világ színpadára. Így vált a századforduló környékére Európa egyik

leggyorsabban fejlődő országává, majd pedig megteremtette a magyar alkotószellem kimagasló hírét és rangját, amelynek a Zsolnay alkotói is méltó reprezentánsai.

Már honi lexikonjaink öregapja, a Pallas is terjedelmes szócikket szentel Zsolnay Vilmosnak, a „hírneves műiparosnak” és gyárának. Kiemeli, hogy a gyárat az ő sikeres újításai tették naggyá. Amint írja, a gyár „egészen önálló és új irányt követett. 1873-ban a bécsi kiállításon gyártmányai nagy feltűnést keltettek, és Zsolnay Vilmos, az alapító-vezető a Ferenc József-rend lovagkeresztjét kapta. Az 1878-as Párizsi Világkiállításon pedig valódi diadalt aratott, a nagy aranyérmét és a becsületrendet kapta.”

Ez kezdetétől fogva technológiaalapú művészet, amelynek gerincét az egymásra épülő innovációk adják. A Zsolnay-gyár ezekkel vívta ki újra és újra termékei kiemelkedő rangját és értékét. Amint a honlapján Egy igazi hungarikum sikertörténete cím alatti összegzésük kezdődik, „A Zsolnay fogalommal vált. Misztikum lengi körül a Zsolnay márkanévét, pedig a titok nem titok. Egyszerűen csak 161 éves tradíciót, egyedi gyártástechnológiákat, innovatív kezdeményezéseket, művészi érzéket, kifinomult szaktudást, kiváló minőséget, utánozhatatlan gondosságot, örök értéket jelent. Mindez együttesen egy varázslatos, megismételhetetlen világot teremt, amelyet az egész világ ismer és elismer. Hosszú története során mindig tudott kora számára valami újat és meghatározót mondani. Mind technológiai megoldásokban, mind pedig a művészi kivitelezésben úttörő szerepet játszott, magához vonzotta az adott kor neves tudósait, művészeit, építészeit. Ennek köszönhetően olyan hírneves alkotók vettek részt a gyár munkájában, mint pl. Rippl-Rónai József, Martyn Ferenc, Victor Vasarely, Lechner Ödön és még sokan mások.

A sikertörténet Zsolnay Vilmossal, *a legnagyobb magyar fazekassal* kezdődött, aki nem sajnálta az időt, pénzt, fáradságot annak érdekében, hogy mindig valami újat, formabontót teremtsen. (Kiemelés a recenzió szerzőjétől.) Korának legkiválóbb szakembereit, művészeit, építészeit gyűjtötte maga köré és a közös kezdeményezések, a közös munka meghozta gyümölcsét. Kreatív alkotókészségüknek köszönheti megszületését a Zsolnay porcelán, az eosin és a pirogránit is. ... Neves építészek (Lechner Ödön, Komor Marcell) látták meg a nagy lehetőséget a fagyálló Zsolnay pirogránit épületkerámia alkalmazásában, a Zsolnay gyárral szorosan együttműködve határozták meg a 19. század végi magyar szecessziós építészeti színes mesevilágát.”

A továbbiakban erről a legszebb Zsolnay darabokhoz és az egész kimagasló sikertörténethez méltóan szép és tartalmas könyvről beszéljen önmaga (minden itt következő idézet belőle vétetett). Gazdag és bámulatos képanyagából sajnos itt nem tudunk mutatni, pedig az bizonyítja igazán, az építészeti remekléshez milyen sokban és sokféleképp járultak hozzá a Zsolnay-gyár termékei. Viszont a mondanivalójából kiemelt pár részlet is jól érzékeltetheti, hogy ez a gyártörténet nemcsak igen fontos alkotóeleme kora magyar ipar- és kultúrtörténetének, hanem tükrözi mindazt, ami abban a legjobb, leghaladóbb volt, s Magyarországot – ha csak részlegesen és időlegesen is – Európa ipari élvonalához közelítette. Ebben a mai érték- és identitászavaros világban felmutat valamit abból, amire mindannyian, világné-

zeti és bármilyen egyéb hovatartozástól függetlenül, maradéktalanul büszkék lehetünk és ösztönzést meríthetünk: a Zsolnay-gyár története tükrében az előttünk járók innovációs képességeit és teljesítményeit, s ezeknek a legjobb értelemben vett országépítő hatását.

A helyzetképből: „Nem véletlen, hogy a pécsi Zsolnay-kerámiagyár fénykora egybeesik az újkori magyar történelem legszerencsésebb időszakával. Az 1867-es kiegyezés a politikai stabilitás megteremtése mellett páratlan gazdasági fellendülés alapjait hozta létre. A soknemzetiségű Osztrák–Magyar Monarchia életképességét e békés fejlődési korszakban a liberális kapitalizmus nyomán kibontakozó gyors fejlődés gazdasági eredményei, valamint az ezzel összefüggő kulturális felvirágzás bizonyítja. Az I. világháború végéig – és egyúttal a Monarchia felbomlásáig – tartó időszak teremtette meg a kedvező hátteret a modern építészeti kultúra kibontakozásához is e régióban.”

„A 19. századi kapitalizmus gyors társadalmi változásait követő és a példátlan gazdasági fellendülést kísérő építkezési láz idején az építészeti kerámia mint az épület reprezentatív funkcióit hatásosan erősítő építészeti elem nem utolsósorban olcsósága okán jelentősen felértékelődött. Más európai országokhoz hasonlóan Közép-Európában, az Osztrák–Magyar Monarchiában is sok új, korábban ismeretlen épülettípus született. Az iparosodó társadalom, a városiasodó élet, a gazdagodó polgárság kultúra iránti igénye, fogékonysága egész sor korábban ismeretlen épülettípus megjelenését inspirálta. Bankszékházak, takarékpénztárak, közigazgatási épületek, az utazási kedv növekedésével szállodák, színházak, a közlekedést kiszolgáló épületek, vásárcsarnokok, kórházak, fürdőépületek stb. sokasodtak, amelyek napjainkig meghatározói építészeti örökségünknek.

A historizmus korának az *architectura parlante*, a mesélő építészet jegyében készült épülethomlokzatai és enteriőrjei, gyorsan előállítható, jól sokszorosítható, akár művészi gondolatok közlésére is alkalmas anyagot találtak az építészeti kerámiában. A historizmus ’történelemre való emlékeztetését’ hamarosan felváltották a modern formanyelvet kereső századvég szecessziós mozgalmak. A kerámia formálhatósága és színezhetősége okán kiválóan alkalmas anyagnak bizonyult az új – sokszor extravagáns – törekvések megvalósításához is. A 19–20. század fordulójának korszakos jelentőségű magyar építész, Lechner Ödön (1845–1914) szavai szerint a kerámia ’monumentális anyag’, amely a legalkalmasabb a modern nagyvárosi építészet megteremtéséhez. Ez nemcsak az esztétikai elvárások, hanem a célszerűség szempontjából is igaz: a kerámia-burkolatok jól ellenálltak az időjárásnak és színtartóak.” Ez volt tehát az a gazdasági közeg, amelyben a Zsolnay-gyár kibontakoztathatta a képességeit és tevékenységét az építészeti kerámiák gyártásában, s amelynek fejlődéséhez és igényeihez maga is jelentős mértékben hozzájárult.

A Zsolnay-gyár szerepe az építészetben: „Bár Magyarország területe 1918 után jelentős mértékben csökkent, a pécsi gyár történetében is meghatározó közel öt évtized elég volt ahhoz, hogy Zsolnayék félreismerhetetlen jellemzőkkel tegyék egyedivé Közép-Európa építészét. Az egykori Osztrák–Magyar Monarchiában nemcsak a magyar főváros (Budapest), hanem a Délvidék, Erdély vagy a Felvidék számos meghatározó épülete a Zsolnay építészeti

kerámiának köszönhete építészeti-művészi arculatát, színességét.” „E gyors változásokban gazdag időszak jellegzetes alakja Zsolnay Vilmos (1828–1900). Személyében találkozott az új kihívásokkal szembenézni képes vállalkozó, a kiváló menedzser és a művészetek, a művészi változások iránt fogékony alkotó ember. Gyára az 1873-as bécsi kitüntetés, a Ferenc József-rend, majd az 1878-as párizsi világkiállításon kapott nagydíj és a francia becsületrend nyomán tett szert hazai és nemzetközi hírnévre. A gyár ránk maradt mintakönyvei tanúsága szerint Zsolnay már 1873-tól szállított az építkezési vállalkozók részére historizáló építészeti elemeket. 1890 után páratlan gyorsasággal új ízlés, szemlélet, új művészeti irányzat, a szecesszió kezdett kibontakozni. Az időjárásálló kerámia burkolóanyag, a pirogránit mellett ekkoriban kísérletezte ki Zsolnay Vilmos Wartha Vincével és Petrik Lajossal – korának rangos szaktekintélyeivel – azt a lüszteres mázkülönlegességet (eozinmáz), amely fogalommmá vált a szakma és a művészetkedvelő emberek körében. E máz különleges fémes csillogásával az új szemlélethez igazodó építészeti kerámiához is jól illeszkedett.

A Zsolnay építészeti kerámia sajátos, meghatározó nyomot hagyott Közép-Európa építészeti arculatán. ... Az értékelések és az összegzések a Zsolnay építészeti kerámiának a modern építészet megszületésében játszott szerepét is bemutatják. A művészettörténeti kutatások igazolják, hogy a historizmusból kinövő szecessziós mozgalmak nemcsak a színesség vagy a díszítésmód változásaiban, hanem az építészeti szerkezetek terén is újításokat hoztak. Az új művészi elvárások az új technikák és technológiák megjelenésével karöltve teremteték meg a modern építészet alapjait. Az építészettörténeti tények elemzése azt mutatja, hogy e folyamat szerves részévé válhattak az építészeti kerámia gyártásának pécsi újításai is.”

„Zsolnay Vilmos pécsi gyára valójában a reneszánsz kor eredményeihez hasonlítható. Az építőművészet és az iparművészet olyan szintézisének tekinthető, amely megfelelt a technika által egyre inkább meghatározott modern kor igényeinek.” – Bár felháborítóan szerénytelen ezt tennünk, miközben fenntartás nélkül helyeslünk az első mondatnak, a másodikat kissé helyesbíténénk: a reneszánszhoz hasonlóan nemcsak megfelelt az igényeknek, hanem újításaival, élenjáró újdonságaival jelentősen fejlesztette is azokat.

„Zsolnay Vilmos pécsi gyára már az 1873-as bécsi világkiállításon mutatott be saját gyártású építészeti tagozatokat, burkolóelemeket: ezek terrakottából készült konzolok, oszlopfelvezetek és párkányelemek voltak. ... Zsolnay Vilmos folyamatosan kísérletezett, hogy az építészeti kerámia anyagait tökéletesítse, és a legnagyobb kihívásnak, az időjárás-állóság követelményének megfeleltesse. A Kárpát-medence nem egyszer szélsőséges időjárását jól tűrő és különösen az évszakok közötti hőmérsékleti különbségeknek ellenálló, ugyanakkor könnyen alakítható és színezhető anyagra volt szüksége. Fáradhatatlan tevékenysége nyomán születtek meg e feltételeknek mindinkább megfelelő anyagok: 1885-ben a „Steindl-massza”, 1888-ban a plutonit, majd a legkiválóbb építészeti kerámia, a mindezek jó tulajdonságait megtartó pirogránit.”

„Az 1891 és 1896 között készült budapesti Iparművészeti Múzeum építésének engedélyezési tervei között olvashatjuk a következő leíratot, amely így indokolja a Zsolnay-féle

építészeti kerámia (pirogránit) használatát: 'Magasabb szempontok is szólanak amellett, hogy az épület külsejének és művészi becsének a rendeltetésében rejlő eszmei tartalommal, közművelődési jelentőségével összhangban kell állnia, ha iparművészeti iskolát és múzeumot emelünk; mert annak művelődésünk és vagyonosodásunk szempontjából fontosságot tulajdonítunk, az arra szánt épület külseje nem állhat az intézet legfőbb elvével, a nemesebb ízléssel egyenesen ellentétben. A Zsolnay-gyárban készülő pirogránit hazai művészi iparunknak oly sajátos és a külfölddel szemben is haladást jelző terméke, hogy az Iparművészeti Múzeum és Iskola épületén már az anyag magában is e téren elért fejlettségünkről fog tanúskodni' – írja 1895-ben az akkori kultuszminiszter, Wlassics Gyula."

Korunk nagy ipari vívmányának tekintjük a teljes körű minőségbiztosítást (TQM, Total Quality Management). Ehhez képest: „A Zsolnay-féle építészeti kerámia széles körű elterjedésében a gyártás és az elhelyezés minden mozzanatára kiterjedő rendkívüli gondosságnak köszönhető kiváló minőség is szerepet játszott. Európai színvonalú gyártmányaival egyedül Zsolnay Vilmos pécsi gyára tudta felvenni a versenyt más, Monarchián kívüli gyártókkal."

Szó szerint sorsdöntő jelentőségűnek tekintjük egy cég sikerességében a menedzselés minőségét is. „Megrendelésekben szerencsére nem volt hiány: a nemzetközi elismertség, a korra jellemző építkezési láz, a Zsolnay családnak a mai kor számára is példaadó 'menedzselő tevékenysége', a szakmai igényesség és a megújuló művészi elképzelésekhez történő igazodás, a gyár kiváló tervezőgárdája mind-mind garanciája volt annak, hogy az új, a korábbiaknál színesebb, a régió sajátos arculatát napjainkig meghatározó építészet létrejöheszen. Az építészeti kerámia gyártásának fénykorában (az 1895–1918-ig tartó időszakban) a hazai építészeti kerámiagyártás közel egynegyedét adta a pécsi Zsolnay-gyár."

A Zsolnay-gyár valóban a *világpiacra* termelt, igen sikeresen. „[Zsolnay Vilmos] a bécsi Wahlisch Ernő kereskedő céggel szerződésre lépett. Ennek értelmében külföldön ez a bécsi cég lett 10 évre áruinak kizárólagos eladója. Wahlisch helyezte el a gyár áruit Ausztriában, Németországban, Franciaországban, Angliában és Amerikában. Az 1880-as évektől a sidney-i és melbourne-i kiállítások után piaccá vált Ausztrália is." „Zsolnay Vilmos fia, Zsolnay Miklós (1857–1922) 1900-tól, a gyáralapító halálától vezette a gyárat. Ebben az időszakban az építészeti kerámia gyártása minden korábbinál nagyobb szerepet kapott. Alig múlt el év, hogy nagy üzleti utakat ne tett volna külföldön. Piakeresése közben megfordult Franciaországban, Angliában, Olaszországban éppúgy, mint Egyiptomban."

Hazai szerepéhez: „A gyár termékei közt első helyen e korban a pirogránit és az épületek belsejét díszítő fajanszlemezek állottak. Még 1895 előtt szállított az üzem építészeti kerámiái cikkeit az Iparművészeti Múzeum, az Országház, a Múcsarnok, a Múgyetem és a pécsi Nemzeti Színház palotáihoz. Az üzleti könyvek következő lapjairól élénk táru a millennium utáni Magyarország városainak hatalmas méretű építkezése, amelyben a Zsolnay-gyár építészeti kerámiáival működött közre."

Az egyik legfontosabb Zsolnay-innováció látványos és új látványokat teremtő hódítása: „A fagyálló pirogránit – ez az új találmány –, mely szintén világhódító körútra indult, végle-

gesen kiszorította az épületdíszítés területéről a régi, és a szabadban könnyebben pusztuló terrakottát. Ez a gránitkeménységű kőgyurma kötőanyagának tömörsége folytán fagyálló, s a zománcozás által tartósabb épületburkoló anyag a nyers és eres kőnél. Mindamellett könnyen megmunkálható és zománcozható. E tulajdonságainál fogva ebből az anyagból készültek az épületburkolatok, homlokzati díszek, szobrok, kőszerűen zománcozatlanul hagyva, vagy több színben majolizálva az Építészeti osztályon. (A gyár részlege – Osman P.) ... A Zsolnay-pirogránit második korszaka 1900-ban az említett Postatakarékpénztár majolika-díszével indult meg, a Lechner Ödön által megteremtett új építészeti stílus keretében. Ezzel egy időben továbbra is szerepelnek a Zsolnay-gyárnál megrendelt, egyéb, régebbi építészeti stílusokhoz alkalmazott díszítmények. E munkálatok gigantikus arányait jól érzékeltetik a felsorolandó épület- és építésznevek, s egyben egy művészileg végtelenül gazdag és mozgalmas kort elevenítenek meg képzeletünk számára.”

A minőséget teremtő-biztosító menedzser: „Az épületkerámiai pompakedvelés e jellegzetes korszaka Zsolnay Miklós nevéhez fűződik. A művelt 'nagygyáros' típusát látjuk benne, aki szervezőerejét nemcsak a saját gyára érdekében, de minden országos közügyben latba vetette külföld felé is. Élete nagy részét honi és külföldi utazásokkal töltötte, a rohanó vonat szinte jelképévé vált mozgalmas, zajos, haladást sürgető életütemének. Hetente hozta bőrröndjében Budapestről az építészeti tervrajzokat, az elfogadott színpróbákat, s egyenest az építészeti műterembe sietett, ahol a munkavezetőkkel tételenként beszélt meg a munka menetét. A budapesti tervező-építészekről minden rajzot maga vett át, s azokhoz szakszerű jegyzetet készített. A tervek és a kivitel közt utólagos félreértés nem támadhatott, mert ahol Zsolnay a tervek gyakorlati kivitelezését eleve kétségesnek találta, azonnal módosítást javasolt: szakszerű ellenvetéseit a műépítészek mindenkor elismerték. *Kerámia-szakiskola felállításával biztosította a kiváló szakembergárda utánpótlását.*” (Kiemelés a recenzió szerzőjétől.)

A legjobb építészekkel: „Az építészeti kerámia gyártásának históriájában ugyanakkor fontos szerepet játszott a korszak hazai építészeinek színe-java, akik együttműködtek a Zsolnay-gyárral. Nem egy építész személyes jó barátságban volt Zsolnay Vilmossal, majd az építészeti kerámiagyártás 'felfutása' idején fiával, Miklóssal. Már utaltunk arra, hogy egyik kísérleti anyagát Steindl Imre tiszteletére nevezte el Zsolnay Vilmos. (Steindl legismertebb műve az Országház – Osman P.) Legendás együttműködésük Lechner Ödönnel talán a Lechner család téglagyáránál kezdődött, hiszen innovatív társulásuk alapja éppen e közös összekötő kapocs lehetett. Az impozáns építésznévsor mindenesetre a gyár elismertségét, a korszak építészeti alkotásainak létrejöttében betöltött kulcsszerepét is igazolja. Mindezek mellett a korszak olyan kiválóságai is fordultak Zsolnayhoz, mint például a bécsi szecesszió meghatározó művésztervezője Joseph Maria Olbrich (1867–1908), a bécsi szecesszió emblemikus épületének megálmodója.”

Az innováció egyik útja a technikák és stílusok módszeres átvétele és adaptálása, továbbfejlesztése: „... historizmus korában nemcsak az elmúlt korok stílusait, hanem a már elfeledett

technikákat is igyekeztek feleleveníteni. A legnagyobb manufaktúrák egymással versengve próbálták megfejteni például a mór kézművesek jellegzetes, fémes fényű mázának az összetételét és előállításának titkait. Zsolnay Vilmosra először az 1867-ben a londoni South Kensington Múzeumban (ma: Viktoria & Albert Museum), a Lechner Ödön társaságában látott keleti kerámia volt nagy hatással. Leányai, Júlia és Teréz az ő buzdítására ismerkedtek meg a perzsa és oszmán-török formákkal, valamint díszítő motívumokkal Jakob von Falke bécsi művészettörténész professzor útmutatásai alapján. Fia, Zsolnay Miklós 1887 októbere és 1888 februárja között Isztambultól, Burszán, Izniken és Damaszkuszon át Kairóig tartó útja során egy közel kétszáz darabos csempegyűjteményt és más iszlám kerámiát is vásárolt. Pontosan megértette – a gyár e hatásokat felhasználó termékei ezt igazolják –, hogy a díszkerámia és az építészeti kerámia tervezésében és gyártásában mindezek a tapasztalatok a kor elvárásaihoz alkalmazkodva kiválóan kamatoztathatók.”

Építészek és formatervezők: „A historizmus elvárásainak megfelelő építészeti kerámia előállítása a gyár korai időszakában legtöbbször az előképek alapján a mintakönyvekben közölt formák sorozatgyártását jelentette. Az önálló tervezői munkára, az ettől eltérő, új esztétikai elvárásoknak megfelelő művészi burkolat tervezésére és gyártására csak a szecessziós mozgalmak új utakat kereső tervezőnemzedékének színre lépése után teremtdőött meg a lehetőség. Elképesztő gyorsasággal hangolódott össze ekkor az építészek, a formatervezők és a gyártók kreatív-innovatív munkája, ami a historizmust betetőző szecesszió látványban gazdag, a mai szemlélőt is szokatlan mozzanatokkal meglepő építészetéhez vezetett. Korszakos jelentőségű a pécsi Zsolnay-gyár együttműködése a kor építészeivel, s az ennek nyomán kibontakozó, az akkori időszak elvárásaihoz igazodó nemzeti stílus megjelenése. Valójában e közös munka eredményei teremtették meg a Monarchia utolsó két évtizede magyar építészetének az arculatát. A szecessziós kerámiadíszítések főként az épülethomlokzatokon, különösen az ezeket záró attikák, pártázatok színpompás elemeiként jelentek meg. Az itt elhelyezett díszítés kiemelt, hangsúlyos látványelemmé válhatott. Különleges építészeti hagyomány letéteményeseiként válhattak az új idők szimbólumaivá e korszak színpompás homlokzatai.”

A bűvös eozin: „A technológia oldaláról közelítve: kerámiákon a fémfényű (irizáló) mázak lényegében a különféle fénoxidok második, más feletti kivitelben – alacsonyabb hőmérsékleten, oxigénszegény környezetben végzett – égetése során keletkeznek. Ezért is hívhatjuk redukciós mázaknak őket. A legújabb nanokutatások tükrében az első lüszterek valójában empirikus úton létrehozott nanoszerkezetek, amelyek – ellentétben a fényt elnyelő pigmentekkel – befolyásolják a fény terjedését. A technológia legrégebbi leírása Abu'l-Qasim 1301-ből származó értekezésében olvasható.” – Döbbenetes, milyen fejlett technológiákat tudtak létrehozni a modern tudományok segítségét ismereteink szerint még teljesen nélkülöző elődeink. Gondoljunk pl. a fémtechnológiák körében a Delhi vasoszlopra vagy épp a japán és a toledói kardkovácsok mesterműveire, nem is beszélve a monumentális ókori építkezések rejtélyeiről. „Sajnos a korabeli európai manufaktúrák és a Zsolnay-gyár eredményeinek

összehasonlításai meglehetősen hiányosak. Azt azonban látnunk kell, hogy Zsolnay Vilmos és munkatársai a kísérletezéseik eredményei nyomán megszülető mázkülönlegességeikkel és gyártási technológiákkal érték el azt, hogy a pécsi gyár az akkori idők kiemelkedő és elismert műhelyévé válhatott.”

Az idevezető útról: „A nosztalgianak és a titokzatosságnak is egyik kifejezője lett a kemen-cék tűzében megszülető, sejtelmesen csillogó, irizáló máz. A legnagyobb manufaktúrák egymással versengve próbálták megtalálni az elfeledett eljárás titkait. A makacs kísérletezéseik nyomán megszülető, számtalan árnyalatban felcsillanó máz a 'fin de siècle' hangulatában fogant Art Nouveau-hoz (e stílust nálunk inkább szecesszióként említik – Osman P.) illeszkedett igazán. A 19. század második felében például Theodor Deck francia keramikus (Sèvres) a perzsa és a török fajanszok jellegzetes vörös színét varázsolta elő, valamint megfejtette a türkiz alap, az aranyfényű lüster és a zöldes szeladonmáz titkát is. ... A Deck-féle lüsteretek inspirálták a mázkísérleteket folytató Zsolnay Vilmost és a vele együtt dolgozó, európai híró vegyészt, Wartha Vincét, valamint Petrik Lajost, hogy a pécsi gyárban 1890 körül megszülethessen Zsolnay legjellemzőbb anyaga, az eozinmáz. ... Bár a dokumentumok hiányosak, ma a kutatók egybehangzóan állítják, hogy páratlan alkotótársi együttműködés eredménye a hön áhított, titokzatosan fényű [sic!] eozinmáz ettől kezdve a Zsolnay-kerámiaáruk minőségének – és nem utolsósorban szépségének – elválaszthatatlan kifejezője lett. Az eozinmáz – redukciós fémlüster technika – páratlan karrierjét a Zsolnay- féle díszműáruk nemzetközi díjai, majd a megrendelések sokasodása jelzik: ennek legszebb pillanata volt az 1900-as párizsi világkiállításon aratott siker. Az 'aranyos máz' kikísérletezése majd gyártása a gyár számára egy máig utolérhetetlen aranykor tetőződése is volt egyben.”

A könyv tartalmáról: „Az egykori Osztrák–Magyar Monarchiában nemcsak a magyar főváros (Budapest), hanem a Délvidék, Erdély vagy a Felvidék számos meghatározó épülete a Zsolnay építészeti kerámiának köszönhetette építészeti-művészi arculatát, színességét. A Monarchia központja (Bécs) Zsolnay építészeti kerámiát felhasználó épületei kevésbé ismertek, így könyvünk bemutatásukkal szeretné felhívni ezekre is a figyelmet.” „Könyvünkben az egykori Monarchia területén lévő épületek mellett a korabeli világkiállítások épületeinek, valamint a mexikóvárosi Szépművészetek Palotája (Palacio de Bellas Artes) és a művésztelepet alapító Joseph Maria Olbrich darmstadti házának Zsolnay-vonatkozásait is bemutatjuk.”

A fejezetei: 1. Az építészeti kerámia és a pécsi Zsolnay-gyár / 2. A historizáló épületek: az orientalizmus / 3. A pártázatok az épülethomlokzatokon / 4. A szecessziós paloták / 5. Az eozinmáz és az építészeti kerámia / 6. Bécs Zsolnay- emlékei / 7. Pécs Zsolnay-öröksége / 8. A világkiállítások épületei / Összegezés / Táblázatok / Függelék: Mintakatalogusok.

Dr. Osman Péter

Susan Weinschenk: A meggyőzés tudománya. Hogyan érjük el, hogy mások azt tegyék, amit szeretnénk? HVG Könyvek, 2014; ISBN 978-963-304-224-3

Felettébb érdekes könyv! Alapértelmezése szerint felsőfokú ismeretterjesztő mű: tudományos igényvel és alapossággal, ám ugyanakkor mindenki számára könnyen érthető előadásmóddal vezet be „a meggyőzés tudományába”, pontosabban a mások meggyőzésére használható stratégiákba és technikákba. A kiadó ajánlójából idézve:

„Mindannyian szeretnénk érvényesíteni az akaratunkat – akár azt akarjuk elérni, hogy a vevők tőlünk vásároljanak, a beszállítóink jó áron kínálják a portékájukat, a beosztottjaink önállóbban dolgozzanak, vagy hogy a házastársunk vacsorával várjon haza. Ahelyett, hogy a megszokott taktikáinkat alkalmazzunk, amelyek vagy működnek (vagy sem), fordítsuk inkább a javunkra a pszichológia és az agykutatás eredményeit, és ösztönözzünk másokat arra, hogy megtegyék – sőt meg akarják tenni – azt, amit szeretnénk. Ebben a könyvben megismerkedhetünk az embereket motiváló hét hajtóerővel, az ezekkel kapcsolatos kutatásokkal és a kiaknázásukra alkalmas konkrét stratégiákkal.”

A „fülszövegből” pedig: „A meggyőzés tudománya az embereket motiváló fő hajtóerőket mutatja be, és konkrét stratégiákat ajánl gyakorlati alkalmazásukhoz.” Ez utóbbi különösen fontos: a gazdasági életben az új tudás hasznosításában a kritikus elem – sine qua non – a gyakorlati alkalmazás (reduction to practice) megvalósítása.

A szerzőről az ajánlóból: „Susan Weinschenk PhD-fokozattal rendelkezik viselkedépszichológiából. Harmincöt éves pályafutása során üzleti szituációkban alkalmazta az emberi viselkedés pszichológiai kutatásának eredményeit. Számos könyv szerzője, világszerte népszerű előadó, a Fortune magazin 1000-es listáján szereplő vállalatok, oktatási intézmények, kormánysszervezetek és non-profit szervezetek tanácsadója.”

A Psychology Today kiemeli róla: „a magatartástudomány kutatási eredményeit arra használja fel, hogy megjósolja, megértse és megmagyarázza, mi motiválja az embereket és hogyan viselkednek.” Elmondja továbbá, hogy munkáiban számos más területen is felhasználja a magatartástudomány alkotó alkalmazását, egyebek közt weboldalak, szoftver és gyógyászati eszközök, tévéhirdetések, fizikai eszközök és fizikai terek tervezésére.

E könyve mondandójában a hangsúly a gyakorlati alkalmazásokhoz kapcsolódó magyarázatokon és megfontolásokon van, és többé-kevésbé csak az összefüggések és a hatásmechanizmusok megértéséhez szükséges mértékben folyamodik a mélyebb szociológiai és pszichológiai ismeretekhez.

A témakörből eleve következik, hogy az így kínált tudás felettébb hasznos és izgalmas. Nagyon is élénk tolakszik továbbá két különleges olvasata.

– Mindez egyúttal a manipuláció mesterkurzusa is. A szerző maga is kifejti, mindez mennyiben jelent manipulációt.

– A frontvonal túloldaláról nézve szintúgy a manipuláció elleni védekezés mesterkurzusa – hiszen ha megismerjük a meggyőzés tudományát, annak segítségével felismerhetjük,

mikor és hogyan alkalmazzák azt arra, hogy rávegyenek bennünket valamire, netán jól rászédjenek.

Jöjjön néhány karakteres mondat: „Erős bennünk az összetartozás vágya. Sokat megteszünk azért, hogy úgy érezzük, egy csapathoz tartozunk. Tartózkodunk bizonyos lépésektől, nehogy kizárjon a számunkra fontos csoport. A közösséghez tartozás vágya nemcsak erős, de erőteljesebben befolyásol minket, mint gondolnánk.” / „Az összetartozás vágya nagyon szövevényes hatásokkal járhat.” / „Michael Efran és E. W. J. Patterson elemezte a kanadai választásokat, és arra a következtetésre jutott, hogy a vonzó jelöltek több mint két és félszer annyi szavazatot kaptak, bár a szavazók 73%-a azt vallotta, a külső megjelenés nem befolyásolta a szavazatukat.” / „Kérjünk többet, mint amennyit szeretnénk! Ha visszautasítanak, kérjük azt, amit ténylegesen akarunk!” (Üzleti szerződések létrehozásánál igen hasznos stratégia lehet, hogy a tervzetbe beteszünk pár olyan elemet, amely a másik fél heves ellenkezését váltja ki. Ha ügyesen taktikázva vonulunk ezektől vissza, a másik az e feletti győzelem meglegedettségében gyakran könnyebben fogad el más, nekünk kedvező elemeket.) / „Terjedjünk úgy, mint egy vírus!” / „Ha azt akarjuk, hogy férfiak tegyenek meg valamit, amit szeretnénk, akkor próbáljuk versenyhelyzetbe hozni őket néhány másik férfival. Ha viszont nőktől várunk valamit, felejtjük el a versenyztetést – főleg férfiakkal.” (Aki ebben elítélendően szexista előítéletet vél felfedezni, ne feledje, hogy a szerző maga is nő.) / „Ha megértjük kialakulásuk [a szokások] mechanizmusát, akkor magunk is ki tudjuk alakítani másokban az új, kívánt szokásokat.” (Ez félelmetesen hatékony, s nem kevésbé alattomos eszköz lehet!) / „Ha azt akarjuk, hogy az emberek megtegyék, amit szeretnénk, és van egy már kialakult szokásuk, akkor vizsgáljuk meg, miként tudnánk a régit felszámolni és újjal felváltani.” / „Mindennapi életünk kommunikációja legnagyobbbrészt történetekből áll.”

Így összegzi a bevezető a könyv mondandóját. „Ki tud bánni az emberekkel, és képes elérni, hogy azt tegyék, amit szeretne? Aki olyan tippeket és technikákat alkalmaz, amelyeket másoktól lesett el vagy maga kísérletezett ki, lefogadom, hogy körülbelül olyan sikeres e téren, mint én voltam a konyhában, mielőtt tanulmányozni kezdtem a főzés tudományát: néha működnek a stratégiák, máskor nem. Mi lenne, ha megismerkednénk az emberek meggyőzésének tudományával? Ha alkalmazni tudnánk egy konkrét személlyel vagy csoporttal kapcsolatban, és így érvényesíthetnénk az akaratumkat. Nem kellene többé találgatnunk, milyen stratégiát alkalmazzunk, hanem tudnánk. Ehhez nyújt segítséget ez a könyv.” Nyilvánvaló, hogy a segítség csak korlátozott képességekkel ruházhat fel e felettébb fontos területen, a könyv magas szakmai értékét viszont bizonyítja, hogy első kiadását a világ élvonalába tartozó Pearson Education jelentette meg.

„E könyv megírásához az eredeti kutatási eredményeket és a tudomány legújabb vívmányait egyaránt felhasználtam.” Kevesebbel ezen a szinten nem is szabad előállni!

Kiemelést érdemel, hogy a könyv felépítése kitűnő szerkesztői munka: a pszichológus szerző láthatóan mesterien kezeli, hogyan tegye a tagolás segítségével is igen jól áttekinthetővé és befogadhatóvá mondandója részleteit. A fejezeteken belül azokat rövid, önmaguk-

ban is kerek részekre – alfejezetekre – bontja, ezeket pedig alcímekkel még tovább tagolja. Mind az előbbieket, mind az utóbbiakat frappáns, az onnan elsajátítható tudnivalók magját kiemelő címmel indítja, s az egyes alfejezeteket „stratégiának” nevezett, tömören összegzett tanácsokkal, útmutatásokkal zárja le.

Szeretjük hinni magunkról, hogy racionális lények vagyunk, ám ez valójában a helyzetek nagy hányadában csak korlátozottan igaz. Gyakran igen komoly önreflexió kell annak kiderítéséhez, mi is mozgat bennünket az adott esetben. „Ez a kötet bemutatja azt a hét alapvető késztetést, amelyek az embereket motiválják: az összetartozás vágya / szokások / a történetek hatalma / jutalmak és büntetések / ösztönök / tudásvágy / érzékcsalódások.

A könyvben szó lesz ezekről a hajtóerőkről, a velük kapcsolatos kutatási eredményekről és a kiaknázásuk konkrét stratégiáiról.”

Az első fejezet rövid összefoglalókkal mutatja be a hajtóerőket, amelyeket azután a következő fejezetek részletesen tárgyalnak: 2. Az összetartozás vágya, 3. Szokások, 4. A történetek, hatalma, 5. Jutalom és büntetés, 6. Ösztönök, 7. Tudásvágy, 8. Érzékcsalódások, 9. Hajtóerők és stratégiák a gyakorlatban, 10. A stratégiák listája.

Szemelgessünk szépen sorban!

A hét hajtóerő. „Végző soron társas lények vagyunk, és az összetartozás vágya erős, velünk született késztetés. Nem azért élünk, hogy egyedül legyünk, és sokat teszünk annak érdekében, hogy a közösség elfogadjon minket. Fontos számunkra, hogy valahová tartozzunk a világban. Az összetartozás igényét és az emberi kapcsolatok iránti vágyat kiaknázhatjuk akarataink érvényesítésére.” Az összetartozás a hajdani törzsi időkben a puszta fennmaradás feltétele volt, és sokban az a mai „törzsi időkben” is. Sokakban pedig tanult késztetés is: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” (Tamási Áron: Ábel Amerikában)

A szokásokról: „Csodálkoznánk, ha szembesülnénk vele, hogy egy átlagos napon mi mindent teszünk puszta megszokásból. Ráadásul arra sem emlékszünk, hogyan alakultak ki a szokásaink.” „Igazából nagyon is könnyű új rituálét kialakítani, vagy akár a meglévőkön változtatni, ha tisztában vagyunk a rögzülésük tudományos hátterével. Ezzel a tudással felvértezve segíthetünk másoknak a szokásaik kialakításában vagy megváltoztatásában, így érvényesíthetjük az akaratainkat.” Segíthetünk? Ez itt eléggé sajátos – szemérmes? cinikus? – megfogalmazás.

A történetek hatalmához: „Mindannyian rendelkezünk valamiféle énképpel. Történeteket mondunk magunknak és másoknak arról, hogy kik vagyunk és miért cselekszünk úgy, ahogy.” Figyeljünk fel erre: „magunknak”! Így működik az önigazolás is. És a célravezető tanács: „Ha megértjük, hogy milyen történetet mesélnek az emberek magukról, akkor ezzel összhangban tudunk kommunikálni velük, így érvényesíteni tudjuk az akaratainkat.” Ügyes megfogalmazása a régi alapelvnek: „Ismerd ki ellenfeled, hogy könnyebben szerezz hatalmat felette!”

Jutalom és büntetés: „A kaszinók járatosak a jutalmazás és a büntetés tudományában. A 'változó gyakoriságú megerősítés' segítségével bírják rá az embereket, hogy újra meg újra játsszanak akkor is, ha összességében veszítenek az ügyön. Mi is hasznát vehetjük mindennek. Alkalmazhatjuk a különböző megerősítési rendszerekkel kapcsolatos kutatási eredményeket: azt, hogy mikor melyik rendszer hatékony, illetve hogy miért alkalmasabb a jutalom a viselkedés befolyásolására, mint a büntetés.” Persze ha a lovak kellőképpen futnak az orruk elé akasztott étek után is, akkor kár lenne az erőnket pocskékolni, őket pedig rongálni az ostorcsapásokkal!

Ösztönök: „Bizonyos alapvető ösztönök mindannyiunkban munkálnak, többek között a létfenntartás, az élelemszerzés ösztöne és a szexuális készletés. Ezek erős, ugyanakkor nagyrészt tudattalan mozgatórugók. A szexuális készletés és az élelemszerzés ösztönének kihasználását talán nem tartjuk ildomosnak vagy helyénvalónak, de a létfenntartás ösztöne folyamatosan működik mindenkiben, és segítségével rávehetjük az embereket, hogy megtegyék, amit szeretnénk. Tudat alatt folyamatosan figyeljük a környezetünket, ügyelve a biztonságra és az életben maradásra. Ez azzal jár, hogy rendkívül fogékonyak vagyunk a váratlan, félelmet keltő dolgok iránt. A veszteségtől való félelem igen erős motivációt jelent. Ezeknek az ösztönöknek a kiaknázásával rávehetjük az embereket, hogy megtegyék, amit szeretnénk.” Magyarán: a félelem fortélyos manipulálásával igazgatunk. Tiszta beszéd, ha nem is épp humánus módszer!

Tudásvágy: „A tudásvágy a külső jutalom iránti vágynál is erősebb hajtóerő. Az ember készletést érez a tanulásra, képességei és tudása gyarapítására. Ez, a jutalmazással ellentétben, nem extrinzikus, azaz külső, hanem intrinzikus, vagyis belső motiváció, amely általában erőteljesebb az előbbinél. (Már akinél – tisztelet azoknak, akik így működnek, ám valószínűleg rosszul járunk, ha ezt mindenkire érvényes elvnek, mindenki jól kihasználható alaptulajdonságának tekintjük! – Osman P.) Mivel a tudásvágy belső motiváció, ezért nem lehet kívülről kialakítani (Ezzel a kijelentéssel mintha e rendkívül fontos vonatkozásban sutba vágnánk az egész oktatást és nevelést! – Osman P.), mégis érdemes figyelmet szentelni neki. Bizonyos szituációkban feltámad ez a vágy, máskor pedig lanyhul. A kutatási eredmények ismeretében teremthetünk olyan feltételeket, amelyek fokozzák, így elérhetjük, hogy az emberek megtegyék, amit szeretnénk.” Mintha itt még némi ellentmondás is lenne: kívülről kialakítani nem lehet, de fokozni mégis?

Érzéksalódások: „Kevésbé közismert, hogy nemcsak vizuális, hanem kognitív illúziók is léteznek. Gondolkodásunkat áthatják az előítéletek, és agyunk hajlamos elhamarkodott ítéletet hozni. A gyors következtetések és döntések hasznosak lehetnek, amikor hirtelen kell reagálnunk a környezetünkre, néha azonban kognitív illúziókhoz vezetnek. A kognitív illúziók ismeretében rávehetjük az embereket arra, hogy megtegyék, amit szeretnénk.” Vagyis kihasználjuk a szorult helyzetben hozott rossz döntéseiket? Az előzőeket is nézve, lehet, hogy e tudomány szerfelett hasznos, ám nem oly nagyon szép. Bár inkább csak naivitás ezen háborogni!

Weinschenk egy szövegközi címmel maga is felteszi a legkritikusabb kérdést: Túl manipulatív? Így kezdi a választ: „Gyakran vetődnek fel erkölcsi aggályok: 'Ha felhasználjuk a pszichológia eredményeit az emberek befolyásolására, akkor valójában manipuláljuk őket? Etikus ez egyáltalán?' Rengeteget gondolkodtam ezen, nem könnyű rá választ adni. Van, aki azt mondja, hogy mindenképpen etikátlan másokat bármire rávenni. Mások szerint teljesen elfogadható, ha olyanra akarjuk őket rábírní, ami előnyükre válik. Én valahol a két véglet között mozgok. Azt kell megértenünk, hogy nem igazán tudunk olyanra rávenni másokat, amit nem akarnak legalább bizonyos szinten maguk is. Lehet biztatni őket, hogy megcsináljanak dolgokat, teremthetünk olyan helyzeteket, amelyek ösztönzik a saját motivációjuk és késztetéseik kibontakozását, de nem kényszeríthetjük rájuk az akaratunkat. Az a cél, hogy elérjük: az emberek maguk akarják megtenni azt, amit mi szeretnénk.”

Idekívánczik ugyanakkor pár megjegyzés.

– A közösségek – társadalom, gazdaság, különféle csoportok – működésének a lényegük-ből szükségszerűen következő vonása, hogy tagjaiknak az érdekeik érvényesítése érdekében a többiek befolyásolásához kell folyamodniuk. Ebben önmagában semmi kivetnivaló sincs. A *manipuláció* valójában még nem jelent többet, mint ügyes befolyásolást, ami egyaránt szolgálhat jó és rossz célt (abba már ne is menjünk bele, mi a jó és mi a rossz).

– Nemi naivitással – vagy ami ma ugyanaz, idealizmussal – megkockáztatható, hogy a felnőtt emberek világában mindenkitől elvárható, legyen képes megvédeni magát az olyan ármányokkal, cselvetésekkel szemben, mint a manipuláció, s hogy megszerezze az ehhez szükséges ismereteket, felkészültséget, tájékozottságot. Aki nem teszi, bizony magára vessen!

– „Az éber lét útjára visszahullva” tudnunk kell viszont azt is, hogy a mai információs csúcstechnológiák erőterében élő ember már nem képes teljesen megszabadulni az agymosástól – jó, mondjunk inkább olyan befolyásolást, amelyet fel sem ismer –, s ezzel bizony megdő az a premissza, hogy „amit nem akarnak legalább bizonyos szinten maguk is”.

– „Az a cél, hogy elérjük...” a szerző álláspontjában itt jelenik meg a manipuláció nem mindig jótékony lényege: „*hogy maga akarja*”. Olyan ez, mint a bölcs keleti harcmódor: vegyük rá olyan (itt gondolati) mozgásra, amellyel a saját lendülete dönti le.

„Úgy vélem, helyénvaló arra rávenni másokat, hogy gondolkozzanak, mielőtt cselekednének” – folytatja Weinschenk. Tökéletesen igaz! A valóságban viszont mind a kereskedelmi, mind a politikai marketing épp az ellenkezőjére törekszik. Hogy az egész problémakör mennyire borotvaélen billeg, azt jól mutatják az ő szavai is. Egyrészt: „Véleményem szerint semmi rossz nincs abban, ha a legjobb színben tüntetjük fel a termékünket vagy a szolgáltatásunkat, és kiemeljük, hogyan elégíti ki az ügyfeleink igényeit és szükségleteit” – sokszor tapasztalhatjuk, hogy a „legjobb szín”-t úgy jelenítik meg, hogy kizárják az árnyoldalakat. Másrészt, és bárcsak ez lenne az általános norma (de, ismét csak tapasztalat, hogy nem az): „úgy gondolom, nem helyénvaló az emberek szándékos megtévesztése, mert a félreérthető tájékoztatás után nem tudják, mibe egyeztek bele.”

Mindezek után a fejezet zárómondatai: „Remélhetőleg nem riasztottam el olvasóimat az erkölcsi aggályokkal, és megoszthatom a hét mozgatórugóról szerzett ismereteimet. A következő fejezetekben alaposan megismerkedünk mindegyikkel és a velük kapcsolatos kutatási eredményekkel. Ha hajlandóak vagyunk nyitottak maradni és tanulni a hibáinkból, akkor hamarosan – némi gyakorlás, kísérletezés és botlás árán – mesterei leszünk annak, hogy mások azt tegyék, amit szeretnénk.” Ebben a „mesterei leszünk” ígértben ugyan némi szédelő feldicsérést gyaníthatnánk, de tekintsük azt a szokványos marketingfordulatnak.

Az összetartozás vágya: „Szeretjük azt képzelni, hogy önállóan gondolkodó, egyszeri és megismételhetetlen lények, igazi egyéniségek vagyunk. Az igazság azonban az, hogy a csordaszellem belénk van kódolva. Egyszerűen nem akarunk kilógni a sorból, olyanok akarunk lenni, mint a többiek. (Vagy épp nem bízunk magunkban, a tudásunkban annyira, hogy fel merjük tenni: képesek vagyunk jobban dönteni, mint a „csorda” – Osman P.) Ez a késztetés annyira erős, hogy ha társaságban vagyunk, folyton a többieket lessük a szemünk sarkából, hogy lássuk, hogyan kell viselkedni. Ez nem tudatos folyamat: nem is vesszük észre, hogy ezt tesszük. Akkor figyeljük a legnagyobb eséllyel a többieket, amikor bizonytalanok vagyunk abban, mit kellene csinálnunk. A csordaszellemet fel lehet használni arra, hogy elérjük: az emberek megtegyék, amit szeretnénk. Egyszerű, de hatásos: elég, ha tájékoztatjuk őket arról, hogy milyen sokan teszik azt, amit velük szeretnénk megcsináltatni.”

Nagyon is elgondolkodtató tanács: „Ügyeljünk rá, nehogy véletlenül arról tájékoztassuk az embereket, hogy hányan teszik azt, amit nem szeretnénk, ha megtennének.”

„Könnyebben megkedveljük azokat, akikhez hasonlónak érezzük magunkat, vagy akikről úgy gondoljuk, hogy közös a hátterünk vagy az értékeink. (Ez is egyfajta törzsi logika – Osman P.) Gyorsan és nem feltétlenül tudatosan hozzuk meg ezeket a döntéseket. Timothy Wilson *Strangers to Ourselves* című könyvében a tudattalan, 'régi' agyunkban zajló folyamatokról ír. ... A régi agy folyamatosan figyel a környezetet, hogy nem leselkedik-e ránk veszély. Nem áll közvetlen kapcsolatban a tudatos és gondolkodó részével (az 'új' aggyal, amely azért 'új', mert a közelmúltban alakult ki). Ezért sok olyan folyamat és döntés történik a fejünkben, amelynek nem is vagyunk tudatában.” Valóban, ha nem lett volna bekódolva elődeinkbe a félelemnek és a veszélytől való gyors menekülésnek ez a mechanizmusa, akkor most nem lennénk itt, hogy ilyenekről elmélkedjünk. Így viszont „Mások 'felmérése' is ilyen folyamat. A régi agy gondoskodik a biztonságunkról, ezért gyorsan elemzi a helyzetet, a környezetet és a minket körülvevő embereket.”

Vigyázat! „Számos kutatásban vizsgálták, hogy milyen előnyökkel jár, ha valakit vonzóknak találnak. A szimpatikus embert okosabbnak, nagylelkűbbnek, kedvesebbnek és intelligensebbnek tartják. Ezeket az ítéleteket úgy hozzuk meg, hogy nem is vagyunk tudatában. A vonzóbb emberek nagyobb eséllyel kapnak segítséget is, amikor szorult helyzetbe kerülnek. És könnyebben rá tudnak venni másokat arra, hogy megváltoztassák a véleményüket.”

Hasznos elemei a könyvnek a szövegbe illesztett tömör, keretes magyarázatok. A most idézetekhez egy ilyen csatlakozik: „*A vonzó arc matematikai képlete*”.

Bolondok vagyunk mindahányan? Egy további „keretes” jótanács: „*Vonjunk be egy celebet!* Természetesen nem minden adománygyűjtő tud sztárokat a jótékony célja mellé állítani, és a kereskedők közül sem mindenki engedheti meg magának, hogy hírességgel reklámozzon. Ám ha meg tudunk nyerni egy celebet az ügyünknek, egy pillanatig se habozunk! Az emberek a legtöbb sztárt a hatalommal, a szépséggel, a gazdagsággal és a státussal azonosítják.”

Kötelezzünk le másokat! „Ha valakinek ajándékot adunk, még ha csak valami apróságot is (mint egy üdvözlőlápol), vagy szívességet teszünk, akkor lekötelezve érzi magát, és viszonzni akarja majd, talán mert úgy illik, de leginkább azért, hogy ne érezze úgy, hogy tartozik nekünk. Ez a nagyrészt tudattalan, ugyanakkor nagyon erős késztetés a kölcsönösség elve.” Tényleg ilyen könnyen megvehetőek vagyunk, akár üveggyöngyökkel is? „A tudományos elmélet szerint az ajándékok és a szívességek viszonzása azért alakult ki a társadalomban, mert hasznosnak bizonyult a fajfenntartás szempontjából. Ha valaki megosztotta az ételét, a fedelét, a pénzét, ajándékot adott vagy szívességet tett, akkor lekötelezte a másikat. Azután amikor később ő szorult segítségre, 'behajtottá' rajta a tartozást. Ezek a folyamatok együttműködésre ösztönözték a csapat tagjait, és hozzájárultak a csoport növekedéséhez és ahhoz, hogy a hozzá tartozók támogassák egymást. Joseph Henrich szerint a kölcsönösség elve valamennyi kultúrában jelen van.” Weinschenk egyik ebbe illeszkedő stratégiai tanácsa: „Az engedmény is elkötelezettséget vált ki.” Ez rímel arra a már említett stratégiára, hogy indítsunk túlzott igénnyel, majd „belátóan” engedjünk belőle. Elmondja még azt is, hogy az így létrehozott elkötelezés erősebb, mint azoké, akik eleve elfogadták a nyitó igényt – tehát ebben is működik az „ajándék” lekötelező hatása.

Az idevágó „keretes”: „*Számít a kérések nagyságrendje közti különbség.* Ahhoz, hogy eredményes legyen az engedmény, az első kérdésnek meg kell haladni azt a szintet, amibe az emberek általában belemennek, de az ésszerűség határain belül kell lennie. Ha az első kérdés túlmegy minden határon, a második kérdés nem lesz hatásos, hiába veszünk vissza. Ráadásul a második kérdésnek 'tisztességesnek' kell lennie.”

Egy érdekes agyi mechanizmus ügyes kihasználásáról beszél a következő stratégia: *Használjuk ki az utánzás jelenségét!* A kifejtés elmondja, hogy az utánzás az agyunkba kódolt viselkedés. S az alfejezetet záró stratégia: „Ha azt akarjuk, hogy az emberek megtegyenek valamit, először mi tegyük meg (mert úgyis utánozni fognak).” (Amit a kisördög úgy suttog a fülünkbe: „Ha azt akarod, hogy dicsérjenek, magadnak kell ezt elkezdened!”)

A következő alfejezet olyan stratégiát fejt ki, amelyre sokan talán sohasem gondoltak: *Utánozzuk a testbeszédet az összhang érdekében!* A magyarázat: „A fejezet korábbi részében szó volt arról, hogy nagyobb eséllyel tudunk olyanokat meggyőzni, akik úgy érzik, hasonlóak vagyunk hozzájuk. Ha megpróbáljuk elérni, hogy az emberek megtegyék, amit szeretnénk, akkor utánozzuk a testhelyzetüket és az arckifejezésüket beszélgetés közben! Ez megteremti

az összhangot, a hasonlóság és a rokonszenv érzését kelti a partnerünkben. Mindezek hatására nagyobb eséllyel teszi meg azt, amit elvárunk tőle.”

Az érzéseket is átvesszük. Szóljon róla a „keretes”: „Az érzések ragályosak. Az érzések úgy tudnak végigsöpörni egy csoporton, mint a nátha vagy az influenza, csak sokkal gyorsabban. Ha számításba vesszük a csordaszellemet, az utánzást és a mimikrit, akkor már kezdjük kapiskálni, hogy miként lehet észrevenni, felismerni és felkelteni mások érzéseit. Elaine Hatfield tanulmányai során arra jutott, hogy ha egy üzenet vagy ötlet érzelmeket hordoz, és szárnyra kap egy csoporton belül, akkor érzelmi járvány tör ki, és az ötlet, az érzés vagy a tevékenység vírusszerűen terjedni kezd.” És a gyakorlathoz: „Ezért, ha hatásos beszédet akarunk tartani, oda kell figyelniünk a testbeszédünkre, a hangunkra és a téma iránti lelkesedésünkre.” Ez utóbbi – a lelkesedés kimutatása – ugyan a hagyományos európai gondolkodásnak talán olykor kissé idegen, ám a mai gazdasági szakirodalom egyik kedvenc témája a szenvedély magával ragadó hatása. Így az alfejezetet záró stratégia: „Ha megkérünk valakit valamire, mutassuk meg, hogy lelkesedünk a téma iránt!”

„Terjedjünk úgy, mint egy vírus!” „Jonah Berger a The New York Times cikkeit elemezte abból a szempontból, hogy melyek terjedtek virálisan, és melyek nem. Több mint 7000 írást nézett át három hónap alatt. Azt a következtetést vonta le, hogy a virálisan terjedő üzenet legfontosabb ismérve, hogy erős érzelmi reakciót vált ki. A lista élén olyan üzenetek álltak, amelyek erős pozitív emóciókat, például áhítatot ébresztettek az olvasóban, de rögtön a második helyen olyanok, amelyek erős negatív érzelmeket, például dühöt vagy szorongást okoztak. A The Dragonfly Effect című könyvben Aaker és Smith kiegészítette ezt az elemzést. Az érzelmeken túl azok az üzenetek terjednek virálisan és járulnak hozzá, hogy az emberek megtegyenek valamit, amelyek az üzenet mögött álló személy és vállalat lelkesedését és elkötelezettségét közvetítik, és amelyek egy történetet mesélnek el (ezeknek a hatásával kapcsolatban lásd a 4., 'A történetek hatalma' című fejezetet).” S ha megnézzük a meggyőző közszereplés legkiválóbban képzett előadóit – pl. az amerikai elnököket –, meglátjuk azt, amit az alfejezetet záró stratégia tanácsol: „Ha azt szeretnénk, hogy virálisan terjedjen az üzenetünk, találjuk erős érzelmekkel, lelkesedéssel és egy jó történettel az ötletet vagy a felhívást!”

A kötődés tudománya – Az agykutatásra támaszkodó modern magatartástudomány híres-nevezetes „kötődéshormon”-ja az oxitocin. (L. Norman Doidge: A változó agy – Elképesztő történetek az agykutatás élvonalából – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2011/3. sz. és Mark Nelissen: Darwin a szupermarketben – Az evolúció hatása mindennapi viselkedésünkre – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2012/6. sz.) „[Antropológusok] Azt tapasztalták, hogy az összehangolva cselekvő emberek a későbbi feladatok során jobban együttműködtek és nagyobb eséllyel voltak hajlandók személyes áldozatokat hozni a csoport javára. Az összehangolt tevékenység azt jelenti, hogy többen egyszerre, egymás közelében ugyanazt tesszük. Wiltermuth és Heath kutatása azt is feltárta, hogy nem csak

akkor leszünk együttműködőbbek, ha jó érzésünk van magával a csoporttal vagy a csoport tevékenységével kapcsolatban. Úgy tűnik, már az összehangolt tevékenység is erősíti a tagok közötti kötődést.” Magyarázat a kapcsolódó „keretesből”: „A The Moral Molecule (Az erkölcsös molekula) című könyvében Paul Zak beszámol arról a vizsgálatról, amelynek eredménye szerint a csoportos tevékenységet végzők oxitocinszintje megemelkedik. Ez megmagyarázza, hogy miért alakul ki kötődés az ilyen jellegű tevékenységek hatására. Ha oxitocin szabadul fel, előnt minket a szeretet, a gyöngédség, az empátia és a bizalom érzése. Úgy érezzük, hogy összetartozunk. ... Úgy is tekinthetünk az oxitocinra, mint törzsi hormonra. Néhány kutatás szerint összefüggésben van azzal, hogy az ember egy csoport vagy törzs tagjának érzi magát, és gyanúsnak talál másokat a csoporton vagy a törzsön kívül.”

Hogyan nyerjük el az emberek bizalmát? Megbocsáthatatlanul eretnek megfogalmazással, ez az a tudás, amelyre minden politikus, marketinges, szélhámos és más hasonló értelmiségi a leginkább vágyik. „Aki megbízik bennünk, az nagyobb eséllyel teszi meg, amit szeretnénk. De hogyan férközhetünk a bizalmába? Igazából nagyon könnyű elérni. Mindössze annyit kell tennünk, hogy felszabadítunk benne egy adag oxitocint.” Weinschenk ehhez gyakorlati fogásokat kínál.

Hangoljuk össze a hallgatók agyát a beszélőével! A meggyőzéshez hangoljuk össze a másik agyát a miénkkel – tanácsolja Weinschenk. Ez ugyan túlzottan sci-finek hangzik, ám valójában sokkal egyszerűbben elérhető – egy bizonyos mértékig. A magyarázat teljesen evilági, és a legmodernebb fMRI-vizsgálatokra is támaszkodik.

Az emberek a vezetőt követik. „Az elmúlt 15 év pszichológiai kutatásai feltárták, hogy tudattalanul dolgozzuk fel az információkat, és nagyon gyorsan (egy másodperc alatt vagy még annál is gyorsabban) hozunk tudattalan döntéseket másokat illetően. Ha azt akarjuk, hogy a többiek megtegyék, amit mondunk, akkor el kell érniük, hogy tudat alatt vezetőjüknek ismerjenek el minket.” A kulcsfontosságú ebben, hogyan férközzünk hozzá döntéshozataluk tudattalan részéhez. „Sok mindent tehetünk annak érdekében, hogy vezetőként tekintsenek ránk” – buzdít a szerző. Tanácsainak egyike „Mielőtt szívességet kérünk valakitől, vonjuk be olyan tevékenységbe, amely hatására azonosul azzal a csoporttal, amelyhez tartozunk! Alkalmazhatjuk például a fejezet korábbi részeiben említett, kötődést elősegítő technikákat. Amint a csoport tagjai között kötődés jön létre, és csoportnak érzik magukat, erősítsük meg vezetői szerepünket az alábbi technikák alkalmazásával!” Ez itt példa arra, hogy tőle se vegyünk mindent készpénznek, viszont a leírtak végiggondolása kellő kritikával jó megoldásra vezethet. Ha jól meggondoljuk, meglehetősen kevésbé hatékonyak, és túl lassú működésűnek ígérkezik a leírtakat követni, azaz cseles módon a csoportunk tagjává tenni a célszemélyt, majd ezután megszerezni a csoport vezetését – ellenben hathatós megoldás olyan csoportba vonni be, amely már a vezetésünk alatt áll.

Ha már itt tartunk, meg kell jegyeznünk, hogy az alfejezetet záró stratégiák között is akad némileg furcsácska. Az Érzéksalódások c. fejezetben olvashatjuk: „138. stratégia: Ha azt

akarjuk, hogy az emberek gördülékenyen és rugalmasan együttműködjenek, vegyük körül őket puha tapintású tárgyakkal és szövetekkel!” / „139. stratégia: Ha azt akarjuk, hogy az emberek nagy jelentőséget tulajdonítsanak a szavainknak, adjunk valami súlyosat a kezükbe, miközben beszélünk!” / „140. stratégia: Ha azt akarjuk, hogy az emberek meleg fogadtatásban részesítsenek, akkor meleg italt adjunk a kezükbe, ne hideget!” Tényleg ennyire egyszerű lenne?

Remek jótanács viszont: „136. stratégia: Ha azt akarjuk, hogy az embereket kevésbé gyötörje a megbánás, kínáljunk nekik kevesebb választási lehetőséget!” S ha első látásra meglepő is, helytállóságát a könyv tökéletesen igazolja: „134. stratégia: Ha azt akarjuk, hogy az emberek – elsősorban kreatív – problémákat oldjanak meg, akkor hagyjuk, hogy abbahagyják a gondolkodást!”

A testbeszédünk utaljon vezetőre! Mindannyian hordunk magunkban egy potenciális áru-lót: azt az énünket, amely a tudtunkon kívül a testbeszédünk, szintűgy a hanghordozásunk révén árulkodik rólunk, a pillanatnyi lelkiállapotunkról, a hozzáállásunkról, az önbizalmunkról vagy épp annak hiányáról az adott helyzetben, és így tovább. Megkockáztatjuk ugyan az állítást, hogy az ilyesfajta metakommunikáció jelentése valószínűleg nem olyan egyöntetűen, egzaktul és egyértelműen dekódolható, ahogyan azt a vonatkozó irodalom általában állítja, és Weinschenk is előadja, de a leírtak meggyőznek arról, hogy mindenképp érdemes megtanulni, hogyan használható mindez egymás „olvasására”, jobb megértésére, netán a leleplezésére, valamint, hogy ezért nagyon is igyekezzünk uralni a saját metakommunikációinkat. Minderre részletes, az adott keretek közt alapos kitanítást kapunk.

Hogyan legyünk vezetők pár másodperc alatt? Első reakciónk erre mi más is lehetne, mint hogy ez gagyi, ilyen nincs! Ámde jön egy gondosan kimunkáltnak ható kísérlet leírása arról, egy-egy csoporton belül „mitől lesz valakiből vezető”, s bár az érvényességi tartományt nem adja meg, bizonyítja, hogy ilyen is van. Az idevágó *stratégia*: „Beszéljünk elsőként, és vezetővé válunk. A vezetőnek nagyobb eséllyel engedelmeskednek a többiek.” (Vagy erőszakos alakként megutálják.)

Szokások: Hogyan alakulnak ki a szokásaink? „Ha megértjük kialakulásuk mechanizmusát, akkor magunk is ki tudjuk alakítani másokban az új, kívánt szokásokat. Nemcsak automatikusan és tudattalanul végezzük, de ugyanígy alakítjuk is ki ezeket. A legtöbb szokásunkat úgy vezetjük be, hogy észre sem vesszük.”

Hogyan befolyásoljuk tudatosan a tudattalant? Ez felettébb izgalmas, félelmetes erejű tudás! Weinschenk ehhez is kínál know-how-t, nem is kevésbé trükköset, az új szokások kialakításának „három titkával”, továbbá önmagunk ilyen formálását segítő iPad-alkalmazással és „kulcsinger > rutin > jutalom hurokkal”.

A történetek hatalma: A kommunikációval és a vezetéssel foglalkozó mai könyvek gyakori témája a történetek alkalmazása. Weinschenk így indít: „Az egyik legerőteljesebb módszer a viselkedés befolyásolására a történetek alkalmazása. Minden egyes cselekedetünk

abban a történetben gyökerezik, amely arról szól, hogy kik vagyunk és hogyan viszonyulunk másokhoz. Sok történet nem tudatos. De akár az, akár nem, erőteljesen befolyásolja a gondolkodásunkat és a viselkedésünket. Ha meg tudjuk változtatni valakinek a történetét, akkor képesek vagyunk a viselkedését is módosítani.” Ahogyan pedig a továbbiakban egy, a saját életéből vett példát követően mondja: „Kutatások bizonyítják a történetek hatalmát, amellyel képesek vagyunk alakítani a személyiségünket és ebből fakadóan megváltoztatni az elképzeléseinket, viselkedésünket és életünket. Timothy Wilson a ’történetformálásról’ ír könyvében, és így határozza meg a fogalmat: ’technikák, amelyek célja az, hogy oly módon módosítsa az emberek magukról szóló történetét és a közösségi világot, hogy ezáltal a viselkedés is tartósan megváltozzon.’ ... A történetek nagy mennyiségű információt tartalmaznak, emészthető adagokban. Kisebb egységekre bontják le az eseményeket, így jobban meg tudjuk érteni az információkat.”

Hajtóerők és stratégiák a gyakorlatban: „Az eddigiekben már jól megismerhettük a hét motivációt és a kiaknázásukra alkalmas stratégiákat. Ebben a fejezetben megnézzük, hogyan alkalmazhatjuk ezeket a gyakorlatban. Ahhoz, hogy felhasználjuk mások befolyásolására, először is el kell döntenünk, hogy mely hajtóerő(k) alkalmas(ak) a legjobban az adott helyzetben, másodszor pedig el kell döntenünk, hogy mely stratégiá(ka)t alkalmazzuk. Ebben a fejezetben példák és esettanulmányok segítségével alapozzuk meg ezt a két döntést.”

Immáron csak az maradt, hogy – a tanultakat felhasználva – a könyv érdemei által bennünk keltett lelkesedéstől zengő szavakkal elmondjuk, hogy remélhetőleg a bemutatottak is meggyőznek arról, igazán érdemes Weinschenk e művét elolvasni. *„Jutalom és büntetés”*: aki ezt megteszi, az megjutalmaztatik a belőle meríthető tudással, aki viszont nem, az megbüntetik azáltal, hogy megfosztja magát ezektől. S a meggyőzést szolgáló történet-előadás: Volt egyszer egy ember, úgy hívták, Steve Jobs. Felnőtt éveitől kezdve elég fura alak volt – szinte „szakállas volt kender” – és senki sem nézte volna ki belőle, hogy kimagaslóan sokra viszi a gazdaságban. Ő azonban más kiemelkedő kvalitásaival együtt olyan magával ragadó erővel tudta használni a meggyőzés tudományát, hogy a digitális kor egyik legnagyobb korszakalkotó újítójává, óriásvállalat teremtményévé és vezetőjévé, legendás előadóvá vált, és vezetésével – egyedülként a modern gazdaságtörténelemben – három iparágat újítottak olyan gyökeresen meg, hogy „fényévekkel” előre léptek korábbi önmaguktól.

Dr. Osman Péter

Sir Ken Robinson: Elemedben vagy? Fedezd fel a benned rejlő tehetséget! HVG Könyvek, 2014; ISBN 978-963-304-193-2

A szerző régi ismerős. Előző könyveiről már szoltunk e hasábokon: Az alkotó elem – Fedezd fel, mire születtél, és minden megváltozik c. kötetéről (HVG Könyvek, 2010) az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2011/4. számában, Az alkotó tér – Lépj ki a dobozból, mert többre vagy képes, mint gondolnád! c. művéről (HVG Könyvek, 2011) a 2012/6. számban.

A Wikipédián található, meglehetősen részletes bemutatása [[https://en.wikipedia.org/wiki/Ken_Robinson_\(educationalist\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Ken_Robinson_(educationalist))] hosszan sorolja az oktatásban végzett tevékenységét, egyetemi és egyéb szakmai pozícióit, beleértve a szakterületre irányuló kormányzati munkát is, szintúgy a műveit és a kitüntetéseit. Nagyon nem kispályás a területén!

Mondandójának egyik kulcseleme a szenvedély – erre majd visszatérünk. Az igen erősen áthatja az ő munkásságát is: könyvei tanúsága szerint ő az önfejlesztés szenvedélyes tanítója. Mindhárom könyve arra igyekszik ösztönözni az olvasót, hogy fedezze fel magában az alkotó tehetséget, s bontakoztassa ki azt, tegye élete meghatározó részévé. Ehhez igen sok módszertani segítséggel is szolgál – tanácsokkal, hogy hogyan valósítható meg mindez, és apró esettanulmányoknak beillő példákkal arra, hogy másoknak miként sikerült megtenniük, s milyen eredményeket értek el vele. Könyvei szintúgy felvetik, hogy alkotó tehetségünk felfedezésének és kibontakoztatásának a legnagyobb eredménye talán nem is maga a siker, amelyet ezáltal a világban elérünk, hanem a saját belső elégedettségünk és az abból táplálkozó harmóniánk.

Néhány jellemző mondat ebből a könyvből: „Alkotó elemünk megtalálása segít egyensúlyt teremteni az életünkben.” / „Ezt a könyvet azzal a szándékkal írtam, hogy segítsék az emberek megtalálni saját alkotó elemüket.” / „Konfucius azt mondta: 'Válassz olyan munkát, amit szeretsz, és akkor egész életedben egyetlen napot sem kell dolgoznod.'” / „2010-ben Eric Schmidt, a Google vezérigazgatója kiszámolta, hogy kétnaponta olyan hatalmas mennyiségű új információt generálunk, mint civilizációnk kezdetétől 2003-ig összesen.” (Jól el is veszünk benne!) / „Hogy miért emelkedett ki az emberi faj a természet többi létformája közül? Szerintem a válasz röviden az, hogy a természet adta, mérhetetlen képzelete és kreativitása miatt.” / „Az emberiség kollektív kreativitásának köszönhetően születtek meg a legnagyobb dolgok a művészetek és a tudományok, a beszélt nyelvek, a technológia, az eszmék és a társadalmi értékek terén.” / „Az alkotó elemünk felfedezése azt jelenti: nyitottak vagyunk az új élményekre, és arra, hogy új utakat és lehetőségeket fedezzünk fel magunkban és a körülöttünk lévő világban.” / „Nincs közvetlen összefüggés aközött, mit tanulunk az iskolában, illetve mennyire leszünk később sikeresek.” / „Az adottság egy nyers potenciál; alkalmazzunk és finomítanunk kell ahhoz, hogy kibontakoztassuk.”

Nézzük, mit mond ő e könyvéről!

A tárgyának jelentőségéről: „Sok ember éli az életét abban a tudatban, hogy azt csinálja, amire született. A legtöbbben azonban nem ilyen szerencsések. Ennek következtében nem

igazán élvezik az életet, csupán elviselik valahogy a hétköznapiakat, és várják a hétvégét. 2009-ben jelent meg *Az alkotó elem – Fedezd fel, mire születél, és minden megváltozik* c. könyvünk, amely arról szól, mi a különbség e kétféle élet között. Amikor az alkotó elemünkben vagyunk, velünk született adottságunk lelkesedéssel párosul. Ehhez elég, ha olyasmit csinálunk, amihez van érzékünk ... Az első és legfontosabb lépés alkotó elemünk megtalálásához az, hogy felfedezzük és megismerjük egyéni képességeinket. Mégsem csupán arról van szó, hogy azzal kellene foglalkoznunk, amiben jók vagyunk. Sokan olyan területen is remekül teljesítenek, amely nem igazán érdekli őket. Ahhoz viszont, hogy úgy érezzük, elemünkben vagyunk, szeretnünk is kell, amit csinálunk. ... De vajon miért olyan fontos, hogy megtaláljuk az alkotó elemünket? Elsősorban személyes okokból: ezáltal érthetjük meg, kik is vagyunk valójában, mire vagyunk képesek, és mivé válhatunk. Másodszor társadalmi okok miatt. ... Az emberi erőforrások olyanok, mint a természeti kincsek: általában mélyen a felszín alatt rejtőznek, és kiaknázásukhoz jelentős erőfeszítésre van szükség. E tekintetben az oktatási intézmények, a cégek és a közösségek egyaránt gyatra munkát végeznek, amiért mindnyájan nagy árat fizetnek. Nem azt állítom, hogy ha mindenki megtalálná a saját alkotó elemét, egyszerre minden társadalmi probléma megszűnne a földön, de biztosan sokat javítana a helyzeten.”

A könyv mondandójáról: „Annak ellenére, hogy *Az alkotó elemet* ösztönző és bátorító szándékkal írtuk, nem gyakorlati kézikönyvnek szántuk. A megjelenése óta azonban az emberek folyton azt kérdezzetik tőlem, hogyan találhatnák meg a saját alkotó elemüket, és hogyan segíthetnének másoknak is ebben. Sok más kérdést is feltesznek, például ilyeneket:

- Mi van akkor, ha semmiben nem vagyok tehetséges?
- Mi van akkor, ha nincs bennem lelkesedés semmi iránt?
- Mi van akkor, ha olyan dologgal szeretek foglalkozni, amiben egyáltalán nem vagyok jó?
- Mi van akkor, ha nem szeretek azzal foglalkozni, amiben jó vagyok?
- Mi van akkor, ha nem tudok megélni az alkotó elememből?
- Mi van akkor, ha ennél sokkal fontosabb teendőim is vannak?
- Nem vagyok még túl fiatal ehhez?
- Nem vagyok már túl öreg ehhez?
- Csak egyetlen alkotó elemünk van?
- Egész életünkben ugyanaz az alkotó elemünk, vagy idővel változik?
- Hogyan segíthetnék a gyerekeimnek, hogy megtalálják alkotó elemüket?

Léteznek válaszok ezekre a kérdésekre, és az előző könyv egyre növekvő sikere miatt úgy gondolom, éppen ideje összefoglalnom őket ebben a kötetben.”

A tartalmát pedig így összegzi: „*Az Elememben vagy?* című könyv *Az alkotó elem – Fedezd fel, mire születél, és minden megváltozik* című munkánk kiegészítése és folytatása. Az előző kötet legfontosabb gondolataira épül, és különböző tanácsok, technikák és ötletek segítségével segít azokat a gyakorlatba átültetni. Tíz fejezetből áll. Az 1. fejezet felvázolja

az alkotó elemünkkel kapcsolatos alapelveket, és azt is, miért fontos, hogy rátaláljunk. A 2. fejezet az adottságaink felfedezéséhez kínál eszközöket és technikákat. A 3. fejezet azt vizsgálja, miért nem vagyunk tudatában velünk született képességeinknek, és mit tehetünk a megismerésük érdekében. A 4. fejezet arról szól, hogyan fedezhetjük fel magunkban azt, ami lelkesít, és ez milyen szerepet játszik alkotó elemünk megtalálásában, illetve spirituális energiánk növelésében. Az 5. fejezet a boldogság témáját járja körül, és azt vizsgálja, hogyan lehetünk boldogabbak az alkotó elemünk felfedezése révén. A 6. fejezet az attitűdjeinkkel foglalkozik: segít kideríteni, hogy a dolgokhoz való viszonyulásunk előrevisz-e, vagy hátráltat bennünket. A 7. fejezetben leírtak segítségével átgondolhatjuk jelenlegi körülményeinket, és lehetőséget találhatunk a változtatásra. A 8. fejezetből kiderül, hogyan kerülhetünk kapcsolatba olyan emberekkel, akiknek az alkotó eleme hasonló a miénkhöz. A 9. fejezet segítségével kidolgozhatjuk tervünket a kulcsfontosságú első lépések megtételéhez. A 10. fejezet összefoglalja a könyv legfontosabb gondolatait, és megerősít bennünket abban, mennyire fontos, hogy a saját utunkat járjuk.” Ez igencsak nagyigényű, merész program, de miért is elégednénk meg törekvésünkkel kevesebbel, amikor belevágunk? Hiszen az alkotás legbenső természete tökéletesen jellemezhető Ady Endre soraival: „Csak akkor születek nagy dolgok, / Ha bátrak voltak, akik mertek”. Az alkotás, s talán még inkább annak a gyakorlatban történő megvalósítása, mindig nagy ugrás a sötétbe, a kardokkal körbevett medencébe – ezért folytathatjuk is Ady szavaival: „Legkülönb ember, aki bátor / S csak egy különb van, aki: bátrabb.”

Igen jó betekintést adnak az itt kínált gondolkodásmódról a fejezet címei: Az alkotó elem nyomában / Miben vagy jó? / Honnan is tudhatnád? / Mit szeretsz? / Mi tesz boldoggá? / Milyen az attitűdöd? / Hol tartasz most? / Hogyan találhatod meg a törzsedet? (A törzs e könyv definíciója szerint hasonló érdeklődésű és szenvedélyű emberek csoportja.) / Mi legyen a következő lépés? / Hogyan élhetsz tartalmas életet? (E fejezet csupán kurta hat oldal, ami jól tükrözi, hogy ehhez bölcs tanácsok adhatók, valódi válasz viszont nem. Hogy miért, az akár a lentebb vázolt három alapelv nyitótételeiből is szükségszerűen következik.)

Folytatva Robinson szavait e könyvről: „Minden egyes fejezet bemutat néhány alapelvet és fogalmat, amelyek segítenek megérteni, mit is jelent pontosan az alkotó elemünknek megfelelő élet. Az előző könyv alapgondolatain kívül néhány új fogalommal is megismerkedhetünk, melyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy megtaláljuk saját alkotó elemünket, és felismerjük, ha rátaláltunk. Szóba kerülnek majd az adottságok és a képességek, a különböző tanulási stílusok, a lelkesedés, az attitűd és a személyiség, valamint a boldogság és az életcélok.” A megragadó erejű, hatékony kommunikáció művészetének mesterfogásaként gyakran halljuk-olvassuk, hogy a mondandót frappáns történetek formájában a legjobb előadni. Robinson is erre épít: „Rengeteg új történetet tartalmaz a könyv; a legkülönbözőbb emberek mesélnek arról, hogyan találták meg az alkotó elemüket, mit kellett tenniük érte, és hogyan változott meg tőle az életük. E történetek többsége olyan emberektől származik, akik az előző kötet elolvasása után megosztották velem a tapasztalataikat. (Ez itt a reklám

helye! – Osman P.) ... Könnyebb megterveznünk a saját utunkat, ha mások történeteiből merítünk inspirációt. Azzal a szándékkal mesélem el ezeket a történeteket, hogy a való életből vett példák alapján láthasd, milyen is az, amikor az alkotó elemünk megtalálása alaposan megváltoztatja az életünket. Bemutatják azokat az akadályokat és gátló tényezőket is, amelyeket le kell küzdenünk ahhoz, hogy igazán nekünk való életet élhessünk.”

E mű arra szolgál, hogy a segítségével az olvasó felfedezőútra menjen a számára egyik legfontosabb és legizgalmasabb világba: saját képességeibe. Robinson ehhez gyakorlatokat is kínál: „A könyv gyakorlatai neked is segítenek megtalálni az alkotó elemed. Vannak közöttük olyanok, amelyeket talán érdekesebbnek, nehezebbnek vagy hatékonyabbnak tartasz majd, mint a többi. ... Ha valóban szeretnéd megtalálni az alkotó elemed, azt javaslom, hogy mindegyik gyakorlatot végezd el. Ez nem valamiféle vizsga, amelyen megbukhatsz. Nincs is egyetlen jó megoldás, amely garantálná a sikert. A gyakorlatok arra szolgálnak, hogy a segítségükkel jobban megismerd önmagad, tiszta képet kapj az életkörülményeidről, a tehetségedről, az attitűdjeidről és a lehetőségeidről.”

Régi arany szabály, hogy a felfedezőnek találatkonynak kell lennie: *„A könyv egyik fő alapelve az, hogy ahány ember, annyiféle gondolkodásmód. Fontos tehát, hogy kellő rugalmassággal közelíts a gyakorlatokhoz. Törekedj arra, hogy a segítségükkel a lehető legtöbbet tudj meg önmagadról! Ha ügyesen bánsz a szavakkal, írsz, de akár dúdolhatsz is, vagy rajzolhatsz, sőt el is táncolhatod vagy grafikonon ábrázolhatod a gondolataidat. Kizárólag a te döntésed, hogy kézzel fogható anyagokkal dolgozol-e, vagy inkább számítógépes programokat és alkalmazásokat használsz. Bármit választhatsz, amihez csak kedved van. A lényeg az, hogy a segítségével rátalálj a saját alkotó elemedre.”* (Kiemelés a recenzió szerzőjétől.)

Fedezzük fel az idevágó tudás kincsestárát: „A könyvben rengeteg hivatkozást találsz olyan külső forrásokra, amelyek a segítségére lehetnek. Nagyon sok cikk és tanulmány szól az adottságokról, az attitűdről és a személyiségről. Temérdek program közül választhatsz, legyen szó pszichológiai tanácsadásról, személyiségfejlesztésről vagy karrier-tanácsadásról. Sokszor hivatkozom olyan könyvekre és weboldalakra, amelyek segítségemre voltak a könyv megírásában. Ezeket nemcsak azért érdemes elolvasnod és felkeresned, mert én ajánlottam, hanem azért is, mert a segítségükkel különböző nézőpontokból láthatod magad.”

S hogy még inkább elgondolkodjunk az olvasottakon: „Minden fejezet végén felteszek pár kérdést – mintegy ötvenet. Ez nem szövegértési feladat, nem is valamiféle teszt. A kérdésekre nem létezik jó vagy rossz válasz. Csupán arra szolgálnak, hogy átgondolhasd a fejezetben taglalt témákat és azt, hogy az olvasott gondolatokat hogyan tudod önmagadra alkalmazni. Lesznek számodra érdekesebb és kevésbé érdekes kérdések. Ugyanúgy, mint a feladatok esetében, itt sem kell a válaszaidat szavakra korlátoznod; nyugodtan használj bármilyen más kifejezési formát. Ha a kérdések előtti gyakorlatokat is elvégzed, bőven lesz min elmélkedned.”

Felfedező útra két világban: „Mindnyájan két világban élünk. Van egy világ, amely csak azóta létezik, hogy megszülettünk – ez a személyes tudatunk, érzéseink, gondolataink, lelki-

állapotunk és benyomásaink világa. És van egy világ, amely tőlünk függetlenül is létezik – ez a többi ember, az események, a külső körülmények és az anyagi dolgok világa. Ahhoz, hogy ráleljünk az alkotó elemünkre, mindkét világot meg kell vizsgálnunk. Számba kell vennünk, mihez van tehetségünk, mi lelkesít, és kreatívan kell viszonyulnunk a világban rejlő lehetőségekhez, hogy ezeket megvalósíthassuk.”

Három akadálypályán: „Alkotó elemünk felfedezésének három alappillére a zaj kizárása, a nézőpontváltás és az új dolgok kipróbálása. Úgy is gondolhatsz ezekre, mint olyan feladatokra, amelyeket elég egyszer elvégezned. De ha valóban szeretnéd felfedezni a saját alkotó elemed, akkor másképp kell hozzájuk viszonyulnod. Máskülönben olyan lenne, mintha úgy próbálnál csúcsformába kerülni, hogy egyszer lemész az edzőterembe, majd nyugtázod, hogy mindent megtettél a célod érdekében. Akárcsak a formába kerülés és a formád megtartása, e három folyamat is egy ciklus része: az összpontosítás, a felfedezés és az elmélkedés állandó ciklusáé. Ennek révén jobban megértheted önmagad és a téged körülvevő világot.”

A zajcsökkentés: „Elképesztő zaj és rengeteg zavaró tényező vesz minket körül a mai felgyorsult világban. A digitális technológia óriási hatást gyakorol a gondolkodásunkra, az életünkre, a munkánkra. Itt van például az a temérdek információ, ami a tévéből és az internetről áramlik felénk. ... A külső zaj és az általunk játszott szerepek miatt könnyen szem elől téveszthetjük, kik is vagyunk valójában. Pedig ahhoz, hogy megtaláljuk az alkotó elemünket, vissza kell térnünk önmagunkhoz. Időt kell szakítanunk az egyedüllétre, hogy megtapasztaljuk, kik vagyunk akkor, amikor senki nem vár el tőlünk semmit, és a külső zaj is elcsendesül.” Robinson ennek egyik eszközéül a meditációt ajánlja, természetesen némi használati útmutatóval.

Nézőpontváltás: „Ahhoz, hogy rátaláljunk az alkotó elemünkre, máshogyan kell szemlél-nünk önmagunkat. Anaïs Nin, a költő azt írta: 'Nem olyannak látjuk a dolgokat, amilyenek, hanem amilyenek mi vagyunk.' Ez azt jelenti, hogy egyikünk sem szemléli teljesen elfogulatlanul önmagát és a világot. (Ez nem újdonság – kicsit is józan gondolkodással tisztában kell lennünk vele. Felettébb nagy baj lehet viszont abból, ha mégsem. – Osman P.) Nem mindig a maguk valójában látjuk a dolgokat, hanem bizonyos gondolkodási mintázatok, értékek és hiedelmek szűrőjén keresztül. Ezek részben a természetünkből fakadnak, részben pedig abban a kultúrában és korszakban gyökereznek, amelyben élünk. ... A saját attitűdjeink és a környezetünkben élő emberek viszonyulása segíthet vagy éppen hátráltathat minket abban, hogy felfedezzük alkotó elemünket, és annak megfelelően igyekezzünk élni.” Robinson a továbbiakban természetesen ellát útmutatással, tanácsokkal és szellemi önvizsgálati eszköz- zökkel arra vonatkozóan, hogyan küzdjünk meg e feladattal. Az utóbbiak között megjelenik a szürrealizmus és a dada legendás eszköze, az automatikus írás is.

Új dolgok kipróbálása: „Hogy megtudd, mi minden rejlik benned, körül is kell nézned. Új dolgokat kell kipróbálnod, új helyekre kell ellátogatnod, új emberekkel kell találkoznod. Találkozz új lehetőségekkel, mert így derülhet ki, hogyan viselkedsz különböző helyzetekben.

Ha van valami, amit már régen szeretnél kipróbálni, tedd meg! ... A meditáció és az elmélkedés egyik célja épp az, hogy a segítségükkel kiderítsd, mely élmények lennének igazán fontosak számodra, és hogyan tudnád ezeket átélni.” És a lényeg: „A körülmények igenis fontosak, ugyanúgy, mint a személyes háttérünk és az eddigi élettapasztalataink. De akár milyenek legyenek is a körülményeink, a végén nem az számít igazán, mi történt velünk, hanem az, hogy mit hoztunk ki az egészből.”

A három alapelv: „Alkotó elemünk felfedezése nem egyfajta tízlépéses program. Teljes mértékben személyes folyamat, és mindenkinél más és más eredményhez vezet. Maga a folyamat azonban három olyan alapelvre épül, amelyek mindenkinél megegyeznek.” Ezekről itt csak egészen röviden: „1. alapelv: Életünk egyedi.” – „Kétfajta szempontból vagyunk mindnyájan egyediek. Először is, biológiai szempontból. ... *Az alkotó elemünk felfedezése azt is jelenti, hogy a velünk született tehetségekre és hajlamokra az egyedi biológiai örökségünk részeként tekintünk.* ... Egyediségünk másik oka kulturális. Kultúránk nagymértékben befolyásolja, hogy mit tudunk kihozni magunkból: mi az, amit támogat vagy ellenez, mi az, amit enged, és amit tilt. *Az alkotó elemünk felfedezése azt jelenti, hogy mérlegeljük kulturális körülményeinket, és számba vesszük azokat a fejlődési lehetőségeket, amelyekre vágyunk, és amelyekre most szükségünk van.*” (Kiemelések a recenzió szerzőjétől.) / „2. alapelv: Ki-ki a saját sorsának kovácsa.” – „Gyakran mondják, hogy nem változtathatjuk meg a múltat, de megváltoztathatjuk a jövőt. És ez mindnyájunkra igaz, egyszerűen emberi természetünknel fogva. ... Vagy, ahogy Carl Jung fogalmazott: 'Nem a történések határozzák meg, ki vagyok, hanem én döntöm el, ki leszek.'” Nyilvánvaló, hogy Robinsonnak, mindenki tanítójának, ösztönzően kell beszélnie. A tények viszont sokkal inkább arra mutatnak, hogy az emberek nagy része, itt nem részletezhető belső és külső okok folytán, még a saját jövőjét sem tudja megváltoztatni. Akik képesek erre, azok közül kerülnek ki az alkotók és az innovátorok is. Eszmefuttatása a képzelőerő és a kreativitás erejéről felemelő, ám a konkrétumokban olykor mintha kissé inogna – az emberben néha felhorgad a kisördög, s hajdani legendás professzorunk, Simonyi Károly elejtett mondását suttogja: „Polihisztor, aki nagyon sok dologhoz ért nagyon keveset.” Persze ez csak azt jelenti, hogy Robinson rosszkor született, hiszen pár száz évvel korábban a tudományok még eléggé fejletlenek és differenciálatlanok voltak, hogy egy-egy zseni valóban jó ismeretekkel rendelkezhetett jelentős részükről. / „3. alapelv: Az élet állandóan változik.” Igen, ez is közhely, akárcsak az előző kettő nyitótétele. De hiszen csak akkor „lehetünk elemünkben”, ha tudjuk és okosan gyakoroljuk, hogy az alkotáshoz mindig a realitásokból, a közhelyekből kell kiindulni, és tudatosan lépni túl rajtuk. Így működik, amit Robinson egyebek közt ekként ragad meg: „Az életem, csakúgy, mint bárki másé, folyamatos improvizáció egyfelől a személyiségem és az érdeklődéseim, másfelől a körülményeim és a lehetőségeim összeegyeztetésére.”

Az alkotó elem nyomában c. fejezet egyik alfejezete az Utunk kijelölése. Itt olvashatjuk: „Teilhard de Chardin filozófus is az óceán metaforáját használta az élet-

tel kapcsolatos gondolatai kifejezésére. Biztatásként azt mondta: ahelyett hogy a par-
ton állva meggyőznénk magunkat, hogy az óceánon nem lehet átkelni, vágjunk neki
a víznek – pusztá kíváncsiságból.” Tökéletes jótanács! Persze Robinson nem azt java-
solja, hogy ezt vaktában tegyünk. Mondandójának egyik legfőbb eleme, a javasolt ön-
fejlesztés elengedhetetlen kiindulása önmagunk felmérése, megismerése. Ezt szolgál-
ják a könyv gyakorlatai, s az olyasfajta kérdések, mint amilyenekkel e fejezetet is zárja:
„Íme, pár kérdés, amelyeket érdemes átgondolnod, mielőtt továbblapoznál a következő fe-
jezethez:

- Melyek voltak a legerősebb hatások és fordulópontok az életedben?
- Életed mely területei foglalkoztatnak leginkább?
- Melyek foglalkoztatnak legkevésbé?
- Mit gondolsz, mi lehet az alkotó elemed?
- Tudod, milyen irányba szeretnél elindulni?
- Mi az, amit még sosem próbáltál ki, de szívesen csinálnál?
- És miért nem próbáltad ki eddig?”

A második fejezet nyitánya: „Amikor az alkotó elemünknek megfelelően élünk, termé-
szetes adottságaink összhangban vannak azokkal a dolgokkal, amelyek iránt lelkesedést,
szenvédeylt érzünk. Ebben a fejezetben az adottságokról lesz szó. A lelkesedésre és a szen-
vedélyre később még bővebben kitérek. Adottságaink megismerése fontos része az alkotó
elemünk megtalálásának. A legtöbb ember elsősorban azért nem érzi magát elemében, mert
még nem fedezte fel a benne rejlő adottságokat. Lássuk hát, hogyan ismerhetjük meg a
sajátjainkat! Adottságaink biológiai alkatunkkal vannak összefüggésben: velünk született,
természetes képességek. Némelyek már egészen fiatal korban megmutatkoznak, míg mások
sokáig rejtve maradnak, mert egyszerűen nincs alkalom, hogy fény derüljön rájuk.”

Fentebb utaltunk már közhelyek megjelenésére. Az egész könyvre jellemző, erre a feje-
zetre is, Robinson sajátos előadásmódja: gyakran közhelyes megállapításokkal indít – talán
azért, hogy mondandója eleve ismerősen induljon –, majd az életből vett példákkal mutatja
meg, hogyan működik a dolog, s viszi el az embert alkotó eleme megtalálásához. Vegyünk
erre innen példákat! Az alfejezet címe: Rejtett mélységek. Így indítja: „Lehet, hogy olyan
adottságokkal is rendelkezünk, amelyekről fogalmunk sincs. Ott szunnyadnak bennünk,
és az, hogy felfedezzük-e őket, csak a megfelelő alkalmon múlik.” Na, ebben igazán semmi
új sincs! A következő mondat: „Remek példa erre a zenei tehetség.” Ez is közhely lenne, a
régí mondás módján: „– Tudsz zongorázni? – Talán – még sohasem próbáltam.” Jönnek
azonban az életből vett, meggyőző, modellértékű példák. Elsőként a szegény gyerekeknek
zeneoktatást nyújtó venezuelai El Sistema mozgalomról: „Az El Sistema rengeteg csodálatra
méltó célért küzd: egyebek közt arra biztatja a gyerekeket, törekedjenek a felemelkedésre,
és igyekszik megóvni őket a külvilág kegyetlenségétől, a bandaháborúk és a rendőri bru-
talitás világától. ... 'Az El Sistema egy radikális szociális projekt – írta Charlotte Higgins

a The Guardianben. – A felfoghatatlanul nyomorúságos körülmények között élő gyerekek azoknak a képességeknek köszönhetően, amelyeket a zene révén fedeznek fel magukban, kitörhetnek a szegénységből. ... Nem tudjuk, hány szülő gondolja, hogy gyermeke az El Sistemának köszönhetően profi zenész lesz. Abban azonban mindnyájan hisznek, hogy *a kicsik a program résztvevőjeként képesek lesznek másként szemlélni önmagukat és a világot, ezáltal pedig rengeteg lehetőség nyílik meg előttük.*” Hasonló példa, egész más területről a divatos sztárszakács, Jamie Oliver kiemelkedése. „Problémás gyerekek tartottak. De a konyhában valósággal kivirultam. Az a csodálatos a főzésben, hogy mindenből képes a legjobbat kihozni. Ez egy igazi pepecselős, szívből jövő, illatos-ízes munka; nem kell atomfizikusnak lenni hozzá, hogy jól csináljuk” – aminek nyomán szakácsiskolát nyitott kallódó fiataloknak, hogy ott rátalálhassanak „az elemükre”.

A nyomtatott sajtóban régóta divatosak az önértékelő tesztek, s természetesen terjednek az interneten is. „Képességeink megismerésének egyik módja az, hogy kitöltünk néhány tesztet.” írja a Fedezd fel a képességeidet! c. alfejezet indításaként, majd alapos elemzéssel folytatja az ilyen tesztekéről. Érdekes része ennek, ahogy megmutatja: lehet olyan – valójában ügyesen semmitmondó – értékeléseket írni a tesztkérdésekre adott válaszokhoz, amelyeket mindenki saját magát találónak érez.

A következő közhely a Másképp látni c. alfejezetet indítja: „Biztos veled is megtörtént már, hogy az utad során hirtelen akadályokba ütköztél, és emiatt más lehetőségeket kellett keresned. Ha ügyes vagy, ilyenkor felismerheted, hogy sokkal több adottságod és ezzel együtt sokkal több lehetőség van, mint hitted volna.” Valóban, a bajban nemcsak az igaz barát ismerzik meg – ahogy a közmondás tartja –, hanem az addig talán nem használt tehetségünk is, hiszen azt is mozgósítanunk kell ahhoz, hogy mielőbb és minél sikeresebben kimásszunk belőle. Robinson itt egy újabb különleges példát hoz: egy születésekor megvakult thai gyereket, akiből híres dzsesszzongorista lett.

A fejezetet záró önértékelő kérdései:

- „Milyen tevékenységeket végzel könnyedén?
- Mit gondolsz, mihez van természet adta tehetséged?
- Hogyan fedezted ezt fel?
- Vannak olyan képességeid, amelyek fejlesztésére még sosem gondoltál?
- Vannak olyan képességeid, amelyeket elhanyagoltál, és most sajnálsz, hogy nem fejlesztetted őket? (Ritka keserű pillanatokat hoz szembenézni az ilyesmivel – és kinek nincsenek? – Osman P.)
- Vannak olyan képességeid, amelyekről mások azt mondták, hogy ezekkel nem érdemes foglalkoznod? (E könyv tanítása: mily sokszor téves az ilyen ítélet! – Osman P.)
- Ha kitöltöttél már képességetesztet, volt-e olyan eredmény, amely meglepett?
- Mely képességedet tudnád magasabb szintre fejleszteni, ha megpróbálnád? (Nagyon idekíváncozna ehhez egy további kérdés: és miért nem tetted? – Osman P.)

Most jön az, midőn – remélve, hogy sikerült kedvet csinálni a könyvhöz, hiszen megérdemli! – már csak néhány szemelvényt idézünk ide.

Robinson már korábbi könyveiben is kritizálta az oktatási rendszer hiányosságait, amelyek közül nem egy kifejezetten kontraproduktív az alkotóképességek bátorításában és fejlesztésében. Néhány megállapítása innen, a sokat ígérő című, „Fontosabb, mint hinnéd” alfejezetből: „Mit csinálnak tulajdonképpen a gyerekek az iskolában? Ülnek a padban, olvasnak, írnak, számolnak. (Vajon látott mostanában iskolát? – Osman P.) De miért csupán ennyi a feladatuk? Az iskolák nagyrészt bizonyos elméleti képességeket helyeznek előtérbe, például a verbális és a matematikai gondolkodás egyes formáit. ... Aggódalomra ad okot, hogy a jelenlegi oktatási szemlélet következtében az iskolák a nem elméleti területeket, mint a képzőművészet, az előadó-művészet, a testnevelés vagy a szakmunkásképzés, nem sokra becsülik. Emiatt rengeteg diák – köztük olyanok is, akik jók az elméleti tárgyakban – soha nem fedezi fel adottságai egy részét, főleg, ha azokat az iskola is figyelmen kívül hagyja.” Továbbá: „Az oktatási rendszer egyik régi problémája tehát a képességek korlátozott értelmezése, míg a másik az, hogy figyelmen kívül hagyja a diákok egyéni tanulási stílusát. Mint már említettem, ha nem a megfelelő módon ismerkedtünk meg egy témával, s főleg, ha az iskolában nem voltunk jók benne, simán azt hihetjük, hogy nincs hozzá érzékünk.” Akár újabb közhelyként is vehetjük a megállapítását: „Mindnyájan másképp tanulunk a leghatékonyabban, és a tanulási stílusunk erősen befolyásolhatja, hogy mit gondolunk az adottságainkról.” A továbbiakban viszont rávilágít egy olyan összefüggésre, amelynek jelentőségét nem lehet elég nagyra értékelni: nagyon erősen az iskola (és persze a tanár) tanítási stílusától is függ, hogy a diákok milyen fogékonyan teszik magukévá a tananyagot, mennyire érzik magukat elemükben abban.

„Ha leszámolunk az intelligenciával kapcsolatos sztereotípiákkal, és felfedezzük rejtett képességeinket, az egész életünk megváltozhat.” „Ez szimplán hangzik... Így nincsen hatása! / Mondhatta volna szebben, kis lovag” – vágjuk rá Cyranóval (Edmond Rostand: *Cyrano de Bergerac* – fordította: Ábrányi Emil), és lám, Robinson máris részletesen élénk tár egy nagyon tanulságos példát, a világhírű Oscar- és Grammy-díjas zeneszerző Hans Zimmerét, „akinek nevéhez több mint száz film zenéje fűződik”. A kiindulás: „Zimmer Németországban és Angliában nevelkedett, és akárhová került, mindig problémás diáknak számított. Őt iskolába járt, de mindenhol kirúgták. Nyugtalan volt, motiválatlan, bomlasztó, nemtörődöm”, az eredmény a világsiker egy szakma csúcsán, a mikéntjét pedig itt olvashatjuk (persze csak dióhéjban).

A sikeres vállalkozásokról, azok hajtóerejéről és támaszairól szóló könyvek rendre kiemelik a *szenvedély* szerepét. Gyakran közvetítik azt a megállapítást, hogy a kiemelkedően sikeres vállalkozók jelentős hányadának legfőbb motiválója a *szenvedély*. Kimagasló példa erre Steve Jobs, akit a *szenvedély* hajtott sikerről sikerre, és tett „szent szörnyeteggé”. Robinson így indítja Mit szeretsz? c. fejezetét: „De amikor elemünkben vagyunk, az nem csupán

annyit jelent, hogy azt csináljuk, amiben jók vagyunk. Nagyon sokan foglalkoznak olyasmivel, amihez értenek, mégsem érdekli őket túlzottan. Ahhoz, hogy elemünkben legyünk, szeretnünk is kell, amit csinálunk. (Való igaz, főként, ha nem akarjuk tehernek érezni a munkánkat, teendőinket – emlékezzünk a fenti Konfucius-idézetre! – Osman P.) Lássuk, mi is az a szenvedély, miért olyan fontos, hogy felfedezzük magunkban, és egyáltalán, hogyan bukkanhatunk rá?”

„A szenvedély nem más, mint pozitív lelki energia.” Merész állítás, az alkotás és az örömmel gyakorolt szakmák világán kívül ilyen sommásan aligha áll meg. Robinson egy felmérésre kapott válaszból idézi: „A nagyapám most nyolcvankét éves – nyolcvankettő! –, de még mindig kijár a földekre. Szélben, fagyban, jégben, hóban, két térdprotézissel és titániumcsípővel. Örült lenne? Elment volna a maradék esze? Nem. Ha abbahagyná, úgy érezné, mintha elveszített volna magából egy darabot.” Az a darab nyilvánvalóan a nagyapa igénye az értelmes aktivitásra. Az összegzés pedig: „Szenvedélyünk és alkotó elemünk felfedezése tehát a lelki energiánkat gyarapítja.”

Egy alfejezetet szentel a *pozitív érzelmeknek*. A gondolatmenet pszichológiai fejtegetéseken át elvisz a *tudatos jelenlét* tudományához. Ezt követően válaszokat ad a fejezet nyitókérdéseire:

- „Mi van, ha nincs bennem szenvedély?
- Baj-e, ha olyasmiben lelem örömet, amiben nem vagyok jó?
- Mi van akkor, ha az, amit szeretek, morálisan megkérdőjelezhető?
- Ki fog végét pucolni, és elvégezni a piszkos munkát?
- Honnan tudom, hogy rátaláltam az alkotó elememre?”

Talán a filozófusok tudják, mikor jelent meg a boldogság fogalma és vele az elérésére való törekvés a köznapi emberek gondolkodásában. Bizonyos viszont, hogy értékrendünkben már régóta a boldogság az egyik legfőbb jó – bár nagyon is eltérő, ki mit tekint annak. Általában a gondolkodásunkban a boldogság szorosan kötődik ahhoz, hogy „az ember jól érzi magát a bőrében”, vagyis „elemében van”. Robinson példái is szemléltetik, hogy sokak számára az alkotás az út a boldogsághoz – ami azzal az érdekes és felettébb kedves következménnyel is jár, hogy sokak, akár az egész emberiség nagy része is haszonélvezői lehetnek annak, hogy mások így keresik maguknak a boldogságot.

Legyen tehát a záróakkordunk itt néhány gondolat a könyvből a boldogságról!

„Mennyire vagy boldog? És vajon boldogabb leszel-e, ha rátalálsz az alkotó elemedre? Ebben a fejezetben azt próbáljuk majd meghatározni, mi is pontosan a boldogság, hogyan érhetjük el, és miért olyan fontos hozzá, hogy felfedezzük az alkotó elemünket” – ezzel indítja a *Mi tesz boldoggá* c. fejezetet. Filozófiai és pszichológiai fejtegetései, és az életből vett példa nyomán ezeket a következtetéseket írja le: „Az alkotó elemünkben rejlő erő megsokszorozódik, ha egy magasabb rendű céllal párosul. A tartós boldogság titka az, hogy ki kell tűznünk egy nagyobb célt.” És „A boldogság nem fizikai állapot, hanem a lelki elégedettség

állapota. Sonja Lyubomirsky szavaival élve: 'A boldogság az öröm, az elégedettség és a jólét megtapasztalása, ami azzal a meggyőződéssel párosul, hogy az élet jó, élni pedig érdemes.'” (Sonja Lyubomirsky Robinson szavaival „elismert pszichológus és író”)

Voltaképp Robinson jól megmutatja, mennyire képtelenség meghatározni a boldogság mibenlétét. Az inkább csak fogalmazási botlás, hogy a boldogsághoz nem elég kitűzni egy nagyobb célt, hanem érezni is kell, hogy azt elértük. Abszolút szubjektív viszont, ki mit tekint „nagyobb célnak”, s még inkább, hogy mikor érzi, hogy már elérte – hiszen ritkán lehet teljesen –, s ilyenkor eltölti-e az elégedettség. Ha el is tölti, meddig tart ki? Ami pedig a Lyubomirsky-idézetet illeti, ezek a komponensek egyáltalán nem általános érvényűek. Van, akit maga a küzdelem tölt el boldogsággal, inkább, mint az elégedettség, s valószínű, hogy épp az ilyenek a „krónikus” alkotók.

Robinson a fogalom új jelentéseit mutatja fel. Martin Seligman Flourish – Éljen boldogan! c. könyvéből (Akadémiai Kiadó, 2011) idézi: „A boldogságot inkább egy tágabb fogalom, a jóllét részének kell tekinteni. A jóllétnek szerinte öt eleme van: a boldogság három eleme – a pozitív érzések, az elmélyülés képessége és az élet értelme – a kapcsolatokkal és az eredménnyel egészül ki. Seligman állítása szerint a pozitív pszichológia igazi témája a jóllét, és nem a boldogság. A Gallup Intézet tudósai a 20. század közepe óta kutatják, hogy melyek a jó életminőség kritériumai. Nemrég vezető közgazdászok, pszichológusok és más tudósok segítségével a jóllét kultúrákon átívelő közös alkotóelemeit kezdték vizsgálni több mint 150 ország bevonásával, Afganisztántól Zimbabwéig. A Gallup kérdések százait tette fel egészség, gazdagság, kapcsolatok, munka és közösség témakörökben, és a világ lakosságának több mint 90%-ánál mérte fel mintavételezéssel a jólléttel kapcsolatos attitűdöket. A kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy a jóllét az élet öt fő területén nyilvánul meg. Ezek a területek nem foglalják magukba minden árnyalatát annak, ami az életben fontos, hanem öt olyan tágabb szférát képviselnek, melyek a legtöbb ember számára lényegesek.

– Szakmai jóllét: Megfelelően használjuk-e ki az időnket, illetve örömünket leljük-e abban, amivel nap mint nap foglalkozunk?

– Szociális jóllét: Szoros kapcsolatokkal rendelkezünk-e, és elég szeretetet kapunk-e?

– Anyagi jóllét: Hatékonyan kezeljük-e pénzügyeinket? (Bárcsak az utóbbi elég lenne az anyagi jóléthez! Másrészt, az anyagi jólét minden bizonnyal sokkal inkább azt jelenti, hogy kellően kielégítettnek érezzük-e a szükségleteinket. Ebben egyaránt nagy szerepet játszik, hogy mekkora fontosságot tulajdonítunk azoknak, valamint, hogy – társadalmi betegségként – mennyire mérjük magunkat ebben a nálunk sokkal tehetősebbekhez. – Osman P.)

– Fizikai jóllét: Jó egészségnek örvendünk-e, és van-e elegendő energiánk a napi feladatok elvégzéséhez?

– Közösségi jóllét: Mennyire érezzük magunkat lakókörnyezetünk aktív részesének?” (Gyanús, mint Rejtő Jenőnél a Török Szultán, hogy a „lakókörnyezetünk” itt valamiféle botlás, és a „közösség” messze többet kell jelentsen, mint pusztán azt. Annál sokkal több

közösségnek lehetünk aktív részesei, különösen amióta megnyílt és robbanásszerűen terjed és rétegeződik a „virtuális univerzum”).

„A valódi jóllétet és örömet akkor tapasztalhatjuk meg, ha valamennyi területen megtaláljuk az egyensúlyt és az elégedettséget.” Ez így roppant ügyes tétel – emlékeztet arra, amit ő a médiában található önértékelő tesztekhez rendelt, „mindenre jó” válaszokról mond. Meghatározó jelentőségű ugyanis, hogy ki-kí a saját egyéni értékrendjében hogyan súlyozza a szóban forgó területeket. Tudjuk például, hogy a nagy alkotók között sok olyan van, akinek messze fontosabb a szakmai jólét, mint talán minden más együttvéve. S persze ott vannak Cyrano szavai: „A derekamra nem adok sokat, / Arra igen, hogy derekasan éljek!”

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

INTELLECTUAL PROPERTY IN THE SERVICE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT III. THE WIPO DEVELOPMENT AGENDA

Dr Barna Arnold Keserű

The milestone year 2007 worth special regard, when the development-related considerations became an integral part of the WIPO's activities by adopting the Development Agenda. In this study the author shows how the Development Agenda could redefine the system of IP within the framework of sustainable development, and how it could put the IP system into the service of new goals.

COMMUNITY EXHAUSTION OF IPR RIGHTS AND ITS PHARMACEUTICAL SIGNIFICANCE – PART II.

Dr Kristóf Sebestyén Ujfalussy

In the second part of the study, the author examines the special characteristics of the community exhaustion, i.e. the specific mechanism, among others, which became actual as a judgement was passed in case C-539/13 this February. In the brief competition law-focused overview that follows the case study, the author points out the tools that the holders of the IPR rights, generally the pharmaceutical companies, use to preserve their competitive advantages and whether the application of these tools are lawful.

LEGAL PROTECTION OF KNOW-HOW ON THE BASIS OF THE NEW CIVIL CODE AND THE ANALYSIS OF THE PROPOSAL FOR A DIRECTIVE OF THE EUROPEAN UNION ON THE PROTECTION OF UNDISCLOSED KNOW-HOW AND BUSINESS INFORMATION – PART I.

Gábor Jenei

The introductory chapter of this first part deals with the history of defining know-how in the Hungarian law literature, revealing some of the corner points of this debate and the improvement of the term “know-how”. Following this, a short chapter is about the practical, economical benefits of know-how and the necessity of legal protection. The study then observes the protection of know-how in contractual relations, considering practical viewpoints as well. After that the protection available under the Hungarian legislation is

examined. The second part of the study will give an analysis of the directive proposal of the European Union, which will be published in the subsequent issue.

NOTES ON THE FACTS OF THE CASE OF INFRINGING COPYRIGHT OR RELATED RIGHTS IN THE CRIMINAL CODE

Dr Dávid Ujhelyi

This paper presents the dogmatic aspects and practice of the Hungarian criminal act regarding criminal copyright infringement, which can be found in the § 385. of the Criminal Code. After examining the criminal act itself and its history, the paper focuses on the justifiability of the current criminal protection and sanctions, the methods of calculating pecuniary injuries, and the role of appointed experts played in the criminal procedure.

LIMITS OF THE EXHAUSTION OF DIGITAL RIGHTS IN THE EUROPEAN UNION AND THE UNITED STATES OF AMERICA – PART II.

Péter Mezei

Following the analysis of the UsedSoft and the ReDigi decisions, the present article discusses the hypothetical question, whether it is necessary to accept the doctrine of digital exhaustion. The analysis stresses that this issue is not hype, but has a strong dogmatic relevance. It further takes the view that the currently dominant, strict interpretation of the doctrine of exhaustion shall not be deemed as the most proper solution for the problematics. Based upon several economic, social and technological arguments the paper argues that it might be timely to accept a clause that encompasses digital exhaustion as well.

CONFLICT OF AN INDICATION OF GEOGRAPHIC ORIGIN WITH A MARK – CASTEL

Dr Sándor Vida

Declaration of invalidity of the CTM CASTEL (wine) was requested by a party entitled for the indication of geographical origin Castell (wine) protected in Germany, France, Greece, Italy and Spain. The application was dismissed by OHIM, and also by its Board of Appeal. The party entitled brought an action for the annulment. The General Court annulled the decision of the Board of Appeal. The owner of the CTM CASTEL asked to set aside the judgement of the General Court. The Court of Justice dismissed the appeal by an order (C-622/13). In the latter it was said that the conclusion of the court of first instance on the

relevant public's perception on the wine producing municipality Castell in Germany was correct.

The author of this article observes, that according to Wikipedia the village Castell is known since the 17th century as a wine producing place. Moreover, the CTM Regulation in the frames of the reform under preparation will grant statutory right for the party entitled in respect of annulment of an identic or similar mark.

BE LIGHT! OR THE ROLE OF INVENTORS IN THE DEVELOPMENT OF LIGHTING TECHNOLOGY

Dr Kata Siklós

The essay provides an overview of the history of technology in the development of artificial lighting. Represents the inventors and their inventions whose work significantly contributed to the development of lighting technology from the ancient times to the present day.

SOMMAIRE

<i>Dr Barna Arnold Keserű</i>	La propriété intellectuelle au service du développement soutenable – Partie III. Development Agenda de l'OMPI	5
<i>Dr Kristóf Sebestyén Ujjalussy</i>	L'épuisement des droits de la propriété intellectuelle dans les droits communautaires et l'importance de celui-là dans l'industrie pharmaceutique – Partie II	19
<i>Gábor Jenei</i>	La protection juridique du savoir-faire sur la base de l'analyse du nouveau Code civil et de la directive préliminaire de l'Union européenne sur le secret d'affaires – Partie I	36
<i>Dr Dávid Újhelyi</i>	Remarques au fait de la violation du droit d'auteur ou des droits relatifs au droit d'auteur dans le Code pénal	59
<i>Péter Mezei</i>	Les limites de l'épuisement du droit digital dans l'Union européenne et dans les Etats-Unis – Partie II	78
<i>Dr Sándor Vida</i>	Conflit entre une indication géographique et une marque: CASTEL	97
<i>Dr Kata Siklós</i>	Que la lumière soit! Ou le rôle des inventeurs dans le développement de la technologie d'éclairage	112
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	133
	Les remises de prix à l'occasion de la Fête de la science hongroise	178
	Revue des livres et périodiques	180
	Summaries	220

INHALT

<i>Dr. Barna Arnold Keserű</i>	Das geistige Eigentum im Dienst der nachhaltigen Entwicklung – Teil III. Development Agenda von WIPO	5
<i>Dr. Kristóf Sebestyén Ujfalussy</i>	Die Erschöpfung der Rechte des geistigen Eigentums und dessen Bedeutung in der pharmazeutischen Industrie – Teil II	19
<i>Gábor Jenei</i>	Der rechtliche Schutz des Know-how aufgrund der Analyse des neuen Bürgerlichen Gesetzbuches und des Richtlinienvorschlages der Europäischen Union über das Geschäftsgeheimnis – Teil I	36
<i>Dr. Dávid Ujhelyi</i>	Bemerkungen zum Tatbestand der Verletzung des Urheberrechts oder der zum Urheberrecht verbundenden Rechte im Strafgesetzbuch	59
<i>Péter Mezei</i>	Die Grenzen der digitalen Rechtser schöpfung in der Europäischen Union und in der Vereinigten Staaten – Teil II	78
<i>Dr. Sándor Vida</i>	Kollision zwischen einer geographischen Angabe und einer Marke: CASTEL	97
<i>Dr. Kata Siklós</i>	Es werde Licht! Oder die Rolle der Erfinder in der Entwicklung der Beleuchtungstechnik	112
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	133
Übergabe der Preise anlässlich dem Fest der Ungarischen Wissenschaft		178
Übersicht von Büchern und Zeitschriften		180
Summaries		220

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jogesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeiket, alcímeiket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (HIPAvilon Nonprofit Kft., 1054 Budapest Zoltán u. 6., Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hipavilon.hu, anna.manyoki@hipavilon.hu, tel.: 474 5554).